

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**PHILIPPE DE MÉZIÈRES'İN HAYATI VE GERÇEKLEŞMEYEN
RÜYASI: TÜRKLERE KARŞI HAÇLI SEFERİ PROJESİ**

Hazırlayan
Murat ÇAYLI

Tarih Anabilim Dalı
Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT - 2021

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**PHILIPPE DE MÉZIÈRES'İN HAYATI VE GERÇEKLEŞMEYEN
RÜYASI: TÜRKLERE KARŞI HAÇLI SEFERİ PROJESİ**

Hazırlayan
Murat ÇAYLI

Tarih Anabilim Dalı
Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Pınar ÜLGİN

TOKAT - 2021

ÖNSÖZ

II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki çağrısıyla başlayan Haçlı Seferleri Çağı yaklaşık iki yüz yıl boyunca devam ederek Doğu'da ve Batı'da önemli değişimler meydana getirmişti. Batı Hristiyanlığı, Haçlı seferlerini sadece Kutsal Toprakları kurtarma ve güvenliğini sağlama amacıyla değil, aynı zamanda kendi bünyesindeki dini ve siyasi ayrılıkları cezalandırma ve henüz Hristiyan olmamış paganları Hristiyanlaştırma amacıyla da düzenlemişti. 1291 yılına gelindiğinde ise Haçlı seferlerinin en büyük motivasyon kaynağı olan Suriye sahillerindeki Haçlı varlığı, Memlukların Akka'yı fethetmesiyle sona erdi. Bu olay Doğu Akdeniz sahillerindeki Haçlı yerleşimlerine dini, siyasi veya ekonomik yönden bağlılık hissetmeye devam eden Hristiyanlara büyük üzüntü verse de bir son değil, yeni bir başlangıçtı. Zira bundan sonra yapılacak Haçlı seferlerinin iyi planlanmasına ve sistemli bir şekilde düzenlenmesine dikkat edilecekti. Bu amaçla tasarlanan Haçlı seferi projeleri, XIII. yüzyıl sonlarında başladı ve XIV. yüzyıl boyunca devam etti. Eli kalem tutan her sınıftan insanın yazdığı Kutsal Toprakları kurtarma projelerinde, Türk-İslam dünyasının içinde bulunduğu siyasi, askeri ve ekonomik şartlar ile Doğu ülkelerinin coğrafi koşulları göz önünde tutuldu. Çünkü bu hususlara dikkat edilerek düzenlenecek organize bir Haçlı seferinin başarıya ulaşacağına kesin gözüyle bakılmaktaydı. Bu süreçte Fidenzio da Padova, Pierre Dubois, Marino Sanudo Torsello gibi teorisyenler birbirinden farklı projeler kaleme alarak bu hedefe odaklandılar.

XIV. yüzyılın son büyük Haçlı seferi teorisyei olan Philippe de Mézières ise uzun yıllarını Doğu'da geçiren ve bu fikre yürekten bağlı biri olarak, Haçlı seferi projesinin tek başına yeterli olmadığını kavramıştı. Bu yüzden bir de Haçlı tarikatı projesi tasarladı. Haçlı seferi projesiyle başta Fransa ve İngiltere kralları olmak üzere, Papalığı ve bütün Hristiyanları Osmanlı Devleti, Türk beylikleri, Memluklar ve Kuzey Afrika emirlikleri üzerine büyük bir Haçlı seferi düzenlemeye ikna etmeye çalıştı. Haçlı tarikatı projesi ise Hristiyan şövalyelerini disipline sokarak Haçlı seferi sonucunda elde edilecek kazanımları koruyacaktı. Böylece Kutsal Topraklar sonsuza kadar Hristiyanların elinde kalacaktı. Bu nedenle gerçekleşmiş Haçlı seferleri kadar, tasarlandığı halde gerçekleşmeyen Haçlı seferleri de taşıdığı ruh açısından önem

taşıymaktaydı. Çünkü her iki şekilde hem Doğu'nun hem de Batı'nın geleceğini şekillendirmişlerdi.

Çalışmada ilk olarak Akka'nın düşüşünden sonra Doğu Akdeniz'de yaşanan değişimler incelenmiş, ardından Kutsal Toprakları kurtarmak üzere Haçlı seferi projesi tasarlayan teorisyenlerin hayatları ve projeleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra XIV. yüzyıl başlarında Ege Denizi ve çevresindeki dünya hakkında da bilgiler verilmiştir. “*Philippe de Mézières ve Zamanı*” başlıklı birinci bölümde Philippe de Mézières'in uzun ve bir o kadar maceralı hayatı dönemin önemli siyasi gelişmeleriyle beraber ele alınmıştır. Ayrıca Türk ve Avrupa tarihinin önemli olaylarındaki rolü incelenmiş ve eserlerindeki ışık tutan kayıtlara odaklanılmıştır. “*Manastır Hayatı ve Eserleri*” adlı ikinci bölümde kaleme aldığı eserler hakkında bilgiler verilmiş ve içeriklerinden faydalanılmıştır. “*Haçlı Seferi ve Haçlı Tarikatı Projeleri*” başlıklı üçüncü ve son bölümde ise *Songe du vieil pelerin*, *Chevalerie de la passion de Jhesu Crist* ve *Une Epistre Lamentable et Consolatoire* adlı eserlerinde yer alan Haçlı seferi ve Haçlı tarikatı projeleri incelenmiştir. Yazarın Niğbolu Meydan Muharebesi'ne ilişkin düşünceleri incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Akademik hayatımın olumlu bir yönde değiştiği, ufkumun açıldığı ve pek çok yeni beceri kazandığım tez yazım sürecinde teşekkür etmem gereken pek çok kişi ve kurum bulunuyor. Öncelikle doktora eğitimim boyunca üzerimden maddi - manevi desteğini esirgemeyen, beni yabancı dil öğrenmeye başlama ve eğitim için Avrupa'ya seyahat etme hususlarında teşvik eden, farkında olup da dile getiremediğim sorunlarımda dâhi büyük bir anlayış ve özveriyle yanımda bulunan değerli danışmanım Prof. Dr. Pınar ÜLGEN'e yürekten teşekkür ederim. Başarılı bir Orta Çağ Avrupa tarihçisi olarak örnek aldığım hocamın, akademik dünyada kalem oynattığım süre boyunca daimî öğrencisi olacağımı bilmelerini isterim.

Ortaya çıkan bu çalışmanın en büyük destekçilerinden biri ülkemizin seçkin kurumlarından TÜBİTAK'tır. 2214/A Yurt Dışı Doktora Araştırma Burs Programı'nın 2018/2 dönem bursiyeri olarak, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Fransa'nın en eski üniversitelerinden biri olan Poitiers Üniversitesi'nin Orta Çağ Uygarlığı Yüksek Araştırmalar Merkezi'nde (CESCM) araştırma yapma fırsatı yakaladım. Bu süreçte

Bibliothèque Universitaire Michel Foucault, Bibliothèque du CESCO, Bibliothèque Nationale de France (BnF), BnF Richelieu Site, Bibliothèque de l'Arsenal gibi kütüphane ve arşivlerde tezim için olmazsa olmaz çoğu dökümanı temin etme ve gelecekte yapacağım çalışmalar için kaynak toplama şansı yakaladım. Bu, hayatımda elde ettiğim en büyük şanslardan biriydi. Bana bu desteği sağladığı için TÜBİTAK'a ve tüm personeline içtenlikle teşekkür ederim. Her türlü sorunumda yardımcı olan BİDEB personeline de müteşekkirim.

Poitiers Üniversite'sinde bulunduğum süre boyunca çalışmalarında bana yol gösteren, üniversitenin ve araştırma merkezinin her türlü imkânından faydalanmamı sağlayan Prof. Martin AURELL'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Değerli vaktini ayıran profesörden tez çalışmamın yanı sıra Orta Çağ Avrupa tarihçiliği hakkında da çok şey öğrendim. Kendisine minnettarım. Poitiers Üniversitesi'ne kabul sürecimde yardımlarını esirgemeyen Isabelle AABKARI'ye ve Sabrina DELB'e, kütüphane çalışmalarında göstermiş oldukları sabır nedeniyle Bibliothèque Nationale de France, Bibliothèque Universitaire Michel Foucault ve Bibliothèque du CESCO'nun yardımsever çalışanlarına ve Poitiers'de ikamet ettiğim Crous de Poitiers, Cité Roche d'Argent'in personeline teşekkür ederim. Ayrıca İstanbul ve Ankara'daki araştırma sürecimde yardımlarını esirgemeyen İSAM Kütüphanesi ve TTK Kütüphanesi çalışanlarına da teşekkür borçluyum.

Haçlı seferi projeleri üzerine bir tez hazırlamaya düşündüğüm sıralarda dikkatimi Philippe de Mézières üzerine vermemi tavsiye eden değerli hocam Altay Tayfun ÖZCAN'a yüksek lisans yıllarımdan itibaren verdiği her türlü destek için teşekkür ederim. Kendisinin söylediği gibi bu konu bana bambaşka kapılar açtı. Tezimin tasarımı aşamasında fikirlerini benimle paylaşan değerli hocam Fatih DURGUN'a ve Philippe de Mézières'in eserleri üzerine tavsiyelerine başvurduğum Kristina BOURASSA'ya da sorularıma sabırla cevap verdiği için teşekkürü borç bilirim. Diğer taraftan üzerimde emeği bulunan hocalarım Prof. Dr. Ali AÇIKEL, Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK, Prof. Dr. Songül ÇOLAK, Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN, Doç. Dr. Murat SERDAR, Doç. Dr. Kemal İBRAHİMZADE, Doç. Dr. Murat HANİLÇE'ye ve bölümümüzün diğer hocalarına teşekkür ederim.

Latince derslerini zevkle takip ettiğim Dilan TAŞTEKİN'e dostluğu için ve bazı çevirilerimin kontrolündeki yardımları için minnettarım. Sevgili dostlarım Gülnur Nurşen ÖZER ve Banu ÇETİN ÜNAL'a içten dostlukları, maddi - manevi destekleri ve çalışmama ilişkin verdikleri fikirler için yürekten teşekkür ederim. Sevgili Merve ÇETİNEL'e çalışmalarına duyduğu ilgi, bu süreçte gösterdiği sabır ve anlayış, yorulduğumda verdiği destek ve hissettirdiği huzur için yürekten teşekkür ederim. Ayrıca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, okumaları ve çalışmaları ile katkılar sunan Mehmet TEKSÖZ, Emre ÖZSOY, Mikail DEVEBAKAN, Refik AYDEMİR, Metin AYDAR, İsa YAPAR, Fatih SANSAR, Doğan Mert DEMİR, Özge BOZKURTOĞLU ve Utku SARUHAN'a teşekkür ederim.

Son olarak, eğitim hayatım boyunca pek çok zorluğa göğüs gererek bugünlere ulaşmama katkı sağlayan, hayallerimin peşinde koşarken bana destek olan ve unutamayacağım fedakârlıklar gösteren değerli anneme ve babama sonsuz teşekkür ediyor, bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

ÖZET

Philippe de Mézières birkaç Haçlı seferine katılmış eski bir şövalye, deneyimli bir diplomat, kalemi kuvvetli bir yazar ve tutkulu bir Haçlı seferi teorisyeniydi. Ömrünün kayda değer bir kısmını Doğu'da geçiren ve pek çok tarihi olayda önemli rol alan eski şövalye, 1380 yılında siyasi kariyerine son vererek Celestine Manastırı'na çekildi. Bu, onun için son değil yeni bir başlangıçtı. Zira kılıcını bırakmış olsa da yerine kalemini kuşanmıştı. 25 yıl süren manastır hayatından geriye birçok eser ve ideal bıraktı. En büyük ideali Kutsal Toprakların bir gün yeniden Hristiyanların elinde olduğunu görmektir. Bu arzusunu gerçeğe dönüştürecek yegâne şeyin, genç yaşlarından itibaren kurulması için uğraştığı şövalyelik tarikatı olduğuna inancı tamdı.

1389 yılında VI. Charles'a sunduğu *Songe du vieil pèlerin* adlı eserinde bir adım daha attı. Eserin sonuna bir Haçlı seferi projesi ekleyen Philippe de Mézières, Katolik Hristiyanların tamamının katılacağı bir Haçlı seferi tasarladı. İddia ettiğine göre, kralın ve Hristiyanların bu talimatları uygulaması halinde Türklerin kontrolünde olan Kutsal Toprakların kurtarılması kaçınılmaz olacaktı. Bunun üzerine bir de en ince ayrıntılarını düşündüğü şövalyelik tarikatı kurulacak olursa, Haçlıların Doğu'da yaşadığı parlak yıllar artık anılarda kalmayacaktı.

XIV. yüzyıl Avrupa'sında Pierre Dubois, Marino Sanudo Torsello, Guillaume d'Adam gibi Haçlı seferi teorisyenleri ve Petrarca, Geoffrey Chaucer, Eustache Deschamps gibi Orta Çağ edebiyatının önemli isimleri sonu gelmez savaşların, salgın hastalıkların ve dini ayrılıkların ortasında bir arada yaşamak zorundalardı. Eserlerinde kendisinden “Yaşlı Hacı” olarak bahseden Philippe de Mézières yaşamı, fikirleri ve eserleriyle adını bu iki listeye de yazmayı başardı.

Anahtar Kelimeler: Philippe de Mézières, Haçlı Seferi Projesi, Kutsal Topraklar, Osmanlı Devleti, Memluklar.

ABSTRACT

Philippe de Mézières was an old knight who participated a few Crusades, an experienced diplomat, a good writer and a passionate Crusade theorist. The old knight, who spent a significant part of his life in the East and witnessed many historical events, cloistered in 1380 at Celestine Monastery, after terminated his political career. For him this event was not the end, it was the beginning. Even though he had left his sword, he girded on his pen instead. He had behind many writings and ideals from 25 years of monastic life. His supreme ideal was to see that Christians were once again dominating the Holy Land. He believed that the only thing that would make this dream a reality was the order of chivalry, which he strived to create since his young age.

He took another step in his work *Songe du vieil pèlerin*, which he presented to Charles VI in 1389. Philippe de Mézières who had added a Crusade project at the end of his work, he planned a Crusade in which all Catholics would participate. Allegedly, if these instructions followed by the king and the Christians, the Holy Land which was under control of the Turks, will be recovered. And if the order of chivalry, which he considered in every details, will constituted, the bright times the Crusaders lived in the East would no longer remained in memories.

In 14th century, in Europe, Crusader theorists such as Pierre Dubois, Marino Sanudo Torsello, Guillaume d'Adam and major Medieval Literary names such as Petrarca, Geoffrey Chaucer, Eustache Deschamps they had to coexist in the midst of unending wars, epidemics, and schisms. Philippe de Mézières, who described himself as an “Old Pilgrim” in his works, managed to write his name on both lists with his life, ideas and works.

Keywords: Philippe de Mézières, Crusade Project, Holy Land, Ottoman Empire, Mamelukes.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
KAYNAKLAR ÜZERİNE	xiii
A. Eski Fransızca Kaynaklar.....	xiii
B. Latince Kaynaklar	xvi
C. İtalyanca Kaynaklar.....	xvii
D. Araştırma Eserler	xviii
GİRİŞ	1
A. Haçlı Seferlerinde Bir Kırılma Noktası: Akka'nın Düşüşü.....	1
B. "Recuperatione Terrae Sanctae" Literatürü ve Türk İlerleyişine İlk Somut Tepkiler.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	33
PHILIPPE DE MÉZIRÈS VE ZAMANI.....	33
1.1. Doğumu, Ailesi ve Eğitim Hayatı.....	33
1.2. İlk Yılları, Ege Denizi ve Çevresindeki Gelişmeler.....	35
1.3. Türklerle İlk Karşılaşması ve 1346 İzmir Haçlı Seferi	40
1.4. Kudüs ve Kıbrıs Seyahati.....	44
1.5. XIV. Yüzyıl Ortalarında Önemli Gelişmeler	46
1.6. Philippe de Mézières'in Yüz Yıl Savaşları'ndaki Rolü	50
1.7. Pusuda Bekleyen Türkler: 1359 Lapseki Haçlı Seferi	52
1.8. Kıbrıs Şansölyeliği Dönemi	55
1.9. Geride Bırakılan Cennet: 1365 İskenderiye Haçlı Seferi.....	62
1.10. Philippe de Mézières'in Doğu'daki Son Yılları.....	69
1.11. Avrupa'ya Dönüşü ve Fransa Sarayı'ndaki Günleri	72
1.12. Osmanlı Beyliği'nin Durduramaz İlerleyişi ve Haçlı Seferleri.....	77

İKİNCİ BÖLÜM	84
MANASTIR HAYATI VE ESERLERİ	84
2.1. Manastır Yılları	84
2.2. Vita Sancti Petri Thomae	86
2.3. Presentatio Beate Marie in Templo	87
2.4. Le livre de la vertu du sacrement de mariage	88
2.5. Oratio Tragedica	89
2.6. Songe du Vieil Pèlerin	90
2.7. Epistre au Roi Richart	108
2.8. Philippe de Mézières'in Eserlerinde Haçlı Seferi Karakterlerine Atıflar.....	112
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	117
HAÇLI SEFERİ VE HAÇLI TARİKATI PROJELERİ.....	117
3.1. Haçlı Seferi İçin Ön Hazırlıklar	117
3.1.1. Halkın Refahını Sağlama ve Değeri Yüksek Para Bastırma	117
3.1.2. İngiltere Kralı II. Richard'a Barış Teklifi	118
3.1.3. İngiltere Krallığı ile Savaş İhtimali	119
3.1.4. Fransa Krallığı'ndaki Çeşitli Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	120
3.1.5. Fransız Ordusunun Islahı	122
3.1.6. Casusluk Ağının Önemi	122
3.1.7. Gereksiz Masraflardan Kaçınma.....	123
3.1.8. Gümrüklerin Düzenlenmesi ve Tüccarların Korunması	124
3.1.9. Hükümdarlara Elçi Gönderilmesi ve Barışın Sağlanması	125
3.2. Büyük Haçlı Seferi Projesi.....	129
3.3. Haçlı Tarikatı Projesi: Chevalier de la Passion de Jésus Christ	138
3.4. Son Umud: Une Epistre Lamentable et Consolatoire	148
SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA	157
EKLER.....	190

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Geoffrey Chaucer.....	210
Resim 2: Kral Pierre Suikasti	211
Resim 3: Philippe de Mézières'in bağısladığı Kutsal Haç parçası. Reliquary Cross of San Giovanni Evangelista, (1369).	212
Resim 4: Gentile Bellini's Procession of the True Cross - Procession in St. Mark's Square, (1496).....	213
Resim 5: Offerta della reliquia della Croce ai confratelli della Scuola Grande di San Giovanni Evangelista di Lazzaro Bastiani (1494).	214
Resim 6: Vittore Carpaccio's Miracle of the Relic of the True Cross at the Rialto Bridge, (1494-1496).....	215
Resim 7: Bilge Kral V. Charles.....	216
Resim 8: VI. Charles'ın taç giyme töreni, 1380.....	217
Resim 9: Philippe de Mézières, Livre de la vertu du sacrement de mariage, 1401-1500.	218
Resim 10: Philippe de Mézières L <i>Songe du vieil pelerin</i> 'ı yazıyor.	219
Resim 11: Philippe de Mézières, eserini İngiltere Kralı II. Richard'a sunuyor.....	220
Resim 12: Fransa ve İngiltere krallıkları arasındaki barışı, her iki krallığın armalarıyla temsil eden minyatür.....	221
Resim 13: (Philippe de Mézières, <i>Songe du vieil pelerin</i> , vers 1390, BnF, Arsenal, ms. 2682, fol 34.....	222
Resim 14: Philippe de Mézières, Kraliçe Vérité ve kızkardeşleri	223
Resim 15: Philippe de Mézières, <i>Songe du vieil pelerin</i> 'ı IV. Charles'a sunuyor.....	224
Resim 16: Solda gri kostüm giyinmiş flama taşıyan asker. Sağda benzer bir kostüm giyen, bir elinde uzun kılıç, diğerinde tarikat ambleminin bulunduğu bir kalkan taşıyan asker	225
Resim 17: Prenslerin giyeceği kostüm	226
Resim 18: Tarikat şövalyesinin kostümü.	227
Resim 19: Tarikat hanımefendisinin kostümü	228
Resim 20: Hançer ve kılıç taşıyan, savaşa hazır durumdaki zırhlı şövalye	229
Resim 21: Üzerinde tarikatın simgesi "Altın Kuzu" amblemi bulunan flama ve kalkan	230
Resim 22: Tarikatın simgesi "Altın Kuzu"	231

KISALTMALAR

BL	British Library
BnF	Bibliothèque nationale de France
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
çev.	Çeviren
dpnt	Dipnot
Ed.	Editör
ELC	Une Epistre Lamentable et Consolatoire: Adressée en 1397 Philippe le Hardi, duc de Bourgogne, sur la défaite de Nicopolis,
E.T	Erişim Tarihi
GCF	Les Grandes Chroniques de France
hzl.	Hazırlayan
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
LSVP	Le Songe du Vieil Pelerin
LVSM	Le livre de la Vertu du Sacrement de Mariage
OT	Oratio Tragedica
P.	Parte
PME	Philippe de Mézières et l'Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages
PMHA	Philippe de Mézières and His Age: Piety and Politics in the Fourteen Century
PMRP	Philippe de Mézières Rhétorique et Poétique

RHC	Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatifs a l'Arménie
SVP	Songe du Vieil Pèlerin
SVPEC	Songe du Viel Pelerin: Edition Critique
T.	Tome
TDVY	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi
TLSPT	The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières
TTK	Türk Tarih Kurumu
trad.	Traducteur
trans.	Translator
VSPT	Vita S. Petri Thomasii

KAYNAKLAR ÜZERİNE

A. Eski Fransızca Kaynaklar

Çalışmanın ana kaynağı ve Philippe de Mézières'in başyapıtı olan *Songe du vieil pèlerin* birkaç alegori üzerine kuruludur ve siyasetname, seyahatname, hatıra gibi edebi özellikler taşır. Eser üç kitaptan oluşmaktadır. Müellif, 1389 yılında Fransa Kralı VI. Charles'a sunduğu eserinin seyahatname niteliği taşıyan birinci kitabında, bilinen dünya ve hayatı boyunca gezip görme imkânı bulduğu yerler hakkında bilgiler verir. Bununla birlikte şahsen ziyaret etmediği coğrafyalardan da bahseder. Bu tür bilgileri aktarırken, zaman zaman bilginin kaynağını belirtmeye özen gösterdiği görülür. İkinci ve üçüncü kitap ise VI. Charles'a verilen öğüt ve tavsiyelerden oluşur ve adeta bir siyasetname özelliği taşır. Üçüncü kitabın sonunda temel konumuz olan Haçlı seferi projesi yer alır. Çalışmamızda bu değerli eserin üç ayrı modern çevirisinden yararlanılmıştır. En sık kullanılanı Paris Bibliothèque de l'Arsenal, MS 2682-2683 numaralı nüshanın Joël Blanchard tarafından 2008 yılında yapılan çevirisidir.¹ Yine onun tarafından yapılan edisyon kritik çalışması da karşılaştırma yapmak amacıyla incelenmiştir.² Bu iki eserin önsöz kısımlarında yer alan Philippe de Mézières'in biyografilerinden de sıkça yararlanılmıştır. G. W. Coopland'ın, 1969 yılında *Songe du vieil pèlerin*'in XV. yüzyıl nüshalarından yararlanarak hazırladığı eser de kullanılan bir diğer çeviri çalışmasıdır. Çeviride kullanılan el yazmalarının bazı sorunlar taşıdığına yönelik tartışmalar bulunduğu için bu iki ciltlik çalışmanın daha çok Philippe de Mézières'in hayatını ve Haçlı seferi projesinin de yer aldığı *Songe du vieil pèlerin*'in değerlendirmelerini ele alan giriş kısımlarından yararlanılmıştır.³

Philippe de Mézières'in son haliyle *Chevallerie de la passion de Jhesu Crist* adını verdiği Haçlı tarikatı projesi konusunda, çeşitli Avrupa kütüphanelerinde yer alan üç ayrı el yazması üzerine hazırlanmış üç farklı çalışmadan yararlanılmıştır. Bunların

¹ Philippe de Mézières, *Songe du Vieux Pèlerin*, Joël Blanchard (trad.), Pocket, Paris 2008.

² Philippe de Mézières, *Songe du Viel Pelerin: Edition Critique*, Joël Blanchard (trad.), T. I, Librairie Droz, Genève 2015; Philippe de Mézières, *Songe du Viel Pelerin: Edition Critique*, Joël Blanchard (trad.), T. II, Librairie Droz, Genève 2015.

³ Philippe de Mézières, Chancellor of Cyprus, *Le Songe du Vieil Pelerin*, G. W. Coopland (Ed.), Vol. I, Cambridge University Press, Cambridge 1969; Philippe de Mézières, Chancellor of Cyprus, *Le Songe du Vieil Pelerin*, G. W. Coopland (Ed.), Vol. II, Cambridge University Press, Cambridge 1969.

başında Auguste Molinier tarafından hazırlanan çalışma gelir.⁴ İkincisi Oxford Bodleian Library’de bulunan Ashmole MS. 813 kodlu nüshanın Abdel Hamid Hamdy tarafından yapılan transkripsiyonudur.⁵ Üç ciltlik bir seri halinde çıkan çalışmanın birinci ve ikinci ciltleri Philippe de Mézières’in hayatı ve eserlerinden bahseder.⁶ Hamdy’e göre, 1389 ve 1394 yıllarında yazıldığı tahmin edilen bu nüsha Philippe de Mézières tarafından İngiltere’ye, kimliği belli olmayan birisine yollanmıştır.⁷ Mariel Anderson Brown tarafından tez olarak hazırlanan edisyon kritik çalışması ise Niğbolu Muharebesi’nden hemen önce kaleme alınan el yazması üzerinden yapılmıştır. Bibliothèque de l’Arsenal’de muhafaza edilen nüsha üzerinden hazırlanmış olan çalışmaya hem Philippe de Mézières’in hayatı hem de Haçlı tarikatı projesi incelenirken sık sık başvurulmuştur.⁸

Yararlanılan bir diğer çalışma, Philippe de Mézières’in *Le livre de la vertu du sacrement de mariage* adlı eserinin Bibliothèque Nationale de France, Ms. Fr. 1175’de bulunan nüshasının Joan B. Williamson tarafından yapılan edisyon kritiğidir.⁹ 1385-1389 yılları arasında tamamlanan eser temel olarak Hristiyan kadınlara evliliğe dair öğütler verir. Özellikle Philippe de Mézières ve Petrarca arasındaki ilişkiden bahsedilen bölümlerde eserden faydalanılmıştır.

Philippe de Mézières’in, Haçlı ordusunun Niğbolu’da I. Bayezid karşısında ezici bir mağlubiyete uğradığını öğrendikten sonra yazdığı *Une Epistre Lamentable et Consolatoire: Adressée en 1397 Philippe le Hardi, duc de Bourgogne, sur la défaite de Nicopolis* adlı eseri çalışmada kullanılan bir diğer önemli kaynaktır. Bu eserinde yer yer kendi hayatı hakkında ipuçları veren Philippe de Mézières, Haçlı tarikatı projesini yazma nedenlerine de değinmiştir. Ayrıca XIV. yüzyıl sonlarında Türkiye’nin siyasi

⁴ Auguste Molinier, “Description de Deux Manuscrits Contenant la Règle de la Militia Passionis Jhesu Christi de Philippe de Mézières”, *Archives de l’Orient Latin*, T. 1, Ernest Leroux, Paris 1881, pp. 335-364.

⁵ Abdel Hamid Hamdy, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol. XVIII, Part III, Alexandria University Press 1965, pp. 43-105.

⁶ Abdel Hamid Hamdy, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol. XVII, Part I, Alexandria University Press, 1964, pp. 45-54; Abdel Hamid Hamdy, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol. XVIII, Part II, Alexandria University Press, 1964, pp. 1-41.

⁷ Abdel Hamid Hamdy, agm, II, s. 3-5.

⁸ Muriel Anderson Brown, *Philippe de Mézières’ Order of the Passion an Annotated Edition*, Doctor of Philosophy Dissertation, University of Nebraska, Nebraska 1971.

⁹ Philippe de Mézières, *Le Livre de la Vertu du Sacrement de Mariage*, Joan B. Williamson (Ed.), The Catholic University of America Press, Washington 1993.

durumu ve Osmanlı Beyliği hakkında değerli bilgiler verir. I. Murad'ın ve I. Bayezid'in Balkanlardaki faaliyetlerinden de bahseden yazar, Niğbolu meydanında yaşananlara dair detaylı bilgi vermese de Hristiyanların psikolojileri üzerine düşünmemizi sağlayacak ilgi çekici anekdotlar aktarmıştır.¹⁰

İngiltere ve Fransa arasında devam eden barış müzakerelerinde, İngiltere Kralı II. Richard'ı etkilemek ve onu VI. Charles'ın kızı Isabella ile evlenmeye ikna etmek isteyen Philippe de Mézières, 1395 yılında *Epistre au Roi Richart*'ı kaleme almıştır. Burada iki krallık arasındaki barışın Hristiyan dünya için ne kadar gerekli olduğunu anlatmaya çalışır. Ayrıca Haçlı tarikatı projesi hakkında kralın ilgisini çekecek küçük bilgiler verir. II. Richard'a iki krallık arasında barışın sağlanması ve Haçlı tarikatının kurulması halinde Kutsal Toprakları kurtarmak amacıyla ortak bir Haçlı seferi düzenlenebileceği fikrini aşılama çabalar. Çalışmada eserin Fransızcadan İngilizceye çevirip hacimli bir giriş kısmı ekleyen, son kısmında da Eski Fransızcasına yer veren G. W. Coopland'ın çalışmasından yararlanılmıştır.¹¹

Ünlü Fransız şair Guillaume de Machaut'nun *La Prise d'Alexandrie ou Chronique du Roi Pierre Ier de Lusignan*¹² adlı eserinden Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan'ın faaliyetlerinden bahsedilen yerlerde yararlanılmıştır. Philippe de Mézières, anlatılan olayların önemli bir kısmında kralın yanında olmasına rağmen eserde ondan bahsedilmemesi konumuz açısından büyük şanssızlıktır. Sophie Hardy'nin, eserin Eski Fransızca orijinali üzerinden hazırladığı edisyon kritik çalışması ise karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmıştır.¹³

İlk olarak IX. Louis döneminde derlenmeye başlayan *Grandes Chroniques de France*, Fransa Krallığı'nın Merovenj, Karolenj ve Capet hanedanları dönemlerindeki tarihini kronolojik olarak anlatan önemli bir kroniktir. Çalışmamızda bu büyük

¹⁰ Philippe de Mézières, *Une Epistre Lamentable et Consolatoire: Adressée en 1397 Philippe le Hardi, duc de Bourgogne, sur la défaite de Nicopolis*, Philippe Contamine et Jacques Paviot (Ed.), Librairie Droz, Genève 2008.

¹¹ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II: a plea made in 1395 for peace between England and France*, G. W. Coopland (trans.), Liverpool University Press, Liverpool 1975.

¹² Guillaume de Machaut, *La Prise d'Alexandrie ou Chronique du Roi Pierre Ier de Lusignan*, M. L. De Mas Latrie (Ed.), Société de l'Orient Latin, Geneva 1877.

¹³ Sophie Hardy, *"Edition Critique de la Prise d'Alexandrie de Guillaume de Machaut"*, Thèse de Doctorat, Université d'Orléans Ecole Doctorale Sciences de l'Homme et de la Societe, 2011.

kroniğin, Roland Delachenal tarafından hazırlanan ve II. Jean ile V. Charles dönemlerini içeren ciltlerinden yararlanılmıştır.¹⁴ Ayrıca ilgili yerlerde, XV. yüzyılın büyük ressamı Jean Fouquet'nin, kroniğin bir nüshasında yer alan çizimlerine de yer verilmiştir.¹⁵ Jean Froissart'ın İngiltere Kralı II. Edward'ın tahttan feragat etmesiyle başlayıp XIV. yüzyıl sonuna kadar geçen olayları kronolojik olarak anlattığı *Chroniques* adlı eserinin ise Philippe de Mézières ve konumuz ile doğrudan ilişkisi olmadığı için yalnızca I. Pierre de Lusignan'ın faaliyetlerini içeren kısımlardan yararlanılmıştır.¹⁶

B. Latince Kaynaklar

Çalışmanın önemli kaynaklarından *Vita Sancti Petri Thomae*, Philippe de Mézières tarafından aralarının çok yakın olduğu ve eserin pek çok yerinde babam diye hitap ettiği Pierre Thomas için yazılmıştır. 1366-1367 yılları arasında yazılan eserin çeşitli Avrupa kütüphane ve arşivlerine dağılmış birkaç farklı elyazması nüshası bulunmaktadır. Joachim Smet, O. Carm, mevcut nüshalardan yararlanarak hazırladığı edisyon kritik çalışmasını 1954 yılında yayımlamıştır.¹⁷ Pierre Thomas'ın hayatını konu edinmesinin yanı sıra dönemin dini ve siyasi olayları hakkında da bilgi veren eserden, Philippe de Mézières'in Pierre Thomas'ın yanında bulunduğu süreçteki faaliyetlerini inceleme ve onun düşünce hayatındaki etkisini anlama gibi konularda yararlanılmıştır. Godefrido Henschenio tarafından 1659 yılında yayımlanan el yazması nüsha ise yer yer karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmıştır.¹⁸

Latince olarak kaleme aldığı bir diğer eseri *Oratio Tragedica*, kendi hayatına dair küçük ama önemli ipuçları vermesi nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. 1389 yılında

¹⁴ Roland Delachenal, *Les Grandes Chroniques de France: Chronique des Régnes de Jean II et de Charles V*, T. I, Société de l'Histoire de France, Paris 1910; Roland Delachenal, *Les Grandes Chroniques de France: Chronique des Régnes de Jean II et de Charles V*, T. II, Librairie Renouard, Paris 1916.

¹⁵ Jean Fouquet'nin hayatına ve kronikteki çizimlerine dair geniş bilgi için bk. Erik Inglis, "Image and Illustration in Jean Fouquet's *Grandes Chroniques de France*", *French Historical Studies*, Vol. 26, No. 2, 2003, pp. 185-224.

¹⁶ J. A. C. Buchon, *Les Chroniques de sire Jean Froissart*, T. I, A Desrez, Librairie-Editeur, Paris 1835; Jean Froissart, *The Chronicles of Froissart*, John Bouchier (trans.), Lord Berners, The MacMillan Company, New York 1904; Jean Froissart'ın hayatı ve eserine dair ayrıntı için bk. Mustafa Daş, "XIV. Yüzyıl Fransız Kaynaklarına Göre Türk-Fransız Askeri Temasları", *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular –Oluşum, Teşkilât ve İşlev-*, Feridun Emecen (Ed.), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 279-280.

¹⁷ Joachim Smet, O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières*, Institutum Carmelitanum, Rome 1954.

¹⁸ Philippo Mazzerio & Godefrido Henschenio, *Vita S. Petri Thomasii*, Apud Iacobum Mevrsivm, Antverpiæ 1659.

Celestine Manastırı'nda tamamladığı esere Kıbrıs şansölyeliği dönemi, İskenderiye Haçlı Seferi ve sonrasında yaşanan gelişmeler, kurulmasını arzuladığı yeni şövalyelik tarikatına dair verdiği malumatlar gibi konularda başvurulmuştur.¹⁹

Nicolae Jorga'nın tespitine göre Philippe de Mézières tarafından 1371'de yazılan *Le Testament* isimli arşiv belgesinden onun üniversiteye gidip gitmediği konusundaki tartışmalar ve Yüz Yıl Savaşları'ndaki rolü konularında faydalanılmıştır.²⁰ Bolognalı yazar Matthaei de Griffonibus'un kroniği *Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium* ise 1346 yılında İzmir üzerine düzenlenen Haçlı seferinin işlendiği bölümde önemli başvuru kaynağı olmuştur.²¹

C. İtalyanca Kaynaklar

Francesco Sansovino'nun *Della Origine, et de'Fatti delle Famiglie Illustri d'Italia* adlı eserinden, Pierre Thomas'ın hayatına ve Philippe de Mézières'in Venedik'teki faaliyetlerine dair verdiği bilgilerden ötürü destekleyici kaynak olarak faydalanılmıştır.²² René de Mas Latrie tarafından iki cilt halinde yayımlanan *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*'ye onun şansölyeliği döneminde I. Pierre de Lusignan tarafından düzenlenen seferler incelenirken başvurulmuştur.²³ *Anonimo Romano*²⁴ ve *Corpus Chronicorum Bononiensium*²⁵ kronikleri ise Philippe de Mézières'in de yer aldığı İzmir Haçlı Seferi konusunda kullanılmıştır.

¹⁹ Philippe de Mézières, *Oratio Tragedica*, Edition Critique, Traduction, Notes et Index, Joël Blanchard and Antoine Calvet (Ed.), Librairie Droz, Genève 2019.

²⁰ N. Jorga, "Le Testament de Philippe de Mézières", *Bulletin de l'Institut pour l'Etude de l'Europe Sud-Orientale*, 10-12 Octobre-December, 1921, pp. 119-140.

²¹ Matthaei de Griffonibus, *Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium* (aa. 4448 a.C – 1472 d.C), a cura di Lodovico Frati e Albano Sorbelli, *Rerum Italicarum Scriptores*, L. A. Muratori (Ed.), T. XVIII, P. II, Citta di Castello, Bologna 1902, s. 56;

²² Francesco Sansovino, *Della Origine et de'Fatti delle Famiglie Illustri d'Italia*, Libro Primo, Presso Altobello Salicato, Vinegia 1582.

²³ Francesco Amadi, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, René de Mas Latrie (Ed.), Première Partie, Paris 1891; Strambaldi, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, René de Mas Latrie (Ed.), Seconde Partie, Paris, 1893; İki eserle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Ali Bozkuş, "Geç Ortaçağ'da Tutulmuş Türk Tarihine Dair Kıbrıs Kronikleri", *TAD*, C. 37, S. 63, 2018, s. 152-155.

²⁴ *Anonimo Romano*, *Cronica: Vita di Cola di Rienzo*, a cura di Ettore Mazzali, Rizzoli 1991.

²⁵ L. A. Muratori (Ed.), *Corpus Chronicorum Bononiensium*, a cura di Albano Sorbelli, *Rerum Italicarum Scriptores*, T. XVIII, P. I, Citta di Castello, Bologna 1906.

D. Araştırma Eserler

Nicolae Jorga'nın *Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle* adlı abidevi çalışması, Philippe de Mézières'in hayatı üzerine yazılan ve değerini günümüzde de korumaya devam eden eserlerin başında gelir.²⁶ Jorga'nın Avrupa arşivlerini didik didik tarayarak ve Philippe de Mézières'e dair pek çok orijinal belgeyi günyüzüne çıkartarak hazırladığı çalışmasını aşmak pek mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle Philippe de Mézières'in hayatının ele alındığı bölümde temel başvuru kaynağımız olmuştur. Bunun yanında aynı konuya farklı bakış açılarıyla yaklaşan diğer araştırmacıların yorumlarından da istifade edilmiştir. Renate Blumenfeld-Kosinski ve Kiril Petkov editörlüğünde 2012 yılında yayımlanan "*Philippe de Mézières and His Age: Piety and Politics in the Fourteen Century*"²⁷ adlı kıymetli eser, günümüzde Philippe de Mézières üzerine çalışmalar yapan değerli bilim insanlarını aynı çatı altında toplamıştır. Eser, Philippe de Mézières'in hayatı ve onun ekseninde XIV. yüzyılın siyasi, ekonomik ve kültürel olaylarına odaklanan birçok makaleden oluşmaktadır. Bu makalelerin tümünün çalışma konusuna kayda değer katkıları olmuştur. Philippe Contamine, Michael Hanly, Stefan Vander Elst, Joël Blanchard, John France, Anne Curry, Adrian Bell, Angel Nicolaou-Konnari, Sylvain Piron ve diğer yazarların yorumları ve yaklaşımları, çalışmanın verimliliği açısından hayati önem taşımıştır.

Kristin Leigh Erika Bourassa'nın doktora tezi *Counselling Charles VI of France: Christine de Pizan, Honorat Bovet, Philippe de Mézières, and Pierre Salmon*,²⁸ Philippe de Mézières'in manastırda yaşadığı süre boyunca Fransa Kralı VI. Charles'a nasihat verme çabalarını inceler. Bourassa'nın başarılı tez çalışmasından, Philippe de Mézières'in kralı etkisi altına almaya çalıştığı *Songe du vieil pèlerin* adlı eserinin analizi için de sıklıkla yararlanılmıştır. Aynı yazarın bir diğer çalışması, *Songe du vieil pèlerin*'in farklı tarihlerde yazılan nüshalarında yer alan Philippe de Mézières'in biyografileri hususunda aydınlatıcı bilgiler vermektedir.²⁹ Alessia Marchiori'nin

²⁶ N. Jorga, *Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle*, Librairie Émile Bouillon, Paris 1896.

²⁷ Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), *PMHA*, Brill Publishers, Leiden 2012.

²⁸ Kristin Leigh Erika Bourassa, *Counselling Charles VI of France: Christine de Pizan, Honorat Bovet, Philippe de Mézières, and Pierre Salmon*, PhD Thesis, University of York, July 2014.

²⁹ Kristin Bourassa, "The Memory of Philippe de Mézières in *Songe du Viel Pelerin* Manuscripts", *French Studies*, Vol. 73, Issue 2, April 2019, pp. 181-197.

hazırladığı doktora tezi ise *Songe du vieil pèlerin*’ın giriş bölümünün çözümlemesi için başvurduğumuz bir kaynak olmuştur.³⁰ Christopher Tyerman’ın, “*New Wine in Old Skins*”? *Crusade Literature and Crusading in the Eastern Mediterranean in the Later Middle Ages*” adlı makalesinde de Philippe de Mézières’in hayatına, eserlerine ve Haçlı seferi düşüncesine dair genel bir değerlendirme bulunmaktadır.³¹ “*Le Songe du Vieil Pelerin: l’idée de croisade rêvée et vécue chez Philippe de Mézières*” adlı çalışma ise onun *Songe du vieil pèlerin*’ındaki Haçlı seferi hayali üzerine odaklanmıştır.³²

Renate Blumenfeld-Kosinski ve Antoine Calvet’in iş birliğiyle Joël Blanchard’ın editörlüğünde hazırlanan “*Philippe de Mézières Rhétorique et Poétique*” adlı çalışma Philippe de Mézières ve eserleri üzerine çalışmalar yapan önemli araştırmacıları bir araya getirmiştir. Burada yer alan makaleler Philippe de Mézières’in eserlerindeki retorik ve şiirsel anlatım gibi edebi konular üzerine yoğunlaşmaktadır.³³ Joël Blanchard ve Renate Blumenfeld-Kosinski editörlüğünde hazırlanan “*Philippe de Mézières et l’Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages*” adlı eser de yararlandığımız bir başka derleme çalışmasıdır.³⁴ Alanında uzman pek çok bilim insanı, Philippe de Mézières’in hayatı ve yazdığı metinler üzerinden XIV. yüzyıl Avrupa’sının tarihine, coğrafyasına, edebiyatına ve filolojisine ışık tutan çalışmalar ortaya koymuşlardır. Eserin üçüncü bölümünde bulunan Camille Rouxpetel ve Antoine Calvet’in makaleleri değinilen çalışmalar arasındadır.

³⁰ Alessia Marchiori, “*Le Songe du Vieil Pelerin de Philippe de Mézières: projet sotériologique et pouvoir de l’écriture à la fin du XIVème siècle*”, Thèse de Doctorat, Université Paris-Sorbonne en partenariat de cotutelle avec l’Université de Vérone, Mart 2014.

³¹ Christopher Tyerman, “*New Wine in Old Skins*”? *Crusade Literature and Crusading in the Eastern Mediterranean in the Later Middle Ages*”, *Byzantines, Latins, and Turks in the Eastern Mediterranean World after 1150*, Jonathan Harris, Catherine Holmes & Eugenia Russell (Ed.), Oxford University Press, New York 2012, pp. 265-289.

³² Marie Radkovska, “*Le Songe du Vieil Pelerin: l’idée de croisade rêvée et vécue chez Philippe de Mézières*”, *La noblesse et la croisade a la fin du Moyen Âge: France, Bourgogne, Bohême*, Martin Nejedly et Jaroslav Svatek (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2015, pp. 31-42.

³³ Joël Blanchard (Ed.), *Philippe de Mézières Rhétorique et Poétique*, Librairie Droz, Genève 2019.

³⁴ Joël Blanchard and Renate Blumenfeld-Kosinski (Ed.), *Philippe de Mézières et l’Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages*, Librairie Droz, Genève 2017.

Çalışmanın Haçlı seferi projeleri üzerine odaklanan birinci bölümüne pek çok eser rehberlik etmiştir. Bunlardan en önemlisi, J. Delaville le Roulx tarafından hazırlanan ve Haçlı seferi projeleri denilince ilk akla gelen *La France en Orient au XIVe Siècle: Expéditions du Maréchal Boucicaut* adlı eserin birinci ve ikinci bölümleridir.³⁵ Birinci bölüm Philippe de Mézières'den önce tasarlanan Haçlı seferi proje ve teklif metinlerine, ikinci bölüm ise XIV. yüzyılda meydana gelen Haçlı seferi teşebbüslerine ayrılmıştır. Edouard Dulaurier ve Charles Kohler editörlüğünde hazırlanan *Recueil des Historiens des Croisades*, Haçlı seferlerinin ve Haçlı seferi projelerinin temel kaynaklarının bir araya getirildiği kıymetli bir derleme çalışmasıdır. Serinin ikinci cildi *Documents Latins et Français Relatives a l'Arménie*'den, çalışmanın birinci bölümünde yer alan Haytonus'un "*Flos Historiarum Terre Orientis*", Guillelmus Ade'nin "*De Modo Sarracenos Extirpandi*" ve Brocardus'un "*Directorium ad Passagium Faciendum*" adlı Haçlı seferi projeleri konularında yararlanılmıştır.³⁶ Aziz Suryal Atiya'nın kaleminden çıkan *The Crusade in the Later Middle Ages* de Delaville le Roulx'nun çalışmasının izinden gitmekle beraber kullanılan kaynaklar bakımından daha hacimlidir ve özel bir yere sahiptir.³⁷ Sylvia Schein'in *Fideles Crucis: The Papacy, the West, and the Recovery of the Holy Land 1274-1314* adlı eseri ise XIV. yüzyılın ilk çeyreğine kadar hazırlanan projeler konusunda sıklıkla değindiğimiz bir başka önemli çalışmadır.³⁸ Trandafir G. Djuvara'nın *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)* adlı kitabında ise Haçlı seferi projeleri hakkında kısa bilgiler verilmesine rağmen Philippe de Mézières'e yer verilmemiştir.³⁹

Yukarıda zikredilen eserlerin yanında ülkemizde de Haçlı seferi projelerini odak noktasına koyan birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Serdar Çavuşdere'nin kitap haline getirdiği doktora çalışması *Avrupa'nın Türk Sorunu: Venedikli Diplomat Marino*

³⁵ J. J. Delaville le Roulx, *La France en Orient au XIVe Siècle: Expéditions du Maréchal Boucicaut*, C. I, Librairie des Ecoles Françaises d'Athènes et de Rome, Paris 1886.

³⁶ Edouard Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), *Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatifs a l'Arménie*, T. II, Imprimerie Nationale, Paris 1906.

³⁷ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, Methuen & Co. Ltd, London 1938; Türkçe çevirisi için bk. Esat Uras, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, Güney Matbaası, Ankara 1956.

³⁸ Sylvia Schein, *Fideles Crucis: The Papacy, the West, and the Recovery of the Holy Land 1274-1314*, Clarendon Press, Oxford 1991.

³⁹ Trandafir G. Djuvara, *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)*, Pulat Tacar (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Sanudo Torsello'nun Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi 1306-1334, genelde Haçlı seferi proje ve teklif metinleri, özelde ise Marino Sanudo'nun projesi konularında kıymetli bir başvuru kaynağı olmuştur.⁴⁰ Altay Tayfun Özcan tarafından Latinceden Türkçeye kazandırılan *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı* adlı eserden de Korykoslu Hayton'un Haçlı seferi projesinin analizi noktasında yararlanılmıştır.⁴¹

Ülkemizde Philippe de Mézières üzerine yoğunlaşan ilk isimlerden biri İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dır. Mehmet Ali Bozkuş, Philippe de Mézières'in faaliyetlerinin ve yazdığı eserlerin Türk tarihi için ne derece önemli olduğunu fark eden Uzunçarşılı'nın, 1933 yılında Nicolae Jorga'nın *Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle* adlı eserinin bazı kısımlarını Fransızcadan tercüme ettiğini aktarır.⁴² Uzunçarşılı'nın siyah kaplı bir deftere kendi el yazısıyla yaptığı ve *Ondördüncü Asrın Ehl-i Salibi, Filip (de) Meziyar* başlığını attığı tercüme TTK Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.⁴³ Osmanlı Tarihi adlı serisinin birinci cildinin bazı noktalarında da Philippe de Mézières'den bahsetmektedir.⁴⁴ Bir diğer isim Halil İnalcık'tır. Philippe de Mézières'in eserlerinin Türk tarihi açısından ne derece önemli olduğunu kavrayan Halil İnalcık, özellikle *Vita Sancti Petri Thomae* adlı eserdeki kayıtları *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'dakilerle kıyaslayarak Lapseki Haçlı Seferi'ne dair önemli tespitlerde bulunmuştur.⁴⁵ Zeynep Bıyıkoglu Çeçen de *Interpreting Warfare and Knighthood in Late Medieval France: Writers and Their Sources in the Reign of King Charles VI (1380-1422)* başlığını taşıyan doktora tezinin giriş bölümünde Philippe de Mézières'in hayatına ve eserlerine yer vermiştir. Geri kalan bölümlerde ise Philippe de Mézières'in eserlerine yansıttığı şövalyelik algısını Honoré Bouvet, Christine de Pizan gibi yazarların eserleriyle karşılaştırarak Geç Orta Çağ Fransa'sında şövalyelik algısı üzerine

⁴⁰ Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu: Venedikli Diplomat Marino Sanudo Torsello'nun Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi 1306-1334*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.

⁴¹ Korykoslu Hayton, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*, Altay Tayfun Özcan (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2015.

⁴² Mehmet Ali Bozkuş, "Geç Ortaçağ'da Tutulmuş...", s. 158, dpnt. 66.

⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Ondördüncü Asrın Ehl-i Salibi, Filip Meziyar*, TTK Kütüphanesi, Tercüme Eserler Bölümü, Yer no: T/0157.

⁴⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar*, C. I, TTK, Ankara 1988, s. 214, 242.

⁴⁵ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Eşref Bengi Özbilen (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 26-27.

bir inceleme yapmıştır.⁴⁶ Mehmet Ali Bozkuş, “*Geç Ortaçağ’da Tutulmuş Türk Tarihine Dair Kıbrıs Kronikleri*” isimli çalışmasında Philippe de Mézières’in kısa bir biyografisine yer vermiştir.⁴⁷ Son olarak Mustafa Daş, Türk tarihçilerin dikkatini Philippe de Mézières’in ve eserlerinin üzerine çekmek amacıyla “*Haçlı Seferi Teorisyeni Philippe de Mézières, Eserleri ve XIV. Yüzyılda Türklere Karşı Yapılan Haçlı Seferleri Üzerine Bir Değerlendirme*” adını verdiği rehber niteliğindeki çalışmasını kaleme almıştır.⁴⁸

⁴⁶ Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, *Interpreting Warfare and Knighthood in Late Medieval France: Writers and Their Sources in the Reign of King Charles VI (1380-1422)*, Ph.D Dissertation, İhsan Doğramacı Bilkent University, Ankara 2012.

⁴⁷ Mehmet Ali Bozkuş, “Geç Ortaçağ’da Tutulmuş...”, s. 157-158.

⁴⁸ Mustafa Daş, “Haçlı Seferi Teorisyeni Philippe de Mézières, Eserleri ve XIV. Yüzyılda Türklere Karşı Yapılan Haçlı Seferleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ortaçağ Tarihçiliğinde Bir Duayen: Prof. Dr. Abdülkerim Özeydin’a Armağan*, Ebru Altan, Muharrem Kesik ve Murat Öztürk (Ed.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2020, ss. 195-207.

GİRİŞ

A. Haçlı Seferlerinde Bir Kırılma Noktası: Akka'nın Düşüşü

Haçlıların Doğu Akdeniz kıyılarındaki önemli merkez üslerinden Akka, Memluk mancınıklarından atılan taş mermilere,⁴⁹ surların ve kulelerin altında açılan lağımlara dayanamayarak 18 Mayıs 1291 yılında düştü.⁵⁰ Aynı yılın yaz aylarında Sûr, Beyrut ve Hayfa şehirleri ile Tartus ve Athlit kaleleri de elden çıktı. Yaşananlar sonrasında “*Bu sefer, her şey yitirildi; böylece Hristiyanların Suriye’de sahip oldukları bir avuç dolusu toprakları kalmadı*”⁵¹ diyen Chronique du Templier de Tyr’in anonim yazarı bunun ne anlama geldiğini ilk kavrayanlardandı. Templierlerin 1302 yılında Ruad Adası’nı terk etmeleriyle de Suriye sahillerindeki Haçlı varlığı tamamen sona erdi.⁵²

Olayların fitilini ateşleyen eylem Sultan Baybars’ın Haçlıları Doğu Akdeniz’den tamamen atma düşüncesi idi. Mısır ve Suriye’deki nüfuzunu arttırarak bölgenin o zamana kadar gördüğü en donanımlı, en disiplinli ve en kalabalık orduyu kuran⁵³ Baybars, İlhanlılar karşısında kazandığı Ayn Calut ve Elbistan zaferlerinden sonra tüm dikkatini Haçlılar ve Kilikya Ermeni Krallığı ile mücadeleye vermişti. Hristiyanların İlhanlılar ile iş birliği yaptığını gerekçe göstererek 1265 yılında Cezire ve Arsuf’u, ertesi yıl da bazı Ermeni yerleşimleriyle beraber Haçlıların kontrolündeki Safed, Ramla ve Celile’yi ele geçirdi. 1268 yılında Antakya’yı aldı ve buradaki Haçlı Prinkepsliğine

⁴⁹ Memlukların kullandığı trebuchetlerden Akka surlarına atılan taşların 185 kilogramdan daha ağır olduğu belirtilir. Bk. Paul E. Chevedden, “Black Camels and Blazing Bolts: The Bolt-Projecting Trebuchet in the Mamluk Army”, *Mamluk Studies Review*, Vol. VIII, No. 1, Middle East Documentation Center, The University of Chicago 2004, s. 254-256; Işın Demirkent ise Muzaffer ve Kızgın adı verilen iki büyük mancının 250 kilogramlık taşlar atabildiğini aktarır. Bk. Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 251.

⁵⁰ Olayın İslam kaynaklarına yansımaları için bk. Jessalynn Bird, Edward Peters ve James M. Powell (Ed.), “*Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291*”, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2013, s. 487-491.

⁵¹ *The ‘Templar of Tyre’, Part III of the ‘Deeds of the Cypriots’*, Ed. Paul Crawford, Crusade Texts in Translation, Vol. 6, Ashgate Publishing, Aldershot 2003, s. 119.

⁵² Işın Demirkent, *age*, s. 256; Roger Crowley, *Accursed Tower: The Crusaders’ Last Battle for the Holy Land*, Yale University Press, London 2019, s. 202-205.

⁵³ Thomas Asbridge, Baybars’ın fillerden oluşan bir ordu toplamaya çalışıp başarılı olamadığını, kurmaya çalıştığı donanmanın da Kıbrıs’a düzenlenen sefer sırasında battığını aktarır. Bunlara rağmen güçlü bir kara ordusu kurmayı başarmıştır. Bk. Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Ekin Duru, (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 630, 733.

son verdi.⁵⁴ Haçlı yerleşimlerinin kısa süre içerisinde ardı ardına kaybedilmesi Papalığı, Fransa Kralı IX. Louis'yi ve İngiltere Prensi I. Edward'ı alarma geçirmişti. Baybars Avrupa'dan gelecek yeni Haçlı seferlerine karşı savunma hazırlıkları yapsa da korktuğu olmadı. IX. Louis sefer sırasında öldü. Akka civarındaki seferlerinde başarısız olan I. Edward ise Abaka Han'dan umduğu yardımı alamayınca İngiltere'ye dönmek zorunda kaldı.⁵⁵ 1271 yılında en müstahkem Haçlı kalelerinden Krak des Chevaliers'i de ele geçiren Baybars, Haçlılar karşısında yirmi zafer kazanmış bir fatih olarak 1277 yılında öldü.⁵⁶

Yeni sultan Kalavun, 1281 yılında İlhanlıları mağlup etmenin verdiği rahatlıkla Baybars'ın başlattığı mücadeleyi aynı bahaneyle devam ettirdi.⁵⁷ Avrupa'dan yeterli destek alınmadığı için zayıf duruma düşen Haçlıların yeniden İlhanlılar ile iş birliği yaptığını öğrenince vakit kaybetmeksizin harekete geçti. 1285 yılının Mayıs ayında Markab'ı, 1287 Nisanında Lazkiye'yi ele geçirdi. Nisan 1289'da Trablus'u alarak Trablus Haçlı Kontluğu'na son verdi.⁵⁸ Böylece Haçlıların elinde birkaç kale ve son büyük garnizonları Akka kalmış oldu. Papalık bölgeye taze kan verecek yeni Haçlı seferleri düzenlemeye çalışırsa, Avrupa'nın her yerinden ve Kıbrıs'tan binlerce şövalye şehri savunmak üzere Akka'ya geliyordu. Kalavun ise Akka'ya saldırabilmek için geçerli bir bahane arıyordu. 1290 yılının Ağustos ayında Akka'ya gelen İtalyanların Müslüman tüccarlara saldırması beklediği fırsatı ayağına getirdi. Derhal Haçlılara savaş ilan edildi ve sefer hazırlıklarına başlandı. Ancak Kalavun, ordusunun Mısır'dan ayrılışını göremeden öldü. Yerine geçen oğlu el-Eşref Halil sefer hazırlıklarına kaldığı yerden devam edilmesi ve ordunun Mart ayına kadar hazır olması emrini verdi. Sultan Baybars zamanından kalan kuşatma ve savaş aletlerinin de Akka kuşatması için bölgeye

⁵⁴ The 'Templar of Tyre', s. 50-51, 59; Thomas Asbridge, *age*, s. 630-634; Adil Hilal, *Moğol Batı Avrupa İlişkileri ve İslâm Dünyasına Etkileri*, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2019, s. 119-124.

⁵⁵ The 'Templar of Tyre', s. 68-69; IX. Louis'nin 1270 yılında düzenlediği sefer ve I. Edward'ın desteği için bk. Jean Richard, "La Croisade de 1270, "passage général"?", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 133e année, N. 2, 1989, s. 520-521.

⁵⁶ Thomas Asbridge, *age*, s. 645-646; Roger Crowley, *age*, s. 58-70.

⁵⁷ The 'Templar of Tyre', s. 76-77.

⁵⁸ The 'Templar of Tyre', s. 99-101; İsmail Yiğit, "Kalavun", *DİA*, C. 24, TDVY, İstanbul 2001, s. 227; Thomas Asbridge, *age*, s. 646-650.

sevk edilmesiyle kuşatma 5 Nisan'da başlatıldı. Akka surları, taş mermilere ve açılan lağımlara daha fazla dayanamadı. Haçlılar için her şey 18 Mayıs 1291'de sona erdi.⁵⁹

Akka, Batı Hristiyanlığı için düşmek üzere oldukları ağacın tutundukları son büyük dalı gibiydi. Dolayısıyla bu dalın elden kayıp gitmesinin ardından yaşanan sert düşüş büyük ses getirmişti. Hospitalier Üstadı Jean de Villiers, *“Büyük üzüntüyle dolu ve gözyaşları içinde güzel Akka şehrinin talihsiz ve acınası düşüşünü bildiriyoruz”*⁶⁰ kaydıyla durumu Avrupa'ya haber verenler arasındaydı. Chronique du Templier de Tyr'in yazarı ise haberin Avrupa'daki yankısını şu sözlerle anlatıyordu:

*“Haberler denizi geçtiğinde, papa ve bütün Hristiyanlık dünyasında bunu duyanlar (arasında) kimi kaybedilen zavallı Hristiyanların, kimi de Hristiyan dünyasının utancı uğruna (üzülen) pek çok hüznü kalp vardı”*⁶¹

Yazdığı şiirin *“Böylece (Akka) kaybedildi ve bildiğiniz gibi çok zarar görüldü”*⁶² dizeleriyle de bu kaybın getirdiği sonuçları özetliyordu. Hristiyanlar Akka'nın kaybının yasını tutarken, Baybars el-Mansûrî ise şu ifadeleriyle el-Eşref Halil'i yere göğe sığdıramıyordu: *“Akka'yı fethederek öyle bir başarı kazandın ki, daha önce hiçbir melik buna güç yetirememişti...”*⁶³

Haçlıların Suriye sahillerinden atılmasından sonra yaşanan gelişmelerin ayrı başlıklar halinde incelenmesi, Haçlı düşüncesinin 1291 yılı itibarıyla yaşadığı değişimin analiz edilebilmesi için önemlidir. Öncelikle 1291 yılı, Outremer'de yaşayan Latinlerin, burada faaliyet gösteren Haçlı tarikatlarının ve gelecekteki Haçlı seferlerinin akıbetlerinin değiştiği bir yıl oldu. Yaşadıkları toprakları kaybeden binlerce Hristiyan, en yakın konumdaki Kıbrıs'a veya atalarının geldiği Avrupa'ya taşınmak zorunda kaldı.

⁵⁹ The 'Templar of Tyre', s. 102-119; Baybars el-Mansûrî, *et-Tuhfetü'l-Mulûliye fi'd Devleti't-Turkiyye: Türk Devleti Konusunda Sultanlara Armağan (1252-1312)*, Hüseyin Polat (çev.), TTK, Ankara 2016, s. 113-119; Thomas Asbridge, *age*, s. 650-655; Roger Crowley, *age*, s. 95-104.

⁶⁰ *Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries*, Malcolm Barber and Keith Bate (trans.), Crusade Texts in Translation, Vol. 18, Ashgate Publishing, England 2010, s. 165.

⁶¹ The 'Templar of Tyre', s. 121.

⁶² The 'Templar of Tyre', s. 129; Anne Gilmour-Bryson, “The Fall of Acre, 1291, and Its Effect on Cyprus”, *Acre and Its Falls: Studies in the History of a Crusader City*, John France (Ed.), Brill Publishing, Leiden 2018, s. 116,

⁶³ Baybars el-Mansûrî, s. 119.

Artık Haçlıların Doğu Akdeniz'deki ileri karakolu, Akka ve diğer şehirlerden kaçanların sığındığı Kıbrıs'tı. Philippe de Mézières adanın Hristiyanlık için taşıdığı değerden yıllar sonra şöyle bahsedecekti:

“Adamız Doğu'nun girişiydi. Tanrı'nın şövalyelerinin ve deniz ötesine giden hacıların hoş sığınağıydı. Bu talihsiz ada Doğu'daki Hristiyanlığın gerçek savunma duvarıydı. Batı Hristiyanlığı için hoş bir darülaceze oldu. Kısacası, Katolik Hristiyanlığın güçlü ve vazgeçilmez sınırıydı. Burası dinin düşmanlarına karşı haçın sancağıydı. Bir zamanlar diğerlerinden daha fazla korku saçardı.”⁶⁴

Ancak Kıbrıs'ta yaşam hiç de kolay değildi. Ada her an yeni bir Memluk saldırısının hedefi olabilirdi. Anne Gilmour-Bryson'ın belirttiği üzere yiyecek sıkıntısı da ortaya çıkmıştı ve yıllık on besant olan kiralar on katına kadar yükselmişti.⁶⁵ Tüm bu olumsuzluklar adada yeni Haçlı seferlerinin düzenlenmesini dört gözle bekleyen bir kitlenin varlığını besliyordu. Bu kitleye zaman zaman II. Henri de Lusignan ve I. Pierre de Lusignan gibi kraliyet mensuplarından da katılanlar oluyordu.

Merkezlerini Kıbrıs'a taşımak zorunda kalan Haçlı tarikatları burada kalıcı değillerdi. İlk olarak Teuton Tarikatı, karargâhını önce Venedik'e ardından Baltık bölgesine taşıdı.⁶⁶ Hospitalier Tarikatı 1309 yılında Bizans'ın kontrolünde olan Rodos'u ele geçirerek merkez üssü haline getirdi.⁶⁷ Kıbrıs'tan ayrılmaya niyetleri olmayan Templier Tarikatı ise 1307-1314 yılları arasında Fransa Kralı IV. Philippe ve Papa V. Clemens'in ortak kovuşturmasına uğrayarak tasfiye edildi.⁶⁸ XIV. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Doğu Akdeniz'de etkin bir şekilde varlığını devam ettiren en önemli Haçlı tarikatı Hospitalier Tarikatı'ydı. Tarikatların büyük çoğunluğunun Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinin aniden sona ermesi I. Pierre de Lusignan, Philippe de

⁶⁴ SVP, s. 246.

⁶⁵ Anne Gilmour-Bryson, agm, s. 119.

⁶⁶ Halil Yavaş, “Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Ortaçağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, Aralık 2018, s. 7-8.

⁶⁷ The ‘Templar of Tyre’, s. 170-171; Amadi, s. 256-259; Şövalyelik Tarikatlarının Kıbrıs'taki durumları için bk. Necmettin Ayan, *Haçlı Seferleri'nde Kıbrıs'ın Rolü (1191-1310)*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Temmuz 2014, s. 123-130.

⁶⁸ Templier Şövalyelerinin Kıbrıs'ta tutuklanmaları süreci için bk. Peter W. Edbury, The Arrest of the Templars in Cyprus”, *The Debate on the Trial of the Templars (1307-1314)*, Jochen Burgdorf, Paul F. Crawford and Helen J. Nicholson (Ed.), Ashgate Publishing, Farnham 2010, pp. 249-258; Avrupa'nın diğer yerlerindeki kovuşturmalar için kitaptaki diğer makalelere bakılabilir.

Mézières ve daha birçok kişi tarafından bir eksiklik olarak algılanacak ve onları yeni tarikat projeleri tasarlamaya teşvik edecekti.

Akka'nın kaybedilişi Suriye sahil şeridi boyunca birbirine yakın şehirlerde yaşayan Latinler ve Müslümanlar arasında sık sık kesintiye uğramasına rağmen yaklaşık iki yüzyıl boyunca devam eden her türden ilişkiyi de değiştirdi. İki topluluk arasında Usame bin Munkız'ın eserlerinde sıkça görebildiğimiz şekilde kurulan ilginç ama bir o kadar da yakın olan ilişkiler⁶⁹ artık tüccarlar, gezginler ve hacılar aracılığıyla devam edecekti. Değişen bir diğer husus da ticari ilişkilerdi. İtalyan denizci devletlerin Müslümanlar ile yaptıkları ticaret XII. ve XIII. yüzyıllarda zirveye ulaşmıştı. Papalık, geçmişte durdurmaya çalıştığı bu ticareti Akka'nın düşüşünden sonra daha sıkı bir şekilde engellemeye çalışarak Müslümanlarla yapılan ticaretin aforozla cezalandırılacağını duyuran pek çok ferman yayınladı.⁷⁰ Haçlı seferi teorisyenleri de Memlukların ekonomik açıdan zayıflatılmasını şart koştukları için Mısır yönetimine ambargo uygulanması taraftarıydılar.⁷¹ Ancak sürekli devam eden savaşın ortasında dahi varlığını koruyan ticaret, İtalyan devletlerinin en büyük gelir kaynağıydı ve yaşanacak bir kopukluktan en çok zarar gören taraf yine onlardı. Dolayısıyla düzenlenecek seferlere ya menfaatlerine uygun şekilde destek vereceklerdi ya da Venedik'in çıkarlarını ön planda tutan Haçlı seferi teorisyeni Marino Sanudo Torsello gibi kendi seferlerini yine kendileri tasarlayacaklardı.

Doğu Akdeniz'de kaybedilen yerleri ve Kutsal Toprakları geri kazanmanın tek çaresi yeni Haçlı seferleri düzenlemektir. Bunu sağlamak üzere ortaya çıkan Haçlı seferi proje yazımı XIV. yüzyıl başlarında hız kazandı. Bu dönemde hem Hristiyan dünyasında hem de Türk-İslam dünyasında bölünmüş bir manzara hâkimdi. Doğu'nun

⁶⁹ Bir Frenk askerinin Usame ibn Munkız'a çita satmaya çalışması, bir diğerinin Müslüman olduktan sonra tekrar Hristiyanlığa dönmesi, ona "kardeşim" diye hitap eden bir şövalye gibi örnekler yüzyıllarca süren mücadelelerin bir diğer yüzüdür. Daha geniş okuma için bk. Üsâme Ibn Munkız, *Ibn Munkız Haçlılara Karşı*, Selahattin Hacıoğlu (çev.), Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul 2006, s. 181, 208-212.

⁷⁰ Ticari ilişkiler ve Papalık yasakları için bk. Seyit Özkutlu, "Orta Çağ'da Papalık Yasakları ve Müslüman Doğu: Latin Noter Kayıtları Işığında Doğu-Batı Ticareti (1162-1350)", *Belleten*, C. LXXXIII, S. 297, Ağustos 2019, ss. 485-517.

⁷¹ Jean Richard'ın Kıbrıs'ın 1291'den sonra Mısır'a uygulanan ambargolardaki rolünü inceleyen önemli çalışması için bk. Jean Richard, "Le Royaume de Chypre et l'Embargo sur le Commerce avec l'Égypte (fin XIIIe-Début XIVe Siècle)", *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 128e année, N. 1, 1984, pp. 120-134.

durumu, Akka'nın düşüşünü telafi etmek isteyen Batı Hristiyanlığı için Kutsal Toprakları ele geçirme umudunu arttıran kaçırılmayacak bir fırsat gibi duruyordu. Ancak içinde bulundukları benzer vaziyet Kutsal Haçın gölgesinde birleşip Kudüs'ü ele geçirmelerinin önünde duran büyük bir engeldi. Bu nedenle Haçlı seferi projesi hazırlayan teorisyenlerin diğer taraftan bu meselelere de çözüm üretmeleri gerekecekti.

B. “Recuperatione Terrae Sanctae” Literatürü ve Türk İlerleyişine İlk Somut Tepkiler

Akka'nın düşüşünden yıllar önce, 1274 yılında toplanan II. Lyon Konsili'nde Papa X. Gregorius'a, Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi tavsiyeleri içeren çeşitli metinler sunulmuştu. Humbert de Romans tarafından yazılan *Opus Tripartitum*, Guillaume de Tripoli'nin *Tractatus de Statu Saracenorum*'u ve Gilbert de Tournai'un yazdığı *Collectio de Scandalis Ecclesiae* gibi eserlerin içeriklerinde Haçlı seferi tavsiyeleri de bulunuyordu. Fakat konu üzerine çok yönlü bir inceleme yapan Sylvia Schein'in de belirttiği üzere daha çok ideoloji, vaaz ve finansman gibi konular üzerinde duran bu metinler, Haçlı seferi stratejileri üzerine yoğunlaşmadıklarından yetersiz kalmışlar ve gerekli ilgiyi görmemişlerdi.⁷² Akka'nın düşüşünden hemen önce Papa IV. Nicolaus'un önüne de benzer şekilde projeler ve teklif metinleri gelmeye başlamıştı. Kendisi de bir donanma oluşturarak işin bir ucundan tutmaya çalışan IV. Nicolaus, Akka'nın ani bir şekilde kaybedilmesi üzerine yavaş işleyen bu sürece hız kazandırdı. İlk olarak 23 Ağustos 1291'de yayınladığı bir fermanla Memluklar ile yapılan her türden ticareti yasakladığını ilan etti. Ayrıca olası bir saldırıya karşı Kıbrıs Haçlı Krallığı'nı ve Kilikya Ermeni Krallığı'nı koruyacak donanmanın bir an önce tamamlanması emrini verdi.⁷³ Papanın 1292 yılındaki ölümü donanmanın inşa ve sevkiyat sürecini etkilemedi. Aynı yıl Kıbrıs'a ulaşan donanma Hristiyanları koruma amacıyla gönderilmesine rağmen, Kıbrıs Kralı II. Henry'nin gemilerinin de eklenmesiyle Alanya ile İskenderiye'ye düzenlenen saldırılarda kullanıldı. Bu olay

⁷² Bu projelere dair ayrıntılar için bk. Sylvia Schein, *age*, s. 22-23; James M. Powell, “A Vacuum of Leadership: 1291 Revisited”, *La Papauté et les Croisades/ The Papacy and the Crusades*, Michel Balard (Ed.), Routledge, New York 2016, s. 166-167.

⁷³ Sylvia Schein, *age*, s. 83; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 63-64; Mehmet Ali Bozkuş, “Memlüklerin Akka'yı Fethine Tepkiler: Ticari Ambargo ve 1293 Alanya-İskenderiye Haçlı Saldırısı”, *Türk Tarihine Dair Yazılar II, Kerkük Çok Irak Değil Prof. Dr. Eşref Buharalı'ya Armağan*, Alpaslan Demir ve Tuba Kalkan (Ed.), Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 74.

Memlukları kızdırmaktan ve Kıbrıs'ın geleceğini tehlikeye sokmaktan başka bir işe yaramadı.⁷⁴ Ne var ki Avrupa'dan, daha büyük ve daha heyecanlı bir tepkinin gelmesi gecikmeyecekti.

Batı Hristiyanlığı asıl tepkisini *Recuperatione Terrae Sanctae* adı verilen yeni bir literatür yayımlayarak gösterdi. *Kutsal Toprakların Kurtarılması* adıyla anılan literatür, bir nevi düştüğü ağaca yeniden tırmanmak isteyen Hristiyanların yapması gerekenleri anlatan bir çeşit rehber niteliğindeydi. Toplumun her kesiminden Haçlı seferi projesi hazırlayan pek çok teorisyen çoğu zaman siyasi, coğrafi ve sosyo-ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak yazdıkları eserlerinde, Kutsal Toprakların ele geçirilmesi için yapılması gerekenleri tek tek açıklayıp karşı tarafı ikna etme amacı güdüyorlardı. Bunun için metin aralarında dini motifleri, efsaneleri, çeşitli propaganda araçlarını ve varsayımları kullanmaktan çekinmiyorlardı. Bu şekilde yazılan eserler içeriklerine göre iki kısma ayrılıyordu. Birincisi Kutsal Toprakların ve hatta Bizans İmparatorluğu'nun başkentinin ele geçirilmesini amaçlayan *passagium generale*, ikincisi ise bir kişinin veya grubun öncülüğünde, siyasi veyahut ticari çıkarlar doğrultusunda kesin sonuçların alınabileceği daha küçük hedeflere odaklanan *passagium particulare* politikasıydı. Orta Çağ'da denizi aşmak, karşıya geçmek gibi anlamlar ile Doğu'ya yapılan birçok türden seyahati ifade etmede kullanılan *passagium* kelimesi, bilindiği kadarıyla 1274 yılında düzenlenen II. Lyon Konsili'nden itibaren Haçlı seferleri için kullanılmaya başlanmıştı.⁷⁵ Haçlı seferi projesinin bu iki politikadan hangisini esas alarak yazılacağı ise teorisyenin amacı ve sunacağı kişinin istekleri doğrultusunda değişiklik gösterebiliyordu. XIV. yüzyılın ilk yarısında Marino Sanudo Torsello, Charles de Valois gibi kişilerin yazdıkları teklif ve projeler ile 1309 yılında Rodos'un Hospitalier Şövalyeleri tarafından ele geçirilmesi *passagium particulare* siyasetini temel alırken, Fidenzio da Padova, Pierre Dubois, Guillaume d'Adam,

⁷⁴ *The 'Templar of Tyre'*, s. 121-122; Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross: Liber Secretorum Fidelium Crucis*, Peter Lock (trans.), Routledge, New York 2016, s. 370-371; Sylvia Schein, *age*, s. 77; Mehmet Ali Bozkuş, "Memlüklerin Akka'yı Fethine Tepkiler...", s. 74-75.

⁷⁵ *The Crusades: An Encyclopedia*, ed. Alan V. Murray, Vol I., Abc-Clio Inc, Santa Barbara, California, 2006, s. 934; Kavramlara dair ayrıntılı okuma ve tarihi gelişimleri için bk. Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, Gürol Koca (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul 2004, s. 80; Cornel Bontena, "The Theory of the Passagium Particulare: A Commercial Blockade of the Mediterranean in the Early Fourteenth Century?", *A Military History of the Mediterranean Sea: Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, Georgios Theotokis and Aysel Yıldız (Ed.), Brill Publishing, Leiden 2018, s. 202.

Philippe de Mézières gibi yazarların kaleme aldıkları eserler ise *passagium generale* politikasını esas almıştı.

Papa IV. Nicolaus'a sunulan ilk önemli Haçlı seferi projesi Fransisken tarikatına mensup Fidenzio da Padova tarafından yazıldı.⁷⁶ 1230'lu yıllarda doğduğu tahmin edilen Fidenzio da Padova, Fransisken Tarikatı'nın Suriye'de görevli önemli papazlarından biriydi. Memlukların 1268 yılında Antakya'yı almaları sonrasında Sultan Baybars'a esir düşen Hristiyanları kurtarmaya çalışmış, 1274'te II. Lyon Konsili'ne katılmıştı. Burada Papa X. Gregorius'un isteği üzerine Kutsal Toprakların kurtarılmasını amaçlayan literatüre adını veren *Liber Recuperationis Terrae Sanctae*'ı kaleme almak üzere Doğu'ya döndü. Yolculuğu boyunca Mısır'dan Konstantinopolis'e kadar pek çok yer dolaştı. Trablus'un 1289'da Sultan Kalavun tarafından ele geçirilmesi üzerine yeniden esir düşen Hristiyanları kurtarmakla uğraştı. Akka'nın düşüşünden yaklaşık dört ay önce de eserini bitirip Papa IV. Nicolaus'a sundu.⁷⁷

Uzun yıllarını Doğu'da geçirmesi sebebiyle iyi derecede Arapça bilen, Memluk idarecilerini ve ordusunu yakından gözlemleyen Fidenzio da Padova eserini iki ana bölüme ayırır. İlk bölümde Kutsal Toprakların eski zamanlardan Müslümanların eline geçişine kadar olan tarihini anlattıktan sonra İslam dini ve Hz. Muhammed hakkında bilgiler verir. İkinci bölümün bir kısmında Hristiyanların terk ettikleri erdemleri geri kazanmaları gerektiğini hatırlatır. Memluk sultanının uzak diyarlarda ve hatta Hristiyanlar arasında pek çok casusunun olduğundan bahseder. Ardından düşman ordularının gücü, Hristiyan ordusunun toplanması, ordunun karşılaşacağı coğrafi engeller, en uygun yol güzergâhları gibi Haçlı seferini başarıya ulaştıracak konularda bilgiler verir. Ona göre Memluklara karşı zafer kazanmak için iyi bir şekilde silahlandırılmış disiplinli bir ordunun toplanması, tam teçhizatlı 30-50 parçalık bir donanmanın kurulması ve şehirlerin de hem karadan hem de denizden kuşatılması

⁷⁶ 1289 yılında Trablus'un kaybedilmesinden sonra IV. Nicholas'a sunulan iki farklı Haçlı seferi projesiyle ilgili ayrıntılar için bk. Charles Kohler, "Deux Projets de Croisade en Terre-Sainte: Composés a la fin du XIIIe siècle et au début du XIVe", *Revue de l'Orient Latin*, T. X, (1903-1904), Ernest Leroux, Éditeur, Paris 1905, s. 406-457.

⁷⁷ Fidentius de Padua, "Liber Recuperationis Terrae Sanctae", *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Franciscano*, T. I, P. Girolamo Golubovich (Ed.), Quaracchi presso, Firenze 1906, s. 426; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 36-38; Aryeh Grabois, "Fidenzio of Padua", *The Crusades: An Encyclopedia*, C. II., Abc-Clio Inc, California 2006, s. 426.

gerekmektedir. Ayrıca Memluklara ambargo uygulanmalı ve onlara ait kıyı şehirleri mümkün olduğunca abluka altına alınmalıdır. Bu sayede hem deniz gücü zayıf olan Memlukların ekonomik gelirlerine büyük bir darbe indirilmiş olacak hem de asker ihtiyaçlarını karşılamak için Karadeniz'in kuzeyinden tedarik ettikleri köle sevkiyatının önüne geçilmiş olacaktı.⁷⁸

Haçlı ordusunun takip etmesi gereken yol güzergâhı konusunda üç farklı seçenek sunan Fidenzio da Padova'ya göre Kutsal Topraklara ulaşmanın en güvenli yolu, atların ve diğer malzemelerin deniz yoluyla taşınması zorluğunu azaltacağı için Konstantinopolis, Anadolu ve Kilikya Ermeni Krallığı üzerinden Kudüs'e uzanan kara yolunun kullanılmasıdır. Bu toprakların çoğunda Hristiyanlar yaşadığından daha güvenli bir yolculuk yapılabilecektir. Tek tehlikeli yerin Türkiye olduğunu söyleyen Fidenzio da Padova, burasının Hristiyanlara düşman olmayan İlhanlıların kontrolünde olduğu için endişe etmeye gerek olmadığını da ekler. İkinci seçenek olan Venedik ve Cenova'dan gemilerle Kutsal Topraklara ulaşmayı, askerleri ve hayvanları taşımak için ihtiyaç duyulacak gemilere ulaşma zorluğu nedeniyle iyi bir seçenek olarak görmez. Üçüncü yolun tercih edilmesi halinde ise Haçlı ordusu karadan Brindisi'ye, oradan da gemilerle Durazzo'ya gelecek ve daha sonra Türkiye üzerinden geçen kara yolunu takip ederek Kudüs'e varacaktır. Fidenzio da Padova eserini Kutsal Toprakların ele geçirilmesi durumunda yapılması gerekenleri sıralayarak konuyu bitirir. Buna göre bölgede yeterli sayıda garnizon oluşturulmalı, deniz yolu güvenliği sağlanmalı, istikrarlı bir yönetim kurulmalıdır. Son olarak Hristiyanlar tekrar böyle büyük bir kayıp yaşamamak için kendilerine çekidüzen vermelidirler.⁷⁹

Papa IV. Nicolaus'a sunulan bir diğer teklif planı Napoli Kralı II. Charles tarafından 1292 yılında yazılan *Conseil*'dir. Sylvia Schein'e göre savaşlarda ve Avrupa diplomasisinde deneyimli biri olan II. Charles'ın fikirleri, Haçlı seferine dini bir bağlılığı olmayan laik bir hükümdarın fikirleridir.⁸⁰ Bu nedenle hazırladığı metinde Kutsal Topraklar ikinci planda kalmıştır. Moğol ilerleyişinin kaçırılmayacak bir fırsat

⁷⁸ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 19-21; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 38-40; Sylvia Schein, *age*, s. 49-50; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 64-65.

⁷⁹ Fidentius de Padua, *Liber Recuperationis...*, s. 426-428; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 21-24; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 41-43.

⁸⁰ Sylvia Schein, *age*, s. 108.

olduğunu gören II. Charles, Memluklar üzerine bir *passagium generale* düzenlenmesini teklif etmektedir. Öncelikle Mısır ekonomisinin çökertilmesi, düşmanın direncinin kırılmasını sağlayacaktır. Bu amaçla İskenderiye üzerine gönderilecek 50 kadirga, 50 nakliye gemisi ve 1500 asker, Mısır'ın zengin ticaret limanının abluka altına alınması için yeterli olacaktır. Donanmayı oluşturacak kadirgalardan on tanesini Hospitalier ve Templier tarikatları ile Kıbrıs Krallığı hazırlamalı; geri kalanının masraflarını ise Papalık karşılamalıdır. Mısır ablukasının başarıya ulaşması halinde *passagium generale*'nin başlayabileceğini söyleyen II. Charles, adaylığını koyarmışçasına Haçlı seferinin bütün Haçlı tarikatlarının komutasını elinde bulunduran tek bir kral tarafından idare edilmesini önerir. Sonlara doğru konuyu Kutsal Topraklara bağlar ve Kudüs ve civarının güvenliğini sağlayacak 2000 şövalye ve 200 çavuştan oluşan yeni bir tarikatın kurulmasını ve tüm masraflarının Hristiyanlar tarafından finanse edilmesini tavsiye eder.⁸¹

Batı Hristiyanlığının yeni bir Haçlı seferiyle kaybedilenleri geri kazanmaya yönelik plan ve projeleri, Batı Anadolu'yu yurt tutan Türk beyliklerinin faaliyetleri nedeniyle bir süreliğine beklemek zorundaydı. Türkiye Selçuklu Devleti'nin XIII. yüzyılın ilk yarısında Moğol ilerleyişine maruz kalıp dağılması, eski başkentini geri alan Bizans İmparatorluğu'nun dikkatini Balkanlara yöneltmesi sonrasında ortaya çıkan otorite boşluğu gibi gelişmeler XIII. yüzyıl sonlarından itibaren Menteşeoğulları, Karesioğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Osmanogulları gibi yeni siyasi teşekküllerin kurulmasına fırsat tanımıştı.⁸² Türkiye Selçuklularının eski başkenti Konya'yı merkez edinen Karamanoğulları diğer beylikler üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışırken, Germiyanogulları Batı Anadolu beylikleri üzerinde tesis ettiği üstünlüğü devam ettirmeye uğraşıyordu.⁸³ Genişleme alanını Anadolu'nun kuzeybatısına, yani Bizans İmparatorluğu topraklarına doğru yönlendiren Osman Gazi, 27 Temmuz 1302 yılında Koyunhisar'da kazandığı zaferle Osmanlı

⁸¹ G. I. Bratianu, "Le Conseil du Roi Charles: Essai sur l'Internationale Chrétienne et les Nationalités à la fin du Moyen Âge", *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XIX, 2, Bucarest 1942, s. 353-361; Sylvia Schein, *age*, s. 107-111; Laura K. Morreale, "The Hospitaller's Hand and the Conseil du Roi Charles", *Italian Studies*, Vol. 72. No. 2, 2017, pp. 135-147; Trandafir G. Djuvara, *age*, s. 13-14.

⁸² Keith Hopwood, "Türklerin Anadolu'nun Batı Kıyılarını Fethi ve Katalan Kumpanyası", Serdar Çavuşdere (çev.), *Tarih Okulu*, S. II, 2009, s. 128.

⁸³ Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 18-19.

Beyliği'nin temellerini attı.⁸⁴ Oğlu Orhan ve torunu I. Murad dönemlerinde beyliğin sınırları dört yön istikametinde sürekli olarak genişledi. Yönlerini Ege Denizi'ne çeviren Karesioğulları, Saruhanogulları, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları ise sayıları yüzleri aşan gemilerden oluşan donanmalar inşa etmeye başlamışlardı. Düzenledikleri akınlardan kazandıkları deneyimle üstün deniz gücüne sahip Hristiyan filolarıyla boy ölçüşecek seviyeye yükseliyorlardı.⁸⁵

Akka'nın kaybedilmesiyle hâlihazırda Doğu Akdeniz kıyılarından uzaklaştırılmış olan Hristiyanlar, Türk beyliklerinin peş peşe kazandıkları başarılar sonucunda Ege Denizi'ndeki üstünlüklerini de kaybetme durumuyla karşı karşıyaydılar. Bu nedenle XIV. yüzyıl başlarından itibaren Türk beylikleri, Türkler karşısında tutunamadığı için ücretli asker ve askeri yardım arayışında olan Bizans İmparatorluğu, Ege'deki ticari imtiyazlarını korumak isteyen İtalyan devletleri ve Papalık öncülüğünde kurulan Haçlı ittifakları arasında kıran kırana geçen bir mücadele yaşandı.⁸⁶ Palaelogoslar tarafından yönetilen Bizans İmparatorluğu taraflar arasında en büyük zararı görendi. XIV. yüzyıl başında imparatorluğun gündemini olası bir Haçlı seferine hedef olmama, imparatorluk sınırlarını Balkanlara doğru genişletme gibi meselelerin yanı sıra Türk beylikleriyle mücadele etme meşgul ediyordu. Fakat halledilmesi gereken ilk sorun imparatorluk toprakları üzerinde gerçekleşen Türk ilerleyişiydi. İmparator II. Andronikos Türkler karşısında avantaj kazanabilmek amacıyla 1300 yılında Tuna'nın ötesinde yaşayan ve sayıları 10.000'i bulan Hristiyan Alan topluluğunun imparatorluk hizmetine girme teklifini kabul etti. Büyük umutlarla 1302 yılında Anadolu'ya geçirilen ve lojistik olarak desteklenen Alanlar, Türkler karşısında tutunamadılar. Başarısızlıkları sonrasında Bizans şehirlerini yağmalaya yağmalaya Çanakkale Boğazı üzerinden topraklarına geri döndüler.⁸⁷ İmparatorluğun bir diğer girişimi 6000-6500 kişilik bir Katalan birliğini ücretli asker olarak kiralamaktı. Roger de Flor liderliğinde 1303

⁸⁴ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında Halil İnalcık'ın görüş ve değerlendirmeleri için bk. Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s. 16-17.

⁸⁵ Elizabeth Zachariadou, "Holy War in the Aegean during the Fourteenth Century", *Mediterranean Historical Review*, 4:1, s. 214; Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 19.

⁸⁶ Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366) ve Vita Sancti Petri Thomae'da Türklere Dair Kayıtlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, S. 1, Haziran 2019, s. 36.

⁸⁷ Alanların Bizans İmparatorluğu hizmetindeyken yaptığı faaliyetlere dair ayrıntılar için bk. Yusuf Ayönü, "Batı Anadolu'daki Türk Yayılışına Karşı Bizans İmparatorluğu'nun Kuman-Alan Topluluklarını Balkanlardan Anadolu'ya Nakletmesi", *Belleten*, S. 276, C. LXXVI, 2012, s. 411-413.

yılında Konstantinopolis’e gelen Katalanlar ertesi yıl Karesioğulları, Saruhanoğulları ve Germiyanogulları karşısında önemli başarılar kazandılar. Katalanların başarıları Türklerin yenilmez olmadığını gösterme açısından memnun ediciydi.⁸⁸ Fakat durum çok geçmeden tersine döndü. Ele geçirilen yerlerde başına buyruk hareket etmeye başlayan Roger de Flor’un 1305 yılında suikastle öldürülmesi Bizans-Katalan iş birliğinin sonunu getirdi. Bir müddet başıboş hareket eden Katalan birlikleri çok geçmeden Türkler ile ittifak kurmaya başladılar. Bu ittifaklar Türk beyliklerinin kısa süre içerisinde Trakya ve Yunanistan kıyılarına kadar ilerlemesine yardımcı oldu.⁸⁹

Batı Anadolu ve Ege Denizi etrafında bunlar olurken Batı Avrupa’da dini-siyasi bir nüfuz mücadelesi yaşanıyordu. Papalık, Dante Alighieri’nin ölümsüz eseri *Commedia*’da cehennemin sekizinci katına layık görülmüş bir papa olan VIII. Bonifacius⁹⁰ döneminde büyük bir itibar kaybı yaşadı. Bu nedenle Haçlı seferi hareketinde Fransa Kralı IV. Philippe ön plana çıktı.⁹¹ VIII. Bonifacius’un *Clericos Laicos* ve *Unam Sanctam*⁹² fermanlarıyla kralların din adamlarını vergilendirme hakkını iptal etmesi ve Papalığın dini nüfuzunun yanı sıra siyasi nüfuzunun da tüm Hristiyanlar üzerinde olduğunu belirtmesi, Hristiyan hükümdarları özellikle de IV. Philippe’i karşısına almasına sebep olmuştu. IV. Philippe, 1303 yılında küçük bir askeri birliği papanın ikamet ettiği Anagni’ye göndererek karşı hamle yaptı. Baskın sırasında tokatlanarak darp edildiği düşünülen VIII. Bonifacius birkaç ay sonra öldü.⁹³ Onun ardından papa seçilen ancak görevini dokuz ay sürdürebilen XI. Benedictus’un ilk icraatı Fransa kralıyla arayı düzeltmekti. Papa V. Clemens ise bir adım daha atarak 1309’da Papalık merkezini Roma’dan Avignon’a taşıdı ve Papalığı Fransa Krallığı’nın hegemonyası altına soktu. Bu tarihten itibaren bir süre Papalık-Fransa iş birliğiyle

⁸⁸ Anthony Luttrell, “The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421”, *A History of the Crusades, The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Vol. III, Harry W. Hazard (Ed.), The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1975, s. 282, pp. 278-313.

⁸⁹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Fikret Işıltan (çev.), TTK, Ankara 2015, s. 457-458; Keith Hopwood, agm, s. 128; Elizabeth A. Zachariadou, “The Catalans of Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area”, *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI, Spoleto 1980, s. 821-822; Yusuf Ayönü, “Osmanlılardan Önce Rumeli’de Türkler (1305-1313)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, s. 19-20. ss. 17-33.

⁹⁰ Dante, *İlahi Komedya: Cehennem*, Rekin Teksoy (çev.), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 265-270.

⁹¹ Sylvia Schein, *age*, s. 144.

⁹² Fermanların çevirisi ve daha fazla bilgi için bk. Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 120-128.

⁹³ Brett Edward Whalen, *The Medieval Papacy*, Palgrave Macmillan, New York 2014, s. 155-158; Joëlle Rollo-Koster, *Avignon and Its Papacy, 1309-1417*, Rowman & Littlefield, London 2015, s. 26-28.

yürütülen Haçlı seferi düzenleme teşebbüsleri, Norman Housley'in ifade ettiği gibi V. Clemens'in ölümünün ardından Papalıktan Fransa'ya geçti.⁹⁴

Fransiskan tarikatı üyesi ünlü fizikçi Galvano di Levanto, Batı Avrupa'da değişen dengelere ilk ayak uyduran isimlerdendi. Çünkü günümüze ulaşmayan Kutsal Toprakların haritası gibi bazı bilimsel çalışmalarını dönemin papası VIII. Bonifacius'a sunmasına karşın, *Liber Sancti Passagii Christicolarum contra Saracenos pro Recuperatione Terrae Sanctae* adlı Haçlı seferi projesini Fransa Kralı IV. Philippe'e sunmuştu. 1291-1296 yılları aralığında yazdığı eserinde satranç oyunundan ilham alarak hükümdarları oyunun birer parçası olarak kabul eden Galvano di Levanto, Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesini bütün eylemlerin üzerinde görüyordu. Bu nedenle öncelikle Akka veya diğer Suriye şehirlerinin değil, Hristiyanlığın kutsal mekânlarının bulunduğu Kudüs ve çevresinin de ele geçirilmesi gerektiğini düşünüyordu.⁹⁵ Ancak kendisi, Serdar Çavuşdere'nin belirttiği üzere muhtemelen Doğu'nun tarihi ve coğrafi yönlerine hâkim olmadığı için elle tutulur bir öneri sunamamıştı.⁹⁶

Kutsal Toprakların kurtarılması amacıyla Haçlı seferi projesi yazan bir başka isim Ramon Llull'du. 1232-1235 yılları arasında Mayorca'da doğan Ramon Llull matematikten felsefeye, teolojiden teorisyenliğe kadar pek çok farklı disiplinle uğraşan tam bir hezârfendi. Babasının kraliyet makamında görevli olması sebebiyle Aragon sarayında yetişmişti. İyi derecede Arapça biliyordu. Bir dönem, Roger Bacon gibi Müslümanları öldürmek yerine onları Hristiyanlaştırmak gerektiğini düşündüğünden Arapçanın öğrenilmesini ve Müslümanlara barışçıl şekilde yaklaşılmasını savundu. 1292'de yazdığı *Tractatus de Modo Convertendi Infideles* adlı eserinde bu yöndeki görüşlerini açıkça ifade etmekteydi. Ancak Akka'nın düşüşünden sonra dönemin modasına uyarak bu söylemine devam etmedi ve bir Haçlı seferi projesi tasarladı. Papa V. Clemens'e sunduğu *Liber de Acquisitione Terrae Sanctae* adlı eserine olumlu cevap

⁹⁴ Fransa Krallığı ve Papalık arasındaki Haçlı seferi müzakereleri için bk. Norman Housley, "The Franco-Papal Crusade Negotiations of 1322-3", *Papers of the British School at Rome*, Vol. 48, November 1980, pp. 166-185.

⁹⁵ Galvano di Levanto'nun projesinin ayrıntıları için bk. Galvani de Levanto, "Liber Sancti Passagii Christicolarum Contra Saracenos Pro Recuperatione Terrae Sanctae", *Revue de l'Orient Latin*, T. VI. 1898, pp. 358-369; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 71-72. Sylvia Schein, *age*, s. 144-147.

⁹⁶ Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 68.

alamadı.⁹⁷ Bu nedenle *Liber de Fine* adını verdiği yeni çalışmasını 1305 yılında Aragon Kralı II. James'e sundu.⁹⁸

Eserine Hristiyanlığın içine düştüğü kötü duruma ağıt yakarak başlayan Ramon Llull papaya, kardinallere ve krallara bu duruma son vermeleri çağrısında bulunur ve tüm dünyanın Katolik öğretiyi kabul ettiğini görmeyi arzuladığını söyler. Bunu başarma konusunda hayati rol oynayacak misyonerlerin yerli halkla kendi dillerinde konuşabilmeleri gerektiğine değinen Ramon Llull, bu nedenle bünyesinde Doğu dillerinin öğretildiği bir merkezin kurulmasının faydalı olacağını düşünür. Ardından Haçlı seferi projesine değinmeye başlayarak seferi komuta edecek kişinin kraliyet soyundan olması ve bütün Haçlı tarikatlarının bu kişinin emrine verilmesi gerektiğini belirtir.⁹⁹ Ayrıca Antonio Garcia Espada'nın da işaret ettiği gibi Haçlı seferinin komuta kademesi ve şövalyeler için uygulanması yıllar sürecektir yeni ve iddialı bir eğitim programının üzerinde durur.¹⁰⁰ Haçlı ordusunun Doğu'ya beş farklı yoldan gidebileceğini söyleyen Ramon Llull'a göre Anadolu ve Kilikya Ermeni Krallığı üzerinden Suriye'ye uzanan birinci yol çok uzun, pahalı ve tehlikelidir. İskenderiye yakınlarındaki Raşit'i¹⁰¹ ele geçirip Hristiyan donanmasının güvenle sığınacağı bir liman ve üs olarak kullanılabileceği korunaklı bir kale edinmek ise ikinci yoldur. Ancak bu yol da uzun ve masraflıdır. Üçüncü yol olan Kıbrıs'tan Kilikya Ermeni Krallığı'na yapılacak deniz seyahati de uzun zaman almakta ve çok sayıda piyade gerektirmektedir. Dördüncü yol Fransa Kralı IX. Louis'in öldüğü Tunus yoludur. Sonuncusu ise daha önce olumlu sonuçlar elde edilen, Müslümanların Endülüs'teki emirliklerinden Almeria, Granada ve Malaga'ya saldırmaktır.¹⁰² Eserini Aragon kralına sunan Ramon Llull, bu

⁹⁷ Franco Cardini, *age*, s. 116-118; Fatma Benhamamouche, "Ramon Llull and His Islamic Undertaking", *Quaderns de la Mediterrania*, N. 9, 2008, s. 162.

⁹⁸ Ramon Llull'un hayatı ve eserlerine dair ayrıntılı bilgi için bk. Sylvia Schein, *age*, s. 102-107; J. Scott Bridger, "Raymond Lull: Medieval Theologian, Philosopher, and Missionary to Muslims", *St. Francis Magazine*, No. I, Vol. V, February 2009, pp. 1-25; Selman Dilek, "Ramon Llull'un Zihin Dünyası ve Orta Çağ Üniversitelerinde Arapça Öğretimine Etkisi", *İnsan&Toplum The Journal of Humanity and Society*, Vol. 9. S. 4, December 2019, ss. 1-34; Ramon Llull'un İslam anlayışı için bk. Fatma Benhamamouche, *agm*, s. 157-164.

⁹⁹ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 77-79.

¹⁰⁰ Antonio Garcia Espada, "The Geographical Enlargement of the Crusade Theory after 1291. Its Subaltern Roots", *Les Projects de Croisade: Géostratégie et Diplomatie Européenne du XIVe au XVIIe Siecle*, Jacques Paviot (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2014, s. 119.

¹⁰¹ Ramon Llull'un Raycet diye yazdığı kelime Atiya'ya göre Raşit'tir. Bk. Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 79, dpnt. 10.

¹⁰² J. Delaville le Roulx, *age*, s. 27-32; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 79-80; Ramon Llull'un Fidenzio da Padova'dan etkilendiğine dair süregelen tartışmalar için bk. Sylvia

yıllarda Memlûklar ile ticari ilişkiler kurmaya çalışan kralı ikna edebilmek için en uygun yolun bu olduğunun altını da çizmiştir.¹⁰³

Papa V. Clemens döneminde merkezi Avignon’a taşınan Papalığın ve Fransa Krallığı’nın Haçlı seferi projelerini destekleme konusunda tam bir ittifak yaptığı söylenebilir.¹⁰⁴ İki taraf, 1306 yılında yaptıkları görüşmede Templier ve Hospitalier tarikatlarının liderleriyle bir toplantı yapılmasına karar vermişler ve tarikat üstatlarından Haçlı seferine dair birer rapor yazmalarını istemişlerdi. Bu talep üzerine Templier Üstadı Jacques de Molay ve Hospitalier Üstadı Foulques de Villaret 1306-1307 yıllarında raporlarını papaya sundular. Malcolm Barber’ın ifadesiyle Templier Tarikatı’nın geçmişteki gibi Haçlı seferlerine büyük bir gayretle destek verdiğini kanıtlamak isteyen Jacques de Molay, Haçlı seferinden önce Doğu’ya öncü seferlerin yapılmasını gereksiz ve zaman kaybı olarak görüyordu.¹⁰⁵ *Consilium super negotio Terre Sancte* adlı raporunda, Kilikya Ermeni Krallığı’nın üs olarak kullanılması fikrini iklimin elverişli olmaması, iki tarafın taktiklerinin farklı olması ve bölge halkının sadakatlerinin şüpheli olması gibi nedenlerle sakıncalı bulduğunu belirtiyordu. Onun düşüncesine göre Haçlı ordusunda 12.000 – 15.000 arası atlı ve 40.000 – 50.000 arası piyade olursa başarıya ulaşılabilirdi.¹⁰⁶

Hospitalier Tarikatı’nın XXV. Üstadı Foulques de Villaret ise Joseph Petit tarafından *Instructiones Magistri Hospitalis super Negotio Terre Sancte*¹⁰⁷ şeklinde kısaltılan çalışmasını 1307 yılında Poitiers’de Papa V. Clemens’e sundu. Uzun yıllarını

Schein, *age*, s. 107; Ramon Llull ve Fidenzio da Padova’nın projelerini bir metinde incelemek için bk. Luca Demontis, “Quomodo Terra Sancta Recuperari Potest. Fidenzio da Padova, Raimondo Lulloe il ‘Superamento’ della Crociata”, *Antonianum*, Fasc. 3, Annus XC, 2015, pp. 545-561.

¹⁰³ Atiya’nın II. James’in Mısır yönetimiyle sürdürdüğü diplomatik ilişkiler üzerine hazırladığı önemli çalışması için bk. Aziz Suryal Atiya, *Egypt and Aragon: Embassies and Diplomatic Correspondence Between 1300 and 1330 A.D.*, Kommisionsverlag F. A. Brockhaus, Leipzig 1938.

¹⁰⁴ Papa V. Clemens’in Haçlı seferi düzenleme teşebbüsleri konusunda genel bir okuma için bk. Sophia Menache, “When Ideology Met Reality: Clement V and the Crusade”, *La Papauté et les Croisades/ The Papacy and the Crusades*, Michel Balard (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 105-116.

¹⁰⁵ Malcolm Barber, *Yeni Şövalyelik: Tapınak Tarikatının Tarihi*, Berna Ülner (çev.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 442; Tarikatın dağıtılışı ve Jacques de Molay’ın hazin sonu için aynı eser bk. *age*, s. 426-478.

¹⁰⁶ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 55-56; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 55-56; Trandafir G. Djuvara, *age*, s. 18.

¹⁰⁷ Çalışmanın asıl adı, “*Hoc est informatio et instructio nostri magistri Hospitalis super faciando generali passagio pro recuperatione Terre Sancte, que erit breviter, divina gratia faciente.*” Joseph Petit, *Mémoire de Foulques de Villaret sur la Croisade*, *Bibliothèque de l’école des Chartes*. T. 60, 1899, s. 603, dpnt. 5.

Doğu'da geçiren Foulques de Villaret, Jacques de Molay'e göre daha temkinli bir dil kullanarak yazdığı eserinde ilk olarak Memluklara ekonomik darbe vurmak amacıyla Mısır ve Suriye limanlarına saldırı düzenlenmesini ve ayrıca bölgede askeri bir üs olarak kullanılacak bir bölgenin ele geçirilmesini öneriyordu. Ardından tıpkı Birinci Haçlı Seferi öncesinde Papa II. Urbanus'un yaptığı gibi Avrupa'nın bazı şehirlerinde Haçlı seferi çağrıları yapılmalıydı. Sefere olan ilgi ve katılımı arttırmak için birtakım ekonomik teşviklerde bulunmanın da iyi sonuçlar verebileceğini düşünen Foulques de Villaret, düzenlenecek seferden önce Memlukları yıpratma taktiği uygulanması taraftarıydı. Bu amaçla bir yıl önceden hazırlanacak kırk veya elli at taşıyabilen, en az 50-60 kadirgadan müteşekkil donanma Mısır'ın sahil şehirlerine saldırmalıydı. Eğer bu saldırılarda başarılı olunursa Memlukların asıl Haçlı ordusunu durduracak güçleri kalmayacaktı.¹⁰⁸

XIV. yüzyıl başlarında Ege Denizi'ndeki Türk ilerleyişine Avrupa'dan gelen ilk somut tepkilerden biri bu dönemde başladı. Papa V. Clemens ile görüşen Foulques de Villaret, Bizans İmparatorluğu'na bağlı Rodos'u ele geçirme izni almayı başardı. Bu izin doğrultusunda 1306 yılında kuşatmaya başlayan Hospitalier Şövalyeleri 1309-1310 yıllarında adaya tamamen hâkim oldular.¹⁰⁹ Hospitalier Tarikatı'nın merkezi haline getirilen Rodos, Foulques de Villaret'nin projesinde önerdiği gibi hem Hospitalier Tarikatı'nın hem de Haçlı ordularının Ege Denizi'ndeki ve Doğu Akdeniz'deki seferlerinde sıklıkla kullandıkları bir üs konumuna yükseldi. Rodos Seferi Türk beylikleri yerine Bizans İmparatorluğu'nu hedef alan bir *passagium particulare* idi. Ancak ada ele geçirilmesinden birkaç yıl sonra Türkler üzerine yapılacak seferlerde merkez üs olarak kullanılmaya başlandığı için benzer öneme sahipti.¹¹⁰

¹⁰⁸ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 58-59; Petit, s. 603-610; Sylvia Schein, *age*, s. 203-204; Constantinos Georgiou, "Propagating the Hospitallers' Passagium: Crusade Preaching and Liturgy in 1308-1309", *Islands and Military Orders*, c. 1291- c. 1798, Emanuel Buttigieg and Simon Phillips (Ed.), Ashgate Publishing, London 2013, s. 53-56; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 71-72.

¹⁰⁹ Rodos'un Hospitalierler tarafından ele geçirilme süreci için bk. Benjamin Z. Kedar ve Sylvia Schein, "Un Projet de 'Passage Particulier' Proposé par l'Ordre de l'Hopital 1306-1307", *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 137, Livraison 2, 1979, pp. 211-226; Anthony Luttrell, "The Hospitallers and the Papacy, 1305-1314", *Forschungen zur Reichs-, Papst-, und Landesgeschichte. Peter Herde zum 65. Geburtstag von Freunden, Schülern und Kollegen dargebracht*, Karl Borchardt and Enno Bünz (Ed.), T. 2, Anton Hiersemann, Stuttgart 1998, s. 595-601; Sylvia Schein, *age*, s. 228-230.

¹¹⁰ Anthony Luttrell, "The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421", s. 281.

Aynı yıllarda Konstantinopolis'in ele geçirilmesi de gündemdeydi. Fransa Kralı IV. Philippe'in kardeşi Charles de Valois, 28 Ocak 1301'de evlendiği Catherine de Courtenay üzerinden Konstantinopolis merkezli Latin İmparatorluğu'nun eski topraklarını miras hakkı olarak almıştı. Böylece Konstantinopolis'i ele geçirmek suretiyle Latin İmparatorluğu'nu ihya edip yönetebilecekti. Hedefine ulaşmak için Papalığın teşvikiyle Venedik, Kilikya Ermeni Krallığı ve Sırp Krallığı ile müzakereler yürüten Charles de Valois, 1307 yılında Poitiers'de görüştüğü Papa V. Clemens'den büyük destek aldı. Papanın ona destek verme nedenlerinden biri Konstantinopolis'in Türkler tarafından fethedilmesi durumunda geri almanın çok zor olacağının farkında olmasıydı.¹¹¹ Ayrıca bazı Haçlı seferi projelerinde de vurgulandığı üzere eğer Konstantinopolis ele geçirilirse düzenlenecek Haçlı seferlerinde üs olarak kullanılabilirdi. Charles de Valois'nın bu iddiasının zamanlaması harikaydı, hatta Sırp topraklarına bazı birliklerini göndermeye başlamıştı. Ancak Catherine de Courtenay'ın Ekim 1307'deki ölümü her şeyin sonunu getirdi ve Charles de Valois'nın macerası başlamadan bitti.¹¹²

Kilikya Ermeni Krallığı'nın bu dönemdeki rolü Kıbrıs Haçlı Krallığı ile beraber Doğu Akdeniz kıyılarındaki son Hristiyan krallığı olmasından ya da Kutsal Topraklara doğru sefere çıkacak Haçlı ordusunun geçeceği yol güzergâhında bulunmasından ibaret değildi. Türkmen ve Memluk tehdidi altında yaşam mücadelesi veren krallıktan da Haçlı seferi projesi hazırlama yarışına katılanlar vardı. 1240'lı yıllarda doğan ve 1280'de Korykos'un idareciliğini üstlenen Hayton bunlardan biriydi. 1307 yılında Poitiers'de V. Clemens'in huzuruna çıkarak *Flos Historiarum Terre Orientis* adını verdiği Haçlı seferi projesini sundu.¹¹³ Dört bölümden oluşan eserin ilk üç bölümünde Doğu ülkelerinin coğrafyasından, kadim krallıkların ve sultanlıkların tarihinden, çağdaş hükümdarlardan ve burada yaşayan halkların adetlerinden bahseden Hayton, eserin

¹¹¹ Sylvia Schein, *age*, s. 182-183.

¹¹² Daha fazla bilgi için bk. Henri Moranvillé, "Les Projets de Charles de Valois sur l'Empire de Constantinople", *Bibliothèque de l'école des Chartes*, T. 51, 1890, pp. 63-86; J. J. Delaville le Roulx, *age*, s. 43-47; Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, Vol. I, The American Philosophical Society, Philadelphia 1976, s. 163-166; Georg Ostrogorsky, *age*, s. 456-457.

¹¹³ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 57; Korykoslu Hayton'un hayatı ve eserin içeriği için bk. Korykoslu Hayton, *age*, s. 9-15; Korykoslu Hayton örneği üzerinden Ermenilerin bu dönemdeki Haçlı seferlerine olan ilgisi için bk. Alexandr Osipian, "Armenian Involvement in the Latin-Mongol Crusade: Uses of the Magi and Prester John in Constable Smbat's Letter and Hayton of Corycus's 'Flos Historiarum Terre Orientis,' 1248-1307", *Medieval Encounters: Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, Vol. 20, Brill Publishing, 2014, pp. 66-100.

son bölümüne yerleştirdiği Haçlı seferi projesine geçmeden önce düşmanına savaş açacak kimselerin dikkat etmesi gereken dört unsur sıralamıştı. İlk olarak savaşı başlatacak taraf haklı bir nedene sahip olmalıydı. İkincisi kişi kendi gücünü hesaba katarak savaş esnasında ortaya çıkacak ihtiyaçları karşılayabilmeliydi. Üçüncü unsur düşmanın niyetini ve içinde bulunduğu koşulları iyice araştırmalıydı. Son olarak savaşı doğru zamanda başlatmalıydı.¹¹⁴

Asıl Haçlı seferinden önce bölgeye birkaç bin şövalyeden ve piyadeden oluşan öncü bir birliğin gönderilmesinin mantıklı olacağını savunan Hayton, bu iş için 1000 şövalye, 10 kalyon ve 3000 piyadeden oluşan bir ordunun yeterli olacağını düşünür.¹¹⁵ Ona göre Haçlı ordusu üç yol üzerinden Kutsal Topraklara ulaşabilir. Kuzey Afrika'dan başlayıp Mısır üzerinden devam eden yol ile Konstantinopolis ve Türkiye üzerinden Suriye'ye uzanan güzergâhı tavsiye etmez. Özellikle Türkiye'den geçen yol Moğollar ile yapılacak iş birliğiyle güvenli hale getirilse bile Haçlı ordusunun Türkler tarafından zarar görme riskini azaltmaz. Bu nedenle en güvenli yol olarak deniz yolunu önerir. Haçlı ordusu deniz yolculuğundan yorgun düşeceği için Kıbrıs'ta karaya çıkabilir ve ihtiyaçlarını tedarik edebilir. Eğer Suriye sahillerine yapılan ilk saldırıda başarıya ulaşamazsa sefere Kilikya Ermeni Krallığı toprakları üzerinden devam etmek uygundur. Özellikle Tarsus'un tercih edilmesinin uygun olacağını belirten Hayton, deniz kıyısında yer alan şehrin iyi atlara, bol ve temiz su kaynaklarına sahip olduğunu ve bütün ihtiyaçların buradan karşılanabileceğini söyler. Değindiği bir diğer konu ise yardıma geleceğine inandığı 10.000 kişilik bir Moğol ordusudur. Hayton'a göre bu ordunun Haçlı seferine büyük faydası olacaktır. Zira Moğolların geldiğini gören Müslümanlar, Hristiyan ordusuna karşı koymaya cesaret edemeyeceklerdir.¹¹⁶

Meşhur Haçlı seferi teorisyenlerinden Pierre Dubois, projeler içinde değindiği konu çeşitliliği bakımından en özellerinden birini kaleme almıştı. 1250-1260 yılları arasında Normandiya'da doğmuş, eğitimini Paris Üniversite'sinde tamamlamış ve dönemin önemli hukukçuları arasında girmişti. Parlak kariyeri sayesinde Papa V.

¹¹⁴ Haytonus, "Flos Historiarum Terre Orientis", *RHC*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Imprimerie Nationale, Paris 1906, s. 340; Korykoslu Hayton, *age*, s. 199.

¹¹⁵ Haytonus, "Flos Historiarum Terre Orientis", s. 355; Korykoslu Hayton, *age*, s. 220; Sylvia Schein, *age*, s. 202-203.

¹¹⁶ Haytonus, "Flos Historiarum Terre Orientis", s. 359-361; Korykoslu Hayton, *age*, s. 224-227; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 65-70.

Clemens ile birlikte Haçlı seferi projelerini destekleyen IV. Philippe'in gözde danışmanlarından biri oldu.¹¹⁷ Papanın dünyevi otoritesinin ortadan kaldırılması, kiliselerin ve manastırların mal varlıklarına el konulması, papazların evlenme yasağının kaldırılması, kız çocuklarının da tıpkı erkekler gibi Latince, Doğu dilleri, mantık ve doğa bilimleri öğrenmeleri gerektiği gibi yaşadığı döneme aykırı fikirleri vardı. Hristiyanlar arasında barışın tesisi için Fransa kralının imparator ilan edilmesini ve sadece Batı Hristiyan dünyasında değil Doğu'da da evrensel otorite olarak kabul edilmesini savunuyordu. Bu sayede kral Kutsal Topraklara yapılacak Haçlı seferine odaklanabilir, Konstantinopolis'i ele geçirip Bizans İmparatorluğu'na son verebilir ve Mısır'ı işgal edebilirdi.¹¹⁸

Guillaume de Nogaret gibi Templier Tarikatı'nın mülklerine el konulması gerektiğini düşünen Pierre Dubois, Kutsal Toprakların kurtarılmasını amaçlayan literatürle aynı ada sahip *De Recuperatione Terre Sancte* adlı eserini 1306 yılında tamamlayıp IV. Philippe'e sundu. Haçlı tarikatlarının maddi kaynaklarının Haçlı seferi için kullanılması gerektiğini söyledikten sonra Kutsal Topraklarda bir askeri birliğin bırakılmasını ve yaralanan askerleri tedavi etmeleri için sefere kadınların da katılmasını tavsiye ediyordu.¹¹⁹ Düşmana birkaç cepheden saldırmak daha iyi sonuçlar verebileceğinden Almanlar, Macarlar, Grekler ve kuzeyde yaşayan tüm Hristiyanlardan

¹¹⁷ Pierre Dubois'nın hayatı için bk. Auguste Molinier, "Pierre du Bois (Petrus de Bosco)", *Les Sources de l'Histoire de France des Origines aux Guerres d'Italie (1494): Les Capétiens, 1180-1328*, Vol. III, A. Picard et Fils, 1904, s. 196-197; Charles-Victor Langlois, *Saint Louis Philippe le Bel: Les Derniers Capétiens Directs (1226-1328)*, Librairie Jules Tallandier, Paris 1901, s. 292-293; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 48-49; Pierre-Anne Forcadet, "Le De Recuperatione Terre Sancte de Pierre Dubois: Prétexte de Croisade et Pouvoir Royal", *Les Projets de Croisade: Géostratégie et Diplomatie Européenne du XIVe au XVIIe Siecle*, Jacques Paviot (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2014, s. 69-70.

¹¹⁸ Charles-Victor Langlois, *age*, s. 297; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 49-50; Sylvia Schein, *age*, s. 146-147; Martin Aurell, *Le Chevalier Lettré: Savoir et Conduite de l'aristocratie aux XIIe et XIIIe Siecles*, Librairie Artheme Fayard, Paris 2011, s. 220; Trandafir G. Djuvara, *age*, s. 20; Pierre-Anne Forcadet, *agm*, s. 78-79; Roma imparatorlarını ve Moğol hanlarını örnek vererek kralın savaş durumunda ortaya çıkmamasını ve anavatanında kalarak kendini çocuk yapmaya, çocuklarının eğitime, öğretime ve orduların hazırlanmasına vermesini ifade eden Pierre Dubois'nın, bu söylediklerinin aksine bir Haçlı seferi projesi tasarlaması ilginçtir. Bk. Ernst H. Kantorowicz, *Kralın İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması*, Ümit Hüsrev Yolsal (çev.), BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2018, s. 346-347, dpnt. 214-215.

¹¹⁹ Pierre Dubois, *De la Reconquête de la Terre Sainte (De Recuperatione Terre Sancte)*, Marianne Saghy et Alexis Léonas (trad.), Société d'édition Les Belles Lettres, Paris 2019, s. 33-34, 41; Martin Aurell, *age*, s. 220; Pierre-Anne Forcadet, *agm*, s. 76.

oluşan bir ordu karadan; İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalyan devletlerinin ortak ordusu ise deniz yoluyla Kutsal Topraklara ulaşabilirdi. Yine de en iyi güzergâh, kara yoluyla Konstantinopolis'e gelip Türkiye üzerinden Kutsal Topraklara ulaşmaktı. Haçlı seferinin masraflarını karşılamak için ise Templier Şövalyelerinin tüm mal varlığına el konulmasını ve din adamlarından ilave vergiler alınmasını da öneriyordu.¹²⁰ Pierre Dubois, 1308 yılında *Oppinio cujusdam suadentis regi Franciae ut regnum Jerosolimitanum et Cipri acquireret pro altero filiorum suorum ac de invasione Egipti* ve *Pro facto Terre Sancte* adlı iki risale daha yazarak Haçlı seferi projesine eklemeler yaptı. İlkinde Kudüs ve Kıbrıs Krallığı tacının IV. Philippe'in küçük oğullarından birine uygun olduğu belirtiliyordu. Ayrıca Sylvia Schein'in aktardığı gibi kralın Templier Tarikatı'nın mal varlığına el koyup, bu geliri Kudüs kralı ve kurulacak yeni askeri tarikatın lideri olacak oğluna aktarmak istediği söyleniyordu.¹²¹ *Pro facto Terre Sancte*'de ise sadece Mısır'a yapılacak seferin deniz yoluyla yapılması gerektiğine işaret ediyordu. Büyük Haçlı seferinde ise kara yolu kullanılmalıydı. Kıyı şehirlerini abluka altına aldıktan sonra düzenlenecek saldırılar neticesinde hızlıca ele geçirilen Mısır, Fransa Krallığı'nın en değerli topraklarından biri olabilirdi.¹²²

Bir diğer Haçlı seferi teorisyeni Guillaume de Nogaret IV. Philippe'in yakın arkadaşı ve kraliyet mühürdarıydı.¹²³ IV. Philippe ve VIII. Bonifacius arasındaki mücadelenin¹²⁴ ve Templier Tarikatı'nın mülklerinin müsadere edilmesinin baş aktörlerindendi. Bir başka önemli faaliyeti Pierre Dubois'nın projesi kadar detaylı

¹²⁰ Pierre Dubois, *De la Reconquête de la Terre Sainte...*, s. 49-50; J. Delaville le Roulx, *age*, 50; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 51; Sylvia Schein, *age*, s. 208-209; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 76.

¹²¹ Sylvia Schein, *age*, s. 210-211.

¹²² J. Delaville le Roulx, *age*, s. 53; Sylvia Schein, *age*, s. 212; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 77.

¹²³ Hayatı için bk. Louis Thomas, "La vie Privée de Guillaume de Nogaret", *Annales du Midi: Revue Archéologique, Historique et Philologique de la France Méridionale*, T. 16, No. 62, 1904, pp. 161-207.

¹²⁴ Papa VIII. Bonifacius'un Papalığın dini otoritenin haricinde en büyük dünyevi güç olduğunu ilan etmesi gibi faaliyetleri IV. Philippe'in büyük tepkisini çekmişti. Onun emriyle 1303 yılının Eylül ayında Papalık makamını basan Guillaume de Nogaret, VIII. Bonifacius'u esir alıp Fransa'ya götürmeyi düşünüyordu. Böylece papa Fransa Krallığı'nın kontrolü altında olacaktı. Guillaume de Nogaret'in papa ve kral arasındaki mücadeledeki rolü için bk. Malcolm Barber, *The Trial of the Templars*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 30-32; Rollo-Koster, *age*, s. 26-27; Julien Théry-Astruc, "The Pioneer of Royal Theocracy: Guillaume de Nogaret and The Conflicts Between Philip the Fair and The Papacy", *The Capetian Century, 1214-1314*, William Chester Jordan and Jenna Rebecca Philips (Ed.), Brepols Publishers, Turnhout 2017, pp. 219-259.

içeriği olmayan Haçlı seferi raporuydu.¹²⁵ Guillaume de Nogaret 1310 yılında IV. Philippe ve V. Clemens'e sunduğu raporuna Templier Tarikatı'nın ortadan kaldırılması teklifiyle başlıyordu. Sonrasında Papalık hazinesinin desteği olmadan Haçlı seferi masraflarının karşılanamayacağını izah ediyordu. Seferin hazırlık aşaması üzerine çokça düşündüğü anlaşılan Guillaume de Nogaret gemilerin, atların, silahların ve diğer teçhizatın hazırlanmasının on ila yirmi yıl süreceğini tahmin ediyordu. Ayrıca üstün silah kullanma becerisine sahip Memluk savaşçıların askeri gücünün küçümsenmemesi gerektiğini vurgulamıştı. Bu yüzden Hristiyan liderler aralarındaki savaşlara son vermeliydi. Bu kurala riayet etmeyenler Kutsal Kilise'nin şiddetli tepkisiyle yüzleşmeliydi.¹²⁶ Memluklara karşı Moğollar ve Bizans İmparatorluğu ile ittifak yapılmasını da isteyen Guillaume de Nogaret, Memluklara ihtiyaç duydukları odun, maden ve savaş araç gereçlerini satan Hristiyan tüccarların engellenmesini de şart koşuyordu. Ayrıca seferin İtalyan devletlerin çıkarları doğrultusunda düzenlenip amacından sapmasının önüne geçilmeliydi. Ona göre Haçlı ordusunun masraflarının karşılanması ve sefer hazırlıklarının başarıyla tamamlanması konularında sadece krallar, prensler ve diğer soylular değil, aynı zamanda üniversite mensupları ve diğer bütün alt sınıfa mensup kişiler de imkânları ölçüsünde gereken yardımı yapmakla yükümlü olmalıydılar.¹²⁷

1311-1312 yılları arasında V. Clemens'in başkanlığında Batı Hristiyanlığının sorunlarının çözülmesi, Templier Tarikatı'nın akıbetinin belirlenmesi ve Avrupa'ya yaklaşan tehditlere karşı Haçlı seferi düzenlenmesi gibi konuların tartışıldığı Vienne Konsili toplandı. Tartışmalar sonucunda Templier Tarikatı'nın tüm mülküne el konulması gibi skandal bir karar alındı. Ramon Llull'un etkisiyle bazı üniversitelerde Arapça eğitimin verilmeye başlanacak olması da önemli bir yenilikti.¹²⁸ Lakin olmazsa olmaz gündem maddesi Türklerle mücadele ve Kutsal Toprakların ele geçirilmesiydi.¹²⁹ Konsil oturumlarının devam ettiği sırada papaya Ege'de yaşanan gelişmelerle ilgili bir

¹²⁵ Quae sunt advertenda pro passagio ultramarino et que sunt petenda a papa pro persecutione negotii. Bk. Sylvia Schein, *age*, s. 270.

¹²⁶ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 59-60; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 53; Sylvia Schein, *age*, s. 249; Antonio Garcia Espada, *agm*, s. 119.

¹²⁷ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 60-61; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 53-55; Sylvia Schein, *age*, s. 250; Trandafir G. Djuvara, *age*, s. 35-36.

¹²⁸ Ramon Llull'un etkisi için bk. Selman Dilek, *agm*, s. 21-22; Vienne Konsili ile ilgili detaylar için bk. Francis Dvornik, *The Ecumenical Councils*, Hawthorn Books Publishers, New York 1961, s. 62-66.

¹²⁹ Konsilin Haçlı seferi gündemi için bk. Sylvia Schein, *age*, s. 239-257.

haber verildi. Habere göre Hospitalier Şövalyeliği 23 gemiden oluşan Menteşeoğlu donanmasını Rodos açıklarında yenilgiye uğratmış ve Batı Anadolu'da kıyılarında bazı başarılar kazanmıştı.¹³⁰ 1312 yılında kazanılan zafer Rodos'u merkez edinen Hospitalier Şövalyelerinin Türk beylikleriyle mücadelede etkin bir rol oynayacaklarının göstergesiydi.

Kıbrıs Kralı II. Henri de Vienne Konsili'ne Haçlı seferine dair görüşlerini bildirmek üzere iki elçi göndermişti. Aziz Suryal Atiya'nın özetlediği üzere, kral Haçlı seferi hazırlığının detaylarıyla ilgilenmek yerine askeri stratejiye yönelik fikirlerini beyan etmekteydi.¹³¹ Diğer teorisyenlerin yaptığı gibi Haçlı seferine dair teknik ayrıntılar içeren türde bir proje hazırlamamış olsa da dikkate değer tavsiyelerde bulunuyordu. Örneğin Mısır'ın denizden abluka altına alınmasını Müslümanları moral olarak yıpratmak akıllıca bir hamle olarak gören II. Henri, Memlukların silah ve teçhizat nakliye etmelerine yardım eden kötü Hristiyanların etkisiz hale getirilmesi için 15-20 kadırganın hazırlanmasını öneriyordu.¹³² Mısır'ın sahil kentleri ardı arkası kesilmeyen saldırılarla harabeye döndürülecekti. Haçlı seferi için Kıbrıs'ın üs olarak kullanılmasının askerler ve atlar için uygun olacağını ifade eden II. Henri, böylece ordunun Suriye veya Küçük Ermenistan yerine doğrudan Mısır'a gidebileceğini söylüyordu.¹³³ Çünkü Mısır başarılı bir şekilde ele geçirilebilirse Kutsal Toprakları fethetmek de o ölçüde kolay olacaktı. Ardından Memluk ordusunda 20.000'i deneyimli, 20.000'i vasat ve kalan 20.000'i gözde büyötmeye değmez cinsten toplam 60.000 atlı olduğundan bahsederek düşmanın gücünün hesaba katılmasını kolaylaştıracak bilgiler veriyordu. Son olarak söz konusu ordudaki asker sayısının Moğollar ile yapılan çetin savaşılarından dolayı azaldığını haber vererek bunun Haçlılar için bir avantaj olacağını müjdeliyordu.¹³⁴

¹³⁰ Mike Carr, "The Hospitallers of Rhodes and Their Alliances Against the Turks, 1306-1348", *Islands and Military Orders, c. 1291- c. 1798*, Emanuel Buttigieg and Simon Phillips (Ed.), Ashgate Publishing, London 2013, s. 167-168.

¹³¹ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 58.

¹³² M. L. De Mas Latrie, *Histoire de l'Ile de Chypre sous le Regne de Lusignan II*, Premiere Partie, A l'Imprimerie Nationale, Paris 1852, s. 118-119.

¹³³ M. L. De Mas Latrie, *Histoire de l'Ile de Chypre...*, s. 122; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 59.

¹³⁴ M. L. De Mas Latrie, *Histoire de l'Ile de Chypre...*, s. 124-125; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 60.

Bir başka Haçlı seferi teorisyeni Mende Piskoposu Guillaume Durant'ın IV. Philippe ve VIII. Bonifacius arasındaki mücadelede pasif kaldığını aktaran Aziz Suryal Atiya, buna rağmen Papalığın Avignon'a taşınmasından sonra kralın işlerinde aktif rol oynamaya başladığını belirtir.¹³⁵ 1308'de Templier Şövalyelerine açılan soruşturmaya katılan Guillaume Durant, Vienne Konsili'nin toplandığı sıralarda tarikatın hesaplarını inceleyen komisyonda görev aldı. IV. Philippe tarafından Ocak 1313'te Haçlı seferi projelerinin değerlendirileceği toplantıya da davet edildi. Bu nedenle *Informacio brevis super hiis que viderentur ex nunc forc providenda quantum ad passagium, divina favente gracia faciendum* adlı çalışmasını hazırladı. Sylvia Schein'e göre Vienne Konsili'nin peşi sıra hazırlandığı için konsilde alınan kararların etkisi yazdığı maddelerde kendini göstermektedir.¹³⁶ Ayrıca onun daha önce tasarlanan projelerden de çok fazla esinlendiği görülür. Örneğin Hristiyanların dikkatini Doğu'ya çekmek için aristokratlar arasındaki mücadelelere son verilmesi ve barış ortamının sağlanması gerektiğini çoğu teorisyen dile getirir. Guillaume Durant bu ortamı sağlayacak kişilerin papa ve kral olduğunu söyler. Mısır'ın direncini kırmak için Papalık tarafından ticaret yasağı ilan edilmesi ve kıyı şehirlerinin abluka altına alınması da tekrarladığı konulardandır. Askerlerin, silahların, atların, gemilerin ve diğer teçhizatın özenle hazırlanıp her birliğin başına düzeni ve disiplini sağlayacak hünarlı komutanlar atanmasını öneren Guillaume Durant, Kutsal Topraklara saldırmadan önce Konstantinopolis'in ele geçirilebileceğini belirtir. Eğer buna teşebbüs edilecekse, Haçlı ordusu Konstantinopolis'e kadar denizden, buradan Suriye'ye kadar ise karadan ilerlemelidir. Haçlı seferi projesinde Papalığa büyük sorumluluk yükleyen Guillaume Durant, Haçlı ordusunda askerlerin moralini arttıracak papaz ve rahiplerin yer aldığını da görmek ister. Ayrıca Doğu'da bir yeri ele geçirecek kişinin, hangi sınıftan olursa olsun orayı idare etme hakkına sahip olması gerektiğini söyler. Çünkü bu hareket Hristiyanları Haçlı seferine katılmaya ve ele geçirilen yerleri korumaya teşvik edecektir.¹³⁷

¹³⁵ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 68.

¹³⁶ Sylvia Schein, *age*, s. 249; Guillaume Durant'ın hayatı ve eserleri için bk. Paul Viollet, "Guillaume Durant le Jeune, évêque de Mende", *Histoire Littéraire de la France*, T. XXXV, Imprimerie Nationale, Paris 1921, pp. 1-139.

¹³⁷ J. Delaville le Roulx, *age*, s. 81-82; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 68-70; Sylvia Schein, *age*, s. 249-250.

Venedik'in ünlü Sanudo ailesine mensup Marino Sanudo Torsello en dikkat çekici Haçlı seferi teorisyenlerinden biriydi. 1265-1270 yılları arasında Venedik'te doğmuştu. İyi derecede Latince ve Fransızca bilen, daha sonra Grekçe de öğrenen Marino Sanudo, ailesinin yürüttüğü ticari faaliyetlere katılmaya başladığından 1282-1289 yılları arasında beş defa doğu ülkelerine seyahat etti. Bu seyahatlerinde Bizans İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı topraklarını, Rodos ve Kıbrıs adalarını, İskenderiye'yi ve Akka'yı dolaştı.¹³⁸ 1300-1305 arasında ise çoğunlukla Venedik'te olmasına rağmen bazı görevleri yerine getirmek amacıyla Roma, Padova ve Sicilya'ya gitti.¹³⁹ 1306 yılında *Liber Secretorum Fidelium Crucis* adını verdiği Haçlı seferi projesini yazmaya başladı. Bu önemli esere son şeklini vermesi yaklaşık 15 yılını alacaktı. Eserinin daha çok Mısır'ın ekonomisine nasıl darbe vurulacağı sorusuna odaklandığı *Conditiones Terre Sancte* adlı ilk kitabını 1309 yılında tamamlayarak V. Clemens'e sundu. Bu kitabında Mısır ile devam eden ticari ilişkilerin durdurulması, Mısır'ın Bizans ve Altın Orda ile yaptığı ticaretin engellenmesi ve bunu gerçekleştirmek için gerekirse ticaret yollarının değiştirilmesi gibi stratejilerin uygulanması gerektiğini savunuyordu.¹⁴⁰

Marino Sanudo, ilk kitabını papaya sunduktan sonra uzun seyahatlere çıkmak suretiyle 1321 yılına kadar zamanının önemli bir kısmını Doğu'da geçirdi. 1309-1311 yılları arasında Rodos'ta bulunduğu sürede Hospitalier Üstadı Foulques de Villaret ile vakit geçirdiği bilinmektedir. Bu sayede kendisi de V. Clemens'e bir Haçlı seferi projesi sunmuş olan Foulques de Villaret ile fikir alışverişi yapma şansı yakalamıştı.¹⁴¹ 1313 yılında eserinin ikinci kitabını tamamlayan Marino Sanudo, 1318-1321 yılları aralığında üçüncü kitabını bitirdi ve Eylül 1321'de *Liber Secretorum Fidelium Crucis* adıyla Papa XXII. Ioannes'e sundu. Fransızcaya çevirdiği bir nüshayı da 1323'te Paris'te Fransa Kralı IV. Charles'a sunarak kralın huzurunda projesiyle ilgili detaylı bilgi verme şansı

¹³⁸ Marino Sanudo'nun hayatının ilk dönemine ilişkin daha fazla bilgi için bk. A. Postansque, *De Marini Sanuti: Vita et Scriptis*, Monspeli 1855, s. 17-20; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 116-118; Sherman Roddy, *The Correspondence of Marino Sanudo Torsello*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania, 1971, s. 15-30; Frank Frankfort, *Marino Sanudo Torsello: A Social Biography*, PhD Thesis, University of Cincinnati, 1974, s. 61-78; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 106-112.

¹³⁹ Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 113-115.

¹⁴⁰ Sherman Roddy, *agt*, s. 57-59; Frank Frankfort, *agt*, s. 87-88; Sylvia Schein, *age*, s. 204; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 115-116.

¹⁴¹ Frank Frankfort, *agt*, s. 88-89; Sylvia Schein, *age*, s. 204; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 117.

elde etti.¹⁴² Marino Sanudo'nun projesi, konu üzerine ayrıntılı bir çalışma hazırlayan Serdar Çavuşdere'nin dikkat çektiği gibi, diğer Haçlı seferi projeleriyle benzerlik göstermesine rağmen bu projelerin üzerinde durmadığı kadar Memluk Devleti üzerinde duruyordu ve Mısır'ı projenin merkezine yerleştiriyordu.¹⁴³ Çünkü bir ağacın kökü olarak gördüğü Mısır yok edilirse, ağacın dalları olarak betimlediği Suriye ve Filistin de zayıflayacaktı.¹⁴⁴ Marino Sanudo Haçlı seferi projesini dört temel konu üzerine inşa etmişti. İlk olarak Batı Hristiyanlığının kendi içindeki çatışmalara son vermesi ve enerjisini Doğu'ya yapılacak Haçlı seferine harcaması gerekiyordu. İkincisi Doğu ve Batı kiliseleri arasında yıllardır süren ayrılık sona ermeliydi. Üçüncü olarak Mısır'a ekonomik ambargo uygulamak, dördüncü olarak da öncü bir donanma gücüyle Mısır'daki kıyı şehirlerinin direncinin kırılması gerekiyordu.¹⁴⁵

Marino Sanudo Mısır'ı ele geçirmekle görevlendirilecek öncü birlik için Papalık tarafından finanse edilen 15.000 piyade, 300 şövalye ve 50 kadırgadan oluşan bir donanmanın yeterli olacağı fikrindeydi. Donanmanın komutası Venedik'e verilmeliydi.¹⁴⁶ Ordunun yarısı Mısır'da yeni tahkimatlar inşa etmeli, kalan kısmıysa diğer sahil şehirlerine saldırılar düzenlemeliydi.¹⁴⁷ Haçlı seferinin güzergâhı konusunda ihtiyaçların karşılanmasının mümkün olmayacağını düşündüğünden kara yolunu tavsiye etmeyen Marino Sanudo, seferin mutlaka denizden yapılmasını savunuyordu.¹⁴⁸ Bu sayede kayıp verilmeksizin Doğu'ya ulaşılabilirdi. Ayrıca gönderilecek ilk ordu Memluk kuvvetlerini etkisiz hale getireceğinden 50.000 piyade ve 2000 süvariden oluşan asıl Haçlı ordusu Kutsal Toprakları kolaylıkla ele geçirebilirdi.¹⁴⁹

Marino Sanudo'nun Haçlı seferi projesi için Doğu'da seyahat ettiği yıllarda Ege Denizi'nde farklı bir hareketlilik yaşanıyordu. Hospitalier Şövalyeleri Türk beyliklerinin faaliyetlerini önlemek amacıyla Cenovalı Zaccaria ailesi ile ittifak kurdu. Geçmişte Bizans İmparatorluğu ile yaptıkları anlaşma gereğince Foça'daki şap

¹⁴² Frank Frankfort, *agt*, s. 113-114; Marino Sanudo'nun Paris macerası için bk. Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 120-128.

¹⁴³ Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 142-143.

¹⁴⁴ Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets...*, s. 72.

¹⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 144-164.

¹⁴⁶ Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets...*, s. 72.

¹⁴⁷ Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets...*, s. 137-138.

¹⁴⁸ Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets...*, s. 73.

¹⁴⁹ Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets...*, s. 150.

madenlerinin kullanım imtiyazını etmiş olan Zaccaria ailesi Türk beyliklerinin Ege'deki saldırılarından etkilenen taraflardan biriydi. Bizans İmparatorluğu'nun Ege'deki adaları korumaya gücünün yetmediği ve kendilerinin de zarar gördüğü bahaneleriyle önce Sakız Adası'nı imparatorlardan istemişler, isteğin reddedilmesi üzerine 1304 yılında adayı ele geçirmişlerdi.¹⁵⁰ Bu tarihten iki yıl sonra Aydınogulları, Sakız Adası'na büyük ganimet kazandıkları bir sefer düzenlemişlerdi.¹⁵¹ Hospitalier Tarikatı'nın Rodos'u ele geçirmesi ve 1318 yılında kurulan Hospitalier-Zaccaria ittifakı bölgedeki dengeyi bir süreliğine Hristiyanlar lehine değiştirdi. 1318 yılında Rodos üzerine sefer düzenleyen Aydınogulları ittifak donanması tarafından mağlup edildi. Ertesi yıl Sakız Adası açıklarında yine Aydınogullarına ait bir donanma karşısında da zafer kazanıldı.¹⁵² Son olarak 1320 veya 1321 yılında Rodos'a saldıran Menteşeoğulları da müttefik Hristiyan donanması karşısında mağlup oldu.¹⁵³

Hospitalier-Zaccaria ittifakı karşısında zor duruma düşen Aydınogulları ve Menteşeoğulları, bu eyleme Atina'yı merkez edinen Katalanlar ile ittifak kurarak karşılık verdi. Atina Katalanları ile ittifakın muhtemelen 1329 yılına kadar sürdüğünü belirten Elizabeth Zachariadou, bu tarihten sonra Türklerin kendi kaderlerini tayin ettiklerini söyler.¹⁵⁴ Türk beylikleri özellikle 1318-1321 yılları arasında aldıkları ağır yenilgiler nedeniyle böyle bir desteğe hayati ihtiyaç duymaktaydılar. Bu ittifakın ardından sefer alanlarını genişleten Türkler müttefikleriyle beraber, ticari ilişki sürdürdükleri Venedik'e ait Santorini, Kerpe ve Eğriboz adalarına seferler düzenlediler. Marino Sanudo Torsello yazdığı mektuplarında, Venedik kolonilerine yapılan saldırılar nedeniyle acil olarak Türklere karşı Haçlı seferi yapılması gerektiğini yazmaktaydı.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Zaccaria ailesinin Ege Denizi'ndeki faaliyetleri için bk. William Miller, "The Zaccaria of Phocaea and Chios (1275-1329)", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 31, 1911, s. 42-45. pp.42-55; ; Michael Carr, *agt*, s. 76-102.

¹⁵¹ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği: 13-15'inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Orhan Şaik Gökyay (çev.), TTK, Ankara 1944, s. 64.

¹⁵² Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydın Byzance et l'Occident*, Presses Universitaires de France, Paris 1957, s. 30; Mike Carr, "Trade or Crusade? The Zaccaria of Chios and Crusades against the Turks", *Contact and Conflict in Frankish Greece and The Aegean, 1204-1453*, Nikolaos G. Chrissis and Mike Carr (Ed.), Routledge, New York 2016, s. 122-123.

¹⁵³ Paul Wittek, *age*, s. 64.

¹⁵⁴ Elizabeth A. Zachariadou, "The Catalans of Athens...", s. 822.

¹⁵⁵ Kenneth M. Setton, "The Catalans in Greece, 1311-1380", *A History of the Crusades, The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Vol. III, Harry W. Hazard (Ed.), The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1975, s. 177-178; Elizabeth A. Zachariadou, "The Catalans of Athens...", s. 824-825.

Türklerin Ege adalarına saldırmaya devam etmesi, Papalığın bölgedeki Hristiyan güçleri düzenlenecek Haçlı seferinin öncü kuvveti olarak görmesi ve Marino Sanudo'nun mektuplarının da etkisiyle Batı Anadolu beylikleri üzerine bir Haçlı seferi düzenleme süreci başladı.¹⁵⁶

Ege Denizi'nde sular ısınırken gezgin Haçlı seferi teorisyenlerinden Guillaume d'Adam Doğu seyahatini tamamlayıp Avrupa'ya dönmüş ve projesini bitirmişti. 1275 yılı civarında Güney Fransa'da doğmuş, 1305 yılında misyonerlik görevi için Konstantinopolis ve Suriye'ye gönderilmişti. 1312 yılında Olcaytu Han'a gönderilecek elçi olarak tayin edilen Guillaume d'Adam, seyahati boyunca Hindistan, Tebriz, Hürmüz, Aden Boğazı, Etiyopya gibi o tarihlerde Avrupa'da yaşayan birine kolay kolay kısmet olmayacak bölgelere seyahat etme şansı yakalamıştı.¹⁵⁷ Muhtemelen bu heyecanın etkisiyle döner dönmez *De modo Sarracenos Extirpandi* adlı Haçlı seferi projesini kaleme aldı. Jean Richard 1318'de Papa XXII. Ioannes'in fermanıyla İran'daki Sultaniye¹⁵⁸ şehrinde kurulan başpiskoposluğun fikir babasının kısa süre önce bu coğrafyayı ziyaret eden Guillaume d'Adam olduğunu haklı bir gerekçeyle ileri sürer. Ayrıca onun 6 Ocak 1322'de Sultaniye'ye başpiskopos olarak atandığını aktaran Jean Richard, her nedense buraya gitmediğini de belirtir.¹⁵⁹

En sıra dışı Haçlı seferi projelerinden biri olan *De modo Sarracenos Extirpandi*, sadece Doğu'da pek çok yeri gezme fırsatı yakalayan bir rahibin deneyimlerini aktardığı bir eser değil, aynı zamanda Müslümanlar üzerine yapılacak bir *passagium generale* için gerekli olan her şeyi izah eden önemli bir kılavuzdu. Projesinde Memlukları ortadan kaldıracak stratejiler üzerine odaklanan Guillaume d'Adam, çoğu teorisyenin tekrarladığı gibi öncelikle Memlukların ekonomik gelirinin ortadan kaldırılmasını

¹⁵⁶ Angeliki Laiou, "Marino Sanudo Torsello, Bizans ve Türkler: 1332-1334 Türklere Karşı İttifakın Perde Arkası", Murat Keleş (çev.), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXII/34, s. 189-191. ss. 183-205; Serdar Çavuşdere, "Türklere Karşı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 8, Sayı XXI, Mart 2015, s. 9.

¹⁵⁷ William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, Giles Constable (trans.), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington 2012, s. 83-86, 103-105.

¹⁵⁸ Çavuşdere'nin şehrin ve başpiskoposluğun Lübnan'da yer aldığına dair ifadesi hatalıdır. Bk. Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 81.

¹⁵⁹ Jean Richard, "Guillaume Adam", *Encyclopædia Iranica*, Vol. I/4, 2011, pp. 447-448; Hayatına dair daha fazla bilgi için bk. Hayatıyla ilgili daha fazla bilgi için bk. J. Delaville le Roulx, *age*, s. 62-63; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 65-66; William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, Introduction, s. 1-3.

gerekli görüyordu. Bu nedenle Memlukların zenginlik kaynağı olarak tanımladığı bazı eylemlerin engellenmesi gerektiğini söyleyerek konuya ilişkin birtakım ayrıntılar vermektedir. Buna göre Memlukların Bizans İmparatorluğu ile yaptığı buğday ticareti,¹⁶⁰ Altın Orda Hanlığıyla yaptığı köle ticareti, Cenovalılar, Venedikliler, Pisalılar ve Katalanlar gibi paragöz Hristiyanlar ile yaptığı köle ve savaş malzemesi ticareti¹⁶¹ ve Hindistan ile Aden Körfezi üzerinden yaptığı ticaret durdurulmalıydı.¹⁶² Memlukların Hindistan ile yaptığı ticarete darbe vurmak için Moğol Hanı'ndan izin aldıktan sonra Hürmüz Boğazı'nda bekletilecek birkaç kadirganın işe yarayacağını belirten Guillaume d'Adam, böylece Aden Körfezi üzerinden Akdeniz'e giren mal akışının kesilebileceğini ve doğal olarak Müslümanların zor duruma düşeceklerini belirtir.¹⁶³ Vasco da Gama'nın Aden Körfezi ve Hindistan'a gelişinden yaklaşık 180 yıl önce böyle bir konuya dikkat çekmesi projesinin değerini bir kat daha artırır.

Guillaume d'Adam, Altın Orda Hanlığı ile ittifak halinde olan Memluklara karşı Hristiyanlara hoşgörüyle yaklaşan İlhanlı Devleti ile irtibata geçilmesi gerektiğini de vurgular. Memluklarla sürdürdüğü iyi ilişkilerinden dolayı Greklere duyduğu nefreti gizleme çabası göstermez. Bizans İmparatorluğu'nu suçlamaya devam edip Haçlı seferinin zengin Konstantinopolis'in işgaliyle başlayabileceğini söyler.¹⁶⁴ Çünkü buradan elde edilecek ganimet ve erzak Haçlı ordusuna yarar sağlayacak, şehir Haçlı seferi için iyi bir üs vazifesi görecektir. Bu sebeple Fransızlar, Almanlar ve İngilizler, Macaristan ve Bulgaristan'ı geçip Konstantinopolis'i ele geçirmelidir. Şehri ele geçirmenin ne kadar kolay olduğunu kuşatma için sadece kadınların yeterli olacağını söyleyerek ifade eden Guillaume d'Adam, askerlerin ve hayvanların hastalanıp rahatsız olacaklarını düşündüğü için deniz yolunu tavsiye etmez. Bu nedenle Konstantinopolis'i ele geçiren Haçlı ordusunun yoluna Türkiye üzerinden devam etmesini önerir. İlhanlı

¹⁶⁰ William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, s. 9, 51-53.

¹⁶¹ Guillelmus Ade, "De Modo Sarracenos Extirpandi", *RHC*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Imprimerie Nationale, Paris 1906, s. 523; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 70.

¹⁶² William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, s. 112-114.

¹⁶³ William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, s. 105-111.

¹⁶⁴ Guillelmus Ade, "De Modo Sarracenos Extirpandi", s. 529-535; William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, s. 63-85.

Devleti ile önceden ittifak yapılacağı için Türkiye’de Birinci Haçlı Seferi’nde yaşandığı gibi büyük bir direnişle karşılaşılmayacağını öngörür.¹⁶⁵

Dönemin son önemli projesi *Directorium ad Passagium Faciendum*’un yazarının kim olduğu konusunda bazı ihtilaflar bulunduğu için anonim olarak anılır.¹⁶⁶ 1308 yılında Doğu’ya giden ve 20 yılı aşkın bir süre burada kalan anonim yazar, aldığı görevler nedeniyle Küçük Ermenistan, Konstantinopolis, Etiyopya, İran ve Hindistan’a seyahat etmişti. Küçük Ermenistan’da bulunduğu süre zarfında Ermenilerin Katolik Kilisesi’ne bağlanmalarında önemli rol oynamıştı. VI. Philippe’in Haçlı seferine¹⁶⁷ çıkacağını ilan ettiği sıralarda Fransa’ya dönen anonim yazar, krala rehberlik etmek ve onu cesaretlendirmek amacıyla kaleme aldığı *Directorium ad Passagium Faciendum* adlı eserini iki kitap halinde sundu.¹⁶⁸ Birinci kitapta Katolik inancın yayılması, eziyet gören Hristiyanlara yardım eli uzatılması ve Kutsal Toprakların kurtarılması gibi Haçlı seferinin nedenleri üzerinde duruyordu. Haçlı seferi hazırlıklarının tüm kiliselerde yapılacak dualar eşliğinde başlamasının hayırlı olacağını ifade ettikten sonra sefere katılacakların günah işlemekten uzak durmaları ve şövalyeliğin gerektirdiği disipline sahip olmaları gerektiğini yazıyordu. Ayrıca Hristiyan liderlerin birbirleriyle yaptıkları savaşlara son vermeleri de önemliydi. Kralın Venediklilerin deniz gücünden mümkün olduğunca yararlanması gerektiğini düşünüyordu. Müslümanlarla yapılan ticaretin Papalık fermanıyla yasaklanması gerektiğini belirttikten sonra on ya da on iki kadirgadan müteşekkil bir donanma ile Haçlı seferine çıkılmadan önce Doğu Akdeniz ve Ege Denizi’ndeki güvenliğin sağlanmasını öneriyordu. Ayrıca Memlukların kıyı

¹⁶⁵ William of Adam, *How to Defeat the Saracens*, s. 71-75; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 73-74.

¹⁶⁶ Bu konudaki tartışmalar için bk. J. Delaville le Roulx, *age*, s. 89-91; Charles Kohler, “L’auteur du *Directorium ad Passagium Faciendum*”, *Comptes rendus des Séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, N. 3, 49e année, 1905, s. 284; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 96-98; Serdar Çavuşdere *Avrupa’nın Türk Sorunu*, s. 82, dpnt. 125.

¹⁶⁷ VI. Philippe ve İngiltere Kralı III. Edward, 1334 yılında ortak bir Haçlı seferine çıkma konusunda anlaşmışlardı. Dominikan rahibin eserini tam bu zamanlarda sunduğu tahmin edilmektedir. Türklere karşı bir Haçlı seferi düzenlemeye oldukça istekli olan VI. Philippe, saltanatının ilk yıllarından itibaren birtakım girişimlerde bulundu. Ayrıntılı bilgi için bk. Jules Viard, “Les Projets de Croisade de Philippe VI de Valois”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, T. 97, 1936, pp. 305-316.

¹⁶⁸ C. Raymond Beazley, “*Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum*”, *The American Historical Review*, Vol. 12, No. 4, 1907, s. 810-811.

şehirlerinin abluka altına alınmasının ne derece önemli olduğunun üzerinde de duruyordu.¹⁶⁹

Haçlı ordusunun izleyebileceği dört güzergâh sıralayan anonim yazar, bir hayli uzun ve tehlikelerle dolu olduğunu düşündüğü için Kuzey Afrika yolunu tavsiye etmez.¹⁷⁰ İkinci yol, askerlerin Augues-Mortes, Marsilya veya Nice limanlarından kalkacak gemilerle Kıbrıs'a taşınmasıdır. Ancak bu deniz yolculuğu uzun olduğundan su ve erzak sıkıntısı baş gösterebilir, hava koşulları seyahati olumsuz etkileyebilir. Ayrıca alışkın olmayan Fransız ve Alman askerleri bu yorucu yolculuğa dayanamayabilir.¹⁷¹ Üçüncü yol İtalya'dan gemilerle Dalmaçya kıyılarına çıkarak Sırbistan ve Bizans topraklarına girmektir.¹⁷² Dördüncü ve anonim yazara göre en uygun yol ise Pierre l'Ermite ve takipçilerinin kullandığı Almanya, Macaristan ve Balkanlar üzerinden Konstantinopolis'e ulaşan kara yoldur.¹⁷³ Bu yolu tavsiye etmesinin nedenini açıklamaya başlayan anonim yazar Katolik Kilisesi'nin düşmanı olarak gördüğü Sırp Krallığı ile Bizans İmparatorluğu'nu ve Hristiyanlar arasında geçmişten beri devam eden ayrılığın en büyük sebebi olan Ortodoks Kilisesi'ni ortadan kaldırılması gereken tehditler olarak düşünmektedir. Dahası Konstantinopolis ele geçirilirse Kutsal Topraklar üzerine düzenlenecek Haçlı seferinin merkez üssü olabilirdi.¹⁷⁴

Osmanlı Beyliği'nin ve diğer Türk beyliklerinin güçsüz durumda olduğunu aktaran anonim yazar burada yaşayan Türklerin, topraklarının bir Fransız kral tarafından işgal edileceği kehanetine inandıklarından bahseder. Geçmişteki Haçlı seferlerinde Mısır sultanlarıyla mücadele eden Haçlı krallarının bir de onlara yardıma gelen Türklerle uğraşmak zorunda kaldıkları için iki ateş arasında kaldıklarını anlatan anonim yazar, Haçlı ordusunun Türkiye yolunu takip etmesi halinde benzer bir sorunla

¹⁶⁹ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", *RHC*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Imprimerie Nationale, Paris 1906, s. 379-407; C. Raymond Beazley, "Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum II", *The American Historical Review*, Vol. 13, No. 1, 1907, s. 66-69; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 99-101.

¹⁷⁰ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 410-411.

¹⁷¹ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 411-414.

¹⁷² Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 414-416.

¹⁷³ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 417-420.

¹⁷⁴ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 423-467; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 92-98; C. Raymond Beazley, "Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum II", s. 71-74.

karşılaşmayacağını belirtir. Çünkü Bizans İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılmasından sonra Haçlı ordusunun açık hedefi haline gelecek Türkler, İlhanlılarla savaş halinde olan Memluklardan yardım alamayacaklardır. Hatta bu aşamada Moğolların Haçlı ordusuna ittifak teklifi etme ihtimali de vardır. Türkler arasında bir birlik olmadığından Türkiye'yi işgal etmek zor olmayacaktır. Böylece Haçlı ordusu ihtiyaç duyacağı her türlü erzak ve teçhizatı karşılamış bir vaziyette güvenle Kutsal Topraklara gidebilir. Anonim yazar peş peşe sıraladığı sebepler ile VI. Philippe'i Türkiye yolunu kullanması için ikna etmeye çalışarak eserini bitirir.¹⁷⁵

Anonim yazarın da üzerinde durduğu Moğollarla ittifak kurma fikrinin kökleri XIII. yüzyıl ortalarına dayanıyordu. Papa IV. Innocentius, Moğolları yakından tanıma amacıyla diplomatik ilişkilere başvurmaya karar vermiş ve 1245 yılında dört elçilik heyetini Moğollara göndermişti.¹⁷⁶ XIII. yüzyıl sonuna kadar gerek papalar, gerek Fransa kralları ve gerekse Haçlı devletleri, Moğolları Hristiyanlaştırma ve Müslümanlara karşı ittifak kurma gibi gerekçelerle Moğol hanlarıyla diplomatik ilişki kurmaya devam etmişlerdi. Anonim yazarın yanı sıra Korykoslu Hayton, Guillaume de Nogaret ve Guillaume d'Adam gibi teorisyenler de İlhanlı ordusunu Memluklara karşı girişilecek mücadelede Haçlı askerlerinin yanında görmeyi arzuluyorlardı. Ancak Moğolları yeni bir umut olarak gören bu strateji XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişti. Avrupa artık dışardan yardım beklemeyecekti. Philippe de Mézières'in hayalini kurduğu gibi topluca bir seferberlik, bir *passagium generale* planlayacaktı.

XIV. yüzyıl başlarında Batı Anadolu Türk beyliklerinin Ege Denizi'ndeki faaliyetlerine son vermek üzere kurulan ittifaklardan ve düzenlenen seferlerden istenilen düzeyde sonuç alınamadı. Aynı şekilde papaların ve kralların talepleri doğrultusunda hazırlanan Kutsal Toprakları kurtarma projeleri de istenilen şekilde hayata geçirilemedi ve çoğu kâğıt üzerinde kaldı. Yaklaşık 40 yıl boyunca Papalık makamını ve Avrupa krallarının saraylarını meşgul eden literatür geride pek çok soru bıraktı. Örneğin Akka'nın düşüşü, bundan yüz yılı aşkın bir süre önce kaybedilen Kudüs'ü yeniden ele geçirme düşüncesinin fitilini nasıl ateşlemişti? Bu türden bir literatür neden Kudüs'ün

¹⁷⁵ Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 497-517; C. Raymond Beazley, "Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum II, s. 78-79; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, s. 107-113; Trandafir G. Djuvara, *age*, s. 42; Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 85-91.

¹⁷⁶ Dört elçilik heyeti için bk. Adil Hilal, *age*, s. 67-85.

1187 yılında kaybedilmesinden sonra değil de 1291 yılında ortaya çıkmıştı? Hedef, gerçekten Kudüs müydü yoksa Haçlı seferi düzenlenmesini isteyenlerin asıl niyeti, Doğu Akdeniz kıyılarında kaybedilen çıkarları yeni bir Haçlı seferi heyecanıyla yeniden geri kazanmak istemeleri miydi? Haçlı seferi düzenlenmesini isteyenlerin ortak fikri bu yönde miydi? Aralarında, gerçekten saf duygular ile Kudüs'ü yeniden Hristiyan toprağı olarak görmek isteyenler de var mıydı? Bu soruların cevaplarının ve proje yazarlarının asıl amaçlarının ne olduğunu tam olarak bilemeyecek olsak da II. Charles d'Anjou, Guillaume de Nogaret, Marino Sanudo Torsello gibi yazarların birtakım çıkarlar doğrultusunda kalem oynattıkları açıkça ortadaydı.

Hedef Kudüs ve kutsal mekânları ele geçirmek olunca projelerin yazılmasındaki bir diğer itici gücün din olmasını beklemek yanlış olmayacaktır. Nitekim XIV. yüzyılın son Haçlı seferi teorisyeni Philippe de Mézières bu kategoriye dâhil edilebilecek isimlerden biridir. Yirmili yaşlarından itibaren Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi tutkusuna kapılan Philippe de Mézières, Haçlı seferi projelerinin eskisi gibi revaçta olmadığı bir dönemde, üstelik kimse böyle bir şey talep etmemişken kendisinde yeni bir proje tasarlama cesareti bulmuştu. Yaşamının belli dönemlerinde tanıştığı kişiler onun bu arzusunu daha da arttırmış ve ömrünün geri kalanını Kutsal Toprakların kurtarılacağı günü düşleyen tutkulu bir teorisyene dönüştürmüştü. Maceralı yaşamı, heyecan dolu fikirleri, kaleme aldığı eserleri ve dönemin önemli figürleriyle kurduğu yakın ilişkiler ile yaşadığı zamana silinmez bir iz bırakacaktı.

BİRİNCİ BÖLÜM

PHILIPPE DE MÉZIRÈS VE ZAMANI

1.1.Doğumu, Ailesi ve Eğitim Hayatı

Kutsal Toprakların kurtarılması düşüncesinin hırslı savunucularından Philippe de Mézières'in erken dönem hayatına dair bildiklerimiz sınırlı olsa da kaleme aldığı eserler,¹⁷⁷ bu eserlerin bazı nüshalarına eklenen biyografileri,¹⁷⁸ yaşadığı dönemde yazılan kronikler, kendi yazdığı mektuplar¹⁷⁹ ve diğer arşiv kayıtları aracılığıyla genel bilgiye sahip olunabilmektedir. Kesin doğum tarihi bilinmemekle beraber Philippe de Mézières'in hayatı üzerine yapılmış en kapsamlı biyografi çalışmasına imza atan Nicolae Jorga 1321, 1323 ve 1325 gibi farklı yorumların aksine,¹⁸⁰ incelediği pek çok farklı kaynak üzerinden hareketle onun 1327 yılında doğduğunu ortaya koymuştur.¹⁸¹ Bu tarihlendirme pek çok modern araştırmacı tarafından doğru kabul edilmektedir.¹⁸² Philippe de Mézières üzerine önemli incelemelerde bulunmuş olan Philippe Contamine ise bu tarihlendirmeye bağlı kalarak 1325-1327 yılları aralığını verir.¹⁸³

¹⁷⁷ Özellikle *Vita Sancti Petri Thomae*, *Oratio Tragedica* ve *Songe du Vieil Pèlerin* önemli başvuru kaynaklarıdır.

¹⁷⁸ Philippe de Mézières'in biyografileri ile ilgili detaylı bilgi için bk. Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, Ek 1, s. 254-255; Bourassa, *agm*, ss. 181-197.

¹⁷⁹ Philippe de Mézières'in yazdığı mektuplara ilişkin genel bilgi için bk. Nicolas Jorga, "Une Collection de Lettres de Philippe de Maizières. (Notice sur le ms. 499 de la bibl. de l'Arsenal) (Suite et fin)" *Revue Historique*, T. 49, Fasc. 2, 1892, pp. 306-322.

¹⁸⁰ Philippe de Mézières'in doğum tarihi ile ilgili ihtilaflar ve Jorga'nın hesaplamaları için bk. N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 19-21.

¹⁸¹ Philippe de Mézières'in derli toplu biyografisini yazan önemli isimlerden Fransız tarihçi Jean Lebeuf de doğum tarihini 1327 olarak kabul eder. Yazıldığı zamana göre oldukça değerli olan bu çalışmaya, üzerine pek çok modern araştırma yapıldığı için daha fazla atıf yapılmayacaktır. Bk. Abbé Lebeuf, "Sur la Vie de Philippe de Maizières, Conseiller du roi Charles V, & Chancelier du royaume de Chypre", *Memoires de Litteratur de l'Academie Royale des Inscriptions et Belles-Lettres*, Vol. 17, L'Imprimerie Royale, Paris 1751, s. 491.

¹⁸² Kabul eden örnek çalışmalar için bk. Kiril Petkov, "The Rotten Apple and the GoodApples: Orthodox, Catholics, and Turks in Philippe de Mézières' Crusading Propaganda", *Journal of Medieval History*, Vol. 23, No. 3, 1997, s. 255. Renate Blumenfeld-Kosinski, "Philippe de Mézières's Life of Saint Pierre de Thomas at the Crossroads of Late Medieval Hagiography and Crusading Ideology", *Viator* 40, No. 1, 2009, s. 231; Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, s. 81.

¹⁸³ Philippe Contamine, "L'ordre de la Passion de Jésus-Christ de Philippe de Mézières: Une Utopie de Chevalier", *Elites et Ordres Militaires au Moyen Âge-Rencontre autour d'Alain Demurger*, Philippe Josserand, Luis Filipe Oliveira ve Damien Carraz (dir.), Casa de Velazquez, Madrid 2015, s. 125.

On iki kardeşin en küçüğü olan Philippe de Mézières, Fransa'nın Amiens şehri yakınlarındaki Mézières-en-Santerre'de bulunan küçük bir şatoda dünyaya geldi.¹⁸⁴ Soylu olmasına rağmen çok da zengin olmayan ailesinin Eski Fransızcada *yıkık bina* anlamına gelen Mézières¹⁸⁵ sanı ile anılması, Orta Çağ'da insanların doğdukları veya yaşadıkları yeri soyadı olarak kullanma adetleriyle ilgiliydi.¹⁸⁶ Eğitim hayatına aynı zamanda vaftiz edildiği Amiens'deki ünlü Notre-Dame Katedrali'nde başladı. Burada Fransızca ve Latince öğrenen¹⁸⁷ Philippe de Mézières, Haçlı seferi kroniklerini ve Kutsal Toprakları anlatan seyahatnameleri okumakla geçen bir çocukluk dönemi yaşadı ki şüphesiz bu okumalar ilerleyen yıllardaki Haçlı seferi taslakları için bir alt yapı oluşturacaktı.¹⁸⁸ Yıllar sonra yazacağı *Oratio Tragedica*'da, Birinci Haçlı Seferi'nin kilit isimlerinden Pierre l'Ermite ile hemşehri olmasından ve onun ayak izlerini takip etmesinden gururla bahsetmesi bir örnek olarak verilebilir:

“Bir zamanlar genç fakat şu yaşlı bir adam olan (o) gerçekten Makkabiler şövalyelik örneğini ve ona daha yakın olan, Amiens'den hemşehrisi saygıdeğer Pierre l'Ermite'in kutsal şövalyeliğini takip etmeye karar verdi. Haçlı seferi vaazlarından ve diğer örneklerden esinlenerek, Katolik prensleri ve Hristiyan halkları barış ve sevgi içinde reform yapmaya, Kutsal Toprakları Sarazenlerin elinden almak için kutsal savaşa daha fazla inançla destek vermeye çağırdı. Bir defasında (Kudüs) Kutsal Haçın erdemile muzaffer bir şekilde kurtuldu ve ilahi ibadete geri dönüldü. Ancak Efendimiz İsa Mesih'in Tutkusu inananlar tarafından uzun zamandır ihmal edildi ve Kudüs unutuldu.”¹⁸⁹

Philippe de Mézières'in Notre-Dame Katedrali'nde aldığı eğitimden sonra Paris Üniversitesi'ne devam edip etmediği tartışma konusudur. *Songe du vieil pélerin*'deki kaydından 1349 yılında Avignon'da¹⁹⁰ olduğu anlaşılan Philippe de Mézières'in 1349-

¹⁸⁴ OT, s. 6-7; XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yayımlanan teolojik ve edebi ansiklopedilerde Mézières sülalesinin kökenlerinin Venedik veya Sicilya'ya dayandırıldığını aktaran N. Jorga, bu karışıklığa neden olan bazı isim benzerliklerine değindikten sonra Philippe de Mézières'in aile köklerinin Amiens'e dayandığını ortaya koyar. Bk. N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 9-18.

¹⁸⁵ Albert Dauzat, *Traité d'Anthroponymie Française: Les Noms de Famille de France*, 3ème Edition, Librairie Guénégaud, Paris 1977, s. 155.

¹⁸⁶ Dauzat, Orta Çağ Fransa'sında kullanılan soyadlarının aile veya vaftiz adını kullananlar, yaşadıkları ülke, şehir veya köyün ismini kullananlar, takma adlarını kullananlar, mesleklerini kullananlar vb. kavramlardan oluştuğunu belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Albert Dauzat, *age*, s. 49-217.

¹⁸⁷ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 10-22; TLSPT, Introduction, s. 27; Renate Blumenfeld-Kosinski, *age*, s. 231; Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, s. 81.

¹⁸⁸ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, Préface, s. 6; Muriel Anderson Brown, *agt*, Introduction, s. VII; Abdel Hamid Hamdy, *agm*, I, s. 45-46.

¹⁸⁹ OT, s. 8-9.

¹⁹⁰ Philippe de Mézières, Avignon'da Majorque (Mallorca) kralı Jacques de Majorque'un hizmetinde olduğunu yazar. Bk. SVP, s. 557; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 5; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 92-93; Eugenia Popeanga, “Philippe de Mézières: Un viaje alegorico por la peninsula”, *Medioevo y*

1354 yılları arasında nerede olduğu ve ne yaptığı bilinmemektedir. Bu yüzden bu yıllar aralığında Paris Üniversitesi'nde eğitim almış olabileceği düşünülmüştür. Olay üzerine tartışmalar, Nicolae Jorga'nın Venedik arşivinde bulunduğu ve 18 Eylül 1371'de Philippe de Mézières tarafından yazıldığını tespit ettiği *Le Testament* adlı belge üzerinden başlamıştır. Belgeyi inceleyen Olivier Caudron, “*Ayrıca benim öğretmenim olan Petro de Herches'den de istedim*”¹⁹¹ ifadesinden Philippe de Mézières'in Paris Üniversitesi'nde eğitim aldığı görüşünü ortaya atmıştır. Hakikaten Paris Üniversitesi arşiv kataloğu incelediğinde, Petro de Herches'in Paris Üniversitesi'nde ders verenler arasında olduğu görülmektedir.¹⁹² Caudron bu kayıttan yola çıkarak onun burada aldığı eğitimin birçok alandaki engin bilgisini, üretken ve entelektüel kişiliğini açıkladığı şeklinde bir sonuca varır.¹⁹³ Bunun yanında birkaç yıl sonra yayımlanan başka bir çalışmada¹⁹⁴ “*Philippe de Mézières, Paris Üniversitesi'nde 1345 yılı öncesinde mi eğitim aldı?*” sorusuna odaklanır. Caudron'un fikirleri üzerinden yeni bir beyin fırtınası başlatan Sylvain Piron ise Caudron'un sorduğu iki soruyu “*Philippe de Mézières 1345 yılı öncesinde mi, yoksa 1349-1354 yılları arasında mı üniversitede bulundu?*” şeklinde birleştirerek yeniden yorumlar ve tartışmaya şimdilik son noktayı koyar. Kroniklerdeki bilgi yetersizliği nedeniyle kesin bir kanıya varılamayacağını belirten Sylvain Piron, Philippe de Mézières'in hayranlık uyandıran bilgi birikimine sahip olabilmesi için üniversiteye gitmesine gerek olmadığını, yıllarca süren seyahatlerinin ona kazandırdığı deneyimin ve birçok entelektüelle birlikte çalışmasının yeterli olabileceğini ifade eder.¹⁹⁵

1.2. İlk Yılları, Ege Denizi ve Çevresindeki Gelişmeler

Philippe de Mézières'in doğduğu yıllarda Kutsal Toprakları kurtarma projelerinin yazım süreci devam ediyor fakat eskisi kadar rağbet görmüyordu.

Literatura: Actas del V Congreso de la Asociacion Hispanica de Literatura Medieval, Juan Paredes (d.), Vol. IV, Universidad de Granada, Granada 1995, s. 86.

¹⁹¹ “*Item volo quod magistro Petro de Herches, qui fuit magister meus.*” Bk. Olivier Caudron, “Philippe de Mézières Etudiant a l'Université de Paris”, *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 139, 1981, pp. 245-246; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laïque*, s. 1310.

¹⁹² Bk. H. Denifle and E. Chatelain (Ed.), *Chartularium Universitatis Parisiensis*, T. III, Paris 1894, s. 4.

¹⁹³ Olivier Caudron, “*Philippe de Mézières Etudiant*”, s. 246.

¹⁹⁴ Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laïque*, s. 1310.

¹⁹⁵ Sylvain Piron, “Philippe de Mézières et l'Université”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 477-483.

1330'ların ortalarına gelindiğinde yeni projeler de yazılmaz olmuştu. Bunu engelleyen en geçerli sebeplerinden biri, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinin Ege Denizi'ndeki faaliyetleriydi. 1261 yılında Konstantinopolis'i geri alan Bizans İmparatorluğu'nun gözünü kısa bir süreliğine Batı Anadolu'dan ayırması Türklerin teşkilatlanması için yeterli bir süre idi. Menteşeoğulları, Menteşe Bey'in 1282 yılında Aydın'ı ele geçirmesi ve imparatorluk donanmasına sahip çıkmasıyla karada ve denizde etkin bir güç olarak sivriliyordu.¹⁹⁶ 1308 yılında beyliğini kuran ve Birgi, Ayasuluk, Tire ve İzmir'in üst kesimini fetheden Aydınoğlu Mehmed Bey de Ayasuluk'ta kurduğu donanma ile bu yarışa katıldı.¹⁹⁷ Karesioğulları Balıkesir ile Çanakkale'de, Saruhanoğulları ise Manisa ve civarında etkinlik göstermeye başladı.¹⁹⁸ Türklerin Ege Denizi'nde boy gösterir göstermez adalara hâkim olmaya çalışmaları ilk etapta İtalyanları, Bizans İmparatorluğu'nu ve Hospitalier Şövalyeleri'ni karşılarında görmelerine sebep oldu.

Batı Hristiyanlığı'na Ege'deki Türk varlığından ciddi derecede rahatsızlık duyduran ilk önemli karakter, Aydınoğulları'na parlak bir dönem yaşatan Umur Bey'di. 1309-1310 yıllarında Birgi'de doğan Umur Bey, 1325-1326 yıllarında babası Aydınoğlu Mehmed Bey tarafından İzmir'in üst kesiminin yönetimine atanmıştı. Kardeşleri Hızır, İbrahim, Süleyman ve İsa beyler Ayasuluk, Bodemya, Tire ve Birgi'de hüküm sürüyorlardı.¹⁹⁹ 1327 yılında Cenevizli Zaccarialar'ın elinden İzmir'in liman kesimini alarak kardeşler arasından hızla sıyrılacağının sinyallerini veren Umur Bey'in, İzmir'i ziyaret eden İbn Battûta tarafından dindar, cömert, cesur ve yiğit gibi sıfatlarla övülmesi boşuna değildi.²⁰⁰ 1329 yılında kardeşi İbrahim Bey ile Bozcaada'ya saldırarak ve ardından Hızır Bey ile Sakız Adası'nı yağmalayarak Bizans İmparatorluğu'na büyük darbeler vurdu.²⁰¹ Atina'daki Katalanlar ile ittifak kurarak Venedik'e ait adalara saldırmaya başlaması ise Hristiyanların Kudüs'ü hedef alan Haçlı seferi projeleri yerine

¹⁹⁶ Paul Wittek, *age*, s. 40; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Enver Ziya Karal (çev.), TTK, Ankara 2000, s. 597-599.

¹⁹⁷ Enverî, *Düsturname-i Enverî*, Mükremin Halil (çev.), Evkaf Matbaası, İstanbul 1929, s. 17-18.

¹⁹⁸ Beyliklerin ilk dönem faaliyetleriyle ilgili ayrıntılar için bk. Mike Carr, *Merchant Crusaders in the Aegean 1291-1352*, The Boydell Press, Woodbridge 2015, s. 32-37; İbn Battûta'nın gözlemleri için bk. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, A. Sait Aykut (çev.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 420-428.

¹⁹⁹ *Le Destan d'Umur Pacha (Düsturname-i Enverî)*, Irène Mélikoff-Sayar (trad.), Presses Universitaires de France, Paris 1954, s. 45-49; Feridun Emecen, "Umur Bey", *DİA*, C. 42, TDVY, İstanbul 2012, s. 156.

²⁰⁰ *İbn Battûta Seyahatnamesi*, s. 425.

²⁰¹ Feridun Emecen, "Umur Bey", s. 156-157.

Türk beylikleri meselesine öncelik vermesine neden oldu.²⁰² Artan Türk saldırılarına karşı 1327 yılında Türklere karşı ittifak oluşturma fikrinin tartışıldığı Venedik Senatosu'nda Girit ve Eğriboz hâkimlerine, İmparator II. Andronikos'a, Zaccaria ailesine ve Hospitalier Şövalyelerine mektup gönderilmesine karar verildi.²⁰³ Ege'de değişen dengeler hırslı bir Haçlı seferi teorisyeninin söylemlerini dahi değiştirdi. Bu kişi yıllarca Mısır üzerine Haçlı seferi çağrısı yapan ve bu işi en ince ayrıntılarına kadar tasarlayan Marino Sanudo Torsello'ydu. Angeliki Laiou'nun aktardığına göre Marino Sanudo, 1326 yılında yazdığı bir mektubunda artık Mısır üzerine Haçlı seferi çağrılarını yapmıyor, aksine daha önceleri şiddetle karşı çıktığı şeylerin şimdi yapılmasını tavsiye ediyordu. Memluk sultanıyla müzakere etmek ve Memluklarla ticaret yapılması için Hristiyan tüccarlara izin vermek bunlardan bazılarıydı. Marino Sanudo'nun 1329 yılında yazdıklarından anlaşıldığına göre Türk beyliklerinin Ege Denizi'nde yarattıkları tehlike ortadan kaldırılması gereken en acil meseleydi.²⁰⁴

Cenevizlilerin Türk tehdidini bahane göstererek Bizans İmparatorluğu'nun Ege'deki adalarını işgal etmeye başlaması, İmparator III. Andronikos'u bir süreliğine farklı bir siyaset izlemeye itti. Zaccarialar tarafından gasp edilen Sakız Adası'nı 1329 sonlarında geri alan imparator, Aydınoğulları ve Saruhanoğulları ile antlaşma yaptı. Bu eylemiyle Türk beylikleri üzerine düzenlenecek olası bir Haçlı seferine imparatorluğun katılmayacağı mesajını veriyordu. Sakız Adası'nın imparator tarafından geri alındığını öğrenen Papa XXII. Ioannes ise Fransa Kralı VI. Philippe'e yazdığı mektubunda III. Andronikos'un Rodos için bir tehdit oluşturduğuna dikkat çekiyordu.²⁰⁵ Fakat imparatorun bu politikası uzun sürmedi ve arasının bozuk olduğu İtalyanlar ile barış imzalayıp Türklere karşı kurulacak olan ittifaktaki yerini aldı.²⁰⁶

İmparatora geri adım attıran sebeplerden biri de Bizans İmparatorluğu'nun yanıbaşında doğan ve serpilen yeni siyasi güçtü. Anthony Luttrell'in ustaca betimlediği şekilde Batı Hristiyanlığı ile sınırlı teması olduğu için Latin kaynaklarında az yer

²⁰² *Düsturnamei Enverî*, s. 25; Serdar Çavuşdere, agm, s. 9-10.

²⁰³ Angeliki Laiou, agm, s. 192.

²⁰⁴ Angeliki Laiou, agm, s. 191-192; Marino Sanudo'nun mektupları için bk. Serdar Çavuşdere, *Avrupa'nın Türk Sorunu*, s. 265-269.

²⁰⁵ Elizabeth A. Zachariadou, "The Catalans of Athens...", s. 834-835.

²⁰⁶ Angeliki Laiou, agm, s. 198.

verilen²⁰⁷ fakat imparatorluğun sürekli yakın ilişki içerisinde olduğu bu yeni siyasi güç Osmanlı Beyliği'ydi. 27 Temmuz 1302'de imparatorluk karşısında kazandığı zaferle bölgedeki varlığını sağlam zemine oturtan Osman Gazi, kendisinden sonra oğlu Orhan Gazi'nin sorunsuz bir şekilde tahta çıkmasının da önünü açmıştı.²⁰⁸ Philippe de Mézières'in doğduğu yıllarda beyliğin başında bulunan Orhan Gazi 6 Nisan 1326'da Bursa'yı, Mayıs 1329'da da III. Andronikos'u Pelekanon'da mağlup ederek İznik'i fethetti. 1330'larda en az otuz gemiden oluşan bir donanma kurmuş²⁰⁹ ve deniz gücünü de önemsediğini göstermişti. 1337 yılında İzmit'i alarak beyliğinin sınırlarını Karadeniz'e kadar uzatan Orhan Gazi, Karesioğulları topraklarını da ele geçirerek kendisini Balkanlara sıçratabilecek bir basamak taşı hazırlamaya başladı.²¹⁰

Philippe de Mézières'in 3-4 yaşına ulaşip çevresinde olup bitenleri yeni yeni algılamaya başladığı yıllarda Venedik, Türk beyliklerinin faaliyetlerini engellemeye yönelik bir süreç başlatıyordu. 1330-1331 yılları arasında Türklere karşı ittifak kurulması ve bölgeye bir Haçlı seferi düzenlenmesi için papaya, Fransa kralına, Ege ve Akdeniz'deki yerel Hristiyan idarecilere mektuplar gönderdi. Venedik'in bu süreçten beklentisi Türklerin yayılcı politikalarının önüne geçmektir.²¹¹ Fransa Krallığı ve Papalık ise 1332 yılında anonim yazar tarafından kendilerine sunulan *Directorium ad Passagium Faciendum* adlı projede hedef gösterildiği gibi Anadolu'dan geçip Kutsal Toprakları ele geçirecek bir Haçlı seferi düzenlemeyi düşünüyorlardı.²¹² Tam bir görüş birliğinin olmadığı müzakereler sonucunda Venedik, Bizans İmparatorluğu ve Hospitalier Şövalyeliği arasında bir antlaşma imzalanabildi. 6 Eylül 1332 tarihli antlaşmaya göre kurulacak ortak ittifak donanması 15 Nisan 1333'de Eğriboz'da toplanacak ve Türk beyliklerine saldıracaktı. Fakat toplanma tarihi bazı aksilikler yüzünden Mayıs 1344'e ertelendi. Bu erteleme Haçlı ittifakının işine yaradı. Çünkü Kıbrıs Haçlı Krallığı ve Kudüs üzerine yapılması düşünülen Haçlı seferinden vazgeçen

²⁰⁷ Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", *Osmanlı Beyliği 1300-1389*, Elizabeth A. Zachariadou (Ed.), Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova (çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s. 129-130.

²⁰⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 17.

²⁰⁹ Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 132.

²¹⁰ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 43-47.

²¹¹ Elizabeth A. Zachariadou, "The Catalans of Athens...", s. 836; Çavuşdere, agm, s. 10-11.

²¹² Brocardus, "Directorium ad Passagium Faciendum", s. 417-420.

Papalık ve Fransa Krallığı da gemileriyle yardım göndereceklerini bildirmişlerdi.²¹³ Papalık desteğiyle Haçlı kimliğine bürünen ve 40 kadırgadan oluşan Haçlı ittifak donanması kararlaştırıldığı gibi 1334 yılının Mayıs ayında harekete geçti. 17 Eylül 1334'te Edremit Körfezi açıklarında Karesioğullarının 250 küçük gemiden oluşan donanmasını imha etti. Umur Bey'in gücünü kırmak üzere saldırdığı İzmir'in liman kesiminde başarıya ulaşamayıp geri çekilmek zorunda kaldı.²¹⁴ Bu sefer sonucunda Karesioğullarına ciddi bir darbe vurulmasına rağmen asıl hedef Aydınoğulları saf dışı bırakılamamıştı. Dolayısıyla yeni seferlerin eli kulağındaydı.

Ege Denizi ve çevresinde bunlar olurken Philippe de Mézières, Orta Çağ'da yaygın olarak tatbik edilen *primogeniture*²¹⁵ adlı uygulamadan nasibini almak üzereydi. Söz konusu uygulamaya göre evin en büyük erkek çocuğunun dışındakiler miras hakkından faydalanamazlardı. Bu durumda küçük olanlar ya kiliseye girecekler ya da şövalye olacaktı. Angel Nicolaou-Konnari'nin belirttiği üzere onun ağabeyleri de bu iki şıktan birini tercih etmek zorunda kalmışlardı. Bir kısmı dini görevli olarak kariyerlerine devam ederken diğerleri çeşitli Avrupa aristokratlarına hizmet ediyorlardı.²¹⁶ Philippe de Mézières de askerliğe yönelenlerin izinden giderek 1340'lı yılların ortalarına doğru doğup büyüdüğü yeri terk etti. Bu anı *Oratio Tragedica*'ya şöyle kaydetmişti:

“O zaman buraya not edelim, 1347 yılı civarında, Tanrı'nın lütfuyla kardeşlerin on ikincisi, dünyadaki yaygın görüşe göre ve aynı zamanda hayat ve ahlâk olarak da asil olan genç bir adam, (Philippe de Mézières) Doğu'ya gitmek için Amiens yakınlarında bulunan Mézières harabelerindeki küçük şatosunu, baba ocağını ve ailesini terk etti.”²¹⁷

²¹³ Angeliki Laiou, agm, s. 199; Çavuşdere, agm, s. 11-13.

²¹⁴ Paul Lemerle, *age*, s. 95-98; Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 19; Anthony Luttrell, “The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421”, s. 293; Angeliki Laiou, agm, s. 199-200; Mike Carr, *Merchant Crusaders*, ..., s. 70-74.

²¹⁵ Soylu ailelerde mirasın en büyük erkek çocuğa bırakılmasını esas alan uygulama. Uygulamanın temel amacı mirasın bölünmesi konusunda çıkabilecek anlaşmazlıkları engellemektir. Bk. Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, “Orta Çağ'da Şövalyelik Ethosu ve Selahaddin Eyyubi”, *Orta Çağ'a Yeni Yaklaşımlar: Ekonomi, Savaş, Kilise, Yaşam*, Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen (Der.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019, s. 143-144.

²¹⁶ Angel Nicolaou-Konnari, “Apologists or Critics? The Reign of Peter I of Lusignan (1359-1369) Viewed by Philippe de Mézières (1327-1405) and Leontios Makhairas (CA. 1360/80-After 1432)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 361.

²¹⁷ OT, s. 6-7.

Fransa'dan ayrılan Philippe de Mézières ilk olarak Milano Dükü Lucchino Visconti'nin hizmetine girdi. Stefan Vander Elst'in görüşüne göre daha sonra 1344 yılında sona eren Algeciras Kuşatması'na katıldı.²¹⁸ 1345 yılında hizmetine girdiği Calabria Dükü Andrew'in²¹⁹ Napoli kralı olarak taç giymek üzereyken 18 Eylül 1345'de²²⁰ uğradığı suikast sonucu ölmesinden sonra buradan ayrılan Philippe de Mézières'in 1345-1346 yılları arasında İspanya'ya seyahat edip etmediği tartışma konusudur. Çünkü *Songe du vieil pèlerin*'da bu tarihlerde kehanet ve büyücülük işleriyle uğraşan Kastilyalıları heretik, yani sapkın olarak zikreden bir anekdotu bulunmaktadır.²²¹ Auguste Molinier bu kayıt üzerinden onun 1346 yılında Kastilya'ya gittiğini yazarken,²²² Nicolea Jorga, Joachim Smet ve Joël Blanchard onun bu yıllardaki seyahatinin kesin olmadığı görüşündedirler.²²³

1.3. Türklerle İlk Karşılaşması ve 1346 İzmir Haçlı Seferi

1346 yılında Viennois Dauphini²²⁴ II. Humbert'in hizmetine girdiği bilinen Philippe de Mézières, yirmi yaşına yaklaşmakta ve ilk Haçlı seferine katılmak üzereydi. Bu yıllarda Ege'deki tansiyon yeniden yükseldiğinden yeni bir Haçlı seferi konusu gündemdeydi. Philippe de Mézières'in İtalya'da paralı askerlik yaptığı sırada olağanüstü gelişmeler yaşanmıştı. Geleceğin Bizans İmparatoru Ioannes Kantakouzenos ile dostane bir ilişki kuran Umur Bey, Yunanistan kıyılarındaki adalara seferler

²¹⁸ Stefan Vander Elst'in yorumu ve Philippe Contamine'den yaptığı aktarma için bk. Stefan Vander Elst, "Tu es pèlerin en la sainte cité: Chaucer's Knight and Philippe de Mézières", *Studies in Philology*, V. 106, N. 4, The University of North Carolina Press 2009, s. 387-388.

²¹⁹ LSVP, Introduction, Vol. I, s. 4; SVP, Introduction, s. 10; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 64-67; Abdel Hamid Hamdy, agm, I, s. 46; Alessia Marchiori, *Songe du vieil pèlerin* üzerine yazdığı doktora tezinde isim karışıklığı yapmış olmalıdır ki Philippe de Mézières'in Barnabo de Visconti hizmetine girdiğinden bahseder. Bkz. Alessia Marchiori, *agt*, Introduction, s. 9.

²²⁰ SVPEC, Introduction, s. LVII.

²²¹ SVPEC I, s. 599; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 12.

²²² Auguste Molinier, "Philippe de Mézières", *Les Sources de l'histoire de France - Des Origines aux guerres d'Italie (1494)*, Vol. IV, A. Picard et fils, 1904, s. 112; Blumenfeld-Kosinski de onun İspanya'da bulunduğu görüşündedir. Bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, *age*, s. 231.

²²³ SVP, Introduction, s. 10; TLSPT, Introduction, s. 28; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 68-69; Daha geniş okuma için bk. Eugenia Popeanga, agm, s. 91-93.

²²⁴ Bu dönemde Viennois bölgesini yönetenlere verilen unvan. Dauphinlik II. Humbert'ten sonra Fransa Krallığına bağlanmıştır. Bk. LSVP, Introduction, Vol. I, s. 5; Paul Fournier, "Le Dauphin Humbert II", *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 56e année, N. 8, 1912, pp. 581-599.

düzenleyerek Venedik'e büyük zararlar vermişti.²²⁵ Dahası Ioannes Kantakouzenos'un Bizans tahtındaki hak iddiasını desteklemek amacıyla Balkanların güneyine defalarca seferler düzenlemiş hatta Selanik'i kuşatmıştı.²²⁶ Umur Bey'in ardı arkası kesilmeyen saldırılarına karşı koyma noktasında çaresiz kalan Venedik, 1341-1344 yılları aralığında yeni bir Haçlı ittifak donanması kurulması için müzakerelere başladı. Sonuç olarak Venedik, Papalık, Cenova, Hospitalier Şövalyeleri ve Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın katılımlarıyla ikinci Haçlı ittifak donanması kuruldu. 1344 yılının Ekim ayında İzmir önüne gelen donanma Umur Bey'in sefer dönüşü askerlerini dağıtmasından faydalanarak 28 Ekimde İzmir'in liman kesimini ele geçirdi.²²⁷ Venedik elçileri bu haberi 23 Aralık 1344'te sevinçle Papa VI. Clemens'e bildirdiler. O da Fransa ve İngiltere kralları ile bazı Hristiyan soylulara Haçlı donanmasının Türkler karşısında kazandığı zaferi haber veren mektuplar yolladı.²²⁸

Gözbebeği İzmir Limanı'ndan kolayca vazgeçmeyen Umur Bey hızla limanı kuşatarak Haçlılara büyük kayıplar verdirdi.²²⁹ Umur Bey'in endişe verici karşı saldırısı Aydınoğulları karşısında elde edilen kazanımları korumak isteyen Papalığı harekete geçirdi. Yeni bir Haçlı seferi düzenlenmesine karar veren VI. Clemens seferi komuta edecek bir lider arayışına girdi. Papanın teklifine olumlu yanıt veren II. Humbert, vakit kaybetmeksizin ihtiyaç duyduğu malî ve askerî desteği temin ettikten sonra Marsilya ve Cenova üzerinden Venedik'e geldi. Papanın yapmış olduğu çağrı üzerine İzmir'e gidecek Haçlı ordusuna Bologna, Siena gibi İtalya şehirlerinden katılanlar da oluyordu.²³⁰ Bunlar arasında şehri *Esmire*²³¹ olarak anan Philippe de Mézières de bulunuyordu. Venedik'ten ayrılan Haçlı ordusu 1345 yılı sonlarında Eğriboz'a geldi. Calabria Dükü Andrew'in 18 Eylül'de suikaste uğramasından sonra Napoli'den ayrılış tarihi ve II. Humbert'in izlediği güzergâh göz önünde bulundurulacak olursa, Philippe

²²⁵ *Düsturnamei Enverî*, s. 40-41; *Le Destan d'Umur Pacha (Düsturname'i Enveri)*, s. 91-93; Elizabeth Zachariadou, "Holy War in the Aegean...", s. 214-215.

²²⁶ *Düsturnamei Enverî*, s. 45-48; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 125; Feridun Emecen, "Umur Bey", s. 157-158.

²²⁷ *Düsturnamei Enverî*, s. 55-56; Himmet Akın, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968, s. 52-56; Çavuşdere, agm, s. 18-24.

²²⁸ Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 191-192.

²²⁹ *Düsturnamei Enverî*, s. 57; *Anonimo Romano*, s. 32-34; Çavuşdere, agm, s. 26-31.

²³⁰ *Corpus Chronicorum Bononiensium*, s. 536-537; Matthaei de Griffonibus, s. 56; Çavuşdere, agm, s. 33.

²³¹ ELC, s. 213-217; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 55; Mustafa Daş, "Haçlı Seferi Teorisyeni Philippe de Mézières...", s. 201; İbn Battûta Yezmîr olarak kaydetmiştir.Bk. *İbn Battûta Seyahatnamesi*, s. 425.

de Mézières'in orduya Cenova'da veya ordunun yaklaşık altı ay beklediği Eğriboz'da katıldığı söylenebilir. Onun da saflarında yer aldığı Haçlı donanması 1346 yılının Haziran ayında İzmir'e ulaştı.²³² İzmir'in liman kesimini yaptırdığı tadilat ve eklemelerle güçlendiren II. Humbert, Türklerle yapılan birkaç çarpışmada az sayıda insanı esir almasına rağmen İzmir'deki durumu Hristiyanların lehine değiştirecek bir başarı kazanamadı. Bu sebeple Eylül ayında Rodos'a çekilmek zorunda kaldı.²³³

Serdar Çavuşdere II. Humbert'in geri çekilme sebebinin *Anonimo Romano* ve *Düstûrnâme*'de farklı şekillerde anlatıldığını aktarır.²³⁴ *Anonimo Romano* erzak sıkıntısı ve salgın hastalıkları sebep olarak gösterirken, Haçlılar ve Türkler arasında küçük çaplı da olsa bazı çatışmaların yaşandığından bahseder.²³⁵ *Düstûrnâme*'de ise Umur Bey ile savaşı II. Humbert'in oğlunu kaybettiği ve geri çekilmek zorunda kaldığı anlatılır.²³⁶ Her iki anlatı Aydınoğulları ve Haçlılar arasında sıcak temas yaşandığı hususunda hemfikirdir. Fakat Philippe de Mézières'in bu çarpışmalardaki rolüne dair kesin bilgi bulunmamaktadır.

İzmir'de kayda değer bir başarı elde edemeyip Rodos'a çekilen II. Humbert, eşinin ölüm haberini aldıktan sonra 1347 yılında İtalya üzerinden Viennois'ya döndü. Döndükten sonra topraklarını Fransa Krallığı'na satarak Dominiken rahibi oldu ve iyi bir kariyer yaptı.²³⁷ Philippe de Mézières ise İtalya'da II. Humbert'in yanından ayrılmıştı. Tam bu sıralarda yarımada veba salgının ilk vakaları görülmeye başladı. Salgın bunda etkili oldu mu bilinmez fakat burada uzun süre kalmayan Philippe de Mézières, ya buradan ayrılıp doğrudan Kudüs'e geçti ya da batı kaynaklarında

²³² Faure Claude, Le Dauphin Humbert II à Venise et en Orient (1345-1347), *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire*, T. 27, 1907, s. 510-514; Mike Carr, "Humbert of Viennois and the Crusade of Smyrna: A Reconsideration", *Crusades*, Benjamin Z. Kedar, Jonathan Philips and Jonathan Riley-Smith (Ed.), Vol. 13, Routledge, London 2014, s. 239-245.

²³³ II. Humbert'in düzenlediği Haçlı seferi ile ilgili ayrıntılar için bk. *Düsturnamei Enverî*, s. 67-68; Corpus Chronicorum Bononiensium, s. 531-535, 572; Matthaei de Griffonibus, s. 56; Faure Claude, *age*, s. 512-542; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 33-62; Mike Carr, "Humbert of Viennois..." s. 237-251; Constantinos Georgiou, *Preaching the Crusades to the Eastern Mediterranean: Propaganda, Liturgy and Diplomacy, 1305-1352*, Routledge, New York 2018, s. 75-86; Mike Carr, *Merchant Crusaders...*, s. 76-77.

²³⁴ Serdar Çavuşdere, agm, s. 34.

²³⁵ *Anonimo Romano*, s. 34; Serdar Çavuşdere, agm, s. 34-35.

²³⁶ *Düsturnamei Enverî*, s. 67-68; *Le Destan d'Umur Pacha (Düsturname'i Enverî)*, s. 122.

²³⁷ II. Humbert'in hayatı için bk. Franco Cardini, *age*, s. 130-131; Jacques Paviot, "Humbert II of Viennois (1312-1355)", *The Crusaders: An Encyclopedia*, Alan V. Murray (Ed.), Vol. II, ABC-CLIO, California 2006, s. 612.

bahsedilen 1347 yılındaki sefere katıldı. Kaynaklara göre Haçlı donanması 24 Haziran 1347 tarihinde Bozcaada açıklarında Aydınoğulları ve Saruhanoğulları beyliklerinin 118 gemiden oluşan donanmasını bozguna uğrattı. Adaya sığınan denizciler ve burada yaşayan 5000 Türk Haçlılar tarafından esir alındı.²³⁸ Philippe de Mézières ise 1346 veya 1347 yılında katıldığı savaşların birisinde yaralandı²³⁹ ve şövalyelik nişanıyla taltif edildi. Olayı *Oratio Tragedica*'sında sıklıkla yaptığı üzere üstü kapalı bir şekilde şöyle anlatır:

*“Ve gençliğinde hak etmediği halde şövalyelik unvanı aldı fakat gururdan ziyade kibre kapıldığından, şövalyeliğin ayırt edici ilk (özellikleri olarak) bahsedilen, günaha ve ahlaksızlığa karşı (savaşmakla) yükümlü olsa bile cesurca savaşmamıştı.”*²⁴⁰

Onun şövalye ilan edildiği savaşa ilişkin iki farklı yorum bulunmaktadır. Auguste Molinier ve Joël Blanchard'ın görüşlerine göre 24 Haziran 1347 yılında İzmir yakınlarında yapılan savaşta,²⁴¹ Jorga, Hamdy, Contamine ve Olivier Caudron'a göre ise 1346 yılında katıldığı savaşta, yani II. Humbert'in hizmetindeyken şövalye ilan edilmişti.²⁴² Hatta Abdel Hamid Hamdy, Philippe de Mézières'in *Chevalerie de la passion de Jésus Christ* adlı eserini kaynak göstererek iddiasını güçlendirir.²⁴³ Auguste Molinier ve Joël Blanchard, onun şövalye ilan edilmesi için kazanması gereken başarıyı 1347 yılında Bozcaada açıklarında gerçekleşen savaşta gösterdiğini düşünmüş olmalıdırlar. Ancak Philippe de Mézières'in, sürekli olarak layık olmadığı halde şövalye ilan edildiğini belirtmesi bu noktada bizim için bir ipucu olabilir. Çünkü burada tevazu göstermekten ziyade, hakikaten Türklerle yapılan küçük çaplı bir çarpışma sırasında yaralandığı halde şövalye ilan edildiğini söylemiş olabilir.

²³⁸ Paul Lemerle, *age*, s. 202; Michael Carr, “*Motivations and Response to Crusades in the Aegean: c.1300-1350*”, PhD Thesis, Royal Holloway University of London 2011, s. 206.

²³⁹ Philippe Contamine, “Entre Occident et Orient. Philippe de Mézières (Vers 1327-1405): Itinéraires Maritimes et Spirituels”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 22. Camille Rouxpetel, “D’Or ou de Pourriture, Les Pommes de Philippe de Mézières”, *PME*, Joël Blanchard and Renate Blumenfeld-Kosinski (Ed.), Librairie Droz, Genève 2017, s. 227.

²⁴⁰ OT, s. 7.

²⁴¹ SVPEC, Introduction, s. LVII; Auguste Molinier, “Philippe de Mézières”, s. 112. Bu tarihlerde gerçekleşen savaş Bozcaada yakınlarındadır.

²⁴² N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 51, 54 dipnot 3; Abdel Hamid Hamdy, *agm*, I, s. 46; Philippe Contamine, “*L’ordre de la Passion*”, s. 128; Olivier Caudron, “Philippe de Mézières, Laique, 1327?-1405. – 1. Vie. 2. Œuvres”, *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris 1984, s. 1310.

²⁴³ Abdel Hamid Hamdy, *agm*, I, s. 46, dpnt 3.

1.4. Kudüs ve Kıbrıs Seyahati

Yirmili yaşlarının başında katıldığı Haçlı seferi Philippe de Mézières'in düşünce dünyasını derinden etkilemişti. Aynı yıl çıktığı Kudüs seyahatinde çocukken okuduğu kroniklerden aşına olduğu mekânları yakından görmesi yaşamış olduğu duygu yoğunluğunu zirveye çıkardı. O Kudüs'ü dünyanın merkezi, *Le centre de la terre*²⁴⁴ olarak görüyordu. Burada Kutsal Kabir Kilisesi'ni ve Hristiyanlar tarafından kutsallık atfedilen diğer yerleri ziyaret ettiğinde, İsa'nın aziz hatırasının hürmetsizliğe uğradığını ve Hristiyanlığın kutsal mekânlarının inançsızlar tarafından işgal edildiğini düşünmeye başladı.²⁴⁵ Artık daha fazla beklenilemezdi; Kutsal Topraklar hiç vakit kaybetmeksizin yeniden ele geçirilmeliydi! Çağdaşı çoğu kronik yazarı gibi dini hissiyatın getirdiği büyük bir coşku içinde olduğu açıkça belli olan Philippe de Mézières, buna rağmen dönemin siyasi havasını yakından takip etmeyi ihmal etmiyordu. Yolculuğu boyunca Doğu Akdeniz kıyılarındaki dini ve siyasi olayları gözlemliyor, Hristiyanlığın sorunlarının kökten çözümü ve Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi için yeni bir askerî tarikatın kurulması gerektiği sonucuna varıyordu. Bu amaçla *Religio Passionis*²⁴⁶ adını verdiği Haçlı tarikatı projesini tasarlama ve bu projeye destek arama çalışmalarına başladı. Gelecekte yazacağı eserlerinde bu girişiminin boş bir hayalden ibaret olmadığını söyleyecekti. Çünkü o, Tanrı'nın isteği üzerine Kudüs'e gelmişti ve bu fikir ona Tanrı tarafından bahşedilmişti.²⁴⁷ Bu düşünceden büyük bir esin aldığı belli olan Philippe de Mézières bütün enerjisini bu tarikatın kurulmasına harcayacaktı.²⁴⁸

Kudüs'ten ayrılan Philippe de Mézières, Akka'nın kaybedilmesinden sonra Haçlıların Doğu Akdeniz'deki en önemli üssü konumuna yükselen Kıbrıs'a geldi. O

²⁴⁴ “*Le centre de la terre, qui est en Jherusalem...*”, SVPEC, s.203; SVP, s. 172; Kutsal metinlerdeki ifadelerden hareketle ortaya çıkan düşünce Orta Çağ'da çizilen pek çok haritaya da yansımıştı. Philippe de Mézières de o dönemde yaşayan çoğu insan gibi Kudüs'ün dünyanın merkezi olduğuna inanıyordu. Daha fazla ayrıntı için bk. Bk. Joan B. Williamson, “Jerusalem: The Poetics of Space in the Works of Philippe de Mézières”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLIV, s. 341.

²⁴⁵ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 70; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1310.

²⁴⁶ Latince din, inanç, dindarlık vb. birçok farklı anlamı olan *religio* kelimesi, dini ve siyasi hüviyeti olan tarikatları; *passio* ise İsa'nın çarmıha gerilmesi sırasında yaşadığı acıyı (tutku) ifade etmek için kullanılır. Bk. J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus: A Medieval Latin-French/English Dictionary*, E. J. Brill Publishers, Leiden 1976, s. 769, 906.

²⁴⁷ Abdel Hamid Hamdy, *agm*, II, s. 10; OT, s. 7.

²⁴⁸ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 71-72; TLSPT, Introduction, s. 28; SVPEC, Introduction, s. LVIII; Muriel Anderson Brown, *agt*, Introduction, s. IX; Renate Blumenfeld-Kosinski, *age*, s. 231.

dönemde krallığı yöneten IV. Hugh, deniz ticaretine darbe vuran ve ayrıca adanın güvenliği için de tehdit oluşturan Türk beyliklerini hedef alan Haçlı seferlerine destek veriyordu. Bu bağlamda 1333-1358 yılları arasında kurulan Haçlı ittifaklarına destek vermiş; İzmir'in liman kesiminin ele geçirildiği 1344 yılındaki sefere kadirga ve asker yardımını yapmıştı.²⁴⁹ Philippe de Mézières kendisine yardım edebileceğini düşündüğü krala Haçlı tarikatı planı hakkında bilgi verse de somut bir destek alamadı. Ancak kralın Trablus kontu unvanına sahip oğlu I. Pierre de Lusignan'ın Kutsal Toprakların ele geçirilmesi meselesinde ondan aşağı kalır yanı yoktu.²⁵⁰ Atalarından miras kalan Kudüs ve çevresini ele geçirme arzusuyla yanıp tutuşan I. Pierre de Lusignan'ın *Kılıç Tarikatı* adında bir şövalyelik tarikatı planı dahi vardı ve Nicolae Jorga'nın düşüncesine göre Philippe de Mézières bu tarikatın ilk şövalyesi olmuş olabilirdi.²⁵¹ Hemen hemen yaşıt olan iki genç uzun yıllar sürecek bir dostluğun temelini atmışlar ve muhtemelen birbirlerine hayallerinden ve planlarından bahsetmişlerdi. Çünkü Cicero'nun dediği gibi *"Hiçbir şey benzerliğin cezbedip dostluğa çekmesi gibi cezbedip kendine çekemez."*²⁵² Birlikte geçirdikleri süre zarfında iki hırslı genç arasında geçen diyalogların, gelecekte Doğu Akdeniz'de yaşanacak gelişmelerin kaynağı olacağını kim bilebilirdi?

Yeni bir Haçlı seferi başlatılmasını arzulayan I. Pierre de Lusignan 1349 yılının Eylül ayında gizlice Kıbrıs'tan ayrılarak Avrupa'ya gitti. Bu macerası 1300-1377 yılları arasında yaşayan XIV. yüzyılın büyük ozanı Guillaume de Machaut'nun dizelerinde ölümsüzleşti.²⁵³ Philippe de Mézières'in adadan ne zaman ayrıldığına ve takip eden birkaç yıl boyunca neler yaptığına ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bazı çalışmalarda kabul edildiği üzere²⁵⁴ ondan beklenen bir hareket olduğundan bir

²⁴⁹ IV. Hugh'un icraatları için bk. Lukasz Burkievicz, "The Crusading Policy of the Rulers of the Kingdom of Cyprus After the Fall of Acre (1291)", *Holy War in Late Medieval Early Modern East-Central Europe*, Janusz Smolucha, John Jefferson and Andrzej Wadas (Ed.), Wam Publishing House, Krakow 2017, s. 188-189.

²⁵⁰ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 77-80; Osman Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Müsabetleri", *Belleten*, Cilt: XXVIII, Sayı: 110, Nisan 1964, s. 222.

²⁵¹ Asıl adıyla *"l'ordre de l'épée"*. Bk. Guillaume de Machaut, s. 11-12; Sophie Hardy, *agt*, s. 12; J N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 83-85.

²⁵² Cicero, *Dostluk Üzerine*, C. Cengiz Çevik (çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018, s. 20.

²⁵³ I. Pierre de Lusignan'ın Avrupa seyahati ve yakalanıp Kıbrıs'a getirilme süreci için bk. Guillaume de Machaut, *age*, 16-20; Sophie Hardy, *agt*, s. 16-19; Guillaume de Machaut 'nun hayatı ve yaşadığı döneme dair daha fazla bilgi için bk. Siegmund Levarie, *Guillaume de Machaut, Great Religious Composers*, John J. Becker (Ed.), Sheed and Ward, New York 1954, s. 3-36; Lawrence Earp, *Guillaume de Machaut: A Guide to Research*, Routledge, 2012.

²⁵⁴ Mehmet Ali Bozkuş, "Geç Ortaçağ'da Tutulmuş...", s. 157.

süreliliğine Kıbrıs'tan ayrılan I. Pierre de Lusignan'ın yanında olma ihtimali yüksektir. Buna karşın Nicolae Jorga'nın da vurguladığı gibi bu seyahatten bahseden kroniklerde Philippe de Mézières'in adı geçmediği için konuya dair kesin bir şey söylemek zordur.²⁵⁵

1.5. XIV. Yüzyıl Ortalarında Önemli Gelişmeler

Kaynaklar Philippe de Mézières'in 1349-1354 yıllarında ne yaptığı hususunda suskundur. Buna karşın Ege Denizi, Anadolu ve Balkanlar'da yaşanan olaylar kronik sayfalarını doldurmaya devam etmekteydi. Batı Hristiyanlığını ilgilendiren en önemli gelişme, 1348 yılının Mayıs ayında İzmir Limanı'nı kuşatan Umur Bey'in ön saflarda savaşırken hayatını kaybetmesiydi.²⁵⁶ Onun ölüm haberi Türk-İslam dünyasını hüzne boğarken, efsanevi hayatı Enverî'nin *Düsturname*'sine konu oldu. Yerine geçen kardeşi Hızır Bey, beyliğin içine düştüğü kötü şartları göz önünde bulundurup zaman kazanmak amacıyla Haçlılarla ateşkes antlaşması imzaladı. Umur Bey'in ölümünü kaçırılmayacak bir fırsat olarak gören Venedik'in Aydınogulları üzerine yeni bir Haçlı seferi düzenleme girişimleri ise sonuçsuz kaldı. Çünkü hem 1350 yılında başlayan Venedik-Cenova savaşı hem de Papa VI. Clemens'in 1352 yılındaki ölümü, Papalık ve Venedik öncülüğünde Türk beyliklerinin Ege Denizi'ndeki faaliyetlerini durdurmak üzere oluşturulan Haçlı ittifaklarını sona erdirdi.²⁵⁷ Venedik ve Cenova arasında patlak veren savaşın nedeni Venedik'in Karadeniz'deki faaliyetlerini engellemek isteyen Cenova'nın birkaç Venedik gemisini Kefe'de alıkoymasıydı.²⁵⁸ İki denizci devlet arasındaki çatışma kurulan ittifaklar ile daha da büyüdü. Aydınogulları-Cenova ittifakının karşısında, Venedik-Bizans İmparatorluğu-Aragon Krallığı bloğu kurulmuştu. VI. Clemens'in yerine geçen Papa VI. Innocentius, Hristiyanlar arasındaki savaşın bu denli büyümesi ve Türklerle ittifak kurulması üzerine olaya müdahale etmek zorunda kaldı. Bu amaçla Milano Dükü Giovanni Visconti'den taraflar arasında arabuluculuk yapmasını istedi. Lakin Giovanni Visconti savaşı bitirmek için adım atmak bir yana 1353 yılında

²⁵⁵ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 88.

²⁵⁶ *Düsturnamei Enverî*, s. 78; *İbn Battûta Seyahatnamesi*, s. 426; Feridun Emecen, "Umur Bey", s. 158-159.

²⁵⁷ Paul Lemerle, *age*, s. 231-232.

²⁵⁸ W. Heyd, *age*, s. 562-569; Elizabeth A. Zachariadou, *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies, Venice 1983, s. 63.

Cenova'yı himayesi altına alarak savaşa katıldı. Bu şekilde güçlendirilen Cenova donanmasının 1355 yılında Venedik'i ağır yenilgiye uğratmasıyla savaş sona erdi.²⁵⁹

Bizans İmparatorluk tahtına çıkma macerasına devam eden Ioannes Kantakouzenos, Sırp Kralı Stefan Dušan'dan umduğu desteği alamayınca Umur Bey'den yardım istemişti. 1345 yılında müttefiki Saruhan Bey'in oğlu Süleyman Bey'i de yanına alarak yardıma gelen Umur Bey, Ioannes Kantakouzenos'un ordusuyla beraber Konstantinopolis üzerine yürümüştü. Ancak Süleyman Bey'in yolda ölmesi ve Ioannes Kantakouzenos'un destekçilerini kaybetmesi üzerine sefer yarıda kesilmişti.²⁶⁰ 1344 yılında donanması büyük zarar gören Umur Bey'den daha fazla yardım alamayacağını anlayan Ioannes Kantakouzenos, Umur Bey'in kendisine verdiği tavsiyeye uyarak Orhan Gazi'den yardım istedi.²⁶¹ Bu istek, o yıllarda Karesioğullarının topraklarını ele geçirerek etkinlik sahasını Gelibolu ve Balkanların güneyine taşıma hazırlıkları yapan Orhan Gazi'nin aradığı fırsattı. Teklifin kabul edilmesi üzerine 1346 yılında kızı Theodora'yı Orhan Gazi ile evlendirip kurulmuş olan ittifakı güçlendiren Ioannes Kantakouzenos, onun desteğiyle 1347 yılında V. Ioannes Paleologos ile ortak imparator olmayı başardı.²⁶²

Ioannes Kantakouzenos'un Orhan Gazi'nin desteğiyle imparator oluşu Osmanlı Beyliği'nin Çanakkale Boğazı'nın karşı yakasına geçmesinin ve yerleşmesinin önünü açan önemli bir kırılma noktasıydı. İmparatorun Bizans topraklarını işgal eden Stefan Dušan karşısında yetersiz kaldığı zamanlarda müttefiki Orhan Gazi'den talep ettiği her askeri yardım, Osmanlı Beyliği'nin Rumeli adını verdikleri bölgeyi keşfetmesine olanak sağladı. 1347-1352 yılları arasında ancak Orhan Gazi'den aldığı destekle Sırlara karşı koyabilen imparator bu yardıma âdeta bağımlı hale gelmişti.²⁶³ Ioannes Kantakouzenos, Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'nın 1352'de Trakya'ya ilerleyen Sırp ordusunu bozguna uğrattıktan sonra Çimpe Kalesi'ne yerleşmesi ve yapılan para tekliflerine

²⁵⁹ W. Heyd, *age*, s. 570; Georg Ostrogorsky, *age*, s. 486; Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 38.

²⁶⁰ *Düsturnamei Enverî*, s. 63-64; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 126; Himmet Akın, *age*, s. 47-49.

²⁶¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 125-126.

²⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 126-127; Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 50-51.

²⁶³ Osmanogullarının bu yıllarda Sırlara karşı Bizans'a yaptığı yardımlar için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 126-128; Haldun Eroğlu, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *OTAM*, S. 41, 2017, s. 84-85.

rağmen iade etmemesi üzerine Orhan Gazi'yle kurduğu ilişkiyi gözden geçirmeye başladı. Fakat geç kalmıştı. 1354 yılında Gelibolu'da gerçekleşen şiddetli deprem sonrasında hasar gören kaleleri ele geçiren Osmanoğulları bir daha bölgeden ayrılmadı. Bunu öğrenen Konstantinopolis halkı isyan ederek olayların bu noktaya gelmesine sebep olan Ioannes Kantakouzenos'u tahttan feragat etmeye zorladı.²⁶⁴

Gelibolu ve Trakya'da bu gelişmeler yaşandığı sırada Philippe de Mézières'in neler yaptığını bilmesek de kendisi, *Vita Sancti Petri Thomae* ve *Une Epistre Lamentable et Consolatoire* adındaki iki eserinde dönemin siyasi manzarasına ışık tutan bilgiler bıraktı. *Vita Sancti Petri Thomae*'i kişiliği üzerinde derin izler bırakan ve ona büyük ilham kaynağı olan Pierre Thomas'ın hayatını ölümsüzleştirmek için yazmıştı. Ancak bunu yaparken farkında olmadan dönem kaynaklarıyla karşılaştırma yapabilmemizi sağlayan bir eser meydana getirmişti. Buradaki kaydına göre Ioannes Kantakouzenos-Orhan Gazi ittifakı karşısında peş peşe yenilgi alan Stefan Duşan, 1354 yılında Papa VI. Innocentius'a bir mektup yollamıştı. Mektubunda Türklerle ittifak kuran Bizans İmparatorluğu'na karşı kendisinin komuta edeceği bir Haçlı seferi düzenlenmesini rica ediyor, ayrıca Ortodoksluğu bırakıp Katolik Kilisesi'ne tabi olacağını da belirtiyordu.²⁶⁵ VI. Innocentius cevap mektubunu Pierre Thomas ile gönderdi. 1355 yılı Mart'ında Sırp sarayına gelen Pierre Thomas yaklaşık 9 ay burada kalmasına rağmen Stefan Duşan ile anlaşamadı ve bu Haçlı seferi görüşmeleri başlamadan sona erdi.²⁶⁶

Une Epistre Lamentable et Consolatoire de ise Türkiye'de üç büyük emir olduğundan bahseden Philippe de Mézières bu emirlerin en büyüğünün, en güçlüsünün ve en cesurunun Morbaissant (Umur Bey) olduğunu söyler. Onun adını Morbaissant olarak kaydetmesinin nedeni Ege Denizi'ndeki ticari imtiyazlarını korumak isteyen Cenova, Floransa gibi devletlerin XIV. ve XV. yüzyıllarda Türkler tarafından gönderilmiş süsü verdikleri sahte mektuplardır.²⁶⁷ Philippe de Mézières, Umur Bey'in

²⁶⁴ Halil İncalcık, *Devlet-i Aliyye*, s. 51; Haldun Eroğlu, agm, s. 85.

²⁶⁵ TLSPT, s. 64-70; Oscar Halecki, *Un Empereur de Byzance a Rome*, Variorum Reprints, London 1972, s. 22-23; Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 38.

²⁶⁶ TLSPT, s. 193-196; Oscar Halecki, *age*, s. 26-27.

²⁶⁷ Marina Lushchenko'nun özetlediği üzere bu mektuplarda Morbisanus, Amorbisanus, Marbassian, Morbaissant gibi isimlerle anılan Türk beyi, Türklerin ve İtalyanların Troyalıların soyundan geldiklerini söyleyerek papadan Haçlı seferlerini durdurmasını ister. Bu tarz mektupların en erken örneği 1345 yılında

Hristiyanlarla savaşıarak *Esmire*'i (İzmir) ele geçirdiğini, nüfusunun çoğu Ortodoks olan Kiklad Adaları'nı,²⁶⁸ Kıbrıs'ı, Rodos'u, Girit'i, Eğriboz'u, İstankoy'u²⁶⁹ ve başka adaları yağmaladığını belirtir. Ayrıca Bizans İmparatoruyla savaşıp zafer kazandığını belirterek Umur Bey'in Ioannes Kantakouzenos ile kurduğu ittifaka atıf yapar. İzmir şehrinde İbn Battûta kadar detaylı bahsetmemesi bizim için büyük bir kayıptır.²⁷⁰ İkinci emir Karamanoğlu²⁷¹ Beyi Bedreddin İbrahim'dir.²⁷² Umur Bey kadar güçlü ve cesur olmayan bu bey, Kilikya Ermeni Krallığı'yla mücadele etmektedir ve düzenlediği seferler ile Ermeni topraklarının büyük kısmını yakıp yıkmıştır. Mücadele sahasını güneye kaydırıldığı için Katolik Hristiyanlığa zararı dokunmamaktadır.²⁷³ Üçüncü emir ise Umur Bey'den sonra en güçlü bey olan Germiyan Beyi Mehmed'dir.²⁷⁴ Ona göre bu üç emir dostluk kurmadıkları zaman birbirlerine itaat etmeden ülkelerini yönetmektedirler.²⁷⁵

Osmanlı Beyliği karşısında tutunamayıp Papalıktan yardım talep edenler kervanına, ortak imparator Ioannes Kantakouzenos öldüğünden artık daha serbest hareket edebilen V. Ioannes Paleologos da katıldı. İmparator, Osmanlılarla mücadele edebilmek için VI. Innocentius'a elçi göndermiş ve birçok taviz vereceğini daha en başından kabul etmişti. Ortodoks ve Katolik kiliselerinin bir araya getirilip Büyük Schisma'nın biteceğinin, oğullarından Manuel'i Latin dili ve kültürünü öğrenerek büyümesi için Avignon'a göndereceğinin garantilerini veriyordu. Karşılık olarak on beş kadirga, bin piyade ve beş yüz süvariden oluşan bir birliğin yardım olarak gönderilmesini rica ediyordu.²⁷⁶ İmparatorun tavizlerle dolu mektubunu alan VI. Innocentius Venedik, Cenova, Hospitalier Şövalyeliği ve Kıbrıs Haçlı Krallığı'na elçiler göndererek imparatora destek verecek Haçlı ordusunun toplanması emrini verdi.²⁷⁷

IV. Clemens'e gönderilendir ve muhtemelen Cenovalılar tarafından yazılmıştır. Daha fazla bilgi için bk. Marina Lushchenko, *L'Image de l'Asie Mineure et des Turcs dans les Textes Narratifs du Moyen Âge Français (XIIIe – Milieu du XVe Siecle)*, Doctorate Thesis, The University of British Columbia, April 2011, s. 133-134, dpnt. 204; Mike Carr, *Merchant Crusaders...*, s. 52-55.

²⁶⁸ Metinde Archepelegue.

²⁶⁹ Metinde Lango.

²⁷⁰ ELC, s. 213-214; *İbn Battûta Seyahatnamesi*, s. 425-426.

²⁷¹ Metinde Careman.

²⁷² ELC, s. 214, dpnt. 5.

²⁷³ ELC, s. 214.

²⁷⁴ Metinde Grant Carmien.

²⁷⁵ ELC, s. 214-215, dpnt. 7.

²⁷⁶ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 22-23.

²⁷⁷ Oscar Halecki, *age*, s. 358-360.

Ayrıca daha önceden Stefan Dušan'a yolladığı Pierre Thomas'ı tekrar Papalık elçisi tayin edip Konstantinopolis'e gönderdi.²⁷⁸

Philippe de Mézières, Pierre Thomas'ın Konstantinopolis seyahatini bizzat başroldeki ismin ağzından dinlediği için detaylı olarak anlatan en önemli Batı kaynağıdır. Anlatıya göre 1357 yılının ortalarında başkente ulaşan Pierre Thomas, o sırada Osmanlılar üzerine sefere çıkmış olan imparatorun dönüşünü bekledi.²⁷⁹ İmparator döndüğünde de onunla birlikte ortak ayin düzenledi ve Büyük Schisma'yı sona erdirmesi hedeflenen önemli toplantıyı başlattı. Pierre Thomas'ın Katolik öğretilerinin doğruluğu üzerine etkileyici bir vaaz verdiğini söyleyen Philippe de Mézières, bu nedenle birçok Bizans asilzadesinin Katolikliğin üstünlüğünü kabul ettiğini yazar. Hatta bizzat imparator da kabul edenler arasındadır.²⁸⁰ Toplantının ardından V. Ioannes Paleologos vaat ettiği gibi oğlunu Avignon'a gönderdi. Sözünü tutmanın verdiği güvenle papaya gönderdiği mektubunda Osmanlı Beyliği meselesine acil müdahale edilmesi gerektiği ricasını yineledi.²⁸¹

1.6. Philippe de Mézières'in Yüz Yıl Savaşları'ndaki Rolü

Doğu'nun gündemini bu yoğunluk meşgul ederken, Batı'da Haçlı seferi teorisyenlerinin bitmesini umut ettiği ancak bir türlü sona ermeyen Hristiyanlar arasındaki savaşlar devam ediyordu. 27 yaşına ulaşan Philippe de Mézières'in de bu girdapa kapıldığını, İngiltere ve Fransa krallıkları arasında 1337'den beri devam eden savaşa karıştığını görüyoruz. XIX. yüzyıldan itibaren *Yüz Yıl Savaşları* olarak tanımlanan bu savaşlar silsilesi, İngiltere Kralı III. Edward'ın Fransa tahtında hak iddia etmesiyle başlamıştı. Kral I. Edward zamanında Gaskonya meselesi yüzünden Fransa ile gerginleşen ilişkilerin, oğlu II. Edward'ın 1308 yılında IV. Philippe'in kızı Isabella ile evlenmesiyle düzeleceği umut ediliyordu. Ancak günü kurtaran evlilik Fransa Krallığı'nda yaşanan hanedan değişikliği nedeniyle iki krallık arasında yüz yılı aşkın bir süre devam edecek savaşın ana sebeplerinden biri oldu. IV. Philippe'in ölümünün

²⁷⁸ Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 225-226; Georg Ostrogorsky, *age*, s. 492; Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 39.

²⁷⁹ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 24.

²⁸⁰ VSPT, s. 78-79; TLSPT, 74-75.

²⁸¹ TLSPT, s. 76-80.

ardından tahta çıkan üç oğlu X. Louis, V. Philippe ve IV. Charles'ın hayatta kalan erkek varisleri olmadığı için Capet Hanedanı sona erdi ve krallığın idaresi 1328 yılında Valois Hanedanı'na geçti.²⁸² II. Edward'ın Isabella'dan doğan oğlu III. Edward bu hanedan değişikliğini kabul etmeyerek IV. Philippe'in torunu sıfatıyla 1337 yılında Fransa tahtında hak iddia etti. Böylece 116 yıl boyunca aralıklarla sürecektir savaşın fitilini ateşledi.²⁸³

İngiltere Kralı III. Edward'ın saldırısıyla başlayan Yüz Yıl Savaşları'nın ilk safhasındaki çoğu zafer İngilizlere aitti. Philippe de Mézières'in II. Humbert'in ordusunda İzmir'e düzenlenen Haçlı seferine katıldığı sene, taraflar arasındaki ilk büyük muharebe yapılmıştı. 26 Ağustos 1346'da gerçekleşen Crécy Muharebesi'nde, Fransa Kralı VI. Philippe'in ağır zırhlı şövalyeler ve Cenovalı arbaletçilerden oluşan ordusu, arazi koşullarını kendi lehine kullanmayı başaran III. Edward'ın ağırlıklı olarak longbow okçularından oluşan ordusu karşısında hezimete uğramıştı.²⁸⁴ Bu muharebeden 8 yıl sonra Philippe de Mézières de Fransız ordusunun saflarındaydı. 1354 yılında Fransa'nın batısındaki Pontorson'da Fransız Mareşali Arnoul d'Audrehem'in hizmetinde İngilizlere karşı savaşıyordu. Burada iki şövalye arasında gerçekleşen bir düelloya hakemlik ettiğini anlatır.²⁸⁵

Vatanım²⁸⁶ dediği Fransa'yı savunmak amacıyla tam olarak belirlenemeyen bir tarihte yine Fransız ordusu saflarına katılan Philippe de Mézières bu defa komuta kademesindeydi. 1371 yılında yazdığı *Le Testament*'da aldığı görevi şöyle anlatmıştı:

²⁸² Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya (çev.), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, s. 433-434; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının...*, s. 86-87.

²⁸³ Yüz Yıl Savaşları ve önemli safhalarıyla ilgili temel bilgi verebilecek çalışmalar için bk. Maurice Jusselin, "Comment la France se préparait à la Guerre de Cent Ans", *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 73, 1912, pp. 209-236; Anne Curry, *The Hundred Years' War 1337-1453*, Osprey Publishing, Oxford 2002; John A. Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years War*, Greenwood Press, Connecticut 2006; Boris Bove, *Le Temps de la Guerre de Cent Ans 1328-1453*, Editions Belin, Paris 2009.

²⁸⁴ Anne Curry, *age*, s. 40-41; Deborah A. Fraioli, *Joan of Arc and The Hundred Years War*, Greenwood Press, Westport 2005, s. 33-36.

²⁸⁵ SVPEC II, s. 1036-1037; SVP, Introduction, s. 12; N. Jorga, *Philippe de Mézières*, s. 95-96.

²⁸⁶ IV. Philippe'in kraliyet mühürdarı ve Haçlı seferi teorisyeni Guillaume de Nogaret de birçok kez vatani Fransa için gerekirse ölmeye gönüllü olduğunu söylemişti. Bk. Ernst H. Kantorowicz, *age*, s. 330, dpnt. 177, s. 343; Philippe de Mézières'in Fransa'ya dair hislerini konu alan örnek bir çalışma için bk. Joan B. Williamson, "Philippe de Mézières's Sense of Patria", *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. LI, pp. 127-140.

“Geçmişte ben, Philippe de Mézières, Fransa’da sürmekte olan çatışmalarda kendi vatanımı savunmak için yer alıyordum. Tanrı’nın yardımıyla Lord Coucy’nin idaresi altında bulunan, Noyon ve Soissons arasındaki Blérancourt kalesini güçlendirdim ve Fransa Krallığı’nın düşmanı olan İngilizlere karşı kuvvetlice savundum.”²⁸⁷

Onun Fransızlar için tam bir felaketle sonuçlanan Poitiers Muharebesi’nde yer almadığı düşünülür. Olayın sebebi Kara Prens lakaplı Edward idaresindeki İngiliz ordusunun Fransa’nın güneybatı bölgesi Akitanya’da başlattığı işgal hareketleriydi. Bu işgaller karşısında sessiz kalmayan II. Jean ağır zırhlı Fransız şövalyeleriyle sefere çıktı. İki ordu 19 Eylül 1356’da Poitiers yakınlarında karşı karşıya geldi. Muharebenin yapılacağı yerin coğrafi avantajlarından faydalanan Kara Prens, II. Jean’ı büyük bir bozguna uğrattı. Muharebe bitiminde Fransız asilzadelerinin bir kısmı ölmüş, II. Jean ve oğlu Philippe le Hardi dâhil birçoğu da esir düşmüştü. Geleceğin Fransa Kralı V. Charles babasının, kardeşinin ve asilzadelerin İngilizlere esir düştüğünü görünce savaş meydanından ayrıldı ve dört yıl boyunca krallığı naip olarak yönetti.²⁸⁸

1.7. Pusuda Bekleyen Türkler: 1359 Lapseki Haçlı Seferi

V. Ioannes Paleologos’un gönderdiği elçiler aracılığıyla Osmanlı Devleti’nin Gelibolu ve Balkanlar’daki ilerleyişine karşı VI. Innocentius’dan yardım istemesi Batı Hristiyanlığının dikkatini bölgeye çekmişti. Umur Bey’in ve diğer Türk beyliklerinin gücünü kıran Haçlı ittifakının eski üyelerine elçiler gönderen VI. Innocentius, tarafların yardımıyla hazırlanacak donanmanın Bizans İmparatorluğu’nun yardımına gönderilmesi gerektiğini bildirmişti. Papalığa birçok taviz veren, karşılığında da Avrupa’dan Haçlı yardımı ricasında bulunan V. Ioannes Paleologos, dört gözle beklediği desteğe iki yıl sonra kavuştu. VI. Innocentius tarafından 10 Mayıs 1359 tarihinde Koron Piskoposu ve Papalık Temsilcisi ilan edilen Pierre Thomas, İzmir’in liman kesiminin yönetiminden sorumlu Nicolo Benedetti ile beraber Osmanlı Beyliği üzerine gönderilecek Haçlı

²⁸⁷ Olivier Caudron, “Un Episode de la Guerre de Cent Ans: Philippe de Mézières, Capitaine de Blérancourt dans les Années 1350”, *Fédération des Sociétés d’Histoire et d’Archéologie de l’Aisne, Mémoires*, T. XXIX, 1984, s. 71-72.

²⁸⁸ Muharebenin seyrine dair bk. Jean le Bel, “*The True Chronicles of Jean le Bel 1290-1360*”, Nigel Bryant (trans.), The Boydell Press, Woodbridge 2011, s. 226-228; GCF I, s. 71-86; Jonathan Sumption, *The Hundred Years War II: Trial by Fire*, Faber and Faber, Chatham 1999, s. 195-249; Peter Hoskins, *In the Steps of the Black Prince: The Road to Poitiers, 1355-1356*, The Boydell Press, Woodbridge 2011; David Nicolle and Graham Turner, *Poitiers 1356: The Capture of a King*, Osprey Publishing, Oxford 2004.

donanmasının başına geçirildi. Hazırlıklar 1359 yılının yaz ayında Venedik'te başladı.²⁸⁹ Papa yayınladığı mesajında Haçlı ordusunun imparatorluk topraklarını Türk işgalinden kurtarmaya geleceğini, bu nedenle Ortodoksların sapkınlıklarına son vererek Katolikliğe dönmeleri gerektiğini belirtti. Sefere katılacak her askerin Kutsal Toprakları kurtarmaya gidiyormuş gibi mükâfatlandırılacağını müjdeledi ve seferi Haçlı seferi olarak kutsadı.²⁹⁰ Bu esnada yaz sonuna doğru hazırlıklarını tamamlayan ve Venedik, Cenova, Hospital Şövalyeliği ile İngiliz askerlerinden oluşan Haçlı donanması Ege Denizi'ne açıldı. Haçlı donanmasının yolculuğuna dair en ayrıntılı bilgiyi Philippe de Mézières'den öğreniyoruz. *Vita Sancti Petri Thomae*'da yer alan anlatıya göre Haçlı donanması ilk olarak İzmir Limanı'na geldi ve buradaki Haçlı garnizonu tarafından coşkulu bir şekilde karşılandı. Ardından Konstantinopolis'e doğru yola çıkıldı. V. Ioannes Paleologos, Pierre Thomas'ı ve Haçlı donanmasını karşılayıp kadirge ve asker yardımında bulundu. Ardından mahiyetiyle beraber Katolikliğe geçtiğini ilan etti.²⁹¹

İmparatorla buluştuktan sonra 1359 yılı sonbaharında Çanakkale Boğazı'na geri dönen 20 kadirgalık Haçlı donanması Philippe de Mézières'in Lapsaco (Lapseki) olarak kaydettiği yerde karaya yanaştı. Haçlı askerleri burada bulunan kaleye şiddetli bir şekilde hücum ederek ele geçirdiler. Etrafı ateşe verdikten sonra da gemilerine geri döndüler. Philippe de Mézières'in yazdığına göre bu manzarayı gören Türkler Haçlı askerlerine pusu kurarak beklemeye koyulmuşlardı. Bir süre sonra 50 Hospitalier şövalyesi, Venedik, Cenova, İngiliz ve Bizans askerleriyle yeniden karaya çıkan Pierre Thomas, bağırarak ve haykırarak hücumu geçen Türklerin saldırısına uğradı. Pusuya düşürülen Pierre Thomas, bazı Hospitalier Şövalyeleri ve birkaç Batılı askerle Türklerle karşı koymaya çalışsa da kıyıda bekleyen Haçlı askerleri korkarak kadirgalara doğru kaçmaya başladılar. Bu şekilde çarpışarak Türkleri püskürtmeyi başaran Haçlılar zar zor kadirgalara ulaşmayı başardı. Philippe de Mézières bu çarpışmada Hristiyanlardan yalnızca yedi kölenin öldüğünü, Türklerin kaybının ise başlarındaki liderleri dâhil 300 olduğunu abartarak Hristiyanların zafer kazandığını ispatlamaya çalışır.²⁹² Burada

²⁸⁹ Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 234.

²⁹⁰ TLSPT, s. 208.

²⁹¹ VSPT, s. 92-93; TLSPT, s. 85.

²⁹² VSPT, s. 92-94; TLSPT, s. 85-86; Philippe de Mézières'in savaşa dair kaydının Latince'den Türkçeye yapılan çevirisi için bk. Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 42.

Türklerin lideri olarak bu sıralarda vefat etmiş olan Süleyman Paşa'dan bahsediyor olması mümkündür.

Haçlı ordusunu mağlup eden Osmanlı alplarının başında Şehzade Murad'ın²⁹³ olduğunu vurgulayan Halil İncılık, Philippe de Mézières'in Lapseki Haçlı Seferi'ne ilişkin kaydının *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* ile uyuştüğünü saptamıştır.²⁹⁴ *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'ın anlatısı Süleyman Paşa'nın ölümüyle başlar. Süleyman Paşa'nın naaşını taşıyan Osmanlı alpları Bolayır civarında karaya yanaşan gemilerden karaya asker çıkarıldığını görürler. Alpların sayısı azken Haçlı ordusu kalabalıktır. Bu nedenle pusu kurmaya karar verilir. Öncelikle Süleyman Paşa'nın naaşının düşman eline geçmesini önlemek amacıyla bir yere gömerler ve üzerini taşlarla örterek saklarlar. Haçlı askerlerinin denizden ve gemilerinden epey uzaklaştıklarını gören alplar saklandıkları yerlerden hücumla kalkarak Haçlıları bozguna uğratırlar. Çoğu kılıçtan geçirilir; canlarını zar zor kurtaranlar gemilere kaçmayı başaranlardır. Alplar, gemilerin uzaklaşmasının ardından Haçlılar karşısında kazandıkları zaferi bir haberciyle Orhan Gazi'ye iletirler.²⁹⁵

1359'da Lapseki'ye düzenlenen Haçlı seferi, Halil İncılık'ın ifade ettiğİ üzere XIV. yüzyıl başlarından itibaren Ege Denizi'nde Türk beyliklerine karşı mücadele veren Haçlıların Osmanlı Beyliğı ile ilk karşılaşmasıydı.²⁹⁶ Batı Hristiyanlığı düzenlediğİ küçük sefer ile Avrupa'ya doğru yaklaşan en ufak bir Osmanlı tehdidine karşı kayıtsız kalmayacağının mesajını vermiş oluyordu. Diğer taraftan bu başarısızlık sonrasında kaynaklarını ve etkinlik alanını yeniden Kıbrıs ve Kudüs üzerine yönlendirecekti. Anthony Luttrell'in de altını çizdiğİ gibi Anadolu'nun güneyindeki kıyı şehirlerine ve İskenderiye'ye yapılacak seferler bu yönelimin bir sonucu olacaktı.²⁹⁷

²⁹³ Halil İncılık, "Murad I", *DİA*, C. 31, TDVY, İstanbul 2006, s. 156.

²⁹⁴ Halil İncılık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 26-27.

²⁹⁵ *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (F. Giese Neşri), Nihat Azamat (hızl.), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992, s. 20-21; Seferi anlatan kaynakların karşılaştırılmasına dair daha geniş bilgi için bk. Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 42-44.

²⁹⁶ Halil İncılık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 55; Halil İncılık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 27; Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 135.

²⁹⁷ Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 135-136.

1.8. Kıbrıs Şansölyeliği Dönemi

1359 yılında Osmanlı Beyliği'nin ilk Haçlı seferiyle tanıştığı sıralarda, Philippe de Mézières'in hayatını ve Doğu Akdeniz'deki siyasi havayı değiştirecek önemli bir gelişme yaşandı. Kral IV. Hugh'ün ölümünün ardından henüz hayattayken Kıbrıs Kralı ilan ettiği oğlu I. Pierre de Lusignan tahta çıktı ve 1360 yılının Nisan ayında Famagusta'da (Gazimağusa) düzenlenen törende Legatus²⁹⁸ Pierre Thomas'ın elinden Kıbrıs Haçlı Krallığı tacını giydi.²⁹⁹ I. Pierre de Lusignan'ın ilk işi 12 yıl önce tanışıp dostluk kurduğu, kendisi gibi ateşli bir Haçlı seferi tutkunu olan Philippe de Mézières'i şansölyesi olması için Kıbrıs'a davet etmektir. Onun, bu teklifi sevinçle karşıladığına şüphe yoktur. Nitekim 1359 yılı sonlarında Kıbrıs'a gelerek Kıbrıs Haçlı Krallığı Şansölyeliği görevine başladı.³⁰⁰

Kutsal Toprakların ele geçirilmesi düşüncesinin savunucusu olarak nam salan I. Pierre de Lusignan kendisinden beklenen performansı göstermekte gecikmedi. Fakat ilk hedefi Kudüs üzerine sefer düzenlemek değildi. Çünkü Memluk ticaretine darbe vurmak, Akka'nın düşüşünden sonra yazılan Haçlı seferi projelerinin gözde amaçlarından olmakla beraber I. Pierre de Lusignan'ın da benimsediği bir politikaydı.³⁰¹ Bu nedenle Türklerin elindeki ticaret limanlarını ele geçirmek ve adayı uğrak bir ticaret merkezi haline dönüştürmek için saldırgan bir politika izlemeye başladı.³⁰² Haçlı seferi teorisyenlerinden Hayton'un memleketi Korykos'un halkı 1360 yılında krala tabii olacaklarını bildirdiler. I. Pierre de Lusignan bu teklifi kabul ederek bölgede önemli bir üs elde etmiş oldu.³⁰³ 1361 yılında Mübarizeddin Mehmed Bey idaresinde bulunan ve

²⁹⁸ Legatus sözcüğü Latince elçi, büyükelçi, yetkili temsilci anlamlarına gelmektedir. Bk. Niermeyer, *age*, s. 594; Ancak burada Papalık temsilciliği görevini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu yıllarda Pierre Thomas papanın Doğu'daki temsilcisi görevindeydi ve dini işleri düzenleme, dini meseleleri çözüme kavuşturma gibi konularda yetki sahibiydi. Bk. TLSPT, s. 207.

²⁹⁹ VSPT, s. 102-103; Leontios Makhairas, *Recital Concerning the Sweet Land of Cyprus Entitled Chronicle*, R. M. Dawkins (Ed.), Vol. I, The Clarendon Press, Oxford 1932, s. 93; Amadi, s. 410; Florio Bustron, *Chronique de l'île de Chypre*, M. René de Mas Latrie (Ed.), Paris 1886, s. 258.

³⁰⁰ SVPEC I, s. 303; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 128; Philippe Contamine, *“Entre Occident et Orient”*, s. 23-24.

³⁰¹ Özge Bozkurtoğlu Özcan, “Lusignanların 1361 Yılında Antalya'yı (Adalia) İşgalinin Ardında Yatan Sebepler”, *Cedrus Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, Vol. V, 2017, s. 399.

³⁰² Özge Bozkurtoğlu Özcan, *agm*, s. 402.

³⁰³ Leontios Makhairas, *age*, s. 101-103; Özge Bozkurtoğlu Özcan, *agm*, s. 402.

Memluklar ile yoğun ticari ilişkiler yürüten stratejik nokta Antalya'yı ele geçirdi.³⁰⁴ I. Pierre de Lusignan'ın saldırısından çekinen Alanya ve Manavgat emirleri ona bağlılıklarını sundular.³⁰⁵ Antalya'yı hedef alan sefere katılmayan Philippe de Mézières, *Vita Sancti Petri Thomae*'da yer verdiği olaya ayrıntıya girmeden şöyle değinir:

“Ve işte, gençliğinde açıkça inanç düşmanlarını yok etmeyi arzulayan Kudüs ve Kıbrıs Kralı Pierre umut ışığına götürdü. Zira masraflarını karşıladığı güçlü ordusuyla tahkim edilmiş Sathalia (Antalya) kentine şahsi olarak saldırdı. Ve bizzat şiddetli bir şekilde hücum ederek, Tanrı tarafından verilen gururla zaferi kutladı. Şehirde düzenlemeler ve tahkimat yaparak küçük olmayan zaferiyle kendi krallığı Kıbrıs'a geri döndü. Gerçekten bu tür, bunun gibi işitilmemiş zaferi duyan legatus sevinçle Sathalia'ya geldi. kiliseyi kutsal kıldı, rahipler atayarak dini işleri düzenledi. Kralın şehrini savunan Hristiyanlar için teşvik edici sözler söyledi, onlara cesaret verdi ve pek çok manevi yasa bıraktı. Sonra Kıbrıs'a geldi ve inanç düşmanlarına karşı kralın elini güçlendiren Tanrı'ya şükranlarını sundu. Sathalia zaferi için Tanrı tarafından inanç düşmanlarının yok edildiği, kralı, soyluları ve ayrıca Kıbrıs halkını canlandıran fevkalade bir tören ve ayin düzenledi.”³⁰⁶

Philippe de Mézières'in Kıbrıs'a gelişi siyasi kariyerinin önemli bir basamağıydı. 1369 yılına kadar devam eden görev süresi boyunca pek çok kritik olayın içinde yer aldı. Ayrıca önemli bir ticari kavşak noktasına dönüşen adada, dünyanın dört bir tarafından gelen tüccarlarla, yaşlı şövalyelerle ve Hristiyan olan Müslümanlar ile görüşme fırsatı buluyordu. *Une Epistre Lamentable et Consolatoire* adlı eserinde yazdığı gibi kendisine Mısır, Suriye ve Türkiye'deki hükümdarlarla ve Moğollarla ilgili bilgi verebilecek kişileri sorgulayarak hevesli bir şekilde merak ettiklerini soruyordu.³⁰⁷ Bir diğer önemli nokta, düşünce dünyasını derinden etkileyen ve babam diye hitap ettiği Pierre Thomas ile tanışmasıydı. Carmelite tarikatı azizlerinden Pierre Thomas, 1305 yılında Périgord yakınlarındaki Salimaso de Thomas kasabasında doğdu. Agen, Bergerac ve Paris'te teoloji, felsefe ve mantık eğitimleri aldıktan sonra çeşitli şehirlerde ders vermeye başladı.³⁰⁸ Papalığın dikkatini çekmesinin ardından elçilik, piskoposluk, temsilcilik gibi farklı görevlere atandı. 1359 yılında Osmanlı Devleti'nin Gelibolu'daki ilerleyişini durdurmak için Lapseki ve civarına düzenlenen Haçlı seferini komuta etti. Daha sonra Papa VI. Innocentius tarafından Türk beyliklerinin Ege Denizi'ndeki

³⁰⁴ Guillaume de Machaut, s. 20-21; Sophie Hardy, *agt*, s. 20-21; Amadi, s. 411; Strambaldi, s. 47; GCF I, s. 335.

³⁰⁵ Amadi, s. 411-412; Leontios Makhairas, *age*, s. 121-123; Özge Bozkurtoğlu Özcan, *agm*, s. 402.

³⁰⁶ VSPT, s. 110-111; TLSPT, s. 96-97; Murat Çaylı, “Pierre Thomas (1305-1366)...”, s. 46.

³⁰⁷ LSVP, Introduction, Vol. I, s. 6; Abdel Hamid Hamdy, *agm*, I, s. 48; ELC, s. 212.

³⁰⁸ TLSPT, s. 53-55.

faaliyetlerini engellemek amacıyla 20 Mart 1357'de kurulan Haçlı birliğinde görev aldı.³⁰⁹ 1360 yılının Nisan ayında K. I. Pierre de Lusignan'a Papalık adına Kudüs Kralı tacını giydirdi. 1361'de ele geçirilen Antalya'da rahip atamaları yapıp diğer dini işleri düzenledi. 1365 yılında İskenderiye'ye düzenlenecek Haçlı seferine de katılan Pierre Thomas, sefer dönüşünden kısa bir süre sonra Kıbrıs'ta öldü.³¹⁰

1346 yılında dünya nüfusunu ciddi oranda azaltan ve yıkıcı etkisinden dolayı *Kara Ölüm* olarak adlandırılan veba salgını Ege Denizi çevresinde ve ardından Batı Avrupa'da yayılmaya başlamıştı. Batı Hristiyanlığına sosyo-kültürel, ekonomik ve dini sarsıntılar yaşatan³¹¹ hastalıkla muhtemelen İzmir'de tanışan Philippe de Mézières, büyük olasılıkla o yıllarda Avrupa'da olmadığı için salgının kıtadaki yıkıcı etkisine dair bilgi verememektedir. Ancak Kıbrıs şansölyeliğinin ilk yıllarında vebayla yeniden karşılaşır. Salgının yıkıcı etkisine, günde 30-40 kişinin öldüğü Gazimagusa'da şahit olduğu bir anı üzerinden şu şekilde değinir:

“Legatus (Pierre Thomas), vebadan dolayı ekmek ve sudan kaçınan, sayısız meşale yakıp çıplak ayaklarla yürüyen ve Tanrı'dan merhamet dileyen herkesi alçakgönüllülikle Tanrı'nın kilisesinde topladı. Çok sayıda kalabalık Famagusta'dan geçerek adım adım ilerlemeye ve yalvarıp yakarmaya başladı. Kısa sürede çok sayıda insan Tanrıya boyun eğerek duaya başladığından, ortaya çıkan çok sayıda inançsız Arap, Türk ve Yahudi de gözyaşları içinde ileriye doğru atıldılar ve çıplak ayaklarıyla Hristiyanların yanına doğru dua ederek yürüdüler. Sonunda yürüyüş bittiğinde ve bütün insanlar büyük bir pişmanlık içinde ortaya çıktığında legatus vaazına başladı. Vaazında o kadar çok hoşnutluk verdi ki, sadece Roma Latin Kilisesine inananlar ve (konuşulanları) anlayanlar değil, aynı zamanda başka soydan, Hristiyan olup (Yunan, Ermeni vb.) konuşmayı anlamayanlar ve Tanrıya inanmayanlar (Türkler ve Yahudiler) bile gözyaşlarına boğuldular.”³¹²

³⁰⁹ Anthony Luttrell, “The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421”, s. 297-298.

³¹⁰ Pierre Thomas'ın hayatı ve Philippe de Mézières üzerinde bıraktığı derin izle ilgili ayrıntılar için bk. Francesco Sansovino, *age*, 32-35; Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 224-257; Renate Blumenfeld-Kosinski, “Philippe de Mézières's Ghostly Encounters from the Vie de Saint Pierre de Thomas (1366) to the l'Epistre Lamentable (1397)”, *Romania Revue Trimestrielle*, T. 127, Société des Amis de la Roumanie, Paris 2009, pp. 168-189; Kiril Petkov, “The Rotten Apple and the Good Apples...”, s. 257-260; Nicholas Coureas, “Philippe de Mézières' portrait of Peter Thomas as a preacher”, *Carmelus*, Vol. 57, June 2010, pp. 63-80.

³¹¹ Vebanın Avrupa toplumu üzerindeki etkilerine dair bk. Yves Renouard, “Conséquences et Intérêt Démographique de la Peste Noire de 1348”, *Population*, 3e année, N. 3, 1948, pp. 459-466; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının...* s. 32-79; Murat Serdar, *Geç Ortaçağlarda Batı Avrupa'da Hastaneler ve Tıp Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat 2015, s. 101-111.

³¹² TLSPT, s. 100; Murat Çaylı, “Pierre Thomas (1305-1366)...”, s. 47.

Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesini düşleyen üç ismin bir araya gelmesi yeni bir Haçlı seferinin tasarlanması için yeterli bir sebepti. Nitekim vakit kaybetmeksizin 24 Ekim 1362’de adadan ayrılarak planladıkları Haçlı seferine destek bulmak üzere Venedik, Milano ve Cenova üzerinden Avignon’a geldiler. Yapılan görüşmeler neticesinde Papa V. Urbanus’tan ve Fransa Kralı II. Jean’dan destek sözü alındı. Gerçekten de papa iki gün sonra yeni bir Haçlı seferinin düzenleneceğini ilan etti ve Kral II. Jean’dan başlayarak I. Pierre de Lusignan, Kardinal Talleyrand, Pierre Thomas, Jean de Boucicaut ve diğer kontrlara giysilerine ilıstirmeleri için kırmızı haç verdi. Ayrıca Pierre Thomas, seferin Papalık Temsilcisi olarak atandı.³¹³ I. Pierre de Lusignan planladığı sefere daha yoğun bir katılımın olmasını istediğinden iki yıl sürecek bir Avrupa turuna çıktı.³¹⁴ Onun sayesinde Kudüs’ün ele geçirilmesi fikri yeniden Avrupa saraylarında yankılanmaya başlamıştı. Philippe de Mézières, kralın bu uzun yolculuğuna *Oratio Tragedica*’da şöyle değiniyordu:

“Yüceltilmiş, cömert ve Tanrı’nın Kudüs’teki mabedini temizlemek için yürekten hevesli olan kral Pierre de Lusignan, Efendimize tamamen güvenerek harekete geçti. Kendisinin ve Kıbrıs Krallığı’nın gücünün kutsal şehrin hâkimi Mısır Sultanına saldırmak için yeterli olmadığını düşündüğünden büyük çabalar, yorgunluklar ve masraflar pahasına krallığını ve sarayını terk etme kararı aldı ve Batı’ya doğru yelken açtı. Orada kutsal şehrin papası V. Urbanus’u, İmparator IV. Charles’ı, Fransa Kralı II. Jean’ı ve oğlu V. Charles’ı, Polonya ve Macaristan Kralı I. Lajos’u, İngiltere Kralı III. Edward’ı ve sayısız kral, prens ve batı halklarını ziyaret etti. Gittiği her yerde Kudüs’ü ve Kutsal Toprakları özgürleştirecek Haçlı seferini savunuyor, sahtekar Müslümanların dayanılmaz esareti altında sefil bir halde yaşayan, daha doğrusu hayatta kalmaya çalışan sadık Hristiyanlara yardıma çağırıyor ve bunu yapmaları için Katolikleri dindar bir şekilde teşvik ediyordu.”³¹⁵

“Daha ne diyebilirim ki? Projesini gerçeğe dönüştürmek için Tanrı’nın yaşayan elçisi olan bu kral, daha önce bahsedilen halkların hemen hemen tamamı tarafından memnuniyetle, büyük bir saygı, onu ve özveriyle karşılandı; onlardan sadık yeminler aldı. Ona kraliyet dostluklarını sundular ve projesini gerçekleştirmek için gereken yardımı cömertçe vereceklerini vaat ettiler. Fakat Hristiyan aristokrasisine hükmeden kıskançlık, Batı prenslerinin onursuzluğu ve karışıklık yüzünden hepsi sadece lafta kaldı. Tanrı’nın inanç tacıyla süslenmiş elçisi, evine eli boş, gözü yaşlı ve yarımsız bir biçimde döndü.”³¹⁶

³¹³ SVP, Introduction, s. 13-14; TLSPT, s. 105-106; L’Abbé M. Chaillan, *Le Bienheureux Urbain V (1310-1370)*, Librairie Victor Lecoffre J. Gabalda & C^{le}, Paris 1911, s. 30; Camille Rouxpetel, agm, 227-228.

³¹⁴ I. Pierre de Lusignan’ın Avignon’dan başlayıp Venedik’te son bulan Avrupa seyahatine dair detaylar için bk. TLSPT, s. 120-121; Guillaume de Machaut, s. 26-47; J. A. C. Buchon, *Les Chroniques de sire Jean Froissart*, s. 463; James Tait (Ed.), *Chronica Johannis de Reading et Anonymi Cantuariensis 1346-1367*, University of Manchester Press, Manchester 1914, s. 158, 306, 311.

³¹⁵ OT, s. 418-421.

³¹⁶ OT, s. 420-423.

Philippe de Mézières ise bir süreliğine papanın verdiği görevleri yerine getirmekle uğraşan Pierre Thomas'ın yanındaydı. İkili düzenlenmesi hedeflenen Haçlı seferinin hazırlık sürecini kesintiye uğratan birkaç sorunu çözüme kavuşturmaya çalışıyorlardı. Bunlardan ilki ve en büyüğü Milano Dükalığı ve Papalık arasında süregelen anlaşmazlıktı. Anlaşmazlık, siyasi otoritesini İtalya yarımadasına yayma amacıyla 1353 yılında Kardinal Gil de Albornoz komutasındaki bir orduyu pek çok İtalya şehri üzerine gönderen Papa VI. Innocentius zamanında başlamıştı. Papanın otoritesini tanımayan, Bologna ve çevresinde hak iddia eden Milano Dükası Barnabo Visconti, Papalığın gelirlerine el koyma ve din adamlarını işkenceyle öldürme gibi hareketleriyle de büyük tepki çekmekteydi. Papa V. Urbanus tarafından kendisine gönderilen parşömeni elçilere yedirip kendisini papa, imparator ve kral ilan etmesi bardağı taşıran son damla oldu ve Mart 1363'te aforoz edildi.³¹⁷ Haçlı seferinin geleceği için sorunun daha da büyümesini istemeyen II. Jean ve I. Pierre de Lusignan konuya el atarak Pierre Aycelin, Roger de Saint-Séverin, Pierre Thomas ve Philippe de Mézières elçi olarak Milano'ya gönderdiler.³¹⁸ Elçilik heyetinin bir diğer görevi Barnabo Visconti'yi de Haçlı seferine davet etmektir fakat o bu tekliflerin hiçbirini kabul etmedi. Duruma öfkelenen V. Urbanus Haçlı seferinin iptal edildiğini, seferin Milano üzerine yapılacağını ilan etti.³¹⁹ Ancak Pierre Thomas ve Philippe de Mézières'in çabalarıyla buna gerek kalmadı. Milano'dan Bologna'ya geçen ikili burada oldukları süre içerisinde Barnabo Visconti'yi ikna etmeyi başardılar. Onun 20 Ocak 1364'de tüm iddialarından vazgeçmesiyle Papalık ve Milano arasında barış sağlandı.³²⁰

İkinci sorun o dönemde Venedik'e ait bir koloni olan Girit Adası'nda çıkan Aziz Titus İsyanı'ydı. Kandiye Limanı'nda alınan ağır vergilerden bıkan Giritliler Eylül 1363'te isyan ettiler. Pierre Thomas bu dönemde Girit Başpiskoposu olduğu için meseleye şahsen el atmak zorundaydı. Bu nedenle yanına Philippe de Mézières'i de alarak Aralık ayında Venedik'e geldi. İsyanın bastırılması karşılığında Venedik'ten

³¹⁷ C. M. Antony, *Saint Catherine of Siena, Her Life and Times*, Burns & Oates, London 1916, s. 84-85; Andrea Gamberini, *Late Medieval and Early Modern Milan*, Brill Publishing, Leiden 2015, s. 83-84; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının...*, s. 133-134.

³¹⁸ TLSPT, s. 109-110, 213;

³¹⁹ TLSPT, s. 218-221; SVP, s. 229-231; André Clot, *Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı (1250-1517)*, Turhan Ilgaz (çev.), Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 94.

³²⁰ TLSPT, s. 216-217; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 208-224; Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...*, s. 231.

Haçlı seferi için gemi ihtiyacını karşılamasını talep eden Pierre Thomas olumlu cevap aldı. Venedik düzenlenecek seferin İskenderiye ve Ege'deki Türk beylikleri limanları üzerine olmaması şartıyla destek vermeyi kabul etti. Pierre Thomas'ın araya girmesi ve Giritlilere Doğu Akdeniz'de iki gemiyle ticaret yapabilme hakkının verilmesiyle de isyan tamamen bastırıldı.³²¹

1364 yazında Alanya'da görevli oldukları gemiyi habersizce terk eden iki Cenevizli denizcinin sağ kulaklarının kesilmesi üçüncü sorunun başlangıç nedeniydi. Başlarına gelen olayı hazmedemeyen denizciler bir gemi kaçırıp Sakız Adası'na kaçtılar. Yolculukları esnasında karşılarına çıkan birkaç Kıbrıslı denizciyi öldürmeleri kartopu etkisi yaratarak Kıbrıs ve Ceneviz arasında büyük bir soruna dönüştü. Cenevizliler adadan ayrılmış, iki taraf arasında savaş çıkmasına ramak kalmıştı. Ancak Venedik'in ve Papalığın arabuluculuk yapması ve Pierre Thomas'ın çabalarıyla çok geçmeden iki taraf arasında barış yapıldı.³²² Böylece Haçlı seferi öncesinde Hristiyanlar arasında patlak veren önemli bir anlaşmazlık daha çözüme kavuşturulmuş oldu. Oldukça yoğun geçen bu süreç şüphesiz Philippe de Mézières'e büyük deneyim kazandırmış ve Avrupa'daki şöhretini arttırmıştı. Ayrıca gelecekte yazacağı eserlerinde sürekli vurgulayacağı üzere, *pax inter christianos*'un³²³ ne kadar önemli olduğunu anlamasını sağlamıştı.

19 Mayıs 1364'de Fransa'nın yeni kralı V. Charles'ın taç giyme törenine katılan I. Pierre de Lusignan yönünü Kuzey Avrupa'ya çevirdi. Son zamanlarda yapılan çalışmalar Philippe de Mézières'in de yolculuğun bir kısmında krala eşlik ettiğini ortaya koymuştur.³²⁴ *Songe du vieil pèlerin*'de Litvanya, Livonya, Prusya, Norveç, İsveç, Polonya ve Bohemya bölgelerine ve burada yaşayan halklara dair verdiği ayrıntılı

³²¹ TLSPT, s. 218-221; André Clot, *age*, s. 94; Roger Crowley, *City of Fortune: How Venice Ruled The Seas*, Random House, New York 2011, s. 205-209; Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 48.

³²² Ayrıntılı bilgi için bk. TLSPT, s. 222-224; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 255-265.

³²³ Hristiyanlar arasındaki barış. Bk. Franco Cardini, *age*, s. 207.

³²⁴ LSV, Introduction, Vol. I, s. 12-13; SVP, Introduction, s. 14-15, 176-195; Abdel Hamid Hamdy, *agm*, I, s. 50; Sylvain Gougunheim, *Les Chevaliers Teutoniques*, Editions Tallandier, Paris 2007, s. 586-587; V. Kiparsky, "Philippe de Mézières sur les Rives de la Baltique", *Neuphilologische Mitteilungen*, Vol. 42, No. 2, 1940, pp. 61-67; Loïc Chollet, "Les Voyages en Prusse vus de France: La Perception de la Croisade contre la Lituanie dans Quelques Sources Francophones (Fin XIVe-début XVe Siècle)", *Studia z Dziejow Sredniowiecza*, nr 19, 2015, pp. 51-79; Rasa Mazeika and Loïc Chollet, "Familiar Marvels? French and German Crusaders and Chroniclers Confront Baltic Pagan Religions", *Francia, Forschungen zur Westeuropaischen Geschichte*, 43, 2016, pp. 41-62.

bilgiler I. Pierre de Lusignan'ın seyahat rotası ile uyuştuğundan Philippe de Mézières'in birkaç ay süren bu yolculuğa katıldığı anlaşılmaktadır. Michel Mollat du Jourdin onun seyahatinden şu şekilde bahseder:

“Doğu'daki Haçlı seferlerinin kademlisi olan Mézières, Prusya'ya düzenlenen seferlerden döndükten sonra kaleme aldığı Songe du vieil pelerin'ında coğrafya ve denizcilik açılarından şaşırtıcı bir bilgi temeline dayalı örneklemeler sunuyordu. Akdeniz müdavimi, Kuzey denizlerinde ne yapacağını şaşırmıştı. Ona göre İç Deniz'deki her iki gemi enkazına karşılık “Töton ülkesinde kırk enkazla karşılaşılabilir, bu da onların mesleklerinde ne denli geri olduklarını gösteriyordu. Anlattığına göre Kuzey denizlerinde iskandil yardımıyla, pusulasız seyredilmekteydi; yalnızca sis içinde alçak bir kıyı şeridi ve dağlar görülebiliyor ve o anda da insan çizmelerinin içinde sarsılıyordu. Oraya ulaşabilmek için yaşlı bir dümençiye, gınahtan sakınan bir insan olarak tarif ettiği Jean'a güvenmişti. Büyük Kuzey'e yelken açan yüz denizcinin ancak üçte biri geri dönebiliyordu. Mézières'e göre Norveçten dönmek üç yıl alıyor ve yolda mucizelerle, ruhlarla, şeytanlıklarla karşılaşılıyordu.”³²⁵

Philippe de Mézières, I. Pierre de Lusignan ile beraber Kuzey Avrupa ülkelerine seyahat ededursun, Balkanlarda Osmanlı Beyliği üzerine yeni bir sefer düzenlenmek üzereydi. Papa V. Urbanus, Macar Kralı I. Lajos'u yeni bir Haçlı seferi düzenlenmesi konusunda teşvik ediyordu. Bu sırada Sırplar, Osmanlı ilerleyişine karşı Macarlar ile ittifak kurmuştu. Osmanlıların 1364 yılında Filibe'yi almaları, düzenlenmesi planlanan seferin bir an önce gerçekleştirilmesine gerekli kıldı. Macarlar, Sırplar, Bulgarlar, Eflak Prensi'nin birlikleri ve Bosnalılardan oluşan Hristiyan ordusu 1364 yılında Meriç Nehri kıyısına doğru ilerledi. Büyük bir ordunun Edirne'ye iki günlük mesafedeki Meriç Nehri'ne doğru yaklaştığını haber alan Lala Şahin Paşa, o sıralarda Anadolu'da olan I. Murad'a haber verdi. Diğer taraftan Hacı İlbeyi komutasındaki Osmanlı askerlerini keşif kuvveti olarak Hristiyan ordusunun üzerine gönderdi. Düşmanın gafletinden ve sarhoşluğundan faydalanarak gece baskını düzenleyen Hacı İlbeyi, Sırsındığı olarak anılan yerde büyük bir zafer kazandı. Ordunun çoğu Meriç Nehri'nde boğuldu. Kral I. Lajos ise zar zor kurtuldu.³²⁶

³²⁵ Michel Mollat du Jourdin, *Avrupa ve Deniz*, A. Muhittin Kargın (çev.), Afa Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 75.

³²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 151-152; Haldun Eroğlu, agm, s. 86.

1.9. Geride Bırakılan Cennet: 1365 İskenderiye Haçlı Seferi

Kral I. Pierre de Lusignan ve kafilesinin 11 Kasım 1364'de Venedik'e dönmesi üzerine Haçlı seferi hazırlıklarına hız verildi. Kral İngiltere'den Polonya'ya kadar uzanan uzun bir rota izlemiş fakat umduğu desteği bulamamıştı. Bu hayal kırıklığına rağmen Doğu'ya düzenlenecek sefer iptal edilmedi ve Rodos'a doğru yelken açıldı. Donanmanın yolculuğunu yine *Vita Sancti Petri Thomae*'dan öğreniyoruz. Philippe de Mézières öncelikle papanın Haçlı seferi çağrısına rağmen hiçbir Hristiyan idarecinin I. Pierre de Lusignan'a destek vermediğini, onun bu orduyu yardım almaksızın topladığını ve büyük ölçüde kendi bütçesiyle finanse ettiğinin altını çizer. Ardından Pierre Thomas'ın orduyu kutsamasını, elbiselerine ilâştirmeleri için askerlere kırmızı haç dağıtmasını ve verdiği coşkulu vaazı anlatır. Pierre Thomas'ın vaazından oldukça etkilenen I. Pierre de Lusignan, emrindeki orduyla Müslümanların topraklarına girmedeği müddetçe Kıbrıs'a dönmemeye ant içmiştir. Hazırlıklar tamamlanınca çok sayıda askerin, silahın ve beş yüz atın yüklendiği, birçok gemiden ve iki kalyondan oluşan Haçlı donanması Venedik'ten ayrılmaya hazırdır. Philippe de Mézières'in yazdığına göre masrafları Venedik tarafından karşılanan bir geminin dışında, diğer gemilerdeki tam teçhizatlı altı yüz askerin ve bütün denizcilerin ücretleri ile tüm atların masrafları kral tarafından ödenmişti. Nicolae Jorga'nın yaptığı tarihlendirmeye göre 27 Haziran 1365'de³²⁷ Venedik'ten ayrılan donanmanın ilk durağı Rodos'tu. Kral, Hospitalier Üstadı Raymond Berengar tarafından görkemli bir şekilde karşılandı. Burada bir süre Kıbrıs'tan gelecek takviye birlikler beklendi. Leontios Makhairas'ın verdiği tarihe göre Kıbrıs donanması da 25 ağustos 1365'te Rodos'a ulaştı.³²⁸ Yaklaşık altmış parçadan oluşan donanmada kadirgalar, at taşımada kullanılan huysperialar³²⁹, çok sayıda silahlı asker, okçu ve mancınık bulunuyordu. Raymond Berengar da krala yardım için 100 Hospitalier şövalyesi seçti ve hazırlattığı birkaç gemiyi donanmaya bağışladı.³³⁰

Philippe de Mézières sonraki kısımda Pierre Thomas'ın yaptıklarından bahseder. Dini ve hukuki işlerle ilgilenen, günah çıkartma törenlerini yürüten, ordudaki küskünleri

³²⁷ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 277.

³²⁸ Leontios Makhairas, *age*, s. 149.

³²⁹ Mike Carr, *Merchant Crusaders...*, s. 80.

³³⁰ TLSPT, s. 124-125.

barıştıracak askerlere öğütler veren Pierre Thomas İngiliz,³³¹ Fransız ve Kıbrıs askerlerini ve Teuton şövalyelerini tek tek ziyaret eder. Bu vesileyle aralarındaki muhabbeti arttırmaya çalışıp onları savaş için cesaretlendirir. Daha sonra tüm topluluğa etkili bir konuşma yapar ve herkesi gözyaşlarıyla kutsal savaşa katılmaya davet eder. Orduda bulunan bazı inançsız kişiler ondan etkilenip Hristiyan olur. Pierre Thomas bu yoğun tempoya fazla dayanamayıp hastalanır ve bir süre dinlenmek zorunda kalır. Onun çabalarını gören ve yanlarında böyle inançlı bir Papalık Temsilcisi olduğu için şükreden herkes Tanrı'nın kendilerini zafere ulaştıracağına emin olmuştur.³³²

Philippe de Mézières devam eden pasajda Venedik elçileri aracılığıyla Rodos'ta bir Haçlı donanmasının toplandığını haber alan Aydınoğlu İsa Bey'in ve Menteşeoğlu Musa Bey'in I. Pierre de Lusignan'a elçi gönderdiklerinden bahseder. Venedik, Haçlı ordusuna destek vermesine rağmen seferin Türk beyliklerini hedef alması durumunda kendi ticari ilişkilerinin bozulabileceğini hesaba katarak Girit ve Milet'teki elçileri vasıtasıyla İsa Bey ve Musa beylere haber vermiştir.³³³ Philippe de Mézières'in kaydı şöyledir:

“Tanrı kendi küçük ordusu için başka ne yaptı? Tanrı, Türklerin kalplerinde o kadar büyük bir korku ve dehşet uyandırdı ki kralın gücünü duyan büyük Türk yöneticilerinden Haltelogo'nun³³⁴ hükümdarı ve Palatia³³⁵ hükümdarı kendi elçilerini Rodos'ta bulunan krala gönderdiler. Elçileri aracılığıyla kendi şehirlerini, insanlarını, erzaklarını ve dostluklarını krala sundular ve haraç ödemeyi teklif ettiler. Bunlar yapıldı. Tanrı'nın kudreti ve fazileti çok büyüktür. O, düşmanlarının kalbini barışa döndürdü ve kulu olan kralı bu şekilde onurlandırdı.”³³⁶

Sonraki pasajda o ana kadar seferin nereye yapılacağını gizleyen I. Pierre de Lusignan hedefin Memluk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Şa'bân'ın idaresinde bulunan,

³³¹ Anthony Luttrell'in XIV. yüzyılın ikinci yarısında Doğu'da bulunan İngiliz Haçlılar üzerine yaptığı ilgi çekici çalışması için bk. Anthony Luttrell, “English Levantine Crusaders, 1363-1367”, *Renaissance Studies* Vol. 2 No. 2, A Tribute to Denys Hay, October 1988, pp. 143-153.

³³² TLSPT, s. 126.

³³³ Paul Wittek, *age*, s. 75; Anthony Luttrell, “The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421”, s. 298.

³³⁴ Paul Wittek'e göre Haltelogo Aydınoğulları'nın merkezi Selçuk'tur. Beyliğin başında ise İsa Bey (1360-1390) bulunmaktadır. Bk. Paul Wittek, *age*, s. 75.

³³⁵ Palatia Balat, Milet'tir. Bu yıllarda Menteşeoğulları toprakları üçe ayrılmıştı. Adı geçen bölge Musa Bey'in (1359-1374) idaresindeydi. Bk. Paul Wittek, *age*, s. 75.

³³⁶ TLSPT, s. 127.

Mısır'ın zengin ticaret kenti İskenderiye olduğunu ilan eder. Philippe de Mézières, bunu duyan askerlerin sanki küçük bir kaleyi veya kasabayı ele geçirmeye gider gibi sevinmelerini garip karşılar. I. Pierre de Lusignan, Hospitalier Üstadı Raymond Berengar ile vedalaşarak kadirgasına biner. Batılı krallar tarafından küçük görülen I. Pierre de Lusignan'ın böylesi bir orduyu toplamasını büyük bir başarı olarak yansıtan Philippe de Mézières, Haçlı donanmasındaki toplam gemi ve asker sayısını vererek bunu kanıtlamaya çalışır. Onun hesabına göre donanmadaki gemi sayısı yüz civarındadır. Gemilerde bin civarında zırlı soylu vardır. Mancınık ustaları, okçular, denizciler ve diğcr silahlı askerler dâhil, Haçlı ordusunda toplamda on bin civarında asker ve bin dört yüz at bulunmaktadır. Gemi ve asker sayısını bu şekilde verdikten sonra kendince, bu küçük ordunun güçlü ve kalabalık Memluk ordusu karşısında ne kadar başarılı olabileceğini sorgular. Ancak Tanrı ve Kutsal Haçın bir parçası onların yanında olduğu için korkuya mahal olmadığını söyleyerek kendi kendini motive eder.³³⁷

Philippe de Mézières olay örgüsünü yeniden Pierre Thomas üzerinden anlatmaya başlar. Kralın kadirgasına binen Pierre Thomas, askerlerin görebileceği bir noktaya çıkarak dua etmeye başlar. Bu esnada yanında I. Pierre de Lusignan da bulunmaktadır. İncil'den kısımlar okuyarak gemileri, askerleri, silahları ve denizi kutsar ve Müslümanlar karşısında zafer kazanmak için Tanrı'dan yardım diler. Tam bu sırada kralın gemisinde büyük kızıl aslan süslemeli sancaklar göndere çekilir. Askerler Pierre Thomas'ın duasına içtenlikle yanıt verdikten sonra trampetler çalmaya başlamıştır. Haçlı askerleri yükselen sayısız sancağın arasında hep bir ağızdan “*Yaşa, yaşa Kudüs'ün ve Kıbrıs'ın kralı Petrus! İnançsız Sarazenler karşısında!*” diye haykırırlar. I. Pierre de Lusignan ile vedalaşan ve onu kutsayan Pierre Thomas, Philippe de Mézières ile birlikte kendi kadirgasına geri döner.³³⁸

Philippe de Mézières'e göre Rodos Liman'ından ayrılan Haçlı donanması su ihtiyacını karşılamak üzere rotasını Türkiye'ye³³⁹ çevirdi ve Antalya yakınlarında demir

³³⁷ TLSPT, s. 127-128.

³³⁸ TLSPT, s. 128.

³³⁹ Metinde Turchia. II. Haçlı Seferi'nden itibaren Anadolu'nun bazı kısımları için Türkiye adını kullanmaya başlayan diğcr Batı kaynakları gibi Philippe de Mézières de eserlerinde sıklıkla Türkiye tabirini kullanır. Batı kaynaklarında Türkiye adının kullanımına dair daha fazla bilgi için bk. Altay Tayfun Özcan, “XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasında Kullanımı ve Sınırları”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 22, Güz 2012, ss. 63-82.

attı. Nicolae Jorga'ya göre bu yer Gelidonya'dır.³⁴⁰ Buradan su ihtiyacını karşılayan donanma İskenderiye'ye doğru yelken açtı. Kral başka hiçbir yere saldırılmamasına ve kendi kadirgasının takip edilmesine dair kesin emir vermişti. Fakat yolculuk sırasında gemilerin birbirinden ayrıldıklarını belirten Philippe de Mézières, kralın kadirgasının birkaç gün boyunca ortalıkta görünmediğini söyler. Buna rağmen Haçlı donanması Gelidonya'dan ayrıldıktan dört gün sonra yani 1365 yılının 9 Ekim Perşembe günü sabahın erken saatlerinde tek parça halinde İskenderiye Limanı'na varır. Philippe de Mézières daha önce İskenderiye'ye saldıracakları için sevinen askerlerin, limana geldikten sonra böylesi bir şehri görmeye alışık olmadıkları için şaşkına döndüklerini ve geri çekilmeyi düşündüklerini söyleyerek bu pasajı bitirir.³⁴¹

Sabahın erken saatlerinde karşılarında onlarca kadirgayı gören İskenderiye halkı şaşkına dönerek korkuya kapıldı. Bunun üzerine sayısız Müslüman derhal şehirden çıktı ve Haçlıların limana çıkarma yapmasını engellemek amacıyla düz araziye tahta kazıklar yerleştirdi. Kral, şehirdekilerin hazırlığına rağmen orduya çekidüzen vermek ve saldırı planı yapmak amacıyla saldırı emri vermedi. Bu nedenle perşembe günü dinlenme kararı alındı. Philippe de Mézières, Haçlı donanmasının hücum etmemesi nedeniyle şehir halkının daha da korkuya kapıldığını belirtir.³⁴² Müslümanların savunma hazırlığını gören Pierre Thomas ise kralın saldırılmaması yönündeki emrinden habersiz bir şekilde, Philippe de Mézières'den bir an önce hücum emri vermesini ister ve büyük bir hırsıyla şunları söyler:

*“Ey kardeşim, en sevgili şansölye, gemilerimizle acı çeken Efendimizin hatırasına gidiyoruz, onun işkence gördüğü, çarmıha gerildiği toprağa (gitmeyi) erteleyemem. Önümüzde (Kutsal) Haç olduğu halde Sarazenlere saldıralım, bütün gemilerimiz onu takip edeceklerdir”*³⁴³

Philippe de Mézières onun cesareti ve inancı uğruna ölme isteği karşısında şaşırır ve *“Baba, henüz ölüm saatiniz değil, karaya çıkma saati değil, hürmetle, bunu yapamam”* şeklinde cevap verir. Pierre Thomas'ın bu cevap karşısında üzüldüğünü

³⁴⁰ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 285, dpnt. 6.

³⁴¹ TLSPT, s. 128-129.

³⁴² TLSPT, s. 130.

³⁴³ TLSPT, s. 130.

görse de elinden bir şey gelmemektedir. Sebebini şöyle açıklar: *“Doğrusu ben babamın kılavuzluk ettiği kadirgada yetki sahibiyim fakat kraliyet kurallarına boyun eğmek ve itaat etmek durumundayım.”*³⁴⁴

Haçlı ordusunun hareketsizliğinden istifade eden İskenderiye halkı bütün gece uyumayarak sayısız meşale ışığı altında savunma hazırlığı yapmaya devam etti. Ertesi günün güneşinin doğuşunu, *“güneş kalkanların, kılıçların ve Hristiyan gemilerinin üzerinde parlıyordu”* şeklinde betimleyen Philippe de Mézières, kralın saat üçte hücum emri verdiğini yazar. Emri duyan Pierre Thomas, elinde tuttuğu Gerçek Haç’a ait olduğu iddia edilen parçayla orduyu kutsar ve yüksek bir ses tonuyla şöyle seslenir:

*“Ey Tanrı’nın seçilmiş askerleri! Onun düşmanlarından korkmayanlar ve ondan zafer bekleyenler! Efendimiz ve onun Kutsal Haçı ile güçlendirileceksiniz. Tanrı için cesurca savaşın çünkü bugün cennetin kapıları açık!”*³⁴⁵

Kralın savaş borusunun sesini duyan ve Pierre Thomas’ın vaazıyla cesaretlenen Haçlı askerleri üzerlerine yağın ok yağmuruna aldırış etmeyerek sahile doğru kürek çekmeye başladılar. Gökyüzünün oklarla örtülü olduğunu tasvir eden Philippe de Mézières, bu ilk saldırıda çok sayıda Hristiyanın öldüğünü aktarır. Buna rağmen bir müddet sonra sahildeki savunma hattı aşılır. Philippe de Mézières Haçlılara karşı sahili savunan Müslümanları yiğitçe dövüştüklerinden dolayı övmekten çekinmez ve sahilde çok fazla kayıp veren Müslümanların surların arkasına çekilip savunamaya orada devam ettiklerini aktarır. Fakat yoğun mancınık ateşine tutulan şehrin kapılarından birinin yıkılması üzerine Hristiyanlar şehre girmeyi başarır. Böylece İskenderiye şehri 10 Ekim 1365 Cuma günü saat dokuzda tamamen ele geçirilir.³⁴⁶

İslam kaynaklarında Philippe de Mézières’in anlatisıyla örtüşen yerler olsa da bazı konularda onunla uyuşmayan noktalar bulunmaktadır. Konuya dair inceleme yapan Burak Gani Erol’un aktardığına göre el-Makrîzî ve en-Nuveyrî el-İskenderânî, Kıbrıs Kralı’nın şehre casuslar gönderdiğini, bu sayede kaleler ve hisarlar hakkında önceden bilgi aldığını, hatta bu casusluk faaliyetlerinin seferden yaklaşık 10 yıl öncesine

³⁴⁴ TLSPT, s. 130.

³⁴⁵ TLSPT, s. 130.

³⁴⁶ TLSPT, s. 131-133.

dayandığını yazmışlardır.³⁴⁷ En-Nuveyrî el-İskenderânî Haçlı donanmasında yetmiş parça gemi olduğunu ve gemilerde otuz bin asker asker bulunduğunu kaydetmiş ve ayrıca İskenderiye halkının bu gemileri ticaret gemisi zannettiğini, niyetlerini anladıklarında ise hızlıca savunma hattı oluşturdıklarını yazmıştır.³⁴⁸ Philippe de Mézières'in anlattığı gibi Haçlı donanması o gün saldırıya geçmemiştir. Saldırı için Cuma gününün seçilmesinin sebebi ise o dönemde Müslümanlar arasında yaygın olan bir kehanete göre şehrin Cuma günü yıkılacağını Haçlılar tarafından bilinmesidir.³⁴⁹ Haçlı askerlerinin karaya ok yağmuru altında zar zor çıkmaları, kapılarından birinin yıkılmasıyla şehri ele geçirmeleri gibi kayıtlar Philippe de Mézières'in anlatısını doğrular niteliktedir.³⁵⁰ İbni Tagrıberdi de Kıbrıs kralının komuta ettiği Haçlı ordusunun Muharrem ayının yirmi üçüne denk gelen Cuma günü, Müslümanların gafletinden faydalanarak yetmiş parça donanmayla şehri ele geçirdiklerini yazar. Diğer İslam kayıtlarıyla benzer nitelikte Haçlıların sayısının otuz binden fazla olduğunu aktarır. Çıkan çatışmada dört binden fazla Müslümanın öldüğünü, Haçlıların dört gün boyunca şehri yağmaladıklarını ifade eder.³⁵¹

Philippe de Mézières, Kutsal Toprakların ele geçirilmesi için son derece önemli bir adım olarak gördüğü bu zafere layıkıyla sevinemedi. Zira disiplinden yoksun askerler arasında yardıma gelecek Memluk ordusuna karşı şehrin savunulamayacağı, bu nedenle mevsim henüz elverişliyen geri çekilmenin doğru bir karar olacağı söylentileri yayılmaya başlamıştı. Nitekim bu atmosfer altında toplanan savaş konseyinde oy birliğiyle geri çekilme kararı çıktı.³⁵² Bu karar karşısında büyük hayal kırıklığına uğradığı anlaşılan Philippe de Mézières bencillik, şöhret merakı ve inanç yoksunluğu

³⁴⁷ Burak Gani Erol, *Memlûk Deniz Kuvvetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2012, s. 138-139, dpnt. 627.

³⁴⁸ Burak Gani Erol, agt, s. 139, dpnt. 629-630; Jo Van Steenberg, "The Alexandrian Crusade (1365) and the Mamlûk Sources: Reassessment of the Kitâb al-Ilmâm of An-Nuwayrî al-İskandarânî (D. A.D. 1372)", *East and West in the Crusader States, Context – Contacts – Confrontations, III: Acta of the Congress Held at Hernen Castle in September 2000*, K. Ciggaar and H. Teule (Ed.), Peeters Publishers, 2003, s. 125.

³⁴⁹ André Clot, *age*, s. 94.

³⁵⁰ Burak Gani Erol, agt, s. 139-141; Seferin İslam kaynaklarına yansımaları için ayrıca bk. Fatih Yahya Ayaz, *Memlûk-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs'ta İlk Türk Hâkimiyeti*, TTK, Ankara 2016, s. 62-64; Jo Van Steenberg, agm, s. 123-137.

³⁵¹ İbni Tagrıberdi, *en-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 227-228.

³⁵² Şehrin terk edilmesine dair diğer yorumlar için bk. George Hill, *A History of Cyprus: The Frankish Period, 1192-1432*, Vol. 2, Cambridge University Press, New York 2010, s. 333-334.

nedeniyle cennetin kapılarının kendilerine kapatıldığını ve İskenderiye'nin düşük fiyata geride bırakıldığını yazıyordu. Çünkü oyunu geri çekilmekten yana kullananların kalpleri katılaşmıştı ve mantıksızlığın sillesini yemişlerdi. Haçlı ordusu ölmek üzere olan bir zafer kazanmıştı.³⁵³

Kıbrıs'a geri dönmek üzere İskenderiye'den uzaklaşıldığı sırada gerisin geriye şehre bakarken hayal edebildiğimiz Philippe de Mézières, cenneti arkalarında bıraktıklarına inanıyordu. İskenderiye'nin terk edilmesinde onu üzen bir başka mesele daha vardı. *Oratio Tragedica*'daki kaydına göre I. Pierre de Lusignan şehrin bir bölümünü hayallerini süsleyen Haçlı tarikatının üssü olarak kullanması için Philippe de Mézières'e vermişti. Böylece Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi hususunda yeni bir aşamaya geçebilecekti. Philippe de Mézières'in olaya ilişkin kaydı şöyledir:

*“İşte uygun an, işte Efendi İsa'dan sağlam bir şekilde kurulmasını gerçekten arzuladığın ve bu uğurda çokça çabaladığın yeni Haçlı tarikatının oluşturulduğu kutsal gün. Bu, bizim son tarikatımızdır. Bu, kesinlikle Katolik inancına sahip olanların ve bütün Hristiyanların son tarikatıdır. Dindar kral (I. Pierre), bütün Hristiyanların haberdar olması ve onları bu tarikata katılmaya teşvik etmek amacıyla şöyle söyledi: Haklı savaşım sayesinde bu güzel şehir, bana Tanrı tarafından verildi ve İsa Mesih'in Tutkusu Tarikatı kuruldu. Alçakgönüllülükle ve bütün dindarlığımınla, İskenderiye şehrinin üçte birinin mülkünü Tanrı'ya ve sana, kadının oğluna ve gelecekteki kutsal şövalyeliğin temsilcisine sunuyorum. Burada hazır bulunan insanların huzurunda, bizzat Aziz Patriğin tavsiyesi üzerine sana burayı yönetme yetkisi veriyorum. Böylelikle burayı dürüstlikle ve adaletle idare etmeni ve Tanrı'nın şövalye tarikatını kurmanı onaylıyorum.”*³⁵⁴

Böylece Beşinci, Yedinci ve Sekizinci Haçlı seferlerinden sonra Mısır'ı hedef alan bir Haçlı seferi daha başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Öte yandan, İskenderiye'nin ele geçirildiği haberi yıllardır bu türden bir şey işitmeyen Hristiyanlar tarafından coşkuyla karşılandı. Öyle ki I. Pierre de Lusignan bu dönemde yazılan pek çok edebi eserde yere göğe sığdırılamıyordu. Philippe de Mézières ile irtibat halinde olduğu bilinen³⁵⁵ hatta Stefan Vander Elst'in işaret ettiğine göre kesin bir kanıt olmasa da 1377 yılında onunla

³⁵³ TLSPT, s. 133-134.

³⁵⁴ OT, s. 445; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 299; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1310.

³⁵⁵ Michael Hanly, “Courtiers and Poets: An International System of Literary Exchange in Late Fourteenth Century Italy, France and England”, *Viator* 28, 1997, s. 309, 314.

Paris'te görüşmüş olma ihtimali olan³⁵⁶ Geoffrey Chaucer'in *The Canterbury Tales* adlı başyapıtındaki şövalyesi İskenderiye alındığında oradaydı.³⁵⁷ (Bk. Resim - 1) Chaucer'in keşişi ise kralı “*Ey İskenderiye'yi gücüyle fetheden Kıbrıs Kralı asil Peter...*” sözleriyle yâd ediyordu.³⁵⁸

1.10. Philippe de Mézières'in Doğu'daki Son Yılları

Pierre Thomas 6 Ocak 1366'da Kıbrıs'ta öldü. Manevi babasının ölümü nedeniyle derin bir üzüntüye kapıldığı anlaşılan Philippe de Mézières, ona olan vefa borcunu ödemek istercesine *Vita Sancti Petri Thomae* adlı eseri kaleme aldı.³⁵⁹ “*Dostların ölümü kutlu, yaşamı övgüye değer bulunur*”³⁶⁰ diyen Cicero bir kez daha haklı çıkmıştı. Eseri yazmasının en önemli sebebi, Hristiyanlığa ziyadesiyle hizmet ettiğini düşündüğü Pierre Thomas'ı aziz ilan ettirmektir.³⁶¹ Bunu sağlamak için dört ay sonra Pierre Thomas'ın mezarını açmaktan sakınmayan Philippe de Mézières, cesedin çürümemiş olduğunu rapor ederek bu olayı da onun mucizeleri arasına ekledi.³⁶²

Kıbrıs'ta bunlar olup biterken Avrupa'da Balkanlara düzenlenecek yeni bir Haçlı seferinin telaşı vardı. 1362 yılında Osmanlı Beyliği'nin başına geçen I. Murad şehzadelik döneminden itibaren Balkanlardaki fetih hareketlerinde aktif rol oynamış ve 5 Mayıs 1361'de Edine'yi almıştı. Babası Orhan Gazi'nin ölümünden sonra 1365 yılına

³⁵⁶ Stefan Vander Elst, agm, s. 381.

³⁵⁷ Alfred W. Pollard (Ed.), *Chaucer's Canterbury Tales*, Vol. I, Macmillan and Co., Limited, London 1907, s. 3; Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales*, Nevill Coghill (trans.), Penguin Books, London 1977, s. 20; Thomas J. Hatton ve Stefan Vander Elst'in görüşlerine göre, Philippe de Mézières gerek kendi hayatı ve gerekse eserleriyle Chaucer'in şövalye karakteri için ilham kaynağı olmuştur. Bu, oldukça makul bir yorumdur. Ayrıntılı bilgi ve diğer tartışmalar için bk. Thomas J. Hatton, “Chaucer's Crusading Knight, a Slanted Ideal”, *The Chaucer Review*, Vol. 3, No. 2, Penn State University Press, 1968, pp. 77-87; Stefan Vander Elst, agm, s. 383.

³⁵⁸ Geoffrey Chaucer, *age*, s. 219.

³⁵⁹ Renate Blumenfeld-Kosinski, Philippe de Mézières ve Pierre Thomas arasındaki dostane ilişkiyi yakından incelemiştir. Bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, “Philippe de Mézières et Pierre de Thomas: Amitié, Emotions, et Sainteté au XIVe Siècle”, *Topiques de l'Amitié dans les Littératures Françaises d'Ancien Régime*, Hélène Cazes (Ed.), Vol 1, 2015, pp. 1-18.

³⁶⁰ Cicero, *age*, s. 10.

³⁶¹ Renate Blumenfeld-Kosinski, “*Philippe de Mézières's Ghostly Encounters*, s. 169; Peter Edbury, “Machaut, Mézières, Makhairas and Amadi: Constructing the Reign of Peter I (1359-1369)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 350.

³⁶² SVP, Introduction, s. 16; Evelien Chayes, “Trois Lettres pour la Postérité: La Correspondance entre Philippe de Mézières, Boniface Lupi et François Pétrarque (MS. Arsenal 499)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 89; Diğer mucizeleri için bk. Joan B. Williamson, “Allegory Then and Now: The Physician and Disease”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLII, s. 64.

kadar Karaman ve Eretna beyliklerinin tehditleri nedeniyle Anadolu'da kaldı. Daha sonra Rumeli'ye geçerek sınırlarını Balkanlara doğru genişletmeye başladı.³⁶³ I. Murad'ın faaliyetlerini durdurmak amacıyla Lapseki'ye düzenlenen başarısız Haçlı seferi girişiminden 7 yıl sonra aynı bölgeye yeni bir sefer düzenlenmesi gündeme geldi. İmparator V. Ioannes Paleologos'un kuzeni Savoie Dükü VI. Amadeus, Papa V. Urbanus'un teşvikiyle Osmanlı Beyliği'nin ilerleyişi karşısında eli kolu bağlı olan kuzenine yardım etmek amacıyla Haçlı seferi hazırlıklarına başladı. Macar Kralı I. Lajos'un ve Venedik'in de desteğini alan VI. Amadeus, 1366 yılının Mayıs ayında on beş gemi ve bini aşkın askerle Venedik'ten yola çıktı. Çanakkale Boğazı'na girmeden önce Eğriboz ve Midilli adalarının hâkimi Cenovalı Francesco Gattilusio'dan da destek alarak Gelibolu'ya saldırdı. İki günlük bir kuşatmadan sonra 15 Ağustos'da şehri ele geçiren VI. Amadeus, I. Murad'ın Rumeli'ye yaptığı asker sevkياتına büyük bir darbe vurmuş oluyordu.³⁶⁴ Bu esnada Macar Kralı I. Lajos ziyaretinden geri dönen Bizans İmparatoru, Bulgar Çarı İvan Alexandr tarafından esir alındı. Bunu haber alan VI. Amadeus, Nişabur ve Süzebolu'yu imparatorluk adına işgal etti. Ardından Varna'yı kuşatıp imparatorun salıverilmesini talep etti. Bu talep doğrultusunda imparator serbest bırakıldı ve VI. Amadeus ile beraber Konstantinopolis'e geldi. Para ve asker sıkıntısı çeken VI. Amadeus seferlerine daha fazla devam edemediğinden 1367 Haziranında ele geçirdiği yerleri imparatora bıraktı ve Avrupa'ya geri döndü.³⁶⁵ Philippe de Mézières *Songe du vieil pélerin*'in bir kısmında Bizans İmparatoru'nun elinde kalan toprakları sayarken, VI. Amadeus'un Gelibolu'yu ele geçirip imparatora bıraktığından bahseder:

*“Ve şimdi uzun süren yokluğumuzun bir sonucu olarak, bu zavallı imparatora sadece Konstantinopolis şehri, Savoie Kontu'nun Türklerle savaşarak fethettiği ve imparatora bıraktığı Gelibolu şehri, bunun yanı sıra Alaşehir adında başka bir şehir ve birkaç kale kaldı...”*³⁶⁶

³⁶³ Halil İnalçık, “Murad I”, s. 156.

³⁶⁴ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 334-336; Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 294-300; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 130-131; Anthony Luttrell, “1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri”, s. 143.

³⁶⁵ Kennett M. Setton, *The Papacy and the Levant...* s. 300-311; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 131; Anthony Luttrell, “1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri”, s. 136.

³⁶⁶ SVP, s. 174; İlgili bölümün çevirisi için bk. Murat Çaylı, “Il n'est Pas Or, Quanqu'il Appert” Le Songe du Vieil Pelerin'a Göre XIV. Yüzyıl Sonlarında Kuzey Afrika ve Orta Doğu”, *MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, S. 2, 2020, s. 93-94.

Haçlı donanmasının İskenderiye'ye düzenlediği ani baskın Doğu Akdeniz ticaretini sekteye uğrattı. Papalık Temsilcisi unvanıyla Hristiyanların Müslümanlar ile ticaret yapmalarını yasaklayan Pierre Thomas'ın³⁶⁷ yanı sıra Memluk Sultanı da Avrupalı tüccarların şehirlerinde ticaret yapmalarını yasakladı. Bu gergin ortam en büyük gelir kaynağı ticaret olan İtalyan devletlerinin Memluklar ile anlaşmasına kadar sürdü. I. Pierre de Lusignan ise ticari ilişkilerin bozulmasına aldırış etmeyip Türk şehirlerine yapılan saldırılarına yenilerini ekliyordu. 1366 yılının Mayıs ayında Alanya üzerine yolladığı 22 kadırgadan oluşan donanma, Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in Alanya'ya yardıma gelmesi nedeniyle başarısız oldu. Philippe de Mézières'in de katıldığı sefer, onun son askeri seferiydi.³⁶⁸ Ocak 1367'de 15 kadırgalık bir donanma ile Trablus'a saldıran I. Pierre de Lusignan kente Ekim ayında tekrar saldırdı.³⁶⁹ Buradan Tartus'a saldırıp şehri yağmaladıktan sonra Lazkiye'ye yönelse de başarılı olamadı.³⁷⁰

1366 yılının Haziran ayında yeni bir Haçlı seferi planlayan I. Pierre de Lusignan papaya yazdığı mektubu ulaştırmak amacıyla Kıbrıs'tan ayrılan Philippe de Mézières, 17 Ağustos 1366'da Avignon'da görüştüğü Papa V. Urbanus'u ikna etmeyi başardı. Bu gelişmenin ardından papa tarafından yayımlanan bir fermanla Venedik, Ceneviz ve Katalanların Müslümanlar ile ticaret yapmaları yasaklandı.³⁷¹ Avignon'dan ayrıldıktan sonra Haçlı seferine destek aramak üzere Aragon, Kastilya ve bir ihtimal Portekiz'e seyahat eden Philippe de Mézières 1367 Eylül'ünde Venedik üzerinden tekrar Kıbrıs'a döndü.³⁷² Yılsonunda I. Pierre de Lusignan ile beraber yeniden İtalya'ya geldi. 1368 yılının Mart ayında Roma'da, Eylül ayında ise Venedik'teydiler. İkisi de bunun birlikte yaptıkları son yolculuk olduğunun ve birbirlerini bir daha göremeyeceklerinin farkında değildi. Çünkü 23 Eylül 1368'de Venedik'ten ayrılan I. Pierre de Lusignan 16-17 Ocak 1369 gecesi Kıbrıs'taki sarayında suikaste uğradı.³⁷³ (Bk. Resim - 2) Hristiyan dünyayı

³⁶⁷ TLSPT, s. 141.

³⁶⁸ SVPEC, Introduction, s. LXVI; 1366 yılında düzenlenen seferlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Leontios Makhairas, *age*, s. 161; Amadi, s. 415; Strambaldi, s. 71; s. 157-161; Florio Bustron, s. 263; M. C. Şehabeddin Tekindağ, Karamanlı'ların Gorigos Seferi (1367)", *TD*, VI/9, İstanbul 1954, s. 168; Mehmet Ali Bozkuş, "Geç Ortaçağ'da Tutulmuş...", s. 141-142.

³⁶⁹ Guillaume de Machaut, s. 205-207; İbni Tagrıberdi, s. 233; Özge Bozkurtoğlu Özcan, agm, s. 403.

³⁷⁰ Amadi, s. 417-418; Fatih Yahya Ayaz, *age*, s. 68-69; Özge Bozkurtoğlu Özcan, agm, s. 403-404.

³⁷¹ SVPEC, Introduction, s. LXVI-LXVIII; George Hill, *age*, s. 341.

³⁷² N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 346; Abdel Hamid Hamdy, agm, I, s. 51.

³⁷³ Guillaume de Machaut, s. 267-272; Sophie Hardy, *agt*, s. 252-256; N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 381; George Hill kralın öldürüldüğü tarihi 17 Ocak 1369 olarak kabul eder. George Hill, *age*, s. 365; Jean Richard da 1369 yılında Kıbrıs Krallığı'nda yaşananlara geniş bir perspektifle yaklaştığı

yasa boğan gelişme üzerine, Chaucer'in keşişi herkesin adına kralın ardından şöyle yakarıyordu:

“Ey gücüyle İskenderiye şehrini fetheden asil Kıbrıs Kralı Peter! Yaşadığın sürece öyle zaferler kazandın ki pek çokları seni kıskandı. Bu yüzden seni yatağında öldürdüler. Kader işte böyle döndürür çarkını, insanı şan ve şereften acıya götürür.”³⁷⁴

1.11. Avrupa'ya Dönüşü ve Fransa Sarayı'ndaki Günleri

Philippe de Mézières hem yakın dostunu hem de Kudüs'ün ele geçirilmesi düşüncesinin ve şövalyelik tarikatı projesinin büyük bir destekçisini kaybetmişti. Kıbrıs Şansölyeliği görevini de kaybettiğinden Avrupa'ya döndü. Üç yıl boyunca yaşadığı Venedik'te şövalyelik tarikatı projesi üzerine kafa yorma imkânı bulmuştu. Diğer taraftan yarımadanın meşhur isimleriyle bağlantı kurmaktan geri kalmıyordu. Laura'ya olan aşkını dizelere dökerek *Canzoniere*'yi oluşturan meşhur Petrarca³⁷⁵ ile tanıştı ve muhtemelen onun etkisiyle *Chartreuse de Montello* adlı tarikata destek verdi.³⁷⁶ 1369 veya 1370 yılında *Scuola Grande di San Giovanni Evangelista*³⁷⁷ tarikatına katılan Philippe de Mézières, Pierre Thomas'ın İskenderiye Haçlı Seferi'nde askerlere moral verirken elinde tuttuğu Gerçek Haç'ın bir parçasını buraya bağışladı.³⁷⁸ (Bk. Resim - 3).

çalışmasında aynı tarihi esas alır. Bk. Jean Richard, “La Revolution de 1369 dans le Royaume de Chypre”, *Bibliothèque de l'école des Chartes*, T. 110, 1952, s. 108.

³⁷⁴ Chaucer's *Canterbury Tales*, s. 383-384; Geoffrey Chaucer, *age*, s. 219.

³⁷⁵ 20 Temmuz 1304'te Arezzo'da doğan Petrarca eğitim için birçok Avrupa şehrinde dolaştıktan sonra İtalya'ya döner. Eserleri için ilham kaynağı olan Laura'yı ve birçok dostunu veba salgınında kaybeder. Belirli aralıklarla birçok İtalya şehrinde yaşamış olan Petrarca 18 Temmuz 1374 tarihindeki ölümüne kadar pek çok eser kaleme alır. Petrarca'nın hayatına dair daha fazla bilgi için bk. Antonio Niero, “Pétrarque (François Petrarca), 1304-1374”, *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris 1984, pp. 1208-1217; Pinar Ülgen, “Avrupa'nın Aydınlanma Süreci ve İlk Hümanist: Petrarch” *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Tam Metinler Kitabı*, Ender Eyüboğlu ve Sami Baskın (Ed.), Saybilder Yayıncılık, 2018, ss. 189-195; Philippe de Mézières ve Petrarca arasındaki yazışmalara dair yapılan inceleme için bk. Evelien Chayes, *agm*, s. 83-117.

³⁷⁶ Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1311; Michael Hanly, “Courtiers and Poets...”, s. 309; Michael Hanly, “Philippe de Mézières and The Peace Movement”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 64.

³⁷⁷ <https://www.scuolasangiovanni.it/storia-scuola-grande-san-giovanni-evangelista/>

³⁷⁸ Sansovino'ya göre 1369. Bk. Francesco Sansovino, *age*, s. 34; N. Jorga, *Le Testament de Philippe de Mézières*, s. 120; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1311; James H.S. McGregor, *Venice from the Ground Up*, The Belknap Press of Harvard University Press, Canada 2008, s. 157; Holger A. Klein'nin, Philippe de Mézières'in bu hareketini detaylıca ele alan ve Kardinal Bessarion ile karşılaştıran örnek çalışması için bk. Holger A. Klein, “Cardinal Bessarion, Philippe de Mézières and the Rhetoric of Relics in Late Medieval Venice”, *La Stauroteca di Bessarione fra Constantinopoli e Venezia*, a cura di

Bu eylemiyle Venedik'te el üstünde tutulurken, Gerçek Haç'a ait olduğu iddia edilen bir parçanın şehirde bulunması Venedik'e büyük şöhrat getirdi. Fatih Sultan Mehmet'in portresini çizen Gentile Bellini'nin yanı sıra Vittore Carpaccio, Lazzaro Bastiani gibi ünlü Rönesans ressamaları bu konuyu tablolarına işlemekten geri kalmayacaklardı.³⁷⁹ (Bk. Resim - 4, 5, 6).

1372 yılı başlarında Venedik'ten ayrılarak Avignon'a giden Philippe de Mézières, o yılın sonuna kadar yeni papa XI. Gregorius'un hizmetinde kaldı.³⁸⁰ 21 Kasım 1372'de Avignon'daki Papalık sarayında ilk defa kutlanmaya başlayan *Presentacionis Beate Marie Virginis in Templo* için düzenlenen teatral organizasyonda görev aldı ve bu önemli anı kayda geçirdi.³⁸¹ 1373 yılında ise Paris'te, duvarları fleur de lis³⁸² armasıyla kaplı Fransa Sarayı'ndaydı. *Bilge* lakaplı Fransa Kralı V. Charles, methini duyduğu Philippe de Mézières'i kral danışmanı olarak atadı. 21 Ocak 1338'de³⁸³ Vincennes'de doğan V. Charles'a 1349 yılında II. Humbert'ten satın alınan Viennois bölgesinin idaresi verilmişti. Poitiers Muharebesi'nde babasının, kardeşinin ve asilzadelerin İngilizlere esir düştüğünü görünce savaş meydanından ayrılmıştı. Babasının yokluğunda kral naipliği görevini üstlendiği dört yıl boyunca Jacquerie isyanları ve ailesinin salıverilmesi için gereken fidyeyi toplamakla uğraşan V. Charles, babasının ölümünün ardından krallık tacını giydi.³⁸⁴ Hatırlayacak olursak 19 Mayıs

Holger A. Klein, Valeria Poletto e Peter Schreiner, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venezia 2017, pp. 3-39.

³⁷⁹ LVSM, Introduction, s. 39; Kiril Petkov, *The Anxieties of a Citizen Class: The Miracle of the True Cross of San Giovanni Evangelista*, Venice 1370-1480, Brill Publishers, Leiden 2014, s. 15-20; Patricia Fortini Brown, "An Incunabulum of the Miracles of the True Cross of the Scuola Grande di San Giovanni Evangelista", *Civici Musei Veneziani d'Arte e di Storia*, Bollettino, N. S. 27, n. 1-4, 1982, pp. 5-8.

³⁸⁰ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 404, 406-407; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1311.

³⁸¹ John H. Arnold, *Belief and Unbelief in Medieval Europe*, Hodder Education, London 2005, s. 65.

³⁸² Iris des marais (bataklık süseni) çiçeği. Bizans imparatorları, Venedikliler ve Selçuklular tarafından da kullanılan sembol Clovis döneminden itibaren çeşitli şekillerde kullanılmaya başlamıştır. Fleur de lys, haç ve kara kurbagasından sonra XII. yüzyıldan itibaren Fransa krallarının armalarında ve giysilerinde yer alır. Dönem minyatürlerinde Fransa kralının sarayında, elbiselerinde ve hatta at koşum takımları üzerinde mavi zemin üzerinde sarı fleur de lys görülebilir. Konuya dair yazılan önemli bir kaynak için bk. Anne Lombard-Jourdan, *Fleur de Lis et Oriflamme: Signes Célestes du Royaume de France*, Presses du Cnrs, Paris 1991, s. 10, 34-35, 125; Selçuklulardaki kullanımı için bk. Selçuk Mülayim, "Selçuklu Palmet Motifinin Tipolojisi", *Anadolu (Anatolia)*, S. 20, Ankara 1984, ss. 141-153.

³⁸³ Roland Delachenal, "Date de la Naissance de Charles V", *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 64, 1903, s. 94-95.

³⁸⁴ Pierre Goubert, *The Course of French History*, Maarten Ultee (trans.), Routledge, New York 2003, s. 51-53.

1364'de düzenlenen taç giyme törenine Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan da katılmıştı.³⁸⁵

Philippe de Mézières, Paris'te bulunduğu süre içinde V. Charles'ın gözde danışmanları arasına girme konusunda zorluk çekmedi. Saatlerce süren derin sohbetleri kralla dostane bir ilişki kurmasını sağlamıştı. Diplomatik işlerde görev almakla beraber İngilizler ile yapılan savaşlarda V. Charles'a önemli tavsiyeler veriyor,³⁸⁶ kralla bazı ticarî konularda anlaşmazlık yaşayan Venedik Doçu Andrea Contarini'nin ricası üzerine kralı yeni bir anlaşma yapmaya ikna ediyordu.³⁸⁷ Ancak tüm bu yakınlığa rağmen Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi ve şövalyelik tarikatının kurulması konularında I. Pierre de Lusignan'dan aldığı desteğin bir benzerini V. Charles'dan alamadı. İngilizlere kaybedilen toprakların geri alınması ve krallığın iktisadî kalkınması³⁸⁸ kralın öncelik verdiği başlıca konular olduğundan Philippe de Mézières'in telkinlerini dikkate almamıştı.

Bitmek bilmeyen bir öğrenme arzusuna sahip olan V. Charles, Nicole Oresme, Eustache Deschamps,³⁸⁹ Gervais Chrétien³⁹⁰ ve daha pek çok önemli düşünürü etrafına

³⁸⁵ SVP, Introduction, s. 14; GCF II, s. 2-3.

³⁸⁶ Françoise Autrand, *Charles VI: La Folie du Roi*, Librairie Arthème Fayard, Paris 1986, s. 26; Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, *Interpreting Warfare and Knighthood...* s. 10; Gisela Naegle, "Resveiller Ceulx Qui Dorment En Pechié: Philippe de Mézières et la Tradition des Miroirs du Prince", *Le Prince en Son «Miroir»*, *Littérature et Politique sous les Premiers Valois*, De Boeck Supérieur (Ed.), Le Moyen Age, T. CXVI, 2010/3, s. 632.

³⁸⁷ Pierre-Vincent Claverie, "Grandeur et Décadence de la Communauté Narbonnaise de Chypre au Moyen Âge", *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXXIX (2016-2018), Λευκωσία 2019, s. 64-65.

³⁸⁸ V. Charles yeni bir vergi sistemi getirmiş, İngiliz ordusu karşısında bitap düşen orduyu modernize ederek yeni tip bir ordu kurmuştur. Daha fazla ayrıntı için bk. Boris Bove, *age*, s. 162-164.

³⁸⁹ 1340'lı yıllarda Vertus'da doğan Eustache Deschamps'ın ünlü ozan Guillaume de Machaut'dan dersler aldığı bilinmektedir. 1368 yılında V. Charles'ın hizmetine girerek çeşitli diplomatik görevlere atanır. İngilizlere karşı yapılan savaşlara da katılan Eustache Deschamps'ın şiirleri Orta Çağ edebiyatının seçkin örneklerindendir. Hayatı ve eserleri için bk. Ian S. Laurie, "Eustache Deschamps: 1340(?) - 1404" *Eustache Deschamps, French Courtier-Poet - His Work and His World*, Deborah M. Sinnreich-Levi (Ed.), AMS Press, New York 1998, s. 1-31; Bove, *age*, s. 610; Onun eserlerinde görülen Philippe de Mézières etkisi için bk. Michelle Stoneburner "Le Miroir de Mariage: Misunderstood Misogyny", *Eustache Deschamps, French Courtier-Poet - His Work and His World*, Deborah M. Sinnreich-Levi (Ed.), AMS Press, New York 1998, s. 152-153; Niğbolu öncesi Haçlı seferi çağrısı için bk. Esat Uras, *age*, s. 27.

³⁹⁰ Gervais Chrétien 1320'li yıllarda Vendes'da doğdu. Paris Üniversitesi'nde tıp eğitimi aldıktan sonra astronomi ve tıp alanlarında çalışmalar yaptı. V. Charles'ın ilk doktoru olan Gervais Chrétien'in, her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da astroloji ve tıp fakültesinin kurucusu olduğu kabul edilir. Detaylı bilgi için bk. Jean-Patrice Boudet, "Charles V, Gervais Chrétien et les Manuscrits Scientifiques du College de Maître Gervais", *Médiévales* 52, Printemps 2007, s. 18.

topluyordu. Bu düşünürlerin çalışmalarından faydalanmakla beraber onlardan Latince ve Grekçe eserleri Fransızcaya çevirmelerini istiyordu.³⁹¹ Aristoteles'in *Politik*, *Etik* ve *Ekonomi* eserleri Nicole Oresme tarafından tercüme edilmişti.³⁹² Nicole Oresme, Philippe de Mézières'in tanıma fırsatı yakaladığı önemli entelektüellerden biriydi. Paris Üniversitesi'nde eğitim alan önemli düşünür teoloji, matematik, astronomi ve daha pek çok alanda eserler yazmıştı. Uzun yıllar boyunca arkadaşı olduğu V. Charles'ın danışmanlığını da yapan Oresme, Philippe de Mézières üzerinde hayranlık uyandıran bir etki bırakmıştır. Nitekim *Songe du vieil pélerin*'da kendisinden “*zeki filozof ve teolog*”³⁹³ olarak bahsettiği Oresme'in eserlerinden özellikle Aristoteles düşüncesini öğrenmek için çokça yararlandığı görülmektedir.³⁹⁴

V. Charles, yaşadığı çağa göre zengin sayılabilecek bir kütüphane kurmuştu. (Bk. Resim - 7). 1372 yılında kurulan Louvre Kraliyet Kütüphanesi'nde Christine de Pizan'ın³⁹⁵ naklettiğine göre Augustinus, Aristoteles, Vegetius, Valerius Maximus, Ptolemaios ve daha pek çok yazara ait bine yakın el yazması bulunuyordu.³⁹⁶ Kütüphaneden birçok soyluya kitap bağışı yaptığı bilinen V. Charles, kraliyet danışmanı Philippe de Mézières'e cildi süslü bir *Mezmurlar* hediye etmişti.³⁹⁷ Bu hediye haricinde, yazdığı eserlerdeki bilgi birikimini göz önünde bulundurarak Philippe de Mézières'in de bu kütüphanede uzun saatler geçirdiği ve burada bulunan pek çok kitabı okuduğu kolaylıkla ifade edilebilir.

³⁹¹ Michael Hanly, “Courtiers and Poets...”, s. 310; Kralın ilgi duyduğu bilimsel konularla ilgili detaylı bilgi için bk. Christine de Pizan, *Le Livre des Faits et Bonnes Moeurs du Roi Charles V le Sage*, Editions Stock, Paris 1997, s. 195-216.

³⁹² Françoise Autrand, “France Under Charles V and Charles VI”, *The New Cambridge Medieval History c.1300-c.1415*, Vol. VI, Michael Jones (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 424.

³⁹³ SVPEC I, s. 755.

³⁹⁴ Daisy Delogu, “How to Become the “Roy Des Frans”: The Performance of Kingship in Philippe de Mézières's *Le Songe du Vieil Pelerin*”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 149; Philippe de Mézières ve Nicole Oresme arasındaki münasebet için ayrıca bk. Michel de Boüard, “Autor de Nicole Oresme: Philippe de Mézières, *Le Sonde du Vieil Pélerin*”, *Annales de Normandie*, 19e année, N. 4, 1969, pp. 363-364.

³⁹⁵ Christine de Pizan'ın hayatı ve eserleri için bk. Pınar Ülgen, “Bir Ortaçağ Kadınının Aynasından Onur ve Varlık Olgusu: *Christine de Pizan*”, *Uluslararası Bilim, Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Kongresi Tam Metin Kitabı*, Olcay Söngüt, Özlem Gedikli ve Sami Baskın (Ed.), Saybilder Yayıncılık, 2018, ss. 157-168.

³⁹⁶ Christine de Pizan, *age.*, s. 216-218; Françoise Autrand, *Charles V*, Librairie Artheme Fayard, Paris 1994, s. 719-721.

³⁹⁷ Léopold Delisle, *Recherches sur la Librairie de Charles V*, Partie I, H. Champion, Libraire-Editeur, Paris 1907, s. 120.

Philippe de Mézières, kraliyet danışmanlığı görevine ilaveten genç prens VI. Charles'ın özel öğretmeni olarak atandı. Prens'in eğitime son derece önem veren Philippe de Mézières, V. Charles'ı Haçlı seferi düzenlemeye ikna edememişti ama genç prensi gelecekteki Haçlı seferlerinin lideri olarak yetiştirme arzusundaydı. Oğluna bir Haçlı seferi tutkunu olan Philippe de Mézières'i eğitici olarak ataması, V. Charles'ın da oğlunu bir Haçlı seferine hazırlamak istediğini düşündürür.³⁹⁸ Jean Froissart her ne kadar Philippe de Mézières'i *Marmousets*'ler³⁹⁹ arasında saymasa ve V. Charles'ın oğlunun eğitime ne kadar önem verdiğini aktaran Christine de Pisan, Philippe de Mézières'den hiç bahsetmese⁴⁰⁰ de onun VI. Charles'a verdiği öğütler görevini bıraktıktan sonra da devam etti.

Philippe de Mézières'in Fransa Sarayı'ndaki günleri bu şekilde geçerken, Roma'da Katolik Hristiyanlığı iki kutba ayıran önemli bir gelişme yaşandı. Bir süre hizmetinde çalıştığı Papa XI. Gregorius 1378 yılının Mart ayında öldü. Bunun üzerine 8 Nisan 1378'de Bartolomeo Prignano, kardinaller tarafından VI. Urbanus unvanıyla papa olarak seçildi. Fakat kardinaller birkaç ay sonra bu kararlarından vazgeçip Cenevrelili Robert'i VII. Clemens unvanıyla 20 Eylül 1378'de papa olarak seçtiler. VII. Clemens, bu kararı tanımayan VI. Urbanus'un Roma'yı terk etmemesi üzerine Avignon'daki eski Papalık sarayında yaşamaya başladı. Katolikliğin merkezi Papalıkta yaşanan bu dini bölünme, kısa süre içerisinde Avrupa krallıkları arasındaki siyasi bölünmeyi beraberinde getirdi. Başta Fransa olmak üzere Aragon, Kastilya ve İskoçya krallıkları VII. Clemens'i, İngiltere, Kutsal Roma İmparatorluğu ve İtalyan şehir devletleri ise VI. Urbanus'u gerçek papa olarak tanıdıklarını ilan ettiler.⁴⁰¹ Yaklaşık kırk yıl boyunca devam eden bölünme Philippe de Mézières ve Eustache Deschamps gibi dönem

³⁹⁸ James Magee, "Crusading at the Court of Charles VI, 1388-1396", *French History*, Vol. 12, No. 4, Oxford University Press 1998, s. 369.

³⁹⁹ Marmouset, Jean Froissart'ın VI. Charles'ın danışmanları için kullandığı kavramdır. Françoise Autrand, Philippe de Mézières'i de onların arasına ekler. Konuya dair tartışmalar için bkz. John Bell Henneman, *Olivier de Clisson et la Société Politique Française sous le Règnes de Charles V et de Charles VI*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2011, s. 124 dipnot 2, 201; Françoise Autrand, *Charles VI...*, s. 199-200.

⁴⁰⁰ Christine de Pisan, *age.*, s. 77-78.

⁴⁰¹ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. M. Creighton, *A History of The Papacy: The Great Schism – The Council of Constance*, Vol. 1, Houghton, Mifflin, & Co., Boston 1882; Rollo-Koster, *age.*, s. 240-260; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının...*, s. 117-145; Fatih Durgun, "Dini ve Siyasi Yönleriyle Ortaçağ Batı Kilisesi'nde Büyük Bölünme (1378-1417)", *Orta Çağ'da Din ve Devlet, Doğu Batı Ekseninde*, Ayşe Atıcı Arayancan (Ed.), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, ss. 177-199.

yazarları tarafından eleştiri yağmuruna tutuldu ve Minotauros, Ascende Calve gibi çeşitli mitolojik yaratıklar üzerinden dahi eleştirildi.⁴⁰²

1.12. Osmanlı Beyliği'nin Durduramaz İlerleyişi ve Haçlı Seferleri

Balkanlardaki hareketlilik hız kesmeden devam ediyordu. Philippe de Mézières Doğu Akdeniz'den uzak kaldığı için Osmanlı Beyliği'nin başrolde oynadığı gelişmeleri eski hızıyla takip edemiyor olsa da bulunduğu makam nedeniyle olanlardan tamamen habersiz değildi. Bu yüzden onu, Doğu'dan gelen her türden bilgiyi eserlerinde kullanmak üzere fişlerken hayal etmemiz pek de yanlış olmaz. Balkanlara dönecek olursak: I. Murad 1364 yılında Sırp sındığı'ndaki galibiyetten sonra Balkanlardaki fetihlerine hız vermişti. Aldığı galibiyet, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın ifade ettiği gibi gurura kapılmasına ve gevşemesine sebep olmamış, tam tersine attığı her adımın Hristiyanlar tarafından anbean takip edildiğini ve uyanık olması gerektiğini anlamasını sağlamıştı.⁴⁰³ 1365 yılında beyliğin merkezini Bursa'dan Edirne'ye nakletmesi bölgeye kalıcı olarak yerleşeceğinin ilanıydı. 1367 yılından itibaren Bulgarların elindeki Kızılağaç, Yanbolu, İhtiman, Samokov ile Bizans hâkimiyetindeki Hayrabolu, Pınarhisar, Vize ve Kırklareli'ni fethetmesi Doğu Trakya'daki Osmanlı üstünlüğünü pekiştirmişti.⁴⁰⁴ I. Murad'ın yayılmacı ve yerleşimci hareketlerine son vermek isteyen Sırp Kralı Vukaşin ve kardeşi Serez Prensi Uğlyeşa, topladıkları birliklerle 1371 yılında Edirne'ye doğru harekete geçti. 1364 yılında Macar Kralı I. Lajos'un komutasındaki Haçlı ordusunun bozguna uğradığı yer olan Çirmen'de Osmanlı ordusuyla yeniden karşılaştılar. 26 Eylül 1371'de yapılan muharebede Sırp ordusu yine yenilgiye uğradı. Uğlyeşa savaş meydanında öldü, Vukaşin ise kaçarken askerleri tarafından öldürüldü. Bu zaferden sonra Makedonya Osmanlı kontrolüne girdi. Bizans İmparatorluğu'nun ve

⁴⁰² Konuya ilişkin detaylı bilgi veren üç önemli çalışma için bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, *Poets, Saints, and Visionaries of the Great Schism, 1378-1417*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2006; Hélène Millet, "Le Grand Schisme d'Occident selon Eustache Deschamps: Un Monstre Prodigeux", *Miracles, Prodiges et Merveilles au Moyen Age, Actes des Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public*, 25e Congrès, Orléans 1994, pp. 215-226; Orit Schwartz & Robert E. Lerner, "Illuminated Propaganda: The Orgins of the 'Ascende Calve' Pope Prophecies" *Journal of Medieval History*, 20:2, 1994, pp. 157-191.

⁴⁰³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 153.

⁴⁰⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 153-154.

Balkan krallıklarının I. Murad'ın hâkimiyetini tanımasıyla bölgedeki Osmanlı üstünlüğü bir kez daha kanıtlandı.⁴⁰⁵

Çirmen'de alınan galibiyetten sonra Makedonya bölgesini kontrol altına alan ve 1375 yılında da Niş'i ele geçiren I. Murad, 1376 yılında Sırp Kralı Lazar ile imzalanan antlaşma sonrasında Rumeli fetihlerine ara vererek yönünü Anadolu'ya çevirmişti. Bu antlaşma gereğince Sırlar, Osmanlı Beyliği'ne haraç ve asker verecekti.⁴⁰⁶ 1380'de yeniden başlayan ve Balkanların içlerine kadar uzanan fetih hareketlerini İsmail Hakkı Uzunçarşılı anlaşılır bir biçimde özetlemiştir.⁴⁰⁷ 1387 yılına gelindiğinde, Sırlar ile yapılan antlaşma gereği Osmanlı ordusuna katılan Sırp askerlerden bazılarının, Karamanoğlu Alâeddin Ali üzerine düzenlenen bir sefer sırasında emre itaatsizlik yüzünden idam edilmesi Sırp Kralı Lazar'ın antlaşmayı bozmasına sebep oldu. 30.000 kişilik orduyla Osmanlı topraklarını yağmalamaya başlayan Sırlar, Lala Şahin Paşa komutasındaki 20.000 kişiden oluşan Osmanlı ordusu tarafından durduruldu. 27 Ağustos 1387'de Ploşnik'te yapılan savaşı Sırp ordusu kazandı. Ploşnik galibiyeti Hristiyanların zihnindeki Osmanlı Beyliği'nin yenilemezliği düşüncesini zayıflattı ve Haçlı seferi düzenlenmesi fikrini yeniden gündeme getirdi.⁴⁰⁸ Böyle düşünenler arasında şüphesiz Philippe de Mézières de bulunuyordu.

Ploşnik yenilgisi, Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişine yeni bir ivme kazandırdı. Sırbistan topraklarının tamamını ele geçirmeyi kendisine yeni hedef olarak belirleyen I. Murad, bu amaçla oğullarını ve kendisine tabî hükümdarları Sırlar üzerine düzenleyeceği yeni sefere çağırdı. Feridun Emecen, Anadolu beylerinin yanı sıra Kral Marko komutasındaki Makedonyalıların ve Konstantin Dejanovic'in liderliğindeki Bulgarların da onun davetine icabet ettiklerinin üzerinde durur.⁴⁰⁹ Bu unsurlardan oluşan Osmanlı ordusu Sırp, Hırvat, Arnavut, Bosna, Bulgar, Macar ve Çek

⁴⁰⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 154-155; Halil İnalcık, "Murad I", s. 157-158; Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 54; Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 137; Haldun Eroğlu, agm, s. 86.

⁴⁰⁶ Haldun Eroğlu, agm, s. 87.

⁴⁰⁷ I. Murad'ın Anadolu ve Rumeli'deki faaliyetleri için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 156-160.

⁴⁰⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 193, 219; Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 61.

⁴⁰⁹ Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 45; Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *DİA*, C. 26, TDVY, Ankara 2002, s. 222.

askerlerinden oluşan Haçlı ordusu ile 15 Haziran 1389'da⁴¹⁰ Kosova'da karşı karşıya geldi. Savaş taktiğinin tartışıldığı toplantıda Şehzade Bayezid'in cephe savaşı fikri kabul edildi. Bu taktik ile birleşik Haçlı ordusunu büyük bir yenilgiye uğratan I. Murad, muharebe alanında suikaste uğradı. Bunun üzerine esir durumdaki Sırp Kralı Lazar idam edildi. Osmanlılar muharebeyi kazanmış olsalar da büyük başarılarla imza atan sultanları I. Murad'ı kaybetmişlerdi. Her şeye rağmen Kosova Meydanı'nda Sırp Krallığı'na büyük bir darbe vurulmuş, Osmanlı Beyliği'nin bölgeye kalıcı olarak yerleşmelerinin önü açılmıştı.⁴¹¹

Yeni sultan I. Bayezid, 1389-1392 yıllarını I. Murad'ın ölümünden cesaret alarak ayaklanan Anadolu beyleriyle mücadele etmek üzere Anadolu'da geçirmişti. Bu 4 yıllık süre, Osmanlı Beyliği'ne tabî olan Hristiyan devletlerin Macar Kralı Sigismund'a ve Venedik'e yakınlaşmasına fırsat tanımıştı. Bu duruma son vermek ve Osmanlı kontrolünü bölgede yeniden tesis etmek isteyen I. Bayezid 1393 yılında Balkanlara döndü.⁴¹² Venedik'i ticari imtiyazlar vererek Osmanlılara karşı kurulan Hristiyan bloğundan ayırmak istiyor, diğer taraftan donanmayı güçlendirecek adımlar atıyordu. Ege kıyılarındaki Türk beyliklerini ilhak eden Osmanlıların çeşitli limanlarda yeni gemiler hazırlattığını öğrenen Venedik Senatosu ise 1392 yılında, bir zamanlar Aydınogulları ve diğer Türk beyliklerine karşı kurulmuş olan ittifakın bir benzerini I. Bayezid'e karşı kurma meselesini tartışıyordu.⁴¹³ Deniz gücü üstün Venedik'e karşı bu şekilde tedbir almaya çalışan I. Bayezid, Macar Kralı Sigismund'a karşı farklı bir siyaset izlemeyi tercih etti. Bir taraftan yokluğundan istifade ederek beyliğe olan bağlılığı gevşeyen Hristiyan idarecileri cezalandırdı, diğer taraftan 1394 yılından itibaren Macaristan içlerine saldırmaya başladı. 1393-1395 yıllarında Bulgaristan'ın tamamını ilhak etti ve Eflak'ı, beyliğe bağlı bir prensliğe dönüştürdü. Bu dönemde

⁴¹⁰ Feridun Emecen bu tarihin eski takvime dayalı olması nedeniyle 28 Haziran tarihi üzerinde de durulduğunu belirtir. Bk. Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", s. 222.

⁴¹¹ Halil İncalcık, "Murad I", s. 162; Halil İncalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 62-63; Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", s. 222; Haldun Eroğlu, agm, s. 88.

⁴¹² Sürece dair ayrıntılar için bk. Halil İncalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 63-65.

⁴¹³ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 488; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 200; İki taraf arasındaki ilişkilerin gerginleşme sürecine dair bk. Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 140-141.

Osmanlıların kontrolünde olan Niğbolu şehri, Bulgaristan ve Eflak arasında kurulan köprünün kilit taşı konumuna yükselmiş ve bir hayli önem kazanmıştı.⁴¹⁴

Osmanlı saldırısına maruz kalarak Türklerle mücadelede kalkan görevi üstlenen Macar Krallığı, artık antemurale⁴¹⁵ statüsüne yükseldiğinden Avrupa'dan acil yardım talep ediyordu. Macarların yardım çağrısına, başkenti I. Bayezid tarafından iki defa kuşatılan ve üçüncüsüne dayanmaya hazırlanan Bizans İmparatorluğu'nun çağrıları karışıyordu. Bu manzara kaşısında Roma'daki Papa IX. Bonifacius ve Avignon'daki muadili XIV. Benedictus, Avrupa içlerine sokulmuş bir kama haline dönüşen Osmanlı ilerleyişini durdurmak üzere yeni bir Haçlı seferi için ferman yayınladılar.⁴¹⁶ Kutsal çağrı Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Halil İnalcık'ın aktardığı üzere, kendisine bahsedilen imtiyazlara rağmen Venedik de Osmanlı tehdidine göz yumamaz hale gelmiş ve hatta Haçlı seferi müzakerelerinin merkezi olmuştu.⁴¹⁷ Philippe de Mézières'in ilerleyen sayfalarda bahsedilecek şahsi çabalarıyla aralarındaki çatışmalara son veren İngiltere Kralı II. Richard ve Fransa Kralı VI. Charles da Haçlı ordusuna destek vereceklerini ilan ettiler. Eflak Voyvodası, Alman prensleri, İtalyanlar ve Rodos Şövalyeleri de katkı verecekler arasındaydı. Böylesi geniş bir katılımı ile oluşturulan Haçlı ittifakı, 1395 yılından itibaren askerlerini ortak buluşma noktası Buda'ya göndermeye başladı.⁴¹⁸

Kutsanmış ordunun yardımını bekleyen Sigismund'un 1395 yılında Küçük Niğbolu'yu ele geçirmesi Haçlı seferi öncesinde kazanılan önemli bir başarıydı.⁴¹⁹ I. Bayezid'in Konstantinopolis kuşatmasıyla meşgul olması da Haçlılara cesaret ve Osmanlı topraklarında serbest hareket edebilme imkânı veriyordu. 1396 yılının Temmuz ayına doğru Buda'da toplanan Haçlı ordusunun içeriği az çok belli olmaya

⁴¹⁴ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 67-68.

⁴¹⁵ Türk ilerleyişine karşı kalkan görevi gören Hristiyan devletlere verilen ad. Ayrıntılı bilgi için bk. Norman Housley, *Haçlı Seferleri ve Osmanlı Tehdidi 1453-1505*, Mehmet Morali (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 78-79, 82.

⁴¹⁶ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, Methuen & Co. Ltd, London 1934, s. 33-34; Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", *DİA*, C. 33, TDVY, İstanbul 2007, s. 89-90.

⁴¹⁷ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 68.

⁴¹⁸ Haçlı ittifakının toplanma sürecine dair detaylar için bk. Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 34-40; Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 89-90; Macar elçilerinin Fransa sarayını ziyaretleri için bk. Mustafa Daş, "Saint-Denis Ruhbanının Kroniği Adlı Fransız Kaynağına Göre Niğbolu Savaşı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVII, S. 1, 2012, s. 71-72.

⁴¹⁹ Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 89.

başlamıştı. Tahminlere göre ordunun görünümü şu şekildeydi: Burgonya Dükü Philippe le Hardi'nin oğlu Jean de Nevers komutasındaki Fransız ordusu 1500 okçu, 6500 piyade ve 2000 ağır zırhlı şövalye ve yardımcılarından oluşuyordu. Almanya'dan Bavyera, Rhineland, Saksonya, Hesse, Luxemburg prensleri 6000 kişiyle gelmişlerdi. İngiltere Kralı II. Richard'ın üvey kardeşi Huntington Kontu John Holland komutasındaki İngiliz ordusunda 1000 asker vardı. Lehistan, Bohemya, İspanya ve İtalya şövalyelerinin sayısı 13.000 kişiyi buluyordu. Eflak Voyvodası Mircea sefere 10.000 askerle katılmıştı. Rodos Şövalyeleri ve İtalyan gemileri Karadeniz üzerinden Tuna'ya girmişti. Sigismund'un komutasındaki 60.000 askerle beraber Haçlı ordusunda toplam 100.000 kişiye yakın asker bulunuyordu.⁴²⁰

Buda'da büyük bir Haçlı ordusunun Osmanlı topraklarına girmek üzere olduğunu haber alan I. Bayezid o sıralarda Konstantinopolis'i kuşatmakla meşguldü. Bu kadim şehri alma konusunda bir hayli kararlı olan sultan yaklaşan tehdit üzerine yeniden kuşatmayı kaldırmak zorunda kalacak ve alelacele Niğbolu'ya doğru yola çıkacaktı.⁴²¹ Osmanlı ordusunda 60.000-80.000 arası asker olduğuna işaret eden Feridun Emecen, 200.000-400.000 gibi rakamların abartılı olduğunu söyler.⁴²² Bu sırada Buda'dan hareket eden Haçlı ordusu Tuna'yı geçip Vidin'i ele geçirmiş ve buradaki Osmanlı askerlerini öldürmüştü.⁴²³ Bir sonraki hedef Rahova'ydı. Buraya daha önce gelmiş olan Mareşal Jean de Boucicaut⁴²⁴ komutasındaki Fransızlar yaptıkları hücum

⁴²⁰ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 41-49, 67; Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 90; İbnü'l Cezerî'nin kaydına göre I. Bayezid'e gelen ilk haberlere göre Haçlı ordusunun sayısı 200.000 ila 400.000 arasında değişmektedir. Fakat İbnü'l Cezerî de bu sayının abartı olduğunu söylemektedir. İbnü'l Cezerî'nin Niğbolu'ya dair önemli kaydı için bk. İlker Devrim Binbaş, "A Damascene Eyewitness to the Battle of Nicopolis: Shams al-Din Ibn al-Jazari (d. 833/1429)", *Contact and Conflict in Frankish Greece and The Aegean, 1204-1453*, Nikolaos G. Chrissis and Mike Carr (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 153-175.

⁴²¹ Halil İnalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 69.

⁴²² Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 90.

⁴²³ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 57-58.

⁴²⁴ Asıl adı Jean II Le Meingre olmasına rağmen daha çok Boucicaut olarak tanınmaktadır. 1366 yılında doğan Jean de Boucicaut küçük yaşından itibaren askerliğe yönelir. 1388 yılında I. Murad'ın yanında 3 ay kalır ve ondan kendi ordusunda savaşma teklifi alır. Niğbolu Muharebesi dâhil pek çok Haçlı seferine katılır. Burada Yıldırım Bayezid'e esir düşer ancak fidyeyle serbest bırakılır. Uzun yıllar Fransa ordusunda mareşallik yapan Boucicaut, Azincourt'da İngilizlere esir düşmüş ve 1421 yılında Yorkshire'da ölmüştür. Hayatı ve diğer faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bk. Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", s. 143-144; *The Chivalric Biography of Boucicaut, Jean II Le Meingre*, Craig Taylor and Jane H. M. Taylor (trans.), The Boydell Press, Woodbridge 2016; Zeynep Kocabıykoğlu Çeçen, "Two Different Views of Knighthood in the Early Fifteenth Century: Le Livre de Bouciquaut and the Works of Christine de Pizan", *The Journal of Military History*, 76/1, January

harekâtında başarısız olmuşlardı. Haçlı ordusunun kalan kısmının da geldiğini gören kale kumandanı teslim olmaya yeltense de bu girişimi ciddiye alınmadı. Son bir hücumla ele geçirilen kaledaki Osmanlı garnizonu katledildi.⁴²⁵ Rahova'dan sonra kilit nokta haline dönüşen Niğbolu kuşatıldı. Haçlıların Niğbolu'yu kuşattığını ve ele geçirdikleri yerlerde Türklere uyguladıkları sert davranışları öğrenen I. Bayezid, bunun bedelini ağır ödedeğini ilan edercesine, hızla Niğbolu'ya doğru yola çıktı.⁴²⁶

Niğbolu'daki Osmanlı garnizonu 8-10 Eylül'de Haçlı ordusu tarafından çepeçevre kuşatılmıştı. Evrenos Bey komutasındaki asıl Osmanlı ordusu Niğbolu yakınlarına daha önce ulaştı. I. Bayezid, Edirne ve Tırnova üzerinden geçerek 24 Eylül'de Niğbolu yakınlarında karargâhını kurdu. Burada bir araya gelen Osmanlı ordusunda Anadolu beyleri ve Sırp Prensi Stefan Lazarevic askerleriyle hazır bulunuyorlardı. İki ordu 25 Eylül'de Niğbolu'da karşı karşıya geldi.⁴²⁷ Macar Kralı Sigismun'un temkinli saldırı önerisini kulak ardı eden Fransız şövalyeler ani bir saldırı başlattılar. Osmanlı ordusunun içlerine kadar sokulup bir yarma harekâtı icra etseler de çok fazla zayıat verdiklerinden teslim olmak zorunda kaldılar. Fransızların akıbetini gören Haçlı ordusu da saldırıya katıldı. Ancak Fransızlar kadar ilerleyemediler ve o ana kadar ormanlık alanda gizlenen Stefan Lazarevic'in arkadan saldırısıyla zor duruma düştüler. Haçlı ordusunun imha olacağını düşünen Sigismund Tuna Nehri'nde bekleyen kadirgalara doğru geri çekilme emri verdi. Böylece Osmanlı ordusu Niğbolu Muharebesi'nde büyük bir zafer kazanmıştı. Amiral Jean de Vienne⁴²⁸ muharebe meydanında ölü bulundu. Jean de Nevers, Mareşal Jean de Boucicaut, Philippe d'Artois gibi Fransız asilzadeler, çok sayıda Fransız şövalye ve Hristiyan asker esir edildi.⁴²⁹

2012, pp. 523-556; Niğbolu'daki faaliyetleriyle ilgi geniş bilgi için bk. Norman Housley, "Le Maréchal Boucicaut à Nicopolis", *Annales de Bourgogne*, T. 68, 1996, pp. 85-99.

⁴²⁵ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 58-60; Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 90.

⁴²⁶ Fransız kroniklerindeki Niğbolu Muharebesi anlatısı için bk. Mustafa Daş, "XIV. Yüzyıl Fransız Kaynaklarına...", s. 282-285; Mustafa Daş, "Saint-Denis Ruhbanının Kroniği Adlı...", s. 69-77; Altay Tayfun Özcan'ın, Batı kroniklerindeki Yıldırım Bayezid imajı üzerinden Niğbolu Muharebesi incelemesi için bk. Altay Tayfun Özcan, "XV. Yüzyılın İlk Yarısına Ait Avrupa Kroniklerinde Yıldırım Bayezid İmajı", *Uluslararası Yıldırım Bayezid Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Hasan Basri Öcalan ve Yusuf Ziya Karaaslan (haz.), TTK, Ankara 2019, ss. 227-264.

⁴²⁷ Halil İncalcık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 69.

⁴²⁸ 1341-1396 yılları arasında yaşayan Jean de Vienne, V. Charles tarafından Fransız donanmasının amirali olarak tayin edildi. Bu görevine VI. Charles döneminde de bir süre devam etti. Niğbolu Muharebesi'ne komuta kademesinde katılan Jean de Vienne, savaş sona erdiğinde ölen Fransızlar arasındaydı. Bk. Françoise Autrand, *Charles VI.*, s. 101, 342.

⁴²⁹ Esirlerin akıbetleri ve ödemek zorunda kaldıkları fidyelerin miktarı için bk. Jean Richard, "Les Prisonniers de Nicopolis", *Annales de Bourgogne*, T. 68, 1996, pp. 75-83.

Asilzadeler fidye karşılığı serbest bırakılırken, diğerleri Osmanlı garnizonunda yaptıkları katliama misilleme olarak öldürüldü. Bu zafer Osmanlıların Tuna Havzası'ndaki hâkimiyetini sağlamlaştıracaktı. Öte yandan Avrupa'da Haçlı seferleriyle Türkleri Balkanlardan atma ve Kutsal Toprakları kurtarma hayalleri kuran kişilerin umutları büyük bir darbe almıştı.⁴³⁰

Savaşın sonucunu endişeli bir şekilde bekleyen Philippe de Mézières bu sıralarda Celestine Manastırı'na kapanmıştı. Haçlıların Balkanlardaki acımasız ve disiplinsiz hareketlerini bildiğinden Doğu'dan güzel haberler alacağını pek ummasa da ümitsizce Hristiyanların zafer kazanması için İsa Mesih'e dua ediyordu. Gençliğinde birçok Haçlı seferi gören eski şövalye, elden ayaktan düşmüş olmasa büyük olasılıkla bu sefere de katılırdı. Manastır yaşamını seçmiş olmasına karşın yaklaşık 16 yıldır Fransa'nın ve İngiltere'nin önemli simalarıyla şahsen veya mektupla görüşüp, eserler kaleme alarak Kutsal Toprakları kurtaracak Haçlı seferinin mücadelesini veriyordu. Hatta görüştüğü kişiler arasından Niğbolu'ya katılan isimler de vardı. Jean de Boucicaut, Jean de Blaisy, Philippe d'Artois ve Louis de Giac⁴³¹ onlardan birkaçıydı. Hatta bu son üçü bir daha geri dönmemişti. Büyük hezimetin sebebi belliydi. Niğbolu'ya gönderilen Haçlı ordusu onun arzuladığı şekilde toplanmamış, disiplinli hareket edilmemiş ve en önemlisi Tanrı yüceltilmemiştir. Oysa Philippe de Mézières zafere ulaşmak için bunların yapılması gerektiğini yıllardır yazıp çiziyordu. Fakat görünüşe bakılırsa hiç kimse onu ciddiye almamıştı. Bir ihtimal bu sebepten ötürü son bir eser daha yazarak yazım hayatını noktaladı.

⁴³⁰ Niğbolu Muharebesi için ayrıca bk. J. Delaville le Roulx, *age*, s. 211-299; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 82-112; David Nicolle, *Nicopolis 1396: The Last Crusade*, Osprey Publishing, Oxford 1999; Halil İnalçık, *Osmanlılar ve Haçlılar*, s. 68-70; Franco Cardini, *age*, s. 133-134; Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", s. 89-92; Hilmi Kaçar and Jan Dumolyn, "The Battle of Nicopolis (1396), Burgundian Catastrophe and Ottoman Fait Divers", *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, T. 91, Fasc. 4, 2013, pp. 905-934; Tamas Palosfalvi, *From Nicopolis to Mohacs: A history of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Brill Publishing, Leiden 2018, s. 55-64.

⁴³¹ Limousin'li şövalye Louis de Giac Niğbolu'da ölmüştür. Bk. ELC, s. 227; Michael Hanly, "Philippe de Mézières's Anglo-French Crusading Order and BnF f.fr.2456", *Explorations in Renaissance Culture*, Vol. 39, No. 2, 2013, s. 86.

İKİNCİ BÖLÜM

MANASTIR HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Manastır Yılları

16 Eylül 1380’de⁴³² ölen V. Charles, oğlu reşit olana kadar krallığı idare edecek naiplere Philippe de Mézières’in sarayda kalmasını vasiyet etmişti. Ancak VI. Charles’ın yaşça küçük olması sebebiyle ortaya çıkan karışıklık vasiyetin yerine getirilemesine engel oldu. 1379 yılından beri aralıklarla Celestine Manastırı’nda ikamet etmeye başlayan Philippe de Mézières, bu hadise üzerine tüm siyasî kariyerine son vererek inzivaya çekildi.⁴³³ Ömrünün son üçte birlik kısmına karşılık gelen manastır hayatı boyunca Kutsal Toprakların kurtarılması⁴³⁴ düşüncesinden bir an olsun vazgeçmeyen Philippe de Mézières, tabiri caizse silahını bırakıp kalemini kuşanmıştı. İlerlemiş yaşı nedeniyle Balkanlardaki Osmanlı ilerleyişini durdurmaya çalışan Haçlı ordularında kılıç sallayamasa da hâlâ işe yarayabilir, deneyimini ve bilgi birikimini bu iş için kullanabilirdi. Bu gibi düşüncelerle kendini motive ettiği anlaşılan Philippe de Mézières üretken bir tutum sergileyerek yüzlerce sayfa tutacak eserlerini yazmaya başladı.

Philippe de Mézières 1367-1368 yılları arasında Kudüs’ün kaderi üzerine *Lamentation de Jerusalem sur la negligence des chrétiens* ve *Libello lamentacionis Jherusalem* adlı iki ağıt yazmıştı ancak bu eserleri günümüze ulaşmadı.⁴³⁵ 1384 yılında *Nova Passionis Religio*’yu tamamladı. Kurulması gereken yeni Haçlı tarikatının

⁴³² GCF II, s. 382; Françoise Autrand, *Charles V*, s. 850; Kralın doğum tarihinde yanlışlık yapan Christine de Pizan, ölüm tarihinde de karışıklık yaparak 26 Eylül olarak kaydetmiştir. Bk. Christine de Pizan, *age*, s. 317.

⁴³³ Auguste Molinier, “Description de Deux Manuscrits...”, s. 337; Olivier Caudron, *Philippe de Mézières, Laique*, s. 1311; Françoise Autrand, *Charles VI*..., s. 26; Michael Hanly, “Courtiers and Poets...”, s. 311; Adı geçen manastır Fransız Devrimi sırasında yıkılmıştır. Philippe de Mézières’in Celestine Manastırı’ndaki yaşamından kesitler için bk. Robert L. J. Shaw, *The Celestine Monks of France, C. 1350-1450; Observant Reform in an Age of Schism, Council and War*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2018.

⁴³⁴ Joan Williamson, Philippe de Mézières’in Haçlı seferi düşüncesini dönem yazarlarının eserleri üzerinden inceleyen ilgi çekici bir çalışmaya imza atmıştır. Bk. Joan Williamson, “Philippe de Mézières and the Idea of Crusade”, *The Military Orders: Fighting for the Faith and Caring for the Sick*, Malcolm Barber (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 358-364.

⁴³⁵ Joan B. Williamson, “Jerusalem: The Poetics of Space..”, s. 345.

doktrinlerini anlattığı eserin Tanrı tarafından ilham edildiğini iddia ediyordu. 1386-1387 yılları aralığında, *Contemplatio Hore Mortis*, *Soliloquium Peccatoris* ve günümüze ulaşmayan *Pelerinage du pauvre pelerin*'i yazdı.⁴³⁶ Bu sonuncusu, G. W. Coopland'ın ifadesine göre Philippe de Mézières'in gençliğinde başından geçen maceraları, kurtarılmışların, lanetlenmişlerin ve değerli şövalyelerin büyük dokuz hac yolculukları gibi anlatıları, İncillerdeki besant ve simya gibi konuları içermektedir.⁴³⁷ Onun hayatına dair daha ayrıntılı bilgiler içeren bu eser, her ne kadar günümüze ulaşmasa da içerdiği konuların bir kısmının *Songe du vieil pelerin*'de yer alması büyük şanstır.

Manastıra kapanan Philippe de Mézières durmaksızın üretmeye devam ediyor, Avrupa diplomasisinde⁴³⁸ özellikle de genç kral VI. Charles'ın üzerinde etkili olmaya çalışıyordu. Zihnindeki şövalyelik tarikatını kurmak, Papalık kurumu içerisindeki ihtilafı çözüme kavuşturmak, Hristiyan kralların birbirleriyle yaptıkları savaşlara bir son verip Kutsal Toprakları yeniden ele geçirecek büyük Haçlı savaşına katılmalarını sağlamak başlıca hedefleriydi. O, bunları gerçekleştirecek kilit ismin VI. Charles olduğunu düşünüyordu. 3 Aralık 1368'de doğan VI. Charles babası öldüğünde 12 yaşındaydı. (Bk. Resim - 8) Yaşının küçük olması sebebiyle krallık, 1388 yılına kadar naipler tarafından yönetildi.⁴³⁹ 1388'de göreve başladığında naiplerin yüklediği ağır vergileri kaldırdığından halk arasında *sevilen* olarak anılmaya başlamıştı. Ancak 1392 yılından itibaren bunun yanına *deli* lakabı eklendi. Bretonya'ya düzenlenen sefer sırasında geçirdiği demans nöbeti sebebiyle geçici hafıza kaybı yaşayan kral, durup dururken yanında bulunan birkaç şövalyeyi öldürmek suretiyle ilk delirme belirtilerini gösterdi. İki gün boyunca komada kaldıktan sonra kendine geldiğinde artık bambaşka

⁴³⁶ SVPEC, Introduction, s. LXXII; Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, s. 13.

⁴³⁷ LSV, Introduction, Vol. I, s. 14.

⁴³⁸ Chris Schabel, Philippe de Mézières'in Federigo Cornaro'ya yazdığı bir mektup üzerinden Torino Barışı'ndaki rolünden bahseder. Ancak satır aralarında Philippe de Mézières'in anlatısından hareketle 1373-1374'te Cenova saldırısına uğrayan Kıbrıs halkının yaşadıklarını 1974 olaylarıyla kıyaslaması, değerli bir akademik çalışmaya yansımış oldukça ilginç yorumlardır. Bk. Chris Schabel, "International Efforts to Solve The Cyprus Problem After '74: A Letter From Philippe de Mézières to Federigo Cornaro, 1382 (Paris, Bibliothèque de l'Arsenal, MS 499)", *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 2019, pp. 169-190.

⁴³⁹ Françoise Autrand, *Charles VI.*, s. 11-21; James Magee, *agm*, s. 369.

birisiydi. Aralıklarla demans nöbeti geçirmeye devam eden kralın hastalığı, 1422'deki ölümüne kadar devam etti.⁴⁴⁰

VI. Charles'ın hastalığı ve II. Richard yönetimindeki iç karışıklıklarla boğuşan İngiltere'nin ekonomik çıkmaza girmesi gibi olaylar, 1389 yılının Temmuz ayında İngiltere ve Fransa arasında bir ateşkes yapılmasının önünü açtı. Böylece 1337 yılından beri devam eden Yüz Yıl Savaşları'nın ikinci barış dönemi başlamış oldu. Leulinghen Ateşkesi olarak bilinen antlaşmanın 3 yıl sürmesi planlanmıştı. Ancak bu süre yaklaşık 28 yıl daha uzatıldı. Leulinghen'de yüzyüze görüşen iki kral, Katolik Kilisesi'ndeki bölünmenin sona erdirilmesi ve I. Bayezid'e karşı düzenlenmesi planlanan Haçlı seferi destek verilmesi gibi konular üzerinde anlaşmaya varmışlardı.⁴⁴¹ Philippe de Mézières de tam bu sıralarda *Songe du vieil pelerin* adlı eserini VI. Charles'a sundu. İlerleyen bölümlerde bahsedileceği üzere, iki kral arasında görüşülen ve kabul edilen meselelere kendisi de değiniyordu.

2.2. Vita Sancti Petri Thomae

Manevi babası olarak gördüğü Pierre Thomas'ın ölümünün ardından 1366-1367 yıllarında yazdığı *Vita Sancti Petri Thomae* Philippe de Mézières'in ilk eserlerindendir. Bu çalışmasıyla Doğu'da uzun yıllar geçiren ve Türklere karşı düzenlenen Haçlı seferlerinde büyük faydaları dokunan Pierre Thomas'ın aziz ilan edilmesini arzulamıştı.⁴⁴² Pierre Thomas için abartılı övgüler kullandığını ve çoğu olayı basitleştirerek anlatıldığını ifade eden Joachim Smet, XIV. yüzyılın bazı tarihi olaylarına ışıltı tutan tek kaynak olma özelliğini koruyan eserin güvenilir olduğu görüşündedir.⁴⁴³ Söz konusu biyografi Pierre Thomas'ın seyahatler ile geçen hayatına, gösterdiği iddia edilen mucizelere ve dönemin Hristiyan tarihi üzerine odaklansa da Türk beylikleri ve Memluklara ilişkin değerli bilgiler de barındırmaktadır. Osmanlı Beyliği'nin Balkanlardaki faaliyetlerinin durdurulmasını sağlayacak bir Haçlı seferi için Papalık,

⁴⁴⁰ Françoise Autrand, *Charles VI.*, s. 290-308; VI. Charles'ın hastalığı üzerine yapılan müstakil inceleme için bk. Idelette de Bures, "Charles VI: Sa Folie, Ses Médecins, Ses Traitements et le Religieux de Saint-Denis", *Histoire des Sciences Médicales*, T. XXXIV, n° 1, 2000, pp. 29-38; Hastalığın meyvelerle tedavi edilmeye çalışıldığını gösteren belgeler için bk. Eugène G. Segers, "Charles VI le Fou Soigné par la Vitaminothérapie", *Revue d'Histoire de la Pharmacie*, 44e année, n°149, 1956, pp. 320-322.

⁴⁴¹ Leulinghen Ateşkesi'ne dair ayrıntılar için bk. John A. Wagner, *age*, s. 193-194.

⁴⁴² Renate Blumenfeld-Kosinski, "*Philippe de Mézières's Ghostly Encounters*", s. 169.

⁴⁴³ TLSPT, s. 31-32.

Macar Krallığı ve Sırp Krallığı arasında yapılan görüşmeleri muhtemelen Pierre Thomas'ın ağzından dinleyen Philippe de Mézières, döneme dair önemli anekdotlar aktarır. Türklere ait bir geminin, 1355 yılında Papalık elçisi olarak görevlendirilen Pierre Thomas'ın bulunduğu gemiyi takibe aldığına dair kayıt, Türk denizcilerin faaliyet alanlarını İyon Denizi'ne kadar genişlettiklerini ortaya koymaktadır.⁴⁴⁴ Ayrıca eser, bilindiği kadarıyla 1359 yılında Lapseki'ye düzenlenen Haçlı seferinden ayrıntılı olarak bahseden tek Batı kaynağıdır. Philippe de Mézières'in anlatısının *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* ile büyük oranda uyuşması Osmanlı Beyliği üzerine düzenlenen bir Haçlı seferinin gün yüzüne çıkarılmasına yardımcı olmuştur. Son olarak Philippe de Mézières'in 1365 yılında İskenderiye üzerine düzenlenen Haçlı seferini, Pierre Thomas üzerinden canlı bir biçimde anlatması, olayı İslam kaynaklarıyla kıyaslamamızı sağlamaktadır.⁴⁴⁵

2.3. Presentatio Beate Marie in Templo

Philippe de Mézières, 21 Kasım 1372 tarihinde Avignon'daki Papalık sarayında ilk defa kutlanmaya başlayan *Presentacionis Beate Marie Virginis in Templo* organizasyonunda görev almış, Hristiyanlık tarihi için önemli olan olayı kayda geçirmişti.⁴⁴⁶ Erken yüzyıllardan itibaren Doğu Hristiyanlığı tarafından kutlanan dini gün, Meryem'in üç yaşındayken ailesi tarafından tapınağa verilmesi olayını anmak üzere ortaya çıkmıştı. Karl Young'a göre ilk defa 1166 yılında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos döneminde kutlanmaya başlanan yortu, daha sonra Batı'da da kutlanmaya başlandı.⁴⁴⁷ Philippe de Mézières'in etkisiyle de Venedik ve Avignon'da rağbet gördü. Onun yazdığı metin *Presentatio Beate Marie in Templo*, Walter Puchner'in deyiimiyle bu dönemin dini organizasyonlarının detayları hakkında ayrıntılı

⁴⁴⁴ TLSPT, s. 66; Daha önce yaptığım bir çalışmada bu faaliyetlerin Adriyatik Denizi'ne kadar uzandığını ifade etmiştim. Ancak Philippe de Mézières'in kaydı üzerine tekrar düşündüğümde şimdiki yorumun daha kabul edilebilir olduğu sonucuna vardım. Bahsi geçen çalışma için bk. Murat Çaylı, agm, s. 39.

⁴⁴⁵ Eserin içeriğine dair daha fazla bilgi ve *Vita Sancti Petri Thomae*'da Türklere dair kayıtlar için bk. Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366)...", s. 36-55.

⁴⁴⁶ John H. Arnold, *Belief and Unbelief in Medieval Europe*, Hodder Education, London 2005, s. 65.

⁴⁴⁷ Onun bu kutsal gün için yazdığı metne BnF latin 17330'da ulaşılabilir. Metin üzerinde inceleme yapan Karl Young'un önemli çalışması için ise ayrıca bk. Karl Young, "Philippe de Mézières' Dramatic Office for the Presentation of the Virgin", *Modern Language Association of America*, Vol. XXVI, 1911, s. 83.

bilgi vermesi ve bazı sembolleri açıklaması gibi sebepler ile önemli bir bilgi kaynağıdır.⁴⁴⁸

2.4. Le livre de la vertu du sacrement de mariage

Philippe de Mézières, 1385-1389 yılları arasında tamamladığı *Le livre de la vertu du sacrement de mariage* adlı eserini evliliğin kutsallığını ve faziletini övmek, ayrıca Hristiyan kadın ve erkeklere, ideal evliliğin nasıl olması gerektiğini öğretmek amacıyla yazdı. Temelde evli soylu kadınlara öğütler vermeyi amaçladığı eserinde aslında bütün evli kadınlara ve eşlerine hitap ediyordu. Özellikle Bakire Meryem'i tüm kadınların örnek alması gereken rol modeli olarak yansıtıyordu.⁴⁴⁹ Eski ve Yeni Ahit'te geçen olayları da anlatısında sıklıkla kullanmaktan geri kalmayan Philippe de Mézières, eserinin son bölümünde iyi bir örnek sunabilmek adına, İtalya'da tanıştığı Petrarca'nın Latinceye çevirdiği *Griselda'nın Gizemi* adlı hikâyeyi de kullandı.⁴⁵⁰ Hikâyenin orijinali Giovanni Boccaccio'nun *Decameron*'unda yer almaktaydı. Böylece kocasına sorgusuz sualsiz bir biçimde itaat eden ve Orta Çağ'da kocaya itaatin simgesi haline dönüşen sabırlı Griselda'yı tüm Hristiyan kadınları için örnek kadın modeli olarak gösterdi.⁴⁵¹ (Bk. Resim - 9) İngiltere Kralı II. Richard'a yazdığı *Epistre au Roi Richart* adlı mektupta da krala Griselda'nın öyküsünden bahsediyor ve onu okumasını tavsiye ediyordu.⁴⁵²

Philippe de Mézières'in bu nitelikte bir eser yazması boşuna değildi. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan kadınların Hristiyanlığa bağlı olmaları, iffetlerini

⁴⁴⁸ Walter Puchner, *The Crusader Kingdom of Cyprus – A Theatre Province of Medieval Europe?: Including a Critical Edition of the Cyprus Passion Cycle and the 'Repraesentatio Figurata' of the Presentation of the Virgin in the Temple*, Academy of Athens, Athens 2006, s. 135; Daha fazla bilgi için bk. Karl Young, agm, s. 181-234; Walter Puchner, *Beitrage zur Theaterwissenschaft Südosteuropas und des Mediterranen Raums*, Böhlau Verlag, Wien 2006, s. 133-162.

⁴⁴⁹ Marc-André Moreau, "La femme tel un diamant marial: ideal féminin, spiritualité et médecine dans le Livre de la vertu du sacrement de mariage de Philippe de Mézières", *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre, BUCEMA (En Ligne)*, 21.2.2017, s. 9.

⁴⁵⁰ Philippe de Mézières'in çevirisi için bk. LVSM, s. 359-377; Hikâyenin BnF online kataloğunda yer alan Fransızca nüshası için bk. Pétrarque, *Le Mystère de Grisélidis, Marquis de Saluses, par personnages*, nouvellement imprimé à Paris, 1543-1566.

⁴⁵¹ LVSM, s. 358; Roberta L. Krueger, "Uncovering Griselda, Christine de Pizan, 'Une Seule Chemise' and the Clerical Tradition: Boccaccio, Petrarch, Philippe de Mézières and the Ménagier de Paris", *Medieval Fabrications: Dress, Textiles, Cloth Work, and Other Cultural Imaginings*, Jane Burns (Ed.), Palgrave Macmillan, New York 2004, s. 77-78; Anna Loba, "Si Griseldis m'était Conté: Entre Attendrissement et Enseignement", *Studia Romanica Posnaniensia*, 45/1, 2018, pp. 45-55.

⁴⁵² Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 42, 115.

korumaları, çocuklarını iyi birer Hristiyan olarak yetiştirmeleri ve kocalarını doğru yola sevk etmeleri gerekiyordu. Haçlı seferi projesinde kadınların da eşleriyle beraber kutsal yolculuğa çıkmalarını planlayan Philippe de Mézières, bu eseriyle sefere katılacak kadınları bilinçlendirmeyi amaçlıyor gibiydi. Haçlı tarikatı projesinde de kadınlara büyük görevler yüklemeyi düşündüğünden bütün kadınların hazır olmasını istiyordu. Bu amaçla rehber niteliğindeki bu eseri yazmıştı.⁴⁵³

2.5. Oratio Tragedica

1389 yılı sonlarında tamamladığı *Oratio Tragedica* adlı dramaturjinin önsözünde manastıra kapanan eski bir şövalye olarak kendisinin geçmişe duyduğu özlemi anlatır. Ayrıca yeni ve düzenli bir şövalyelik tarikatının kurulması gerektiğini söyleyerek bu eseri yazma amaçlarından birini söylemiş olur. Önsözde eserini 6 bölüme ayıracağını söyleyen Philippe de Mézières, bir sebepten ötürü altıncı bölümü yazamaz. Bunun nedenini ağır üşengeçliğine bağlasa da tek sebep bu değildir. Tracy Adams'ın da üzerinde durduğu üzere yaşlılığı ve kendisine acı veren hastalığı da yazmasına engel olmuş olmalıdır.⁴⁵⁴ Latince yazdığı eserin ilk bölümünde İsa Mesih'in çarmıha gerilmesini onun kolları, kol ve ayaklarına çakılan çiviler ve başına geçirilen dikenli taç üzerinden İncil'den alıntılar yaparak uzun uzun anlatır. İkinci bölümde kendi iç sesiyle konuşup vicdanının sesini dinleyerek bir iç muhasebe yapar. Böylece dünyevi yaşamdan uzaklaşmaya çalışır ve kutsal metinler üzerinden İsa Mesih'in tutkusuna dair gerçekliğe ulaşır.⁴⁵⁵ Üçüncü bölümde İsa Mesih'in şifa veren kerametlerinden, bedenleri ve ruhları tedavi etme yöntemlerinden, dönemin tıbbi gelişmelerinden, ilaçlardan ve şifalı bitkilerden bahseder. Bu bölümde satır arasında Doğu'daki Hristiyanlara ve adetlerine dair şöyle bir bilgiye yer verir.

“Doğu'nun eczacıları, her zaman çeşitli aromatik maddeleri kullanarak güzel kokan thumiama (tütsü) adında bir parfüm yaparlar. Grekler, Ermeniler, Nasturiler ve Doğu'nun diğer ayrılıkçı halkları kiliselerinde Batı'daki Latinler gibi Tanrı'ya tütsü sunarlar. Doğu

⁴⁵³ Esere dair ayrıntılı okuma için bk. Marc-André Moreau, agm, s. 1-23.

⁴⁵⁴ OT, s. 76-77; Tracy Adams, “Oratio Tragedica by Philippe de Mézières” *French Studies: A Quarterly Review*, Oxford University Press, Vol. 74, N. 2, 2020, p. 281.

⁴⁵⁵ Antoine Calvet, “L'Oratio Tragedica, Une Apologie Inédite de la Croisade”, *PME*, Joël Blanchard and Renate Blumenfeld-Kosinski (Ed.), Librairie Droz, Genève 2017, s. 248.

*Katolik kiliselerinde aloe ağacından ve küçük kuşlardan yapılmış bir tütsüyü Tanrı'ya ibadet ederken kullanmak gelenekseldir.*⁴⁵⁶

Metin aralarında Aziz Augustinus, Bernard de Clairvaux, William of Auvergne gibi kilise babalarının ve filozofların eserlerinden kesitlere de yer veren Philippe de Mézières dördüncü bölümde Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan'ın suikastine ve 1365 yılında İskenderiye'ye düzenlenen Haçlı seferine dair değerli bilgiler verir. İlerleyen yerlerde şövalyelik tarikatına ve savaş sanatına kısaca değinir. Şövalyeliğin ilk kuralının günahlarla savaşmak olduğunu söyledikten sonra şövalyeliğin erdemlerini sıralamaya devam eder. Ona göre her şövalye dul ve yetimleri korumak, sapkınlıkları önlemek ve Kudüs'ü kurtarmak gibi vazifelerle yükümlüdür.⁴⁵⁷ *Oratio Tragedica*'nın Avrupa arşivlerinde kırk kopyasının bulunduğu altını çizen Tracy Adams'a göre eser oldukça popüler olmuştur.⁴⁵⁸

2.6. *Songe du Vieil Pèlerin*

XIV. yüzyıl Batı Hristiyanlığı için bir taraftan bitmek bilmeyen savaşların, ölümcül hastalıkların ve kargaşanın hâkim olduğu, diğer taraftan Giovanni Boccaccio, Christine de Pizan, Petrarca, Guillaume de Machaut, Geoffrey Chaucer, Eustache Deschamps gibi Orta Çağ Avrupa edebiyatının zirve isimlerinin yaşadığı çağdı. Eserleri sayesinde ünlerini günümüze kadar ulaştıran bu yazarların birçoğuyla bir şekilde tanışıklığı bulunan Philippe de Mézières, *Songe du vieil pèlerin* adını verdiği başyapıtıyla kendisini bu yıldızların arasına eklemeyi başardı. Bu eseri yazmaya başladığı sırada Osmanlı ordusu 27 Ağustos 1387'de Ploşnik'te Sırlara mağlup olmuş, VI. Charles ise tahta yeni çıkmıştı. Bu iki sevindirici haberin peşine eserini yazmaya başlayan Philippe de Mézières 1389 yılında tamamladığı *Songe du vieil pèlerin*'i VI. Charles'a sundu. (Bk. Resim - 10). Eserin sayfalarında genç kral için Doğu ülkeleri hakkında ayrıntılı bilgi veriyor, Fransa Krallığı'nı iyi bir şekilde idare etmesine yarayacak öğütler sıralıyor, Avrupa'da barışın sağlanması için yapılması gerekenler üzerinde duruyor ve Batı Hristiyanlığının topyekûn katılacağı bir Haçlı seferi projesini

⁴⁵⁶ OT, s. 316.

⁴⁵⁷ Antoine Calvet, agm, s. 249.

⁴⁵⁸ Tracy Adams, agm, s. 281.

anlatarak onu bu sefere liderlik etmesi için teşvik ediyordu.⁴⁵⁹ Fakat kralın hastalığı, bütün bu hayalleri suya düşürmüş görünüyordu.

Philippe de Mézières, eserini yazarken çoğu dönem yazarının da kullandığı bir anlatım türü olan alegoriye⁴⁶⁰ başvurduğunu “yaşlı hacı ahlâki, tarihi ve alegorik hikâyelerle ilişki kurar”⁴⁶¹ gibi cümleler ile eserinin pek çok yerinde defalarca dile getirir. G. W. Coopland ise eserin birden fazla alegori içermesine rağmen Philippe de Mézières’in birçok bölümde anlatıya kendi deneyimlerini ve düşüncelerini de kattığı gerekçesiyle bu alegorilerin kesin bir alegori tanımına cevap vermediği görüşündedir.⁴⁶²

Songe du vieil pèlerin’ın günümüze ulaşan dokuz el yazmasından Paris Bibliothèque de l’Arsenal’da korunan MS 2682-2683 numaralı nüsha Kristin Bourassa’ya göre en eski ve muhtemelen VI. Charles’a sunulmuş olan nüshadır.⁴⁶³ Diğerleri XV. yüzyılda yazılmıştır.⁴⁶⁴ Philippe de Mézières, üç kitaptan oluşan eserin giriş kısmında VI. Charles’ı *Gracieux forestier* (zarif orman)’de yaşayan *Blanc faucon au bec et piés dores*⁴⁶⁵ (bacakları ve gagası altın beyaz şahin), *le jeune Moise* (genç Musa) gibi benzetmelerle anarken kendisinin *Fauconnier* (şahin eğiticisi) olduğunu ima eder. V. Charles *Grant maistre des eaues et des forés* (ormanların ve suların büyük üstadı) ve *Le viel tressaige faucon* (yaşlı bilge şahin)’dur. Eserde adı geçen *Le povre pelerin* (yoksul hacı) ve *Ardent Désir* (ateşli arzu) Philippe de Mézières’in ta kendisidir.

⁴⁵⁹ SVP, Introduction, s. 21-22; Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, s. 13; Zeynep Kocabıyıkoglu Çeçen, *agt*, s. 9; Marie Radkovska, *agm*, s. 31-32.

⁴⁶⁰ SVP, s. 25; Bir eylemi veya düşünceyi anlatmak için çeşitli simgelerin ve benzetmelerin kullanılması anlamına gelen alegori, edebiyatın yanı sıra çeşitli sanat dallarında da sıklıkla kullanılmıştır. Orta Çağ sanatında alegori konusu için doyurucu bir kaynak bk. Christian Heck, *L’Allégorie dans l’Art du Moyen Âge, Formes et Fonctions, Héritages, Créatinos, Mutations*, Brepols Publishers, Turnhout 2011; Philippe de Mézières’in eserlerinde alegori kullanımına dair ayrıntılı bilgi için bk. Joan B. Williamson, “Allegory in the Work of Philippe de Mézières”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLI, pp. 107-121; Andrea Tarnowski, “Philippe de Mézières, All at Once (Allegory and the Visual)” *PMRP*, Joël Blanchard (Ed.), Librairie Droz, Genève 2019, pp. 187-203; Orta Çağ Fransası’nda alegori için bk. Jeanette M. A. Beer, “Allegory, French,” *Dictionary of the Middle Ages*, Joseph R. Strayer (Ed.), Vol. I, Charles Scribner’s Sons, New York 1982, s. 188-189.

⁴⁶¹ SVPEC, s. 5.

⁴⁶² LSVP, Introduction, Vol. I, s. 29-30.

⁴⁶³ Kristin Leigh Erika Bourassa, *agt*, s. 14.

⁴⁶⁴ Blanchard’ın diğer nüshalara ilgili verdiği ayrıntılar için bk. SVPEC I, Introduction, s. XI-XXXIX; Kristin Bourassa, *agm*, s. 181-186.

⁴⁶⁵ Suzanne Solente ise Dora M. Bell’in kitabı için yazdığı tanıtım yazısında Beyaz Şahin’in kralın kardeşi Louis d’Orleans olduğunu yazar. Bk. Suzanne Solente, “Etude sur le «Songe du vieil Pèlerin» de Philippe de Mézières (1327-1405), d’après le manuscrit français Bibl. nat. 22542. Document historique et moral du règne de Charles VI. Genève, E. Droz, 1955”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, T. 114, 1956, s. 293.

Le biau josne cerfvot (boynunda taç olan uçan geyik) ise VI. Charles'ı ve onun benimsediği kraliyet sembolünü temsil eder.⁴⁶⁶ (Bk. Resim - 13) Ardent Désir, uzun yolculuğunu anlattığı eserini beyaz şahine, denizaşırı krallıklarda ve yabancı ülkelerde gördüklerini anlatmak ve kutsal metinler ile Kilise babalarının kutsal öğretilerinde okuduğu, İncil'deki besantın ilahi ve ahlaki gizemini öğretmek için yazmıştır. Beyaz şahine iyi ve akıllıca uçmayı öğretmenin yanı sıra boynunda taç olan uçan genç geyiğin *Tyre*, *Myre* ve *Bouf* adındaki üç köpeğin tuzağından nasıl korunması gerektiğini anlatır. Bu üç büyük köpek, cehennemin kana susamış köpekleriydi. *Tyre* açgözlülük günahının, *Myre* kibir ve bedensel günahların, *Bouf* ise gurur günahının sembolüydü.⁴⁶⁷

Hikâye şöyle başlar. Sabahleyin adanmışlık içinde ilahi söyleyen yaşlı hacı, yarı uyur yarı uyanık vaziyetteyken gördüğü rüyasında, kendisini Celestine Manastırı'ndaki Meryem Ana Şapeli'nde bulur. Ansızın fâni bir insanın tarif edemeyeceği mücevherlerle süslü bir elbise giyen ve güneş gibi parıldayan *La reine du ciel* (cennetin kraliçesi) şapele girer. Sağında ve solunda ona saygıyla hizmet eden tarifsiz güzellikteki iki kadın eşlik etmektedir. Bu saygıdeğer hanımefendinin adı, yanındaki hanımlardan öğrendiğine göre *Providence Divine* (takdiri ilahi)'dir. Göğsünün üzerinde sadece kurtarılanların görkemini değil, aynı zamanda Tanrı tarafından verilen lütufları da içeren *hayat kitabı* adlı bir kitap tutmaktadır. Bu kitapta lanetlenmişlere verilen cezaların yanında onların işledikleri suçlar da yazılıdır. Kraliçe ona doğru eğilerek şu sözleri söyler:

“Gençliğinde çok ünlü bir günahkâr olarak bilinen zavallı hacı, gençliğinizde Kudüs'ün ve Kutsal Toprakların Muhammed'in putperestliğinden, yalanlarından ve din düşmanlarının elinden alınması için göstermiş olduğunuz özveriden, tek doğru yol olan Katolikliğe bağlı kalmanızdan, Kilise ve laik güçler adına, dünyayı kurtarmak için kendi oğlunun gerildiği haçın köşesine vurulan çivilerden yapılan besantın -para birimlerinin en yücesini- yeniden biçimlendirilmesi konusundaki büyük arzunuzdan dolayı ve ayrıca azizler, Kilise babaları, Constantin ve Charlemagne tarafından kullanılan tüm dünyadaki en iyi parayı simya yoluyla bulmak gibi iyi niyetlerinizin bir sonucu olarak Tanrı size merhametini gösterdi ve beni sizi rahat ettirmem ve arzularınızı yerine getirmem için gönderdi.

Şaşırmayın; hayatınızın ve hac yolculuğunuzun sonunda olduğunuzu bilmiyorsunuz. Sana, Hristiyanlığa ve özellikle beyaz şahine, insanlığa büyük bir hizmet olacak zor görevi yerine getirirken kullanmanız gereken vizyonu duyurmak için cennetten indim. Bundan sonra yaşlı veya zavallı hacı olarak değil, sadece ve alegorik olarak Ardent Désir (Ateşli Arzu) olarak anılacaksın. Mesajını yayarken yalnız olmayacaksın. Böylece anlatacağın olağanüstü

⁴⁶⁶ SVP, s. 117-125.

⁴⁶⁷ SVP, s. 94-95; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 31-32; Eserin giriş kısmının Alessia Marchiori tarafından yapılan çözümlemesi için bk. Alessia Marchiori, *agt*, s. 29-30.

olaylara, tıpkı İncilde yazdığı gibi iki üç şahit olursa daha kolay inanılır. Sana düşmanlarla karşılaştığında yardım edebilecek Cermen kız kardeşin, zorluklarla baş etmede maharetli *Bonne Espérance* (Güzel Umut) eşlik edecek.

Ardent Désir, sözlerimi iyi dinleyin! Hanımefendi *Charité* (hayır işleri), kız kardeşi *Sapience* (bilgelik) ile bu dünyadan ayrıldığından beri Hristiyanlık gün yüzü görmedi. Özellikle Katolik Hristiyanlar arasındaki her türlü sahte simyacı kaliteli besanti reddederek sahte usullerle değersiz para imal etmeye başladılar. Bunu onların ahmaklığı olarak görebiliriz. Adil ticareti kurmanın ve iyi para kazanmanın vazgeçilmez erdemleri olan *Charité*, *Espérance*, *Religion* (inanç), *Sapience*, *Vérité* (hakikat) ve *Bien Vivre*'in (iyi yaşam) yokluğuna boşuna şaşırmayın! Peygamberlerin dediğine göre Hristiyanların sahtecilikleri ve diğer günahları Tanrı ve Hristiyanları ayıran büyük bir duvar oluşturdu. Bu duvar, adalet güneşinin ışınlarının dünyaya ulaşmasına engel oluyor. Hristiyanlar, dillerinde İsa Mesih'in yolunda olduklarını söyleselerde kalplerinde yaşamıyorlar ve bu yüzden karanlıktadırlar; nereye gideceklerini bilmezler. Beyaz yerine siyaha, hakikat yerine yalana sarılırlar.⁴⁶⁸

Providence Divine, *Ardent Désir* ve *Bonne Espérance*'ı Hristiyanların kabahatlerinden dolayı dünyayı terk eden erdemleri bulmak ve onları fâni dünyaya geri gelmeye ikna etmekle görevlendirir. Kraliçe *Vérité* (hakikat) ve yanındaki üç hanımefendi *Miséricorde* (merhamet), *Paix* (barış) ve *Justice* (adalet), adil ticareti bulmak ve saf besanti⁴⁶⁹ simya yoluyla⁴⁷⁰ yeniden imal ederek başta Fransa Krallığı olmak üzere tüm dünyaya yeniden yaymak için onlara eşlik edeceklerdir.⁴⁷¹ Eserin ilerleyen sayfalarında birer hanımefendi olarak söz edilen erdemlerin hizmetçileri de hikâyeye dâhil olur. *Riche Précieuse* (değerli) *Vérité*'nin, *Allégresse* (coşku) *Paix*'nin, *Amoureuse* (âşık) *Miséricorde*'un ve *Bonne Aventure* (serüven) *Justice*'in hizmetçileridir.⁴⁷² (Bk. Resim - 14)

Seyahatname özelliği taşıyan birinci kitapta grubun Mısır çöllerinden başlayarak Paris'te son bulan yolculukları anlatılır. *Ardent Désir*, yani Philippe de Mézières,

⁴⁶⁸ SVPEC, s. 12-15; SVP, s. 99-101.

⁴⁶⁹ Philippe de Mézières bu kelimeyi eserin çoğu yerinde Kutsal Haçı betimlemede kullanır.

⁴⁷⁰ Simyager olmamasına rağmen Orta Çağ boyunca bir hayli rağbet gören simyaya merak salan Philippe de Mézières nesneleri altına dönüştürme gücüne sahip *lapis philosophorum*'un (filozoların taşı) varlığına inanmış olabileceğinden eserinde bu konuya geniş yer ayırır. LSVP, Introduction, Vol. I, s. 32; Konuya dair Joël Blanchard'ın önemli tespitleri için bk. Joël Blanchard, "A Religion in Its Time: Numerology and Moral Alchemy in Philippe de Mézières's Work", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 225-235; Orta Çağ'da simya konusu için ayrıca bk. Robert Halleux, "Alchemy", *Dictionary of the Middle Ages*, Joseph R. Strayer (Ed.), Vol. I, Charles Scribner's Sons, New York 1982, s. 134-140.

⁴⁷¹ SVP, s. 103.

⁴⁷² SVP, s. 106, 118-119; Marie Radkovska, agm, s. 32.

Aristoteles'in Retorik adlı eserinde verdiği seyahatname okuma önerisini⁴⁷³ uygularcasına grubun dolaştığı yerlerin siyasi, tarihi, coğrafi ve sosyo-kültürel özelliklerinden bahsetmeye özen gösterir. Alan olarak çok geniş bir coğrafyayı içine alan seyahatleri boyunca Nübye,⁴⁷⁴ Mısır, Hindistan, Çin, Moğolistan, Suriye, Etiyopya, Balkanlar, Konstantinopolis, Rusya, Prusya, Norveç, İsveç, Danimarka, Litvanya, Avusturya, Macaristan, Venedik, Ege Adaları, Türkiye, Sicilya, İtalya, Kıbrıs, İrlanda, Flandre⁴⁷⁵ ve Fransa'ya uğrarlar.⁴⁷⁶ Philippe de Mézières'in mevzubahis bu yerlerin önemli bir kısmını dolaşmış olması bölümün önemini bir kat daha arttırır. Özellikle İslam dünyası hakkında önemli derecede bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Bazen gitmediği yerlerden bahsederken inandırıcılığı arttırmak amacıyla okuduğu eserleri veya o bölgeye seyahat etmiş kişileri referans gösterir. Ancak eserin Türkler ve Moğollardan bahseden kısımlarındaki birtakım eksiklik ve yanlışlıklar, G. W. Coopland'ın ifade ettiği gibi, onun manastırda geçirdiği süre boyunca Doğu'daki gelişmeleri yeterince iyi takip edemediğini göstermektedir.⁴⁷⁷

Kraliçe Vérité yanındaki hanımefendilere, Katolikliğin izlerini ve yeryüzünü terkeden iyi erdemleri aramak üzere yola çıkacaklarını söylediği sırada Ardent Désir araya girerek onlara eşlik etmeye hazır olduğunu çünkü tüm yolları bildiğini, ayrıca dünya üzerindeki hükümdarlıkları ve halkları tanıdığını belirtir. Buna sevinen hanımefendiler onu rehber olarak yanlarına alıp seyahatlerine başlarlar. İlk olarak Mısır çöllerine ulaşırlar. Daha sonra Ardent Désir'in tavsiyesine uyarak Nübye'ye gelirler. Nübye'nin siyahi kralının Hristiyan olduğunu fakat Katolik olmadığını gördüğünde üzülen Kraliçe Vérité, geçmişte Nübye halkının kendisine inandığını, Nübye Kralı'nın Nil Nehri'nin yönünü değiştirmek suretiyle susuz bıraktığı Mısır'ı krallığa bağladığını ve bu olaydan sonra ellerinde incelikle işlenmiş demir bir haç taşıyan Nübyeli

⁴⁷³ Retorik adlı eserinde politik hatiplere söylev tüyoları veren Aristoteles, idarecilere diğer halklar hakkında bilgi edinebilecekleri için seyahatname okumalarını önerir. VI. Charles için hazırladığı okuma listesine Aristoteles'in eserlerini de ekleyen Philippe de Mézières'in, eserinin birinci kitabına seyahatname bölümü ekleyerek büyük filozofun tavsiyesine uyduğunu söylemek yanlış olmaz. Retorik'te geçen bölüm için bk. Aristoteles, *Retorik*, Ari Çokona (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 21.

⁴⁷⁴ Büyük kısmı Sudan'da kalan bölge.

⁴⁷⁵ Günümüzde Belçika'nın batısını ve Hollanda'nın güneyini içine alır.

⁴⁷⁶ SVP, s. 157-367; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 33-35; Philippe de Mézières'in alegorik seyahatine dair açıklamalı bilgi ve Christine de Pizan'ın benzer nitelikteki eseriyle karşılaştırılması için bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, "Two Travellers: Didactic Trajectories in Two Late Medieval Dream Visions", *Classiques Garnier*, Paris 2017, pp. 87-101.

⁴⁷⁷ LSVP, Introduction, Vol. I, s. 39.

tüccarların Kahire ve Kudüs'e kadar ücret ödmeden seyahat edebildiklerini anlatır. Katolikliği unutan Nübyeliler, Nil'in akışını kontrol etmelerini sağlayan bu meziyeti de unutmuştur. Kraliçe Vérité burada yaşayanların bir gün Katolikliği hatırlayacaklarını müjdeledikten sonra grubun yönünü doğuya çevirir.⁴⁷⁸

Hint Okyanusu'na açılan grup tarçın, biber, zencefil, Hindistan cevizi gibi baharatların, saf kehribar ve daha pek çok değerli taşın bulunduğu bazılarında yoğun yerleşim olan dört bin adadan geçip Hindistan'a ulaşırlar. Philippe de Mézières burada Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan'ın hizmetindeyken Büyük Hindistan'da 50 yıl yaşamış olan bir Cenovalı tüccarın Kıbrıs'a geldiğini ve bu ülkenin ihtişamını kendisine anlattığını ekler. Bu tüccarın hikâyeleri sayesinde Hindistan'ın harikalarından haberdar olduğunu da belirttikten sonra konuyu uzatmamak için daha fazla bilgi vermeyeceğini söyler. Grup daha sonra Ganj Nehri kenarında yer alan adı belli olmayan bir şehre gelir. Eskiden burada bugün Rahip Jean olarak anılan Hristiyan kralın yaşadığı bilgisini veren Philippe de Mézières, Rahip Jean'ın yaklaşık iki yüz yıl önce Cengiz Han tarafından mağlup edildiğini ve burada yaşayan Hristiyanların Moğol boyunduruğu altına girdiğini aktarır.⁴⁷⁹ Ardından Budistler⁴⁸⁰ hakkında bilgi vermeye başlar ve şunları aktarır:

“Burada yaşayan kadınlar ve erkekler doğanın yasalarına göre topluluklar halinde yaşarlar ve aralarında hiç fakir insan yoktur. Üzerlerindeki kıyafetlerinden başka kıyafetleri olmayan bu insanlar mağaralarda yaşıyorlar ve ev inşa etme zahmetine girmiyorlar. Tarlalarını ise sadece ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde ekip biçiyorlar. Sadece çocuk sahibi olmak için evlenirler ve eşleri hamile kaldığında doğum yapana kadar onlarla birlikte yaşamayı bırakırlar. Altın ve gümüşe değer vermeyen bu halk para da kullanmamaktadır. Bu ülkede hırsız yoktur ve birbirlerinden asla şüphelenmiyorlar. Mahkemeleri, kavgaları ve tartışmaları da yok. Şaşırtıcı niteliklerinin daha önemli olanları görmezden gelerek kısaca geçiyorum. Başların bir kralları var fakat anlaşmazlık olmadığı için adaleti sağlamakla görevli değil, onur, saygı ve dürüstçe itaat göstermek için. Kral onları rahatsız eden bir şey yapmaz, tebası da kralı rahatsız eden bir şey yapmaz. Kısacası doğanın kanunlarına göre ahlaki değerlere büyük saygı göstererek yaşarlar, herkes birbiri için kendisine yapılmasını istediği şekilde elinden gelenin en iyisini yapar. Açgözlülük,

⁴⁷⁸ SVP, s. 157-160; Murat Çaylı, “Il n'est Pas Or, Quanqu'il Appert”, s. 85-87.

⁴⁷⁹ SVP, s. 160-162; Philippe de Mézières burada XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'da yayılan, Doğu'da yaşayan güçlü bir Hristiyan kralın varlığına dair söylentiden bahseder. İmparatorlara ve krallara gelen sahte mühürlü mektuplar bu inancı daha da artırmıştır. Marco Polo'da dahil Doğu'ya seyahat eden pek çok seyyah ona dair ipucu aramıştı. XIV. yüzyıldan itibaren ise onun Etiyopya'da yaşadığına inanmaya başlayanlar oldu. Ayrıntılı bilgi için bk. Andrew Kurt, “The Search for Prester John, a projected crusade and the eroding prestige of Ethiopian kings, c.1200-c.1540”, *Journal of Medieval History*, 2013: 1-24.

⁴⁸⁰ Metinde Bragamains.

*gurur ve şehvet onlar için iğrençtir. Ölüme çok az değer veriyorlar, tek ve çok güçlü bir tanrıya ibadet ediyorlar.*⁴⁸¹

Hindistan ve Budistler hakkında bu şekilde bilgiler veren Philippe de Mézières Moğollardan da bahseder. Onlar hakkındaki bilginin kaynağı olarak Hanbalık'ta sekiz yıl geçiren Bargadin adındaki birini gösterir. Moğolların büyük şehirleri olarak Catay, Saray, Karakurum ve Hanbalık şehirlerini sayar ve Moğolların emri altında ok kullanma konusunda uzman bir milyon atlı olduğunu aktarır. Büyük Han'ın deriden veya kâğıttan yapılan bir para kullandığını ve burada simya ile uğraşıldığını anlatır.⁴⁸²

Buradan ayrılan grup Türkiye üzerinden Suriye'ye ve Mısır' gelir. Kutsal Haçın Kudüs'te değer görmediğini ve aşağılandığını söyleyen Philippe de Mézières, Gazze yakınlarındaki antik bir tapınaktan bahseder. Daha sonra Mısır'a ulaşan grup ilk olarak Memluk Sultanı'nın huzuruna çıkar. Kraliçe Vêrité ve Ardent Désir, kendilerini dostane bir şekilde karşılayan sultanın huzurundalarken şehri keşfetmeye çıkan hizmetçi hanımlar şehirde hiçbir sur, kale veya kapı olmadığını görürler. Philippe de Mézières bu bilgiyi şehrin savunmasız olduğuna dikkat çekmek için kullanmış gibidir.⁴⁸³ Ayrıca Kahire'de hiçbir hastaya, yaralıya ve üstü başı yırtık birine rastlamadıklarını söyleyen hizmetçi hanımlar, şehirdeki darülacezelerin hasta insanları tedavi ettiğini öğrenirler. Fakat bu durum Philippe de Mézières'e göre bir illüzyondur. Çünkü bu şehir çok gelişmiş ve güçlü bir şehir gibi görünmesine rağmen arka planda büyük bir siyasi istikrarsızlık gizlidir. Devleti yöneten Memluklar sultanları hileyle öldürerek yerine geçen kişilerdir. Halkla iyi geçiniyor gibi görünseler de tirandırlar ve kendi servetlerini arttırmakla meşguldürler.⁴⁸⁴

Grubun Kuzey Afrika'daki son durağı Etiyopya'dır. Bu ülkede yaşayan erkeklerin ve kadınların güneşin yoğunluğu nedeniyle parlak siyah renkte olduklarını söyleyen Philippe de Mézières, bölgedeki su kaynaklarının kıt olduğuna fakat zengin altın yataklarının ve değerli taş madenlerinin bulunduğu değinir. Etiyopya'da haç

⁴⁸¹ SVP, s. 162-163.

⁴⁸² SVP, s. 166-168.

⁴⁸³ 1383'de şehirde olan İbn Haldun, şehrin etrafının surlarla çevrili olduğunu söyler. İbni Haldun, *Mukaddime*, Süleyman Uludağ (çev.), C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 630-631.

⁴⁸⁴ SVP, s. 169-171; Murat Çaylı, "Il n'est Pas Or, Quanqu'il Appert", s. 87-90.

sembolü taşıyan paralar bulurlar ve bir zamanlar bölgede Hristiyanların iktidar sahibi olduğunu ifade ederler. Ancak şu an bölge insanı Müslümanların hükümdarlığı altında yaşamaktadır ve gruptakiler bu duruma oldukça üzülür. Etiyopya'nın Avrupa'ya uzak olmasından dolayı bu insanlara yardım edemeyeceklerini anlarlar. Buradan ayrıldıktan sonra Tunus ve Fas üzerinden Granada'ya gelirler ancak Philippe de Mézières bu ülkelere dair bilgi vermez.⁴⁸⁵

Kraliçe Vérité'nin başını çektiği grubun sonraki durağı Konstantinopolis'tir. Şehre gelen grubun imparatorun⁴⁸⁶ gurur ve sefalet adlı iki hizmetçisi tarafından karşılandığını yazan Philippe de Mézières, Bizans İmparatorluğu'nun iyi erdemlere tamamen yüz çevirdiğini bu yolla anlatır. İmparatorluğun bu hale düşmesinin en büyük sebebi 1054 yılında gerçekleşen kiliseler arasındaki ayrılıktır. Bir zamanlar Ortodoks imparatorların ve kralların ortak ayin yaptıkları Ayasofya kirletilmiş ve adeta bir pazar yerine dönmüştür. Türkler karşısında sürekli yenilgiye uğrayan imparatorluğun elinde Konstantinopolis, Savoie Dükü VI. Amadeus'un 1366 yılında Osmanlılardan alıp imparatora verdiği Gelibolu, Alaşehir ve birkaç kale kalmıştır. Philippe de Mézières'in verdiği bu bilgiler güncel değildir çünkü Gelibolu 1377 yılında tekrar Osmanlıların eline geçmiş ve imparatorluğun sınırları daha da küçülmüştür.⁴⁸⁷ Trabzon Rum İmparatorluğu'nun da benzer şekilde gurur ve sefaletin pençesine takıldığını gören Kraliçe Vérité, Greklerden umudun kesilmesi gerektiğini söylene söylene buradan ayrılmaya karar verir.⁴⁸⁸

Konstantinopolis'ten ayrılan grup Balkanları ve Rusya'yı dolaşır. Buradaki krallıkların da Bizans İmparatorluğu gibi gurur ve sefalate düştüğü görüldüğünden üzerlerinde fazla durulmaz. Rusya'dan sonra Altın Orha Hanlığı'nın sınırlarında yer alan eğitimsiz, din adamlarından yoksun fakat nasıl savaşılacağını bilen Litvanya Dükalığı'na gelirler. Philippe de Mézières bu bölümde hâlâ pagan olduklarını sandığı Litvanyalıların pagan adetleri hakkında bilgi verir. Örneğin kralları öldüğünde baronları ona zırhını giydirip güzel bir ata bindirirler. Ardından ölmüş kralın en iyi arkadaşını seçip onu onurlandırır ve köknar odunuyla cesedi yakılacak krala eşlik etmesini

⁴⁸⁵ SVP, s. 171-172; Murat Çaylı, "Il n'est Pas Or, Quanqu'il Appert", s. 90-92.

⁴⁸⁶ Eserin yazıldığı tarihte imparator V. Ioannes Palaeologos'tur.

⁴⁸⁷ Kiril Petkov, "The Rotten Apple and the Good Apples...", s. 262.

⁴⁸⁸ SVP, s. 172-175; Murat Çaylı, "Il n'est Pas Or, Quanqu'il Appert", s. 92-95.

isterler. Böylece ikisinin de cennete gideceğine inanırlar.⁴⁸⁹ Philippe de Mézières'in bu satırları yazdığı sıralarda Litvanyalılar bu adetlerini terk ediyorlardı. Çünkü dükalık Büyük Dük II. Jagiello Wladyslaw'ın Hristiyanlığı kabul etmesi üzerine 1386-1387 yıllarında Hristiyanlaşmaya başlamıştı.

Eserin bu kısmında, kitabını okuyanları biraz olsun gülümsetmek için Litvanya Kralı'nın ve Prusyalı bir Teuton şövalyesinin hikâyesini anlatmaya karar verir. Kendisine anlatılan hikâyeyi duyalı çok olmadığı için doğru olarak hatırladığının garantisini vererek anlatmaya başlar:

“Prusya lordları ile Litvanya Kralı arasında yapılan bir savaşta tarikata mensup bir şövalye esir edilmişti. O, savaşta bir gözünü kaybetmişti. Kralın esiri olan bu şövalye kralla yakın dost oldu ve bu sayede büyük onura ve servete layık görüldü. Bir Hristiyan olmasına rağmen kral ona güvendi. Kral öldüğünde yukarıda anlatılan şekilde cenaze töreni düzenlendi. Baronlar krala kimin eşlik edeceğini tartışmaya başladılar. Aralarında şiddetli bir tartışma başladı çünkü her biri kendisini en iyi arkadaşı olarak öne çıkarmak istedi. Şövalye bu onura sahip olmak zorunda kaldı çünkü kralın tercih ettiği kişi oydu. Baronlar sevineceğine inanarak bu onuru ona güzel sözlerle sunmaya geldiler ve onu övmeye, erdemlerini yüceltmeye ve kralın kendisine gösterdiği iyilikleri takdir etmeye başladılar. Haberi duyduğunda ve kralla aynı anda diri diri yakılacağını öğrendiğinde acı çekip çekmeyeceğini sorması gereksizdi. Cesareti kırıldı ve neşesi kaçtı bu yüzden baronlara kralın sadık bir hizmetkârı olmasına rağmen buna layık olmadığını söyledi ve bu onuru bahsettikleri için teşekkür etti. Kısacası şövalyenin kralla birlikte kalmasına karar verildi. Kendisini Tanrı'ya ve Kutsal Haça adayıp dua etmeye başladı. Duasını bitirdiğinde tüm baronları çağırdı ve şöyle dedi: “Senyörler. Bildiğiniz ve benim de bildiğim gibi kralımızın ve senyörlerimizin sahip olduğu büyük nitelikler, cesaret ve mükemmelliğin yanında benim kusurlarımın ona zarar verip riske atacağını hatırladım. Sadece bir gözüm olduğunu görüyorsunuz ve bu benim için hiç hoş olmayan bir şey. Tüm uzuvlarıma sahip olmadığım için böyle büyük ve kusursuz bir efendiye layık olamayacağımdan korkuyorum. Yine de eğer ona eşlik etmem gerektiğini düşünüyorsanız, o zaman hazırım ve daha fazla neşeye sahip olamam.” Baronlar şövalyenin söylediklerini düşündüler ve onun bu onura layık olmadığına karar verdiler. Çünkü dediği gibi vücudu bütün değildi. Kralın başka bir arkadaşını seçtiler ve şövalyenin iyi ve sadık olduğunu düşünerek ona teşekkür ettiler. Hapsedildiği yerden serbest bırakıldı ve büyük bir onurla dini bağlılığına geri döndü. Litvanya Kralı ve arkadaşı planlandığı gibi yakıldı. Şövalyenin tek gözlü olması onun şanslıydı çünkü eğer iki gözü olsaydı kralla birlikte yakılacaktı. Bu hikâye bana anlatıldı ve yukarıda belirtilen tarikatın eski ve cesur şövalyeleri tarafından doğrulandı.”⁴⁹⁰

Sonraki bölümde Prusya'nın cesur savaşçıları Teuton Şövalyeliği'nin merkezi Malbork'a⁴⁹¹ giderler ve burada şövalyeliğin Üstadı Azam'ı tarafından karşılanırlar. Şövalyelerin giysilerinin kalp hizasında küçük siyah bir haç bulunan bir elbise ve

⁴⁸⁹ SVP, s. 175-176.

⁴⁹⁰ SVP, s. 176-178.

⁴⁹¹ Metinde Marienburg.

üzerine beyaz paltolar giydiğini belirten Philippe de Mézières, burada yaklaşık iki bin din adamının ve şövalyenin bulunduğunu aktarır. Tarikat daha önce Kutsal Topraklarda görev yapmış fakat Hristiyanların günahları yüzünden o bölgelerin kaybedilmesine üzerine taşınmak zorunda kalmıştır. Son olarak Akka'nın da düşmesiyle Teutonlar merkezlerini buraya taşımak zorunda kalmışlardır. Alman ve Polonyalı Hristiyanların yardımıyla burada ahşaptan bir yerleşim merkezi kurup güçlenmişlerdir. O şehir bugünkü Torun şehridir.⁴⁹²

Prusya'dan ayrılan grup Livonya, Norveç, İsveç, Danimarka, Almanya, Hollanda, Polonya, Bohemya ve Macaristan'ı dolaşır. Bu kısımlarda bölgenin önemli şehirleri ve coğrafyaları hakkında yüzeysel bilgiler verilir. Macaristan'ın anlatıldığı kısımda ise Osmanlı Beyliği'nin bölgedeki faaliyetlerinden bahsedilir. Philippe de Mézières, güçlü ve cesur olarak nitelediği Türklerin 80.000 askerle Eflak ve Macaristan'ı işgal ettiğini, elliden fazla büyük şehir ve büyük kasabayı ele geçirip ilerlemeye devam ettiklerini anlatır. Philippe de Mézières'e göre Türklerin başarısının nedeni Türklerin çok güçlü olması ve Hristiyanların büyük günahları nedeniyle Tanrı'nın onların tarafına geçmiş olmasıdır. Bu nedenle Macaristan topraklarında ve çevresinde hiç kimse onlarla savaşmaya cesaret edemez. Hristiyan dininin her geçen gün Kilise'nin büyük prenslerinin eksikliğinden dolayı düşüşüne üzülen Yaşlı Hacı'nın, Katolik Hristiyanlığın savunmasından sorumlu olan Hristiyan prenslerin kendi aralarında barış yapamamalarından ve Katolikliği kurtaracak çözümler üretmemelerinden dolayı korktuğunu ifade eder. Çünkü Murad⁴⁹³ veya ondan sonra gelecek Türk komutanlardan biri, hiçbir zorlukla karşılaşmadan on yıl içinde Almanya'ya ve Puglia'ya gelebilir. Belki de Türklerin daha önceden Macaristan'ı ele geçirip yok eden Hristiyan olmayan kavimlerin yaptığı gibi Macaristan'ı ele geçirebileceğini söyleyen Philippe de Mézières, burada Attila'ya ve bir ihtimal Moğollara atıf yapmaktadır. Son olarak İsa Mesih'in bunu engellemek isteyebileceğini ve Hristiyan prenslere Türklerin ilerleyişini durdurma görevini ilham edebileceğini söyleyerek konuyu kapatır.⁴⁹⁴

⁴⁹² SVP, s. 178-181.

⁴⁹³ Metinde Mourad.

⁴⁹⁴ SVP, s. 196.

Philippe de Mézières daha sonra defalarca ziyaret ettiği ve 3-4 yıl yaşadığı Venedik'ten bahsetmeye başlar. Dünyanın en soylu ve en özgür şehri olarak tanımladığı Venedik'i *Su Şehri* olarak da niteler. Venedik Doğu'nun bir zamanlar masraflarını karşıladığı altmış kadırgayla Suriye'ye gittiğini ve cesaretiyle Kudüs Kralı'nın Sur şehrini ele geçirmesine yardım ettiğini söyleyerek, Venedik'in Haçlı seferlerinde oynadığı rolü hatırlatır. Dahası Venedik Doğu'nun 1204 yılında Fransızların, Flanders Kontu I. Baudoin'ın ve Montferrat Markizi I. Boniface'ın yanında Roma Katolik Kilisesi'ne isyan etmiş olan ayrılıkçı Greklerin büyük şehri Konstantinopolis'i ele geçirmesi olayını da gururla aktardığı gözlerden kaçmaz.⁴⁹⁵

Bir sonraki anlatı Ege Adaları üzerinedir. Kraliçe Vérité ve ekibi Venedik'te bir saraydayken içeriye gri saçlı, üstü başı dağınık, *Umutsuz* adında yaşlı bir kadın girer. Önceden *Sadakat* olarak bilindiğini söyleyen yaşlı kadın, Ege'deki sayısı bin beş yüze ulaşan adaları ve Kıbrıs'ı temsilen kraliçenin huzuruna çıktığını söyler. Bu adalarda yaşayan Hristiyanların çoğunun Türkler tarafından öldürüldüğünü, bir kısmının da esir düştüğünü haber veren kadın, hayatta kalanların ise çaresiz bir şekilde İsa Mesih'e kavuşacakları günü beklediğini söyler. Bu çaresiz insanların Türklerin esaretine girmemek için Kartacalı soyluların yaptığı gibi kendilerini ve ailelelerini ateşe atıp öldürmeyi dahi düşündüklerini aktardıktan sonra da Türklere karşı kendilerine yardım etmelerini ister. Yaşlı kadını dinleyen kraliçe, bir zamanlar bu adalarda yaşayan insanların çok zengin olduğunu, kullandıkları paranın Türk beyliklerinin ve Memlukların bastırdığı paralardan daha kıymetli olduğunu ve donanmalarının gücü sayesinde Türklerin denizlerde dolaşmaya cesaret edemediklerini hatırladığını söyler. Fakat iyi erdemleri kaybettikleri ve Türklere karşı pek çok başarı kazanan I. Pierre de Lusignan gibi cesur bir kralı uykusunda öldürdükleri için Tanrı onlardan yüz çevirmiştir. Dahası V. Ioannes Palaeologos döneminde iki defa Katolikliğin üstünlüğünü kabul etmelerine rağmen daha sonra bu kararlarından vazgeçip Katolik öğretiyi terketmişlerdir. Bunları birbiri ardına sıralayarak yaşlı kadını azarlayan Kraliçe Vérité, kadının huzurunu terk etmesini ister. Kadının ağlayarak ayrıldığını gören Amoureuse ise onun yanına giderek Batı'daki Hristiyanların onların yardımına gelmesi için Tanrı'ya dua etmesini tavsiye eder. Philippe de Mézières, Türk beyliklerinin Ege

⁴⁹⁵ SVP, s. 197-200.

Adaları'ndaki faaliyetlerinin burada yaşayan insanlar üzerinde psikolojik etkisini ve Katolik dünyadaki yansımalarını alegorik bir biçimde anlatarak bölümü sonlandırır.⁴⁹⁶

Venedik'ten ayrılan grup İtalya'nın diğer şehirlerini dolaşır. Philippe de Mézières bu bölümde İtalyan şehirlerinin birbirleriyle olan mücadelesine ve Papalıkla ilişkilerine değinir. Cenovalıların zikredildiği bölümde, 1365 yılında İskenderiye'ye düzenlenen Haçlı seferinde Hristiyanlara nasıl ihanet ettiklerini zikretmeden geçemez:

*“Cesur Aslan Kral (Pierre de Lusignan), tüm avcılarıyla beraber Mısır'ın güzel şehri İskenderiye'ye ulaştığında bu limanda, bu kötü insanlara benzeyen beş büyük Cenova gemisi buldu. Bu gemilerde dört yüz savaşçı olabilirdi. Bu hainler Katolik dinine ne yapabildi? Hesaba katmadıkları bir şey vardı. Tanrı'nın şövalyeliğinin kaptanı olan soylu Aslan Kral saygıda kusur etmedi ve haça hizmet etmekten geri durmadı. Şaşırmamalı! Soylu Aslan kralın yaklaştığını gören bu gemilerin kaptanları İskenderiye'nin büyük amiralinin yanına gittiler ve Haçlılara karşı savunma yapmayı teklif ettiler. Fakat bu bilge amiral, bu kötü insanların sadakatsiz tekliflerini reddetti ve onları utanç verici bir şekilde huzurundan kovdu. Sonuç olarak asil kral İskenderiye'ye saldırdığında ve Tanrı'nın lütfuyla tam bir zafer kazandığında bu Cenevizliler Hristiyan kardeşlerine yardım etmeden gemilerinde kaldılar ve bir Lombardiyalı'nın söylediği söze sadık kalırcasına kimin kazanacağını görmek üzere beklemeye başladılar. “Vive qui vince.” Kazananın yanında ol.*⁴⁹⁷

Philippe de Mézières, Katolik Hristiyanlığı ikiye bölen ve Kutsal Toprakların ele geçirilmesi projesi için büyük bir engel teşkil eden *Schisma* konusuna değinmeden edemez ve kimin gerçek papa olduğu meselesini burada ele alır. Fransa'nın çıkarlarını gözeten yazar Roma'daki Papa VI. Urbanus'u *Le terrible* (korkunç) olarak niteler ve kimi desteklediğini peşinen açığa vurur. Bunun yanında Avignon'daki Papa VII. Clemens'ten *Le débonnaire* (güleryüzlü) olarak bahseder. Daha sonra schismanın Hristiyanları dört gruba ayırdığını ifade ederek dönem insanların konu hakkında ne düşündüklerini başarılı bir şekilde özetler. Onun tespitine göre birinci kategoridekiler destekledikleri papaya itaat ederler fakat içlerinden bazıları papanın seçimi konusunda vicdanlarında şüphe duymaktadırlar. İkinciler tarafsızdırlar. Üçüncüler ne VI. Urbanus'u ne de VII. Clemens'i istememektedirler. Dördüncü kısımdakiler ise vicdanlarını rahatsız etmeden, ölümüne ve kardinaler tarafından yenisi seçilene kadar

⁴⁹⁶ SVP, s. 200-204; Philippe de Mézières'in Ege Adaları bahsinin çevirisi ve diğer yorumlamalar için bk. Pınar Ülgen-Murat Çaylı, “Eski Bir Şövalyenin Gözünden XIV. Yüzyılda Ege Adaları: Bizans İmparatorluğu, Haçlılar ve Türkler”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol. 14, April 2020, ss. 93-102.

⁴⁹⁷ SVP, s. 248.

destekledikleri papaya sıkı sıkıya bağlı kalacak olan kişilerdir. Philippe de Mézières bu sınıflandırmanın ardından kendi fikrini söyler ve Kilise'nin anahtarlarının Papa VII. Clemens'in hakkı olduğunu savunur.⁴⁹⁸

Seyahatine devam eden grup Avignon, Sardinya, İspanya ve Portekiz üzerinden İngiltere'ye ulaşır. Burada İngiltere Kralı II. Richard'ın İskoçya'yla savaşı ve Fransa ve İngiltere arasında 1337'den beri devam eden Yüz Yıl Savaşları eleştirilir. Crécy ve Poitiers'de kazandığı korkunç zaferin Kral II. Richard'a ne gibi bir getirisinin olduğu sorgulanmaya başlar. Kraliçe Vérité'nin hizmetçisi Riche Précieuse, Fransa'ya karşı açtığı savaşı devam ettirmek isteyen II. Richard'ı suçlar. Bu savaş yüzünden boşu boşuna Hristiyan kanı akmakta ve Kutsal Toprakların ele geçirilmesi gecikmektedir. Bu nedenle yapılması gereken en mantıklı hareket iki kralın uzlaşması olacaktır. Riche Précieuse ve Ardent Désir, II. Richard'ı VI. Charles ile barışması için cesaretlendirmeye çalışırlar. İki kardeşin barışmasının Hristiyanlığa da barış getireceğini vurgulayarak Tanrı'nın iki kraldan bunu beklediğini ve bu sayede onun hoşnut edileceğini dile getirirler.⁴⁹⁹ Grup daha sonra İskoçya, İrlanda, Flandre'ı dolaşır. Fransa'nın kuzeyinde Paris'e ulaşmalarıyla birinci kitap sona erer.

Alegori ikinci kitapta Paris'te devam eder. Kraliçe Vérité, Fransa toplumunu kendi aralarında 3 kısma ayrılan 4 hiyerarşik gruba ayırır. Bu ayrıma göre birinci grupta başrahip, papaz ve keşişlerden oluşan din adamları yer alır. İkinci grup kral, büyük prensler, baronlar, şövalyeler ve kale komutanlarının yer aldığı soylular sınıfıdır. Parlamento başkanı, hâkim, avukat, noter, hazinedardan oluşan üçüncü grup ise kanun adamlarını kapsar. Dördüncü grupta ise burjuva, tüccarlar, zanaatkârlar ve köylüler yer alır.⁵⁰⁰ Daha sonra Fransa ekonomisine değinen Philippe de Mézières, ekonomik işleyişi bozan ve paraya değer kaybettiren dört unsur sıralar. İlki ruhban ve soyluların dışında kalan kesimin sebep olduğu isyanlardır. Burada Fransızların *tiers état* olarak andığı kesimden, yani II. Jean'ın esareti sırasında naiplik görevini üstlenen V. Charles'ı zor

⁴⁹⁸ SVP, s. 322-333; Renate Blumenfeld-Kosinski, Philippe de Mézières'in Schisma'nın asıl sebebi olarak Fransa ve İngiltere arasındaki sorunları gördüğünü belirtir. Bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, *Poets, Saints, and Visionaries...*, s. 120; 1380'li yılların Fransa'sında schisma sorununun çözümü ve Philippe de Mézières'in çabaları rolü için bk. Magda Hayton and Robert L. J. Shaw, "Communicating Solutions to the Great Western Schism in 1380s France", *Medieval Studies*, Vol. 80, 2018, pp. 297-338.

⁴⁹⁹ SVP, s. 355-364.

⁵⁰⁰ SVP, s. 374-375; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 39.

duruma sokan Jacquerie isyanlarından bahsetmektedir. İkincisi yolsuzluğa karışan kraliyet memurlarıdır. Üçüncüsü avukatlar, savcılar ve noterler, sonuncusu ise adalet görevlileri ve parlamentodur. Bu kişi ve kurumların nasıl işlemesi gerektiğini izah eden Philippe de Mézières, Akdeniz'in zengin ticaret kenti Venedik'i örnek bir yönetim modeli olarak gösterir. Venedik'in ticaretten elde ettiği yüksek geliri ve şehirdeki çeşitli finansal örgütlenmelerin işleyiş sistemlerini inceler.⁵⁰¹

Şövalyelikten bahsedilen bölümde ordunun üç kısımdan oluştuğu üzerinde durulur. Kral ve savaşı idare eden komutanlar savaşa katılmazlar. Şövalyeler ve yamakları düşmanla çarpışırlar. Üçüncü grup sayıca az olan, köylü zanaatkar gibi soylu olmayan insanlardan oluşan piyade, okçu, arbaletçi, yağmacı kısmıdır. Kendilerini geliştirerek büyük güce kavuşan bu insanların bazıları cesaret için bazıları da yağma yapmak için savaşırlar. Yağma için savaşanların ve açgözlülükle hareket edenlerin Tanrı katında Müslümanlardan daha kötü olduğunu vurgulayan Philippe de Mézières, Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki savaşlarda Müslümanların ahlaki açıdan kiliseye, soylulara ve insanlara karşı bu grup kadar acımasız olmadıklarını belirtir. Ardından Konstantinopolis ile Bulgar imparatorluklarını, Sırp krallığını ve diğer ülkeleri fethedip boyunduruk altına alan I. Murad'ı, Türkleri ve şövalyelerini örnek olarak gösterir.⁵⁰²

Philippe de Mézières'in üzerinde durduğu bir başka konu Fransa kraliyet donanmasıdır. Bu bölümde Fransız gemilerinden, gemi mürettebatından, taşınan mallardan ve uğrak yerlerinden bahsedilir ve Doğu'ya doğru yolculuğa çıkacak bir Fransız gemisinin alegorisi eklenir. G. W. Coopland'a göre buradaki kayıtlar XIV. yüzyıl gemi teknolojisine ve Orta Çağ deniz taşımacılığına katkıda bulunacak bilgiler barındırdığı için bir hayli önemlidir.⁵⁰³ Bölümün bir yerinde donanması olan Katolik krallıklar sıralanır. Başta Fransa ve İngiltere olmak üzere İskoçya, Norveç, İsveç, Danimarka, Polonya, Bohemya, Macaristan, Kilikya Ermeni Krallığı, Kıbrıs, Silicya, Napoli, Mayorka, Aragon, Navarra, İspanya ve Portekiz'dir.⁵⁰⁴ Philippe de Mézières'in

⁵⁰¹ SVP, s. 380-414; Joël Blanchard, "A Religion in Its Time...", s. 228-229; Venedik incelemesi için ayrıca bk. SVP, s. 387-389.

⁵⁰² SVP, s. 465-466.

⁵⁰³ LSVP, Introduction, Vol. I, s. 56-57.

⁵⁰⁴ SVP, s. 528.

deniz yolculuğunda deneyimli biri olduğunu ifade eden G. W. Coopland, onun Kıbrıs ve civarındaki suları iyi bildiğini aktarır. Ayrıca 1346 yılında Haçlı donanmasıyla İzmir ve çevresine gelmiş, defalarca Kıbrıs'tan Venedik'e seyahat etmiş, 1365 yılında İskenderiye'yi görmüş ve Fransa'dan kalkan bir gemiyle I. Pierre de Lusignan'ın yanında Kuzey Denizi üzerinden Teuton Şövalyeliğine gitmişti.⁵⁰⁵ Denizcilik alanındaki bilgisini Haçlı seferi projesini anlattığı bölümde de konuşturacak olan Philippe de Mézières, daha önce gücüne ve faydasına şahit olduğu gemi türlerini Haçlı askerlerinin taşınması konusunda önerecek ve Haçlı donanması için en uygun gördüğü limanları sıralayacaktır.

İkinci kitabın son kısmı astronomi ve astrolojiye ayrılmıştır. Philippe de Mézières, bu ikincisiyle ilgilenen kavimlere dair bilgiler verdikten sonra astroloji biliminin Katolik Kilise tarafından tamamen yasaklandığını söyler. Daha sonra Kilise babalarının ve filozofların, gelecekte haber almak isteyen hükümdarların astrolojiye rağbet göstermelerine yaptıkları eleştirilerden bahseder. Cladius Ptolemy, Aristoteles, Giovanni de Dondi, Nicole Oresme gibi filozofların astronomi çalışmaları hakkında bilgiler verir ve yer yer yazdıkları eserlerden alıntılar yapar.⁵⁰⁶

Eserin konumuz açısından en önemli kısmı olan üçüncü kitapta yeni bir alegori eklenir. 64 kareden oluşan bir satranç tahtası üzerinde krallığın toplumsal konularına kapsamlı bir şekilde değinilir. Satranç tahtasının dört köşesi Vérité, Paix, Miséricorde ve Justice tarafından çevrelenir. Kraliçe Vérité, Blanc Faucon olarak nitelenen VI. Charles'ı cesaretlendirir ve ondan günah çıkarmasını ister. Günahlarını itiraf etmeye başlayan Blanc Faucon'un samimi tövbesi diğer hanımefendiler tarafından da kabul edilir.⁵⁰⁷ Ardından Blanc Faucon, Sina Dağı'na çıkan Musa peygamber ile kıyaslanır ve Kraliçe Vérité sahip olduğu vasıflar nedeniyle onu genç Musa ilan eder. Musa peygamber nasıl Yahudileri Firavun'un zulmünden kurtarmışsa, genç Musa da Katolik Hristiyanlığını içinde bulunduğu bu kötü durumdan aynı şekilde kurtaracaktır. Bunu yaparken ona rehberlik edecek on emir verilir:

⁵⁰⁵ LSVP, Introduction, Vol. I, s. 58-59.

⁵⁰⁶ SVP, s. 532-561.

⁵⁰⁷ SVP, s. 588-590; Marie Radkovska, agm, s. 40.

- 1-) Tanrı'yı tanı ve ona tapın.
- 2-) Tanrı'nın adına saygı duy.
- 3-) Pazar gününü kutsal kıl.
- 4-) Aile büyüklerine saygı göstereceksin.
- 5-) Öldürmeyeceksin.
- 6-) Çalmayacaksın.
- 7-) Zina etmeyeceksin.
- 8-) Yalancı şahitlik yapmayacaksın.
- 9, 10-) Başkasının mülküne veya eşine göz dikmeyeceksin.⁵⁰⁸

Sonraki kısımda Riche Précieuse, VI. Charles'a asıl görevi olan Haçlı seferine hazırlamak için şunları söyler:

“Sevgili oğlum, Musa, Kraliçe Vérité senin gerçek vaftiz adının Chere Lumiere (Carolus) olduğunu hatırlatmalı ki böylece ışığın dumanı dönüşmez. Kalbinin iki tarafına o kadar güzel ve parlak bir şey kazıyacağım ki kalbini tutuşturacak ve eğer seninleyse ışık seni asla hayal kırıklığına uğratmayacak. Sadece Fransız donanması değil, ayrıca Yunanistan, Mısır ve Suriye'ye kadar o, Tanrı'nın haçlı askeri olarak kutsal Kudüs şehrini teslim alana kadar Muhammed'in ve halkının sahte yasasını yok edip, gerçek şövalyeliğe babamın Kutsal kabri ve kutsal Simon Dağı için yol gösterecektir.”⁵⁰⁹

Sonraki pasajda Fransa'yı ve halkını temsilen dört tekerlekli bir savaş arabası alegorisi daha ekleyen Philippe de Mézières, kralın dünyevi ve ruhani düşmanlarıyla mücadele etmeye hazır olması gerektiğini hatırlatır. Savaş arabasının dört tekerleği dört ayrı erdemin elinden çıkmıştır. İlk tekerlek Vérité'nin demirhanesinde dövülmüştür ve adı “gerçek”tir. İkincisi Allégresse'in demirhanesinden çıkmıştır ve adı “barış”tır. Adı “merhamet” olan üçüncü tekerlek Amoureuse'ün demirhanesinde dövülmüştür. Dördüncü tekerlek “adalet” ise Bonne Aventure'ün demirhanesinde imal edilmiştir. Yanları ve ön tarafı camlı çadır şeklindeki arabada fildişinden oyulmuş bir kraliyet tahtı vardır. Arabanın içinde bulunan küçük bir sandık içinde hastalıkları tedavi edici baharatlar ve kokular bulunur. Arabayı atlar yerine bir erkek, bir aslan, bir kartal ve bir öküz çekmektedir. Her tekerlekte dört iyi erdem yerini almıştır. Savaş arabasının

⁵⁰⁸ SVP, s. 602-619; Katolik öğretiyeye tamamen ters olduğu için Eski Ahit'in “put yapmayacaksın” emrinin eklenmediği gözlerden kaçmaz.

⁵⁰⁹ SVP, s. 625.

yolculuğa hazır olduğunu söyleyen kraliçe, kralın düşmanlarının saldırısını beklememesini ve daima savaşa hazır olması gerektiği mesajını verir.⁵¹⁰ Burada Macar Kralı Lajos'u örnek veren Philippe de Mézières, 30.000 şövalye ve askerden oluşan bir orduya sahip olan kralın savaşa gitmek zorunda kaldığını ve kullanmış olduğu bu türden bir arabayla zafer kazandığını, ayrıca kralın geceleri uyumak için bu arabayı kullandığını anlatır.⁵¹¹

Sonraki pasajda, yukarıda verilen on emiri kabul eden Blanc Faucon'a krallığını iyi bir şekilde idare edebilmesi için yüklenmesi gereken sorumluluklar satranç tahtasının kareleri üzerinde açıklanmaya başlanır. Satranç oyununu çok sevdiği anlaşılan Philippe de Mézières, burada at üstünde seyahat eden Suriye'deki Arapların birbirleri ile satranç tahtası olmadan tamamen zihinlerinden satranç oynadıkları, oyunun bazen tüm gün boyunca devam edebildiği ve sonunda birisinin mat olduğu bilgilerini verir. G. W. Coopland, bunun birinci elden bir gözlem olduğu görüşündedir.⁵¹² Bu anektoddan sonra her bir kare üzerinde ayrı bir konuyu değerlendirir. Örneğin birinci köşenin beşinci karesinde, VI. Charles'a kraliyet giysilerinin ihtişamlı fakat bir o kadar da edepli olmasını ve aşırılıktan kaçınmasını tavsiye eder. Ayrıca Fransız halkı da bu kurallara uymalıdır. Öyle ki kıyamet gününde Moğollar, Türkler ve Araplar, Fransızları, Almanları, Bohemyalıları ve İngilizleri edepsiz kıyafet alışkanlıklarından dolayı kınayacaklardır. Bu noktada Memluk Sultanı'nı ve eşrafını örnek gösterir. Sultanın etrafında beyaz ve temiz kıyafetler giyinmiş on veya yirmi askerin olduğunu söyleyen kraliçe, sultanın ise halkın içinde uzun ve geniş, göz alıcı süslü imparatorluk kıyafetiyle dolaştığını ekler. Çünkü onun kıyafetleri olması gerektiği gibi diğerlerden ihtişamlı ve zengin olmalıdır. Sultandan sonra her biri kendi rütbesine göre giyinmiş emirler gelir. Fakat onların sultanın kıyafetlerini taklit etmeleri yasaktır. Yasağa uymayanların gözleri oyulur.⁵¹³

Altıncı karade kraliyet eğlencelerine odaklanılır. Kraldan Kilise'nin yasakladığı ahlaksız oyunları oynatmamasını isteyen kraliçe, kraliyet oyunları için aşırı masraf yapılmamasını ve israftan kaçınılmasını arzular. Çünkü buraya harcanan para Haçlı

⁵¹⁰ LSVP, Introduction, Vol. II, s. 7-8; SVP, s. 629-633.

⁵¹¹ SVP, s. 633.

⁵¹² LSVP, Introduction, Vol. I, s. 11; SVP, s. 640, 663.

⁵¹³ SVP, s. 676.

seferinin masraflarında kullanılmalıdır. Bu konuda Moğol Büyük Hanı'nın düzenlediği bir eğlenceden bahsedilir. Aktardığına göre Büyük Han askerleriyle yakınlaşmak için kararlaştırılan bir zamanda yüz veya iki yüz bin atlıyla büyük bir ovada buluşur. At sırtındaki askerler yaylarına küçük oklar takarak beklemeye başlarlar. Bu sırada elinde kırmızı bir top tutan Büyük Han onu askerlerine doğru fırlatır. Onlar da oklarıyla topun yere düşmesini engellerler. Bu oyun böylece dört beş saat sürebilir. Büyük Han borusunu çaldığında oyun biter ve askerler ok atmayı keserler. Top kimin eline düşerse onu Büyük Han'a götürür ve ödülünü alır.⁵¹⁴

Sekizinci karede kralın korunması meselesinde bahseden Philippe de Mézières, Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan ile aynı kaderi paylaşmaması için özellikle gece uyurken kendisini güvene almasını önerir ve şöyle der:

*“Unutma ki sevgili oğlum, Kıbrıs'ın cesur kralı Pierre de Lusignan korunma ihmaldinden dolayı uykusunda acımasız bir şekilde öldürüldü. Çünkü o, yaşlı hacı ona birçok kez tavsiye etmesine rağmen korunmayı ihmal etti.”*⁵¹⁵

Dokuzuncu karede kralın bilgi birikimini arttırmayı ve babası gibi bilge bir hükümdar olmasını amaçlayan Philippe de Mézières, onun için bir okuma listesi hazırlar. Krala tavsiye ettiği kitapları ve muhtemelen daha fazlasını Philippe de Mézières'in de okuduğu kabul edilirse onun bilgi birikiminin kaynağı daha iyi anlaşılır.

*“Sevgili oğlum, bilge ve iyi bir adam olan babanın isteği üzerine, bilge filozof ve teolog, Lisieux Piskoposu Nicole Oresme tarafından ustaca çevrilen iki eseri okumaktan ve incelemekten büyük zevk almalısın. Bu kitaplar, özellikle majestelerinin kendisini ve halkını yönetmesiyle ilgili olan Etik ve Poetik'tir. Ve asil bir kitap olan Prenslerin Yönetimi Üzerine'yi,⁵¹⁶ Titus Livius, Valerius Maximus gibi hakiki Roma tarihi kitaplarını, filozof ve ahlakçı Seneca'yı, Boethius'un Teselli'sini, Aristoteles'in öğretilerini ve antik paganların tarih kitaplarını kafiyeli ve hatalarla dolu çeviriler yerine orijinal dillerinden okumayı da unutmamalısın. Yahudilerin tarihlerine gelince sevgili oğlum, İncil'den sonra Skolastik Tarihini ve Flavius Josephus'un Antikitesi'ni okursan harika şeyler göreceksin.”*⁵¹⁷

“Hristiyanlık tarihine gelince, Konstantin, Heraklius ve Büyük Theodosius, Justinianus gibi Hristiyan imparatorların kahramanlıklarını, bugüne kadar Hristiyan dinini yayan kral ve imparatorların hayatlarını, özellikle de büyük atanız aziz Charlemagne'nın sıra dışı büyük savaşlarını, kahramanlıklarını ve erdemlerini, cesaretinizi, erdeminizi ve iyi idarenizi

⁵¹⁴ SVP, s. 679-680.

⁵¹⁵ SVPEC, s. 947; SVP, s. 685.

⁵¹⁶ Gilles de Roma tarafından yazılan De Regimine Principum.

⁵¹⁷ SVPEC, s. 949-950.

arttırmak için okuyabilir ve öğrenebilirsin. Dünyanın en cesur kralı Arthur çok büyüktü fakat onun hikâyesi yalanlarla doludur ve şüphelidir."⁵¹⁸

"Ayrıca sevgili oğlum, dedi Kraliçe, eğer büyük şeyler öğrenmek ve öğrenimini derinleştirmek istiyorsan, önce cesur Charlemagne'nin özellikle araştırdığı kutsal Aziz Augustinus'un Tanrı Kent kitabını okuyun. Polycraticon⁵¹⁹ ve Parolipomena kitaplarını okursan onlarda güzel ve sıra dışı şeyler bulabilirsin. Ayrıca eğitiminiz için hizmetinizdeki Eustache Deschamps'ın erdemli sözlerini ve diğer tüm doğru, uygun, katolik metinleri okuyabilirsiniz. Sevgili oğlum, kutsal anneniz Kilise'nin yasakladığı büyücü, fal, ateş falcılığı kitaplarını, Liber sacratus'u, astroloji tahmin kitaplarını, Kilise'nin otoritesinde olmayan heretiklerin yasaklı kehanet kitapları, rüya tabirleri, semboller ve her çeşit hurafeler gibi yasaklı bilim kitaplarını, sözün kısası ruha ve majestelerinin idaresine zarar verecek her şeyi okumaktan sakın. Sevgili oğlum sana Babanın öğretilerini takip etmeni, kendini genel olarak İncil'e bağlamayı ve düzenli olarak her yıl okumanı tavsiye ederim. Benim tavsiyem bilgin olduğu için mümkün olduğunca Latince yazılmış kitapları oku. Ve emin olun eğer Latince okumaktan zevk alırsanız, Latince bir hikaye veya ders kalbinizi yarım düzine Fransızca hikayeden daha fazla dolduracaktır. Azizler tarafından yazılan ve dikte edilen kutsal metinler Fransızcaya çevrildiğinden beri, okurken orijinal kaynaktaki tadı vermemektedir. Bu hiç şaşırtıcı değil çünkü kutsal metinlerdeki çok sayıdaki Latince kelime okuyucunun kalbini büyük bir özveriyle deliyor. Bir şey bir defa Fransızcaya çevrilirse eski lezzetini ve zevkini kaybeder."⁵²⁰

İlerleyen kısımlarda VI. Charles'a emri altındaki danışmanları, memurları ve diğer görevlileri özenle seçmesi, danışman sayısını azaltması, nankör olmaması, yargılama yöntemi olarak düelloyu yasaklaması, Kilise ile olan ilişkisinde atması gereken adımlar, kraliyet memurlarının her iki ayda bir rapor vermesi, yerli ve yabancı tüccarların can ve mal güvenliklerinin korunması, Hristiyanlığı ve Fransa'yı refaha kavuşturmak için atılması gereken adımlar gibi konular hakkında öğütler verilir. Satranç tahtasının merkezinde ise krala yeni bir hedef gösterilir ve tüm Katolik Hristiyanlığın katılımıyla gerçekleşecek Haçlı seferi projesi açıklanır. Eserin sonunda Kraliçe Vérité ve diğer hanımlar bir ışık hüzmelerinin içine girerek ortadan kaybolurlar. Kralın kendisini Louvre Sarayı'nda, Philippe de Mézières'in ise Celestine Manastırı'nda bulması ile kitap sona erer.

2.7. Epistre au Roi Richart

Eşi Anne of Bohemia'yı 7 Haziran 1394'te kaybeden II. Richard yeni bir evlilik için eş adayı aramaya başlamıştı. Aragon Kralı I. John'un kızı Yolande ile yapacağı evlilik, Leulinghen ateşkesi yürürlükte olmasına rağmen kendisini güvende hissetmeyen

⁵¹⁸ SVPEC, s. 950.

⁵¹⁹ John of Salisbury'nin eseri.

⁵²⁰ SVPEC, s. 951-952.

II. Richard'ın Fransızlar karşısında avantaj kazanmasını sağlayabilirdi. Ancak Yolande o sırada Anjou Dükü Louis ile nişanlıydı. Dolayısıyla bu durum Fransızların hoşuna gitmedi. VI. Charles, II. Richard'ı bu niyetinden vazgeçirmek için altı yaşındaki kızı Isabella ile evlenmesini önerdi.⁵²¹ Yüz Yıl Savaşları'nı tamamen bitirmek niyetinde olan II. Richard, bu evlilik vasıtasıyla bunun sağlanabileceğini düşünmüş olacak ki VI. Charles'a savaşı sona erdirecek bir barış antlaşması teklifinde bulundu. VI. Charles bu teklifi kabul etmese de iki taraf arasında yapılmış olan ateşkes antlaşması yaklaşık 28 yıl kadar uzatıldı. Sonunda, II. Richard'ın Cherbourg ve Brest'i Fransızlara vermesi, VI. Charles'ın da 800.000 franklık çeyiz bedelini ödemesiyle evliliğin yapılmasına karar verildi. II. Richard ve Isabella 4 Kasım 1396'da evlendiler.⁵²²

Manastır hayatını sürdüren Philippe de Mézières, II. Richard ve Isabella'nın evliliği konusunun tartışıldığı 1395 yılında II. Richard'ı, VI. Charles'ın teklifini kabul etmeye ikna etmek için *Epistre au Roi Richart* adlı mektubu kaleme aldı. Gönderdiği mektubun ilk sayfasında Philippe de Mézières'i eserini II. Richard'a sunarken gösteren bir minyatür bulunur. Bilindiği kadarıyla kendisi İngiltere'ye seyahat etmediğinden bu minyatürün temsili olduğu kabul edilir.⁵²³ (Bk. Resim - 11) Mektupta ayrıca krallıklar arasındaki barışı temsilen, iki kralın kraliyet sembollerinin yan yana yer aldığı bir başka minyatür daha görülür. (Bk. Resim - 12)

Isabella ile II. Richard'ın evlilik görüşmelerini fırsat olarak değerlendiren Philippe de Mézières, bir önsöz ve dokuz maddeden oluşan mektubunda *Songe du vieil pelerin* adlı eserinde olduğu gibi alegorik anlatımdan yararlanmıştır. Önsöz kısmında mektubu yazma amaçlarını özetler. Kendisinin Tanrısal bir rüya gördüğünü, bu sebeple mektubu kaleme aldığını söyler. Birinci amacı önce iki krallık arasında sonra da Hristiyan dünyada barışın tesis edilmesidir. İkincisi Katolik Kilisesi'ni ikiye ayıran anlaşmazlığın çözüme kavuşturulmasıdır. Bu çözüm sadece, iki kardeşin yani İngiltere ve Fransa krallarının barışmasıyla sağlanabilir. Üçüncü amacı yeni Haçlı tarikatının kurulması ve Kutsal Topraklar üzerine bir Haçlı seferi düzenlenmesidir. Dördüncüsü iki

⁵²¹ John A. Wagner, *age*, s. 168-169.

⁵²² Evliliğe dair daha fazla bilgi ve Isabella'nın İngiltere'deki macerası için bk. John A. Wagner, *age*, s. 169.

⁵²³ Anne Curry, "War or Peace? Philippe de Mézières, Richard II and Anglo-French Diplomacy", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 295.

kral arasındaki barışı getirecek evliliklerdir. Beşincisi Hristiyan kanının dökülmesini kınamak üzere verilecek örneklerdir. Diğer bölümlerde de kutsal metinler ve diğer örnekler üzerinden Hristiyanlar arasındaki barışın önemini anlatacağını ifade eder.⁵²⁴

II. Richard'ı, VI. Charles ile birlikte Haçlı seferine çıkmaya ikna etmeye çalışan Philippe de Mézières, Kral Malavisé ve Kral Vigilant adında birbiriyle savaşan iki kralın hikâyesini örnek olarak verir. Savaşın sonunda Kral Malavisé başkentini ve krallığını kaybeder ve ıssız, soğuk bir ülkede yaşamaya mahkûm edilir. Zaferini kutlayan Kral Vigilant ise Kral Malavisé'nin flamalarını, armalarını ve diğer sembollerini yakar. Halkına boyun eğdirir. Kral Malavisé, bir süre sonra krallığını yönetirken yaptığı hataları düşünür ve krallığını neden kaybettiğini anlar. Bu kısa anlatıda, Philippe de Mézières'in Kral Malavisé olarak bahsettiği kesim Kutsal Roma İmparatoru ve Hristiyan krallardır. Kral Vigilant ise Memluk Sultanı'dır. Onun yaktığı flamalar, armalar ve diğer semboller aslında Hristiyanlığın kutsal simgesi Kutsal Haç ve diğer kutsal objelerdir. Memluk Sultanı'nın 100 veya 200 yıldır ele geçirdiği Kudüs' ve Kutsal Toprakları yönetiyor olması Hristiyan krallar için bir rezalet ve utanç kaynağıdır. Hiçbir kralın Kutsal Toprakların kaybedilmesinden ötürü kendilerini ve atalarını temize çıkartmaya hakkı olmadığını söyleyen Philippe de Mézières, Kudüs'ün kaybedilmesinin sorumlusu olan Guy de Lusignan'a bütün Hristiyanların destek verdiğini, bu nedenle her Hristiyan kralın atalarının suçuna ortak olduğunu belirtir. Bu lekeyi temizlemenin tek çaresi Haçlı seferine çıkmaktır.⁵²⁵

Kral Malavisé'nin krallığını kaybetmesinin nedeni dört bir yanı saran adaletsizlik ve şövalyelerin disiplinsizliği idi. Philippe de Mézières, Kutsal Toprakların da bu sebeplerle kaybedildiğini vurguladıktan sonra Kudüs'ün geri alınmasının çok fazla geciktiğini ve artık somut adımlar atılması gerektiğini belirtir. II. Richard, King Vigilant'ın yaptıklarını unutmamalı, Suriye'de, Mısır'da, Türkiye'de ve Kudüs'te dökülen kanların neden döküldüğünü hatırmalı ve İsa Mesih'in aziz hatırasının uğradığı hakaretleri sineye çekmemelidir. Bu nedenle kardeşi VI. Charles ile beraber Haçlı seferi hazırlıklarına başlamalıdır. Bu noktada II. Richard'a, büyükdedesi Edward'ın Fransa Kralı IX. Louis ile çıktığı Haçlı seferi örneğini veren Philippe de Mézières, aynı sonu

⁵²⁴ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 4-5.

⁵²⁵ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 26-27.

yaşamamaları için onların yaptıkları hataların iyice gözden geçirilmesini tavsiye ederek bu konuyu bitirir.⁵²⁶

Philippe de Mézières, gençliğinden itibaren hayalini kurduğu Haçlı tarikatı projesinden II. Richard'a da bahseder. Bu tarikat Hristiyan dünyanın en cesur ve en kabiliyetli şövalyelerinin Hristiyanlığın öğretilerine uygun disiplinli bir eğitim almalarını sağlayacak ve bu sayede Türklerle mücadelede etkili bir askeri birlik oluşturulacaktır. Şövalyeler Haçlı seferi öncesinde Doğu'da üs olarak kullanılabilecek bir limanı veya kaleyi ele geçirip krallar için hazır hale getireceklerdir. Fransa ve İngiltere krallarının düzenleyeceği Haçlı seferiyle de Kutsal Toprakların fethi tamamlanacaktır. Son olarak tarikata destek veren isimleri saymaya başlayan Philippe de Mézières kralın üvey kardeşi, Niğbolu Muharebesi'nde İngiliz birliklerini yönetecek olan Huntington Kontu John Holland'ın,⁵²⁷ Robert l'Ermite'in⁵²⁸ ve Sir John Harlestone'nun da şövalyelik tarikatına destek verdiğinin altını çizer.⁵²⁹

Philippe de Mézières, eski Haçlı tarikatlarının başarılarını bildiğinden Doğu'da kalıcı olarak konuşlanacak yeni bir Haçlı tarikatı kurulmasını savunuyordu. Bu fikrini yirmili yaşlarının başında yaptığı Kudüs seyahatinden sonra dile getirmeye başlamış, *Religio Passionis* adını verdiği ilk tarikat projesini Kıbrıs Kralı II. Henry'e sunmuştu. 1365 yılında İskenderiye'ye düzenlenen Haçlı seferinden sonra burada tarikatın kurulması gündeme gelmiş fakat şehrin terk edilmesi sebebiyle gerçekleşmemişti.⁵³⁰ 1367-1368 yıllarında Haçlı tarikatının kurallarını yazılı hale getirerek ilk taslağını hazırladı. İkinci taslağını 1384-1394 yılları arasında yazdı. *Chevalerie de la passion de*

⁵²⁶ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 27-30.

⁵²⁷ John Holland'ın 18 Ocak 1394'de kral tarafından Macaristan'a elçi olarak gönderildiğini aktaran Aziz Suryal Atiya, bu görüşmenin amacının düzenlenecek Haçlı seferiyle ilgili olduğunu söyler. Philippe de Mézières, II. Richard'ın yeni Haçlı tarikatıyla ilgili detaylı bilgiyi kardeşi John Holland'dan alabileceğini söyler. Bk. Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 47-48.

⁵²⁸ Asıl adı Robert le Mennot olan Normandiyalı keşiş doğuya yaptığı yolculuktan sonra İngiltere ve Fransa arasında barış görüşmeleri çerçevesinde İngiltere'ye gönderilmişti. Blanchard, onun 1393 yılında Paris'te olduğunu yazar. SVP, Introduction, s. 22; Robert'in hayatına dair geniş bilgi için bk. Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. xxiii; Annick Brabant, *Un Pont Entre les Obédiences: Expériences Normandes du Grand Schisme d'Occident (1378-1417)*, Thèse de Doctorat, Université de Montréal, Montreal 2013, s. 192-193; Jacques Paviot, "Faire la Paix pour la Guerre, Paix et Guerre dans la Croisade", Gisela Naegle Hg, *Frieden Schaffen und sich Verteidigen im Spätmittelalter/Faire la Paix et se défendre a la fin du Moyen Âge*, Pariser Historische Studien, 98, München (Oldenbourg) 2012, s. 320, d.n. 21.

⁵²⁹ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 30-33.

⁵³⁰ OT, s. 445.

Jésus Christ adını verdiği üçüncü taslağını ise 1396'da bitirdi.⁵³¹ Tarikatın temel görevi, Tanrı'nın şövalyelerinin dini ve askeri eğitimlerini mükemmel bir şekilde tamamlamak, Kutsal Toprakların ele geçirilmesine yardım etmek ve Haçlı seferine çıkacak Fransa ve İngiltere krallarının gelişleri için hazırlık yapmak olacaktı.⁵³²

Aynı yıl Haçlı ordusunun Niğbolu Meydan Muharebesi'nde I.Bayezid karşısında müthiş bir mağlubiyete uğradığını, bazı soyluların ve şövalyelerin esir düştüğünü, bazılarının da öldüğünü öğrendi. Esir düşenler arasında Burgonya Dükü Philippe le Hardi'nin oğlu Jean de Nevers de vardı. Bu nedenle 1397 yılında *Epistre lamentable et consolatoire*'i yazdı ve oğlu Yıldırım Bayezid'e esir düşen Philippe le Hardi'yi teselli etmeye çalıştı. Asıl amacı esirleri fidye vererek kurtarmayı düşünen Hristiyanları Türklere karşı yeni bir Haçlı seferi düzenlemeye teşvik etmek, Türkleri Balkanlardan ve Türkiye'den atmak ve Kutsal Toprakları kurtarmaktı.⁵³³

2.8. Philippe de Mézières'in Eserlerinde Haçlı Seferi Karakterlerine Atıflar

Philippe de Mézières gibi tutkulu bir Haçlı seferi teorisyenine ilham veren temel unsurun Haçlı seferlerine katılan din adamlarının ve soyluların öyküleri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Gerçekten eserleri incelendiğinde, eline geçen Haçlı seferi kroniklerini okuduğu anlaşılan Philippe de Mézières'in, kendi tasarladığı Haçlı seferi projesine zemin hazırlamak amacıyla sık sık bu kroniklerden faydalandığı görülür. Bu tür örnekleri konunun akışına göre bazen genel anlamda, bazen de doğrudan VI. Charles'ı etkilemek için verir. Kralı teşvik etmek, sefere çıkma korkusunu engellemek ve önünde zafere ulaşmış pek çok örneğin olduğunu göstermek istediği zaman Godefroy de Bouillon, IX. Louis, I. Pierre de Lusignan gibi dük ve kralların hayatlarından kesitler sunar. Kralın geçmişte yapılan hataları tekrarlamasını önlemek, onu uyarmak ve önceden tedbir almasını sağlamak istediğinde ise başarısızlığa uğrayan ve sonu kötü biten kişilerin başından geçenleri anlatır. Bunlardan farklı olarak *Songe du vieil*

⁵³¹ Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 338; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 204-205; Philippe Contamine, "Passion de Jésus Christ...", s. 690; Michael Hanly, "Philippe de Mézières's Anglo-French...", s. 84.

⁵³² LSVP, Introduction, Vol. I, s. 15.

⁵³³ Christopher Tyerman, *agm*, s. 278.

pelerin’in kral için bir okuma listesi sunduğu bölümünde, bizzat kralın da bu kronikleri okumasını şöyle tavsiye eder:

“Sevgili oğlum, taç giymiş genç kral, Kudüs’te ve Kutsal Topraklarda Babama yapılan rezilliği değiştirmek için çok güçlü bir iradeye sahip olmalısınız. Sıklıkla çok cesur dük Godefroy de Bouillon’nun, soylu arkadaşlarının ve kutsal şövalyelerinin güzel ve gerçek hikâyelerini okumalısın. Bıçağı keskinleştirmek için biletiğinizde nasıl daha keskin hale gelirse, ilk hizmetçin Ardent Désir’in yaptığı gibi, bu kutsal şövalyeliğin ahlakını öğrenerek ve okuyarak kalbin bilenmiş bıçak gibi olsun. Hristiyanlar arasındaki savaşı durdurmak, Tanrı’nın soylu savaşına kutsalca ve cesurca başlamak için keskin ve bilenmiş olacak ve O’nun lütfuyla sen kılıcını sol tarafına kuşanarak Kutsal Toprakları inanç düşmanlarından kurtaracaksın. Tanrı bunu sana ihsan eylesin!”⁵³⁴

Hristiyanların kendilerine olan güvenlerini arttırmak ve Müslümanların yenilmez olmadıklarını kanıtlamak istediğinde bazı abartılı örneklerle yer vermekten kaçınmayan Philippe de Mézières, İskenderiye’yi hedef alan Haçlı seferinde bir Haçlı askerinin yüz Müslümanı kovaladığını şu şekilde anlatır:

Gerçekten Mısır’ın kraliçesi İskenderiye şehrinin, daha önceden bahsedilen muzaffer doğulu kral tarafından yukarıda anlatılan, 1365 yılının 10 Ekim Cuma günü, İsa’nın ruhunu teslim ettiği saat 9’da duyulmamış ele geçiriliş hikâyesini kim kuru gözlerle izleyebilirdi. (Bu yıl) Bohemya Kralı Charles imparatorluğu yönetiyordu, Fransa’da kral V. Charles’dı, kutsal papa ise Tanrı’nın Kilisesi’nin dindarlıkla yöneten V. Urbanus’tu. Hristiyan inancının erdemleri sayesinde İskenderiye’nin düşüşü şaşırtıcı bir şekilde Hristiyanların eski zaferlerini hatırlatıyor. Çünkü tabiri caizse en yükseklerde sadece biri yüz Müslümanı, ikisi onbini kovaladı.⁵³⁵

Philippe de Mézières’in önceki Haçlı seferlerinde hırsları yüzünden hezimete uğrayan kişileri “hatalardan ders çıkarmanın önemini” vurmamak istediği zamanlarda örnek olarak kullandığı görülür. Eserlerinde sıkça bahsettiği yedi büyük günahın üçünün, yani kıskançlığın, gururun ve açgözlülüğün kurbanı olan bu kişiler, doğal olarak hataya düşmüşler ve kötü seçimler yapmışlardır. Bu kötü hasletlere yenik düşmeyi Hristiyanların başarısızlığının başlıca nedeni olarak gören Philippe de Mézières, neredeyse her eserinde aralıklarla bu konuyu yeniden açar. Kudüs’ün kurtarılamama nedenlerinden birini *Oratio Tragedica*’da şöyle açıklar:

⁵³⁴ SVPEC, s. 951.

⁵³⁵ OT, s. 443.

“Kutsal Toprakların eski kronikleri Dük Godefroi de Bouillon’un Kutsal Toprakları ve Efendimiz İsa Mesih’in Tutkusu’nun şehrini nasıl ve ne şekilde fethettiğinin kanıtıdır; okuyucularına onun şanlı hatırasını ve Kutsal Toprakların, bu övgüye mazhar kralın yerine geçen krallar tarafından nasıl kaybedildiğini öğretir. Birçok imparator, Fransa ve İngiltere kralları, çok sayıda prens, şövalye ve Katolik halk ve son olarak Aziz Louis, Mesih’in kanıyla sulanan toprakları geri almak ve tekrar ezilen ve kirletilen ilahi lütfu Müslümanlardan arındırmak için pek çok defa büyük ordularla seferler düzenlediler. Fakat (bunları) niçin ağlayarak ve bağırarak söylememiz gerekiyor? Hepsi Tanrı’nın gözünde bariz ve kroniklerden çok net bir şekilde ortaya konan haklı bir sebep için neredeyse boşuna çabaladılar. Kısacası, özellikle de daha önce bahsedilen, inanç düşmanlarıyla savaşan Katolik prenslerin kalpleri Efendimizde birleşmiş değillerdi. Tam tersine, ne yazık ki lanetlenmiş kiskançlık, gurur, açgözlülük kutsal savaş sırasında onların zihinlerini sık sık inançtan ve doğru yoldan uzaklaştırdı ve açıkça onlara kötü seçimler yaptırdı. Öyle ki hatalarından dolayı, Mısır topraklarında yaşayan İsrailoğulları gibi askeri disiplinleri Tanrı’nın kutsal savaşında tamamen bozulduğu için çoğu zaman girişimleri doğal olarak başarısızlıkla sonuçlandı. Bahsedilen prenslerin çoğunun Kutsal Topraklarda yaşayan Katolik dinine mensup silahsız insanları Sarazenlerin insafına bırakıp geri dönmekten başka arzuları yoktu ve geri dönüyorlardı da.”⁵³⁶

Philippe de Mézières bu tür anlatımlarını Haçlı ordusunun Niğbolu yenilgisinden sonra kaleme aldığı *Une Epistre Lamentable et Consolatoire* adlı eserinde de sürdürür. Metin aralarında Haçlı komutanlarının başarılarına ve ardından mağlubiyet öykülerine yer veren Philippe de Mézières’in bunları anlatma amacı, Haçlıların geçmişte aldıkları mağlubiyetleri aradan yaklaşık 300 yıl geçmiş olmasına rağmen Niğbolu’daki hezimetle kıyaslamak gibidir. Eserin *Le secont exemple de Godefroy de Bouillon* başlığı ve sonraki diğer başlığı altında Frank ordusu komutanlarından Dük Godefroy de Bouillon’un emrindeki şövalyelerle Türkiye Selçuklu Devleti’nin başkenti İznik’in ele geçirilişindeki rolünden, gösterdiği kahramanlıklardan, kazandığı zaferlerden ve Kutsal Topraklara uzanan yolculuğundan bahseder. Philippe de Mézières orduda bulunan asker sayısı konusunda abartılı rakamlar kullanır. Dükün emrinde yüz bin atlı şövalyenin ve beş yüz bin piyadenin olduğunu aktarır. Açlık, hastalık, Türklerin ve Arapların saldırıları gibi nedenlerden dolayı yalnızca beş yüz atlı ve yirmi iki bin piyade Kudüs’e ulaşmayı başarabilmiştir. Tanrı’nın yardımıyla pek çok parlak zafer kazanan Godefroy de Bouillon Kudüs’ü Türklerin ve Arapların saldırılarına karşı korumuştur.⁵³⁷

Sonraki bölümde Guy de Lusignan ile *Sailhadim* olarak andığı Selahaddin Eyyubi arasındaki mücadeleye ve Kudüs’ün kaybedilişine değinir. Çok cesur olarak övdüğü, Şam, Suriye ve Mısır kralı olarak kaydettiği Selahaddin Eyyubi, elli bin cesur

⁵³⁶ OT, s. 428-431.

⁵³⁷ ELC, s. 114-115.

atlı askeriyle Kudüs ve vadedilmiş topraklar için Guy de Lusignan'ın 120 şövalye ve yirmi iki bin piyadeden oluşan ordusuyla savaştı. 1187'de gerçekleşen Hittin Muharebesi'nden bahseden Philippe de Mézières, Trablus Kontu III. Raymond'un da Guy de Lusignan'a katıldığını fakat Hristiyanlar arasındaki ayrılıklardan dolayı Selahaddin Eyyubi'nin galip geldiğini anlatır. Guy de Lusignan esir düşmüş, Gerçek Haç'ın da içinde bulunduğu kutsal emanetler kaybedilmiştir. Kısa süre sonra da Kudüs Müslümanların eline geçmiştir.⁵³⁸ Bu gibi örneklerle Haçlı ordusunun Niğbolu'daki hezimetinin sebebinin, geçmişteki Haçlı seferlerinde yapılmış olan hatalar ile aynı olduğunu göstermeye çalışır.

Epistre au Roi Richart'da ise hiçbir Hristiyan idarecinin Kudüs'ün kaybından dolayı atalarını ve kendilerini suçsuz hissedemeyeceklerini söyler. Çünkü Selahaddin Eyyubi'ye yenilerek Kudüs'ü kaybeden Guy de Lusignan'a bütün kralların ataları destek vermiştir. Dolayısıyla bütün Hristiyanlık bundan sorumludur. Ardından Henry de Lusignan'ı Akka'nın düşüşünün sorumluları arasına ekler.

*Şans eseri herhangi bir Hristiyan kral, bu kaybın kendisinin veya seleflerinin hatası yüzünden gerçekleşmediğini söyleyerek Kutsal Toprakların kaybından dolayı kendini temize çıkarmaya çalışırsa, Kudüs'ün düşüşü esnasında hüküm süren, eşi vasıtasıyla Kudüs Kralı olmuş Guy de Lusignan'ın kardeşlerinden, kuzenlerinden ve Hristiyan krallarından yardım alması (bu bahaneye) açık bir cevap olarak verilebilir. Onun zamanında kaybedilen Kudüs, kaybedilmemiş olabilirdi. Aynı şekilde eğer Henry de Lusignan da yardım etseydi, Kutsal Topraklardan geriye kalan tek şehir olan Akka da kaybedilmezdi.*⁵³⁹

Philippe de Mézières'in eserlerinde Haçlı seferi düzenleyenler arasından en çok değindiği isim şüphesiz ki I. Pierre de Lusignan'dır. Onun Antalya, Alanya, Trablus seferleri, İskenderiye Seferi için yardım arama çabaları, İskenderiye Haçlı seferi gibi hareketleri çalışma içerisinde yeterince incelenmiştir. Bunlardan ayrı olarak *Oratio Tragedica*'da I. Pierre de Lusignan'ın fetihlerinden ve *Songe du vieil pelerin*'inde Kıbrıs'ın çevresine korku saçan bir ada haline dönüşmesinden şöyle bahseder:

“İşte fethedilen şehirlerin isimleri: Şu an Türklerin elinde olan, Asya'nın antik kenti Satalia, Ermeni Krallığı'nın büyük limanı Lajazzo (Ayas), Suriye sahilinde yer alan, yoğun

⁵³⁸ ELC, s. 115-117.

⁵³⁹ Philippe de Mézières, *Letter to King Richard II...* s. 26.

nüfusa sahip büyük ve ünlü şehir Trablus ve son olarak en zengin, çoğunun görüşüne göre zaptedilemez şehir, Mısır'ın eski Kraliçesi İskenderiye."⁵⁴⁰

*"On bir ulus ve ayrılıkçı Hristiyanlar arasında, kralımız ve tebaası kutsal Katolik dinini güçlü bir şekilde savundular. Bu sayede adamız (Kıbrıs) Mısır Sultanı'nın, sayısız Müslümanın, Moğolların ve çevredeki Türklerin korkulu rüyası haline geldi."*⁵⁴¹

⁵⁴⁰ OT, s. 426-427.

⁵⁴¹ SVP, s. 246.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAÇLI SEFERİ VE HAÇLI TARİKATI PROJELERİ

3.1. Haçlı Seferi İçin Ön Hazırlıklar

Philippe de Mézières, *Songe du vieil pèlerin*'inde Kraliçe Vérité'nin ağzından anlatacağı Haçlı seferi projesini alegorik satranç tahtasının merkezine, dördüncü köşenin on beşinci karesine yerleştirmişti. Dördüncü köşenin ilk on dört karesinde Fransa Krallığı'nın ve Katolik Hristiyanlığın çözülmesi gereken problemleri üzerinde duruyor ve sefere liderlik etmesini planladığı VI. Charles'a birtakım önerilerde bulunuyordu. Çünkü seferin lokomotifliğini yapacak Fransa Krallığı'nın, İngiltere ile süregelen savaşımlardan ve iç isyanlardan aldığı yaraları sarmaya ve gücünü toplamaya ihtiyacı vardı. Kendisine çeki düzen vermeyen ve aralarındaki husumetleri sona erdirmeyen Katolik Hristiyanlığın da kendi bünyesinden Kutsal Toprakları kurtaracak bir Haçlı ordusu çıkarması mümkün değildi. Bu nedenle VI. Charles'ın satranç kareleri üzerinde gösterilen, krallığı ve Hristiyanlığı kurtuluşa erdirecek çözüm önerilerini uygulaması gerekmekteydi. (Bk. Resim - 15)

3.1.1. Halkın Refahını Sağlama ve Değeri Yüksek Para Bastırma

Philippe de Mézières kıtlıklar, Yüz Yıl Savaşları ve salgın hastalıklar yüzünden perişan bir hale düşmüş Fransız halkının yaşamak zorunda kaldığı bu kötü şartlardan kurtarılması ve layık olduğu hayat standartlarında yaşaması gerektiğini düşünür. Bu nedenle satranç tahtasının dördüncü köşesinin birinci karesini bu konuya ayırır. Eğer kral, iyi bir yönetici olmak istiyorsa bu hususları göz ardı etmemeli ve her şeyden önce kendisini yönetmeyi bilmelidir. Yapacağı her işte önce halkının iyiliğini düşünmesi gerektiğini aklından çıkarmamalı ve onların çıkarlarını her zaman şahsi çıkarlarının önünde tutmalıdır. Çünkü onun ve krallığın gücü, halkın çıkarlarını ön planda tuttuğu ölçüde artacaktır. Bu öğütlerden sonra krallığın ekonomik sorunlarına değinmeye başlayan Philippe de Mézières, krallık topraklarında ister altın isterse gümüş olsun, içerdiği metal bakımından değeri yüksek madeni para kullanılması gerektiğini söyler. Çünkü para kralı temsil etmektedir. Soylu ve muhteşem Fransa Krallığı'na alışım

değeri düşük bir para yakışmamaktadır. Bu noktada Venedik'in yirmi dört karat altın dükası örneğini vererek bu paranın değerinin dokuz yüz yıldır değişmediğine vurgu yapar. Venedik Doğu ve şehir halkı bu para sayesinde zenginleşmiş ve saygın bir konuma yükselmişlerdir. Hatta Türkler, Moğollar ve Araplar yaptıkları ticari alışverişlerde bu düka dışındaki diğer paraları kabul etmek istemezler. Philippe de Mézières krala, büyükbabası VI. Philippe'in değeri düşük madeni para kullanmasının Fransa'yı ne derece kötü etkilediğini hatırlattıktan sonra babası V. Charles'ın paranın değerini tekrar yükselttiğini ve bu sayede krallığı içine düştüğü kötü durumdan kurtardığını karşılaştırmalı olarak izah eder.⁵⁴²

İyi bir yönetim için iki temel unsurun, adil kanunların ve değerli para biriminin gerekli olduğunu belirten Philippe de Mézières, kralı kendi keselerini doldurmak isteyen darphane görevlilerine karşı da uyarır. Bu kişilerin görevlerini suiistimal etmesinin önüne geçmek için sıkı kontrole tabi tutulmalarını tavsiye eder. Krallığın içinde bulunduğu şartlar nedeniyle kraliyet darphanesinin bir süre daha değeri düşük para basmaya devam edeceğini söyleyen Philippe de Mézières'e göre bu durum geçicidir. Çünkü tüccarların ülkeye gelmeye başlamasıyla krallık zenginleşeceğinden ve para dolaşımı artacağından daha kaliteli para basılabilecektir. Bu nedenle Fransa topraklarına gelen her tüccarın can ve mal güvenliğinin en üst düzeyde sağlanması gerekmektedir. Alınacak bu tedbirler Fransız halkının fakirlikten kurtulmasını ve ekonomik özgürlüğünü kazanmasını sağlayacaktır.⁵⁴³

3.1.2. İngiltere Kralı II. Richard'a Barış Teklifi

İngiltere ve Fransa arasında yıllardır devam eden savaş her iki krallığın belini bükmüştür. Philippe de Mézières, Yüz Yıl Savaşları'nın bazı cephelerinde görev almış bir şövalye olarak çatışmaların iki tarafa da bir getirisi olmadığını kavrayanlar arasındadır. Bu nedenle dördüncü köşenin ikinci karesinde kraldan, elini İngiliz kanına bulamamasını ister. Aksine VI. Charles tahta çıktığından beri Fransa topraklarına herhangi bir İngiliz saldırısı olmadığı için ivedi bir şekilde İngiltere'ye barış teklifi yapmalıdır. Fakat bu noktada krala çok büyük vazife düşecektir. Çünkü yapılacak barış

⁵⁴² SVP, s. 844-847; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 69-70.

⁵⁴³ SVP, s. 847-848; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 70-71.

teklifinin reddedilmemesi için yıllardır süren savaşın biriktirdiği intikam, hırs ve gurur gibi hislere kapılmaması ve bunu karşı tarafa yansıtmaması gerekecektir. Geçmişte yaşanan kötü anıların unutulması gerektiğini düşünen Philippe de Mézières, bu konular üzerinde ısrarcı olmanın artık mantıksız olduğunu savunur. Kral da eğer ataları zamanından beri devam edegelen savaş yüzünden Hristiyanlığın aldığı zararlar üzerine kafa yorup dökülen kanları, harabeye dönen kiliseleri ve tecavüze uğrayan bakire kadınları düşünürse bunu anlayacaktır. Bunları saydıktan sonra *“Bana göre siz bunca kötülük getiren bir savaşı yenilemekten kaçınacaksınız”* diyen Philippe de Mézières, genç kral üzerinde psikolojik etki bırakmaya çalışır.⁵⁴⁴

Philippe de Mézières’in bu barışçıl tutumun yanı sıra İngiltere ve Fransa krallıkları arasında patlak verebilecek yeni bir savaş ihtimali üzerinde durması da dikkate değerdir. Yıllardır süren savaş yüzünden büyük acılar yaşayan iki krallığın, bu defa Grekler ve Troyalılar arasında yaşanan kanlı savaşların bir benzerine tutuşabileceklerini haber verir. Çünkü bu savaşta her iki ülkenin şehirleri harabeye dönmüştü. Kapıda böyle bir tehlike varken İngiltere kralı ile barış yapmanın en akıllıca hamle olacağının altını çizen Philippe de Mézières, bu yüzden barış antlaşması kozunun sonuna kadar kullanılmasını arzular. Barış ihtimalinin ortadan kalkmaması için barış şartlarının çok katı olmaması önerisini bir kez daha yineler. Çünkü barış onun en büyük arzusunun gerçeğe dönüşmesini, yani her iki kralın Haçı yüceltmek ve Kudüs’ü Müslümanlardan geri almak amacıyla ortak bir Haçlı seferi düzenlenmelerini sağlayacaktır. Hristiyan dünyasındaki genel barışın İngiltere ve Fransa arasındaki barışa bağlı olduğunun unutulmaması gerektiğini ifade eden Philippe de Mézières, bu nedenle kraldan savaş sayesinde zenginleştiği için savaş naraları atan komutanlarına aldırış etmemesini ister.⁵⁴⁵

3.1.3. İngiltere Krallığı ile Savaş İhtimali

Dördüncü köşenin ikinci karesinde Hristiyanlar arasındaki barışın önemi üzerinde duran Philippe de Mézières, üçüncü karede olası bir savaş durumunda kralın yapması gerekenleri sıralamaya başlar. Ona göre savaş bir oyuna veya avukatlar

⁵⁴⁴ SVP, s. 848-849; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 71.

⁵⁴⁵ SVP, s. 849-851; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 71-72.

arasındaki sözlü münakaşaya benzemez. Bu nedenle daha önceki Fransa krallarının yaptıkları hatalar tekrarlanmamalıdır. Philippe de Mézières bunun önüne geçmek için tarihte İngilizlere karşı kaybedilen muharebeler üzerinden örnekler vermeye başlar. Örneğin, VI. Philippe'in Crécy Muharebesi'ndeki mağlubiyetinde düşman üzerine yaptığı tedbirsizce saldırının büyük rolü bulunmaktadır. Ayrıca eğer VI. Charles Poitiers Muharebesi'nde III. Edward'a esir düşen büyükbabasıyla aynı kaderi paylaşmak istemiyorsa İngilizlere saldırırken acele etmemelidir. Savaş esnasında komutanlarıyla müzakere etmeli ve ilk hamleyi karşı taraftan beklemelidir. *“Çünkü zaferler yüksekte gelir, hangi insan savaşın talihinin nasıl gideceğini bilebilir?”* Bunun yanında savaş zamanı askerlerin maaşlarını eksiksiz olarak verip kamp sınırlarını iyi korumalı, askerlerin ve atların teçhizatlarının yeterli olmasına dikkat etmelidir. Ordunun disiplinli bir şekilde hareket edip verilecek her emre hazır olması başarının anahtarıdır. Eğer Fransa toprakları ani bir saldırıya uğrarsa, VI. Charles danışmanları ile tartışarak boşa vakit harcamamalıdır. Krallıkta ortaya çıkacak ve otoriteyi sarsarabilecek sapkınlik olaylarına da gecikmeksizin müdahale etmelidir.⁵⁴⁶

3.1.4. Fransa Krallığı'ndaki Çeşitli Sorunlar ve Çözüm Önerileri

1356 yılında cereyan eden Poitiers Muharebesi'nde alınan ağır yenilgi sebebiyle ekonomik açıdan kötü duruma düşen Fransa Krallığı, V. Charles'ın idaresinde bir nebze de olsa toparlanmıştı.⁵⁴⁷ Ancak onun 1380 yılındaki ölümünden sonra başlayan naipler döneminde krallık ekonomisi yeniden çökme noktasına geldi. Danışmanı olduğu için V. Charles'ın başarılı uygulamalarının yakın tanığı olan Philippe de Mézières, bu kötü gidişatı durdurmaya yarayacak bilgi birikimini genç krala aktarmayı kendisine vazife görmüştür. Tavsiyelerini sıralamaya başlayan Philippe de Mézières, kraldan öncelikle ordu komutanlarının ve şövalyelerinin maaşlarını düzenli ve adil bir şekilde vermesini ister. Çünkü düşmanla karşı karşıya kalacağı kritik zamanlarda onlardan tam itaat bekliyorsa bunu yapmak zorundadır. Ardından kimi askerlerin ceplerinin dolu, kimininse açlıktan ölmek üzere olduğunu hatırlatır ve bu eşitsizliğe dikkat çeker. İkinci bir sorun olarak ağır vergiler ve savunma zayıflığından kaynaklanan problemler ile karşı karşıya kalan halkın bu durumdan şikâyetçi olduğunu belirten Philippe de Mézières,

⁵⁴⁶ SVP, s. 852-860; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 73-74.

⁵⁴⁷ Boris Bove, *age*, s. 162-164.

böyle bir baskıdan vatana ihanetin ve isyanın doğabileceği konusunda kralı uyarır. Bunun yanı sıra bazı kraliyet danışmanlarının ve bazı büyük memurların görevlerini yerine getirmemeleri de kralın savaşta yenilmesini kaçınılmaz kılacak sorunlar arasındadır.⁵⁴⁸

Gözlemlediği sorunları bu şekilde sıralayan Philippe de Mézières hemen çözüm önerilerini anlatmaya başlar. Bu bağlamda ilk olarak, insan kaynağı kaybının önüne geçmek için ülkedeki dört hiyerarşik sınıftan, alınan vergiler konusunda düzenleme yapılmalıdır. Çünkü ağır vergi yükü altında ezilen sayısız insan krallığı terk etmektedir. Onun sınıflandırmasını hatırlayacak olursak birinci grupta din adamları, ikincisinde aristokratlar, üçüncü grupta kanun adamları ve dördüncü de tüccar, zanaatkâr ve köylüler yer almaktaydı.⁵⁴⁹ Değindiği diğer önemli husus yıllardır Fransa topraklarında cereyan eden savaş yüzünden pek çok yerleşim yerinin tahrip olmasıdır. Şüphesiz ki bu durumdan en fazla zarar gören taraf Fransa Krallığı'dır. Bu sebeple İngiltere ile yapılacak muhtemel savaşın Fransa topraklarının dışına, İngiltere'ye veya başka bir yere taşınmasını zorunlu kılar. Kral ayrıca dostlarından ve müttefiklerinden yardım istemelidir. Fakat yapılacak en güzel şeyin, II. Richard ile barıştıktan sonra onunla beraber Kutsal Topraklar üzerine Haçlı seferine çıkmak olacağını tekrarlayan Philippe de Mézières, *“Tanrı, sizi Mısır Sultanına esir düşen Aziz Louis ve İngilizlere esir düşen dedeniz Kral Jean’ın durumuna düşmekten korusun”* diyerek kral için dua eder.⁵⁵⁰

Büyük lordların ve prenslerin feodal sistemin gereği olarak kral için yapmaları gereken belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülük gereğince savaştan önce soylulara yapılan yüklü miktarda ödemenin şövalyelerin masraflarına harcanmadığını söyleyen Philippe de Mézières, konunun suistimal edildiğini düşünür. Daha sonra VI. Charles’ın halkın gözündeki itibarının düşmemesi için şu hususlara dikkat etmesini söyler:

“Eğer siz özgür erkeklerin kralıysanız, halkınız Frank olarak anılmalıdır. Franklar, özgürlüklerini Romalı efendilerinden bileklerinin hakkıyla aldılar ve bu sayede Frank olarak anıldılar. Fransız tacının en büyük ihtişamından biri şudur: Onu giyen, özgür erkeklere hükmeder! Bütün Fransızlar, savaşta ve barışta krallarına itaat etmekle

⁵⁴⁸ SVP, s. 860-862.

⁵⁴⁹ SVP, s. 374-375; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 39.

⁵⁵⁰ SVP, s. 862-864; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 75-77.

yükümlüdürler. Fakat size verilmiş hakların ötesine giderseniz, halkınızın sevgisini kaybedersiniz ve savaş gibi durumlarda zarar görürsünüz. Fransız kralı unvanını kaybeder, tiran olarak anılırsınız.”⁵⁵¹

3.1.5. Fransız Ordusunun Islahı

Philippe de Mézières’in üzerinde durduğu bir diğer önemli konu Fransız ordusunun sorunlarıdır. Dördüncü köşenin altıncı karesinde yazdığına göre VI. Charles ilk olarak ordu komutanları ve askerlerin ücretleri arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmalıdır. Kötü koşullarda yaşamaya mahkûm edilen askerler ile kaydadeğer bir gelire sahip olan komutanlar arasındaki eşitsizliği sona erdirecek bir yöntem bulmalıdır. Beş yüz mızraklı toplamakla yükümlü komutanların sadece iki yüz elli mızraklıya sahip olmalarının hesabını sormalıdır. Ayrıca bazı komutanlar savaştan önce adamları aç olmasına rağmen iyi besleneni yedirmeye, sarhoş olana içki içirmeye devam etmektedir. Son olarak, olası bir savaşta ihtiyaç duyulacak kaynakların bu şekilde israf edilmesinin önüne geçmek için komutanların ve savaştan önce askerlerin bütün masrafları gözden geçirilmelidir.⁵⁵²

3.1.6. Casusluk Ağının Önemi

Casus teşkilatının hayati önemini kavrayan Philippe de Mézières sekizinci karede, krala casusluk ağını güçlü tutması ve daima düşmanlarına yakın casus bulundurması öğütlerini verir. Fakat bu işi öyle gizlilikle yapmalıdır ki kendisine bilgi ileten casusların birbirlerinden haberi olmamalıdır. Casus olarak kullanılabilecek en vasıflı kişilerin her sınıftan insanla iletişim halinde olan Lombardlı tüccarlar olduğunu hatırlatır. Çünkü bu tüccarlar mücevherler ve değerli taşlarla seyahat ettiklerinden ve bunların ticaretini yaptıklarından Avrupa’daki çoğu kral ve prens ile yakından görüşmektedirler. Kral düşmanının hamlelerini bilmek istiyorsa babası V. Charles’ın yaptığı gibi bu vasıflarda birini bulmalı ve çeşitli vaatler ile onun sadakatini kazanmaya çalışmalıdır. Kuşkusuz düşmanları da boş durmayacak, aynı vasıflarda birini casus

⁵⁵¹ SVP, s. 866-867; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 78.

⁵⁵² SVP, s. 868-880; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 83-86.

olarak kralın sarayına sokacaktır. Bu işleri satranç oyununa benzeten Philippe de Mézières akıllıca hamle yapanın rakibini mat edeceğini ifade eder.⁵⁵³

3.1.7. Gereksiz Masraflardan Kaçınma

Onuncu karede yeni sarayların ve şatoların inşa edilmesinin lüzumsuzluğu üzerinde durulur. Sadece bununla da yetinilmemelidir. Kral gerekmedikçe yeni binalar inşa ettirmemeli, bunun yerine hasar görmüş binaları onarmalıdır. Yapılması zaruri olan binalar ise borçların ödenmesinden sonra kalan parayla yapılmalıdır. Eğer çevresindekiler krala neden yeni saraylar veya kaleler yapmadığını sorarsa, onlara cevaben bu paranın Kutsal Topraklara yapılacak seyahat için harcanacağını söylemelidir. Çünkü oraya vardığında kutsal mekânları yeniden inşa etmek ve düşmanlarından korunmak için dayanıklı kaleler yapmak zorunda kalacaktır.⁵⁵⁴ Philippe de Mézières eserinin ikinci kitabında Henri de Lusignan örneği üzerinden tasarrufun önemi üzerinde şu şekilde durmuştur:

“Çok yiğit kral Pierre’in Antalya ve İskenderiye’nin yanı sıra inanç düşmanlarının elindeki pek çok şehri ve kaleyi ele geçiren Henri de Lusignan adında büyük amcası vardı. Kıbrıs Krallığı’nda barış içinde hüküm süren kral Henri kardeşinin korkunç bir ihanetine uğradı ve Ermeni Krallığı’nda bulunan müstahkem bir kaleye hapsedildi. Sur senyörü olan kralın kardeşi (Amaury de Lusignan), bu ihanetin bir sonucu olarak bazı baronların desteğinden ve ihanetinden yararlanarak Kıbrıs’ı tiranlıkla ele geçirdi ve Tanrı’nın hoşnutsuzluğunu kazandı. Kısacası, bu Sur senyörü bir süre hüküm sürdü. Sonra yetiştirdiği soylu bir ailenin şövalyesi, sevgili büyükbabanız Kral Jean zamanında Fransa savaşlarında uzun bir süre cesurca savaşmış olan Senyör Simon Tymory’nin amcası, hizmetkârı olan Kıbrıs soylularıyla anlaştı ve onu banyosunda öldürdü. Böylece kız kardeşim Bonne Adventure’un kılıcıyla mahkûm kralın intikamını aldı. Sonra tüm Kıbrıs şövalyeleri krallarını geri getirmek üzere Ermenistan’a gittiler. Hainlerin çoğu cezalandırıldı ve geri kalanı sürgün edildi. Lefkoşa’daki sarayında otoritesini yeniden kurduğunda memurları ona, kardeşinin krallığı kötü yönettiğini, sanki her şeyi yok ettiğini söylediler. Buna çare bulmak amacıyla tüm baronlarıyla toplantı yaptı ve kendisinin, şövalyelerinin ve tüm baronlarının masraflarını kısıtladı. Çözüm olarak, borçlarını ödeyene ve kendi gelirleriyle yaşayabilir hale gelinceye kadar altın ya da gümüş kaplardan yiyip içmeyeceklerine söz verdiler. Ve koyduğu bazı yararlı kısıtlamalarla Tanrı’nın sözüne saygı duydu ve onu memnun etti. İki veya üç yıl böyle sürdü. Doğru ve onurlu bir hayat sürdüğü için Tanrı onu zenginleştirdi. Sevgili oğlum, taçlandırılan genç Musa, atanız Aziz Louis’nin yaşam tarzını ve sultanın hapishanesinden serbest bırakıldığını hatırlarsanız, bunu uygulamak için bir örneğiniz olacak.”⁵⁵⁵

⁵⁵³ SVP, s. 881-883; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 84-85.

⁵⁵⁴ SVP, s. 886-888; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 87.

⁵⁵⁵ SVP, s. 693-694.

Charlemagne tarafından yaptırılan Aix La Chapelle, Aziz Louis tarafından inşa ettirilen Saint Chapelle gibi yapıların mimari güzelliğine ve dini değerine atıf yapan Philippe de Mézières, kraliçenin ağzından bu yapıların inşa sürecinin çok masraflı olduğuna da değinir. Ancak söylediklerinden yeni kiliselerin inşa edilmesine karşı olduğu gibi bir anlam çıkarılmamasını ister. Çünkü eskimiş, savaşta zarar görmüş kiliselerin tamir edilip kullanılması daha iyi olacaktır.⁵⁵⁶

3.1.8. Gümrüklerin Düzenlenmesi ve Tüccarların Korunması

Fransız halkını ve ülkeye gelen yabancıları ağır ekonomik şartlar altında iş yapmaya zorlayan gümrük ödemelerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Çünkü yerli tüccarlar ağır gümrük şartları altında sefalate sürüklenmekte, yabancı tüccarlar ise Fransa'ya gelmeye çekinmektedir. Özellikle Alman ve İspanyol tüccarların mallarını satmak üzere Fransa'ya geldiklerini belirten Philippe de Mézières, bu tüccarların geçtikleri her köprüde ağır ücretler ödediklerini, bunun bir gelir kaynağı olsa bile uzun vadede krallığın ekonomisine zarar verdiğini açıklar. Yabancı tüccarlar, gümrüklerde iyileştirme yapılması halinde eskiden olduğu gibi Fransa'ya akacaklar ve ülkeye yeniden altın çağı yaşatacaklardır. Philippe de Mézières'in altın çağdan kastettiği XIV. yüzyıl başlarına kadar yabancı tüccarların uğrak yeri olan Champagne panayırıdır. Bu panayırlar Flandre ve Fransa arasındaki savaş, İtalya şehirlerinde başlayan kumaş üretimi ve en önemlisi de İngiltere ile devam eden savaşlar yüzünden eski önemini kaybetmişti.⁵⁵⁷ Krallığın fakirliğinin, kralın fakirliği demek olduğunu düşünen Philippe de Mézières bunu tersine değiştirecek şeyin yabancı tüccarların krallığa gelmesi olduğunu belirtir. Ardından ticaret sayesinde zenginleşen Kıbrıs, İskenderiye, Antalya, Cenova, Trablus gibi yerleri söylediklerine örnek gösterir. Tüccarların can ve mal güvenliğini koruyan, onların ülkeye gelmelerini teşvik edici adımlar atan eski Fransa'nın ne kadar zengin ve ferah bir yer olduğunu hatırlatır.⁵⁵⁸

⁵⁵⁶ SVP, s. 888.

⁵⁵⁷ Champagne panayırları için bk. Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 113-120; Pınar Ülgen, "Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, ss. 359-381.

⁵⁵⁸ SVP, s. 893-899; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 88-92.

3.1.9. Hükümdarlara Elçi Gönderilmesi ve Barışın Sağlanması

Philippe de Mézières, Haçlı seferi projesinin yer aldığı bölümden önceki karede genç kralın Avrupa'daki Hristiyan yöneticilerin, hatta Mısır Sultanı'nın ve Türkiye'deki beylerin dostluğunu nasıl kazanacağını anlatır. Kralın seleflerine kıyasla daha iyi fırsatlara sahip olduğunun altını çizdikten sonra da tavsiyelerini sıralamaya başlar. Bu bağlamda kral, ilk olarak diğer yöneticilere krallığının müreffehliğinden ve onların dostluklarını kazanmak niyetinde olduğundan bahseden mektuplar göndermelidir. Philippe de Mézières bu vesileyle kralın çevresindeki dünya hakkında bilgi sahibi olmasını istemektedir.⁵⁵⁹ Nitekim bölümün devamında, usul gereği o yöneticilerin de kendi hükümdarlıklarının durumunu anlatan mektuplar göndereceklerini ekler. Eğer gelen mektuplar içinde dikkate değer bir uygulama veya yönetim biçimi varsa bu mektup, ister Hristiyan ister Müslüman ya da isterse dinsiz bir idareciden gelmiş olsun, kralın bu idareciyi örnek almasında bir sakınca yoktur. Philippe de Mézières, bu tavsiyeleri dinlemesi halinde kralın hiçbir ittifaktan, savaştan ve barış antlaşmasından haberdar olmaması gibi bir ihtimalin söz konusu olamayacağını garantisini verir.⁵⁶⁰

Kral elçi göndereceği yöneticilerden iki taraf arasındaki ilişkileri yakın tutmak amacıyla Fransa'ya elçiler yollamalarını istemelidir. Onlara göndereceği elçileri iyi eğitilmiş, Latince bilen memurları arasından seçmelidir. Çünkü elçilerin diğer yöneticiler ile Latince konuşması kralın mesajına büyük samimiyet katacaktır. Elçilerin yanında gidilecek yörenin dilini bilen kişiler de bulunmalıdır. Kral kendisine yeni dostlar kazanmak amacıyla yöneticilerin yanındaki soylulara da mektuplar göndermelidir. Yöneticilere yazdığı mektuplarda mutlaka kraliyet mührü bulunmalıdır. Ancak diğer soylulara yollanacak mektuplar dostluk kurma amacı taşıdığından üzerinde kraliyet mührünün bulunması zaruri değildir.⁵⁶¹

⁵⁵⁹ VI. Charles'ın, 1403 yılında Timur tarafından gönderilen mektuba verdiği yanıt, Philippe de Mézières'in bu arzusunun gerçekleştiğini gösterir. VI. Charles, Franciscus Ssathru adlı bir Dominiken rahibini Timur'a elçi olarak göndermişti. Timur'un Sultaniyeli Johannes ile VI. Charles'a gönderdiği mektup ve kralın Timur'a verdiği yanıt için bk. Ahmet Deniz Altunbaş, *Sultaniyeli Johannes Timur'un Sarayında, Fransa'ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emir Timur'un Hayatı, Devleti ve Halkı*, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 25-29, 33-35, 100.

⁵⁶⁰ SVP, s. 899-900; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 92-93.

⁵⁶¹ SVP, s. 900-901; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 93.

Philippe de Mézières, VI. Charles'ın tüm Hristiyan idareciler ile hiçbir resmi belgeye veya yemine gerek duymaksızın dost olabilmelisini arzulamaktadır. Böylece kralın Hristiyan dünyada yapacağı reformlarda diğer Hristiyan krallar ve prenslerden destek bulabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle barışı sağlama planı gereğince, papanın rızasını aldıktan sonra Memluk Sultanına⁵⁶² da Latince konuşabilen ve sultanın toprakları hakkında derin bilgisi olan dürüst birini elçi olarak göndermelidir. Seçilen kişi kraliyet mektuplarıyla donatılacak ve kralın mesajını iletirken sultanı etkileyebilecek kabiliyette biri olmalıdır. Çünkü sultana, eski kroniklerde Charlemagne'nın halife⁵⁶³ ile dostane ilişkiler içerisinde olduğunu, ona sık sık elçiler ve hediyeler gönderdiğini ve halifenin de bilgece davrandığını açıklayacaktır. Charlemagne'nın amacı, Müslümanların hâkimiyetinde yaşayan Hristiyanların iyi muamele görmesini sağlamaktır. Halife, Charlemagne'a duyduğu muhabbet nedeniyle bunu kabul etmişti ve o dönemde Hristiyanlar Müslümanlardan zarar görmemişti.⁵⁶⁴

Philippe de Mézières sultanın hizmetindekilerden birinin Frank elçisinin casusluk yapmaya geldiğini söyleme ihtimaline karşı vereceği cevabı dahi düşünmüştür. Elçi kendisini böyle bir diyalog içinde bulursa VI. Charles'ın sadece Mısır Sultanı'nın değil aynı zamanda Büyük Han'ın ve dünyadaki tüm yöneticilerin dostluğunu elde etmeye çalıştığını söylemelidir. Devamında, eğer kral bu yöntemle casusluk yapmak isteseydi, Mısır'da veya Suriye'de ticaret yapan bir Hristiyanı, hatta bir Müslümanı kullanarak istediği her şeyi öğrenebileceğini eklemelidir. Her şey yolunda gider ve sultan elçiyi dostane bir şekilde karşılarsa, Memluk topraklarında yaşayan Hristiyanların daha iyi muamele görmeleri sağlanabilir. Buradaki işini bitiren elçi daha sonra Suriye'ye giderek orada yaşayan Hristiyanları rahatlatmalı ve onlara sabırlı olmalarını söylemelidir.⁵⁶⁵

⁵⁶² Eserin yazıldığı yıllarda tahtta Zeyneddin Hacı ikinci hükümdarlık dönemini sürdürüyordu. Philippe de Mézières'in bu bilgidenden haberdar olmadığını söyleyebiliriz.

⁵⁶³ Metinde sultan. Philippe de Mézières'in sultan olarak bahsettiği kişi Charlemagne ile iyi ilişkiler kuran Abbasi Halifesi Harun Reşid'dir. Charlemagne, karşılıklı elçi trafiğinin sonunda kutsal mekânlar üzerinde bazı ayrıcalıklar elde edebilmişti. Ayrıntılı bilgi için bk. Einhard, *Vita Karoli Magni*, *Scriptores Rerum Germanicarum in Usus Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, G. H. Pertz et G. Waitz (Ed.), *Impensis Bibliopolii Hahniani, Hannoverae* 1911, s. 31; Özlem Genç, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013, s. 177-180.

⁵⁶⁴ SVP, s. 901-903; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 93-95.

⁵⁶⁵ SVP, s. 904.

Bir başka elçinin de Türkiye'ye gönderilebileceğine değinen Philippe de Mézières bu sayede Türklere, Truva'nın yıkılışı zamanında Frankların ve Türklerin kardeş olduklarını, kardeşlerden birinin kavmiyle beraber Doğu'ya diğerinin ise Fransa'ya yerleştiğinin hatırlatılabileceğini belirtir.⁵⁶⁶ Bilindiği kadarıyla ilk defa VII. yüzyılda yazılan Fredegar Kroniği'nde⁵⁶⁷ geçen bu efsaneyi Türklerin de kabul ettiğini aktarması ilginç bir anektod olarak bu bölümde yer bulmuştur. Philippe de Mézières'in bilgi kaynağı, büyük olasılıkla Umur Bey'in ağzından Cenovalılar tarafından 1346 yılında Papa VI. Clemens'e yazılan sahte mektuptur. Bu nedenle büyük olasılıkla elçinin Batı Anadolu'daki Türk beyliklerini ziyaret etmesi gerektiğini söylemiştir. Serdar Çavuşdere sahte mektup olayını şu şekilde özetler:

“Haçlılar karşısındaki askerî gücünden kaynaklanan üstünlüğünü, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklardan da yararlanarak, diplomatik yollarla daha da genişletmek isteyen Aydınoğulları, bu amaçla 1346 yılında bazı teşebbüslerde bulunmuşlardı. Her ne kadar doğruluğu kanıtlanamamış olsa da 1346 yılı başlarında, Umur Bey ve kardeşleri tarafından yazılıp, Papa VI. Clemens'e gönderildiği iddia edilen bir mektup, bu teşebbüslerden biri olarak değerlendirilmektedir. Mektupta, Papa'nın Türklere karşı savaşmaları için Haçlı askerlerini göndermekte hata ettiğini yazan Umur Bey, Truvalıların soyundan gelen Türklerin, Latinlerin ataları olarak –Venedikliler hariç- bütün Hristiyanlarla dost olduğunu, Hristiyanların kanının dökülmesinden veya Kutsal Toprakların işgal edilmesinden kendilerinin sorumlu olmadığı, Türklerin de İsa'yı peygamber olarak kabul ettiğinden dini bir saik ile Türklere karşı savaşılamayacağını, sorunların asıl kaynağının, Türklere ait olan Girit ve diğer adaları haksız bir biçimde işgal eden ve Papa hazretlerini, Türklerin korsanlık yaptığı ve adalara akınlar düzenlediği hikayeleriyle aldatan Venedikliler olduğunu ifade ediyordu. Kuvvetli bir ihtimal bu mektup, İzmir üzerinde gerçekleştirilen Haçlı Seferine başından beri karşı çıkan ve bu seferi Venediklilerin sömürgecilik hırsının bir unsuru olarak gören Cenovalılar tarafından yazdırılmış olsa da Türklerin durumuna ilişkin mektupta öne sürülen deliller, seferin dayandığı dini gerekçeleri geçersiz kılıyor ve her şeyin farkında olan Türklerin, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak için her yolu denediklerini gösteriyordu.”⁵⁶⁸

⁵⁶⁶ SVP, s. 904; Kiril Petkov, “The Rotten Apple and the Good Apples...”, s. 266; Christopher Tyerman, *agm*, s. 267.

⁵⁶⁷ Türkleri ve Frankları ortak bir ataya bağlayan kayda ilk defa Fredegar Kroniği'nde rastlanmaktadır. Çoğu zaman propaganda aracı olarak kullanılan bilgi, özellikle Haçlı seferlerinden sonra pek çok kronik yazarı tarafından tekrarlanmış, hatta Fatih Sultan Mehmet'e dahi atfedilmişti. Fredegar Kroniği'ne göre Türkler ve Franklar konusu ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bk. Thomas J. Macmaster, “The Origin of Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World”, *Antantide 2*, Cahiers de l'EA- 4276, 2014, pp. 1-12; Rönesans dönemi için bk. Terence Spencer, “Turks and Trojans in the Renaissance”, *The Modern Language Review*, Vol. 47, N. 3, July 1952, pp. 330-333; Fatih Sultan Mehmet bahsi için bk. Erhan Afyoncu, *Fatih Sultan Mehmed ve İstanbul'un Fethi'nin Bilinmeyen Yönleri: Truva'nın İntikamı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012, s. 156-171.

⁵⁶⁸ Serdar Çavuşdere, *agm*, s. 39-40; Morbasinianus olarak anılan Umur Bey'in ağzından Papa VI. Clemens'e yazıldığı iddia edilen sahte mektubun nüshası için bk. Jules Verne, *age*, s. 172-174.

İkinci kitabında kralın astrolojiye itibar etmemesini söyleyen Philippe de Mézières onu Haçlı seferi düzenlemeye cesaretlendirecek astrolojik bir bilgiyi adeta propaganda aracı olarak şöyle aktarır:

*“Unutmayın ki astrologları tarafından sultana ve danışmanlarına Muhammed’in yasalarının yıkım arifesinde olduğu söylendi. Bu, onların sizden korkmasına sebep olabilir. Aslında eğer İngilizler, Fransızlar ve diğer Hristiyanlar hayatlarını düzeltse, sultan, Tanrı’nın izniyle Kutsal Toprakları kan dökmeden teslim etmek için harekete geçebilir.”*⁵⁶⁹

Elçi gönderilecek yerleri saymaya devam eden Philippe de Mézières İngiltere ile barış antlaşması imzalandıktan sonra İskoçya ve İrlanda’ya elçiler gönderilmesini ister. Ayrıca Norveç, İsveç ve Danimarka krallarına da birer elçi yollanmalıdır. Buradaki işlerini bitiren elçi önce Teuton Tarikatı Büyük Üstadı’nı, oradan Polonya kralını ve ardından Macar kralının kızıyla evlenerek Hristiyanlığı kabul eden Litvanya kralını ziyaret etmelidir. Bir elçi grubu Macaristan, Moravia,⁵⁷⁰ Bavaria,⁵⁷¹ Bohemia kralı, Suabians,⁵⁷² Thuringiens,⁵⁷³ Misniens,⁵⁷⁴ Avusturya dükü ve Yukarı Almanya’ya giderken, bir diğeri de Aşağı Almanya, Juliers,⁵⁷⁵ Westphalia, Cologne,⁵⁷⁶ Mainz ve Nuremberg,⁵⁷⁷ Frankfurt ve bu bölgenin komşuları Treves’den⁵⁷⁸ Fribourg, Basel ve Constance’a kadar Ren kıyılarını ziyaret edebilir. Kral bu vesileyle Kutsal Roma İmparatorluğu, Alman prenslikleri, Macar Krallığı ve Kuzey Hristiyanlığı’ndan yeni haberler öğrenebilir. Lombardy, Tuscany⁵⁷⁹ içinde bir elçilik heyeti gereklidir ve bu heyet Bologna, Venedik, Floransa, Siena, Perugia, Pisa, Cenova ve Roma’da bir müddet bulunmalıdır. Bu elçilik heyetindekilerinden bir kısmı Apulia,⁵⁸⁰ Calabria ve Sicilya’ya giderken, diğerleri Aragon, İspanya, Portekiz ve Navarre’ye⁵⁸¹ gidebilir. Philippe de Mézières, eserinin birinci bölümünde zikrettiği bu yerlerin çoğu hakkında bilgi vermişti.

⁵⁶⁹ SVP, s. 904-905; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 95.

⁵⁷⁰ Bu dönemde Bohemya Krallığı’na bağlıdır.

⁵⁷¹ Bavyera Prensliği, Almanya.

⁵⁷² Svabya. Bavyera’ya bağlıdır.

⁵⁷³ Thüringen, Almanya.

⁵⁷⁴ Meissen, Almanya.

⁵⁷⁵ Jülich, Almanya.

⁵⁷⁶ Köln, Almanya.

⁵⁷⁷ Nürnberg, Almanya.

⁵⁷⁸ Trier, Almanya.

⁵⁷⁹ Toskana, İtalya.

⁵⁸⁰ Puglia, İtalya.

⁵⁸¹ Navarra Krallığı, İspanya.

VI. Charles söylenenleri uygularsa, bir ya da iki yıl içinde Hristiyan veya Müslüman olsun bütün yöneticilerin dostluğunu kazanacak ve onlar üzerinde diğer hükümdarlardan daha fazla etkiye sahip olacaktır.⁵⁸²

3.2. Büyük Haçlı Seferi Projesi

Philippe de Mézières bu öğütlerin peşi sıra Kraliçe Vérité'nin ağzından *"Sevgili oğlum, genç Musa, Babam Tanrı'nın keremiyle, kraliyet masanın üzerinde tarif ettiğim bu gizemli satranç oyununu bitirmenin zamanı geldi"*⁵⁸³ diyerek asıl konuya gelir ve Haçlı seferi projesini anlatmaya başlar. Bu seferin düzenlenme amacının Hristiyan prenslerin ve din adamlarının hataları yüzünden, özellikle Doğu'da tamamen yok olan Kutsal Katolik inancını diriltmek ve yenilemek olduğunu belirten Philippe de Mézières, bunun ancak VI. Charles'ın çabası ve Tanrı'nın lütfuyla deniz ötesine yapılacak bir Haçlı seferi sayesinde mümkün olacağını söyler. Anlatacağı Haçlı seferi projesinin kalın bir kitabın sayfalarını dolduracak kadar kapsamlı bir içeriğe sahip olmasına rağmen sözü fazla uzatmayacaktır. Çünkü ona göre yaşadıkları dönemin aristokrat sınıfı kısa kitapları tercih etmektedir ve yaşça genç olan kral uzun metinleri okumaya ve üzerinde düşünmeye henüz hazır değildir. Bu Haçlı seferi, hem kralın ve atalarının hem de Fransız halkının günahlarının bağışlanması için kaçırılmaması gereken bir kefaret ödeme fırsatıdır. Tam bu noktada yakın zamanda krala bildirilmiş olan yukarıdaki kehanete atıf yapar. Tanrı tarafından ihsan edilen bu lütfu kaybetmek istemeyen kralın, kendisine verilen tavsiyeleri ve öngörülen kehanetleri dikkate alması gerektiğini söyleyerek söz konusu kehaneti kralı teşvik etme amaçlı kullanır.⁵⁸⁴

Haçlı seferi projesi için yaklaşık 30 konu üzerinde duracağını belirten Philippe de Mézières, her şeyden önce Tanrı'nın lütfunu kazanmak ve mutlu sona ulaşmak için Kutsal Ruh'a ve Meryem Ana'ya yalvarılması gerektiğini söyler. Ardından atılması gereken ilk adımın, İngiltere Kralı II. Richard ile bir barış antlaşması imzalanması olduğunu yineler. Bu noktada VI. Charles, Fransa ve İngiltere arasında kesin bir barışın yapılmasını sağlamayı düşünüyorsa iki krallık arasında husumete neden olan toprakların

⁵⁸² SVP, s. 905-906; LSVP, Introduction, Vol. II, s. 95-96.

⁵⁸³ SVP, s. 906.

⁵⁸⁴ SVP, s. 907.

ve kalelerin iade edilmesi konusunda tereddüt etmemelidir. Ayrıca kendisine verilecek tavsiyeleri dinleyip, krallıkta bulunan azizlere ait kalıntılar hariç diğer kalıntılar ve savaştan geriye kalan topluluklar ile ilgilenmelidir. Burada bahsedilen topluluktan kasıt savaş esirleri olmalıdır. Philippe de Mézières bu topluluğun bir kısmının Haçlı seferi için ayrılmasını ve seferin gerçekleşeceği zamana kadar bakımlarının üstlenilmelisini ister. Topluluğun zanaatkâr ve çiftçilerden oluşan kesimi ise kendi uğraşlarına geri dönecek şekilde yaşamlarına devam etmelidir.⁵⁸⁵

Haçlı seferi projesinin uygulamaya geçmesi için genel bir konsey veya krallığın üç bölgesindeki dört hiyerarşinin eşdeğerini toplamak gereklidir. Bu konseye katılanlar Haçlı seferi için yapılması gerekenleri raporlar halinde VI. Charles'a sunmakla görevli olacaklardır. Kral tarafından onaylanacak jüri üyeleri de alınacak kararların taslaklarını hazırlamalı, onaylamalı ve yasalaştırmalıdır. Haçlı seferi görüşmelerinin yasal boyutunun ardından maddi kaynaklar konusuna giriş yapan Philippe de Mézières, düzenlenecek Haçlı seferine gelir oluşturmak amacıyla krallık çapında düzenlenen tüm ziyafetlere, mızrak dövüşü turnuvalarına ve düğünlere gereksiz masraf yapılmasının yasaklanmasını ister. Bununla beraber birçok kötülüğün anası olarak gördüğü zar oyunun da yasaklanmasını talep eder. Soyluların, din adamlarının ve burjuvaların düzenlediği şatafatlı ziyafetler ve diğer tüm eğlenceler iptal edilmelidir. Bu yasakları ihlal eden herkes istisnasız olarak cezalandırılmalıdır. Kesilen bu cezalardan toplanacak bütün gelir de kutsal Haçlı seferinin hazırlıklarına harcanmalıdır.⁵⁸⁶

Philippe de Mézières'in üzerinde durduğu bir diğer konu Fransız şövalyelerin dinç kalmalarını sağlayacak yöntemler ve değişmesi gereken bazı toplum adetleridir. Asil ve cesur olarak nitelediği Fransız şövalyeler dinç kalabilmek için az pişmiş et gibi yiyecekler yemeyi alışkanlık haline getirmelidirler. Bu alışkanlık yalnız şövalyeler ile sınırlı kalmamalı, toplumun diğer kesimi de yeme içme adetlerini değiştirmelidir. Buna göre soyluların menüsü iki tabak haşlanmış ve kızartılmış et ile sadece meyveden oluşabilir. Başrahip ve din adamları ise lezzetli yemekler ve tatlı yiyebilir. Her birey şişman ve uyuşuk olup oburluk günahını işlemek için az yemek yemeye ve zahmet çekmeye alışmak zorundadır. Çünkü deniz ötesine düzenlenecek sefer sırasında şu anda

⁵⁸⁵ SVP, s. 907-909.

⁵⁸⁶ SVP, s. 909-910.

yemeye doyamadıkları lezzetli yemekleri bulamayacaklardır. Yokluk nedeniyle Doğu'da şaraplarını yarıya indirmek zorunda kalacakları için şaraplarına su koymaya da alışmaları gerekir. Genel olarak insanlar yaşam tarzlarını değiştirmeli, uygunsuz kıyafetler giymeye, görkemli süs eşyaları takmaya, Tanrı tarafından hoş karşılanmayan çanak çömlekler ve takılar kullanmaya son vermelidir. Çünkü Tanrı bu kötü alışkanlıklarını Haçlı seferi sırasında da devam ettirmeleri durumunda Hristiyanlara gücenecektir.⁵⁸⁷

Haçlı seferine liderlik edecek VI. Charles'ın Doğu'da bulunduğu süre zarfında krallığın düzeninin nasıl sağlanacağı meselesi Philippe de Mézières'in kafa yorduğu konular arasındadır. Kralın yokluğunda çıkabilecek savaşlarla, soylular arasındaki gerginliklerle, halkın temel sorunlarıyla ve dini işler ile ilgilenmek üzere kral adına hareket edecek vekillere ihtiyaç vardır. Bu vekiller krallığın üç bölgesinden seçilmelidir. Böylelikle krallıktaki anlaşmazlıklar avukatlara ve savcılara gerek kalmaksızın kısa sürede çözüme kavuşturulabilir. Bununla beraber sefere katılacak askerlerin, arkalarında bırakacakları taşınmaz mülklerinin ve topraklarının akıbeti konusunda içlerinin rahat etmesi gerekecektir. Bu nedenle Haçlı seferine katılarak Tanrı'ya hizmet edecek bu askerlerin ve onların mirasçılarının zarara uğramamaları için soyluların ve açgözlü kraliyet memurlarının haksız yere toprak ve mülk satın almalarını engelleyecek önlemler alınmalıdır.⁵⁸⁸

Genç kral kutsal Haçlı seferine iştirak edecek her soyluyu bilgilendirmelidir. Sefere katılacaklar arasından bizzat kralın ordusunda yer alacak olanlar belirlenmelidir. Bunun haricinde kralın yanında sefere katılacak piskoposların ve Fransa Kilisesi üyelerinin isimleri de kayıt altına alınmalıdır. Haçlı seferine fiilî olarak katılamayanlar, dindarlıklarına ve maddi imkânlarına göre nakdî olarak yardım etmelidirler.⁵⁸⁹ Haçlı seferine katılmayıp geride kalacak insanların korunması gerekeceğinden VI. Charles, Kilise ile istişare ettikten sonra her şehirde ve her kalede sorumlu kişiler bırakmalıdır. Diğer taraftan elçileri aracılığıyla başta İngiltere ve İskoçya kralları olmak üzere tüm

⁵⁸⁷ SVP, s. 910.

⁵⁸⁸ SVP, s. 910-911.

⁵⁸⁹ SVP, s. 911.

Hristiyan kral, prens ve senyörlere kutsal amacını bildirmelidir. Ayrıca bu konseyde kralın gemiye bineceği liman ve limanda bulunacağı zaman da kararlaştırılmalıdır.⁵⁹⁰

Kutsal Haçlı seferine gidecek Haçlı ordusunun izleyeceği güzergâh meselesine gelince, Philippe de Mézières daha iyi sonuç alınacağını öngördüğü için Pierre Dubois'nın önerdiği gibi ordunun birkaç parçaya ayrılmasını uygun görür. Bu ayrımın Hristiyan kralların ortak kararıyla belirlenmesi gerektiğini belirttikten sonra kendi görüşünü anlatmaya başlar. Buna göre Macaristan ve Bohemya kralları ile Kutsal Roma İmparatoru ve Alman güçlerinden oluşan birinci grup, *Directorium ad Passagium Faciendum*'un anonim yazarının da önerdiği gibi Sırp ve Bulgar krallıklarını ve Bizans İmparatorluğu'nu Katolikliğe geri döndürüp Roma Kilisesi'nin itaati altına alabilir. Aynı zamanda Gelibolu ve Trakya'ya kadar ilerlemiş olan Osmanlıları İstanbul Boğazı'nın⁵⁹¹ öte yakasına kovabilir. Prusya senyörleri ve Litvanya Kralı da bütün birlikleriyle Rusya Krallığı ve diğer komşu ülkelerin topraklarından geçerek Konstantinopolis'e yönelebilir. Burada Osmanlı Devleti'nin ve diğer Türk beyliklerinin gücünün bastırılmasına yardım etmek için birinci gruba katılacaklardır. Aragon, İspanya, Portekiz ve Navarre krallıklarından oluşan üçüncü grup, önce Granada'daki Müslüman varlığını ortadan kaldırmalıdır. Bunu sağladıktan sonra Cebelitarık Boğazı'nı geçip Belle Marine, Tlemcen,⁵⁹² Fas ve Tunus'u ele geçirmek suretiyle Merini,⁵⁹³ Hafsi⁵⁹⁴ ve Zeyyâni⁵⁹⁵ emirliklerine son vermelidir. Dördüncü grubu komuta edecek VI. Charles ise İngiltere, İskoçya, İrlanda, Hennuyers,⁵⁹⁶ Hollanda, Zelanda,⁵⁹⁷ Liège,⁵⁹⁸

⁵⁹⁰ SVP, s. 911-912.

⁵⁹¹ Metinde "Bras de Saint-Georges". Raymond Janin, Dördüncü Haçlı seferi sırasında Haçlı askerlerinin Marmara Denizi'ni, Topkapı Sarayı'nın arazisinde bulunan Saint-George des Manges Manastırı nedeniyle Saint-Georges'in Kolu olarak adlandırdıklarını aktarır. Bk. Raymond Janin, "Les églises byzantines des saints militaires (Constantinople et banlieue)", *Échos d'Orient*, T. 33, N. 174, 1934, s. 169.

⁵⁹² Stefan Vander Elst'e göre, Belle Marine ve Tlemcen Fas'da bulunan yerleşim yerleridir. Bk. Stefan Vander Elst, agm, s. 389.

⁵⁹³ Kuzey Afrika'nın batısında 1196-1465 yılları arasında hüküm süren hanedan. Bk. İsmail Ceran, "Meriniler", *DİA*, C. 29, TDVY, İstanbul 2004, ss. 192-199.

⁵⁹⁴ 1228-1574 yılları aralığında Doğu Cezayir ve Tunus'da hüküm süren Berberî asıllı hanedan. Daha fazlası için bk. Muhammed Razûk, "Hafsîler", *DİA*, C. 15, TDVY, İstanbul 1997, ss. 125-128.

⁵⁹⁵ Diğer adıyla Abdülvâdiler 1235-1550 yılları arasında Cezayir'i yöneten Berberî kökenli devlet. Bk. Erdoğan Merçil, "Abdülvâdiler", *DİA*, C. 1, TDVY, İstanbul 1988, ss. 276-277.

⁵⁹⁶ Brüksel'e 40km uzaklıkta bulunan bir bölge.

⁵⁹⁷ Hollanda'nın güneybatısında yer alan bir yarımada.

⁵⁹⁸ Belçika'da bir şehir.

Lorrains,⁵⁹⁹ Savoyards,⁶⁰⁰ Barrois,⁶⁰¹ Ren'in sol kıyısındaki bölgeler, Lombardia, Toscana, Puglia ve İtalya kuvvetleri ile Fransız ağır şövalyeleri eşliğinde gemilerle Mısır, Suriye, Ermenistan ve hatta Türkiye'ye kadar gidebilir.⁶⁰²

Philippe de Mézières dört kola ayrılan Haçlı ordusunun izleyebileceği güzergâhı belirledikten sonra VI. Charles komutasındaki ana ordunun Akdeniz'i aşarken dikkat etmesi gereken hususları sıralamaya başlar. Öncelikle bu kadar kalabalık bir orduyu deniz ötesine geçirebilmek için Venedik ve Cenova donanmalarına ihtiyaç duyulacağından bu iki denizci şehirden yardım istenmelidir. Kral gemiye bineceği liman olarak Venedik, Napoli veya Fidenzio da Padova'nın da tavsiye ettiği Puglia'daki Brindisi limanlarından birini seçebilir. Philippe de Mézières denizlerde uzun zaman geçirmiş biri olarak Haçlı askerlerini taşıyacak donanmada panfiles,⁶⁰³ tafarosse, barges,⁶⁰⁴ ve lins tipi gemileri görmeyi tercih eder.⁶⁰⁵ Burada özellikle on altı ila yirmi at taşıyabilen, yirmi veya otuz kürekten oluşan ve kış tarafında büyük bir kapı bulunan tafarosse⁶⁰⁶ tipi gemiler üzerinde durur. Çünkü karaya yanaşabilen bu gemiler sayesinde tam teçhizatlı atlı şövalyeler gemilerden düşmana ani saldırılar yapabilir. Kıyıya yanaşan tafarosselerin açılan kapılarından karaya çıkacak şövalyeler düşman tarafından kovalanırlarsa atlarıyla beraber tekrar gemilere binebilecekler ve bu sayede zayıat vermeyeceklerdir. Müslümanların yaşadığı coğrafyada bulunan büyük nehirler için de uygun olan bu gemiler, düşmana iki veya üç silahlı kadırgadan daha fazla zarar verecektir. Ayrıca silahlı bir kadırğa fiyatına dört tafarosse inşa edilebileceğinden gemilerin maliyeti daha az olacaktır. Bu gemilerin başarısına 1365 yılında

⁵⁹⁹ Fransa'nın kuzeydoğusunda bir bölge.

⁶⁰⁰ İsviçre'de bir bölge.

⁶⁰¹ Fransa'nın doğusunda bulunan bir bölge.

⁶⁰² SVP, s. 912-913.

⁶⁰³ Bizans İmparatorluğu tarafından asker taşımada kullanılan pamphylos türü gemiler Batı Akdeniz'de panfile olarak adlandırılmakta, köle ve yük taşımacılığında kullanılmaktaydı. Ayrıntı için bk. Richard W. Unger, *The Ship in the Medieval Economy 600-1600*, McGill-Queen's University Press, Montreal 1980, s. 45; Michel Balard, "Coastal Shipping and Navigation in the Mediterranean", *The Eastern Mediterranean Frontier of Latin Christendom: The Expansion of Latin Europe, 1000-1500*, Jace Stuckey (Ed.), Vol. 6, Routledge, New York 2016, s. 10, pp. 1-16.

⁶⁰⁴ Yelkenli küçük bir deniz aracı. Bk. Evan T. Jones and Richard Stone (Ed.), *The World of the Newport Medieval Ship: Trade, Politics and Shipping in the Mid-Fifteenth Century*, University of Wales Press, Cardiff 2018, s. 251; Bu dönemde kullanılan gemilere ilişkin detaylar için bk. Mike Carr, *Merchant Crusaders*, ..., s. 80.

⁶⁰⁵ Guillaume de Machaut da eserinde bu gemi tiplerinden bahseder. Bk. Guillaume de Machaut, s. 57; Sophie Hardy, *agt*, s. 55.

⁶⁰⁶ Tafarosse türü gemilere dair ayrıntılı bilgi G. W. Coopland'ın yorumlarından alınmıştır. Bk. LSVP, Introduction, Vol. II, s. 100.

İskenderiye'ye düzenlenen Haçlı seferinde bizzat şahit olan Philippe de Mézières, I. Pierre de Lusignan'ın ordusunda on altı tafarosse olduğu bilgisini de ekler.⁶⁰⁷

Gençliğinde ayda beş yüz florine veya dükaya mal olan bir kadirganın, şu an ayda bin dört yüz ile bin beş yüz florine mal olduğunu söyleyen Philippe de Mézières, masrafların azaltılması için Haçlı donanmasında olabildiğince az sayıda kadirga kullanılması taraftarıdır. Haçlı ordusu ağırlıklı olarak karada mücadele edeceği için kadirgaların işlevi ordu karaya çıktığında bitecektir. Ayrıca bir kadirga yirmi beş silahlı asker ve otuz ile kırk arbaletli okçu taşıyabilme kapasitesine sahipken, orta büyüklükteki bir gemi yüz ile iki yüz silahlı asker, seksen ile yüz at ve çok sayıda arbaletli okçu taşıyabilir. Philippe de Mézières, Haçlıların gemide bulundukları süre boyunca fiziksel egzersiz yapmak için karaya çıkamayacaklarını da hatırlattıktan sonra kralı, kadirgalar üzerinden uygun olmayan şekillerde kâr eden fırsatçı denizcilere karşı uyarır ve Haçlı ordusunun taşınması konusunu bitirir.⁶⁰⁸

VI. Charles Haçlı seferine çıkacağı zamanı çok iyi ayarlamalı ve hazırlıklarını eksiksiz bir şekilde tamamlamalıdır. Dikkat etmesi gereken önemli bir husus, sıcak iklime sahip olan Doğu bölgelerine ulaşmak için Haziran veya Temmuz ayında yola çıkılması ve oraya Eylül-Ekim aylarında varılması gerektiğidir. Çünkü Doğu'ya kıyasla daha soğuk bir iklimde yaşayan şövalyeler ve özellikle kadınlar, yaz aylarının başlangıcında Mısır veya Suriye'ye varacak olurlarsa yüksek derecedeki sıcaklığa dayanamayıp ölebilirler. Böylesi bir tehlikenin önüne geçmek için sefer organizasyonunu kış aylarının başlangıcına denk getirmek gerekmektedir. Bu sayede Doğu'nun iklimine alışma fırsatı bulacak olan Hristiyanlar, yaz sıcakları bastırdığında hastalanmayacaklardır.⁶⁰⁹

Haçlı seferine katılacak tüm soyluların belirlenecek limanlara en az altı ay öncesinden gelmeleri, ordunun lojistik ihtiyacının karşılanması için yeterli olacaktır. Bunun haricinde gemilere yüklenecek atların sayısı belirlenmeli ve tamamı kayıt altına alınmalıdır. Çünkü yeterli gemi olmaması sebebiyle çok sayıda atın taşınması mümkün

⁶⁰⁷ SVP, s. 913-914; Marie Radkovska, agm, s. 41-42.

⁶⁰⁸ SVP, s. 914.

⁶⁰⁹ SVP, s. 914-915.

olmayabilir. Fakat iyi bir organizasyon yapılması durumunda birinci geçişi başka geçişler izleyebilir. Müslümanların ülkesine varıldığında her şeyin kusursuz işlemesi için yiyecek tedarikinden, atların bakımından ve silahların korunmasından sorumlu bir veya iki kişi görevlendirilmelidir. Ayrıca gerekli olan büyük savaş makineleri, arbaletler, topçular ve diğer teknisyenler tedarik edilmelidir.⁶¹⁰

Seferin finansmanı konusuna tekrar değinen Philippe de Mézières, ek gelir sağlanması için VI. Philippe'in saltanatının öncesini ve sonrasını kapsayan dönem süresince, Haçlı seferinin ihtiyaçlarına harcanmak üzere vasiyetle veya başka şekillerde miras bırakılan para ve diğer mülklerin alınması gerektiğini de savunur. Ayrıca din adamları, Tanrı'nın seferine katkıda bulunacak herkesin endüljansını⁶¹¹ yenilemelidir. Daha önce de üzerinde durduğu gibi VI. Charles krallığı barış, adalet ve eşitlik içinde yönetmesi ve Haçlı ordusunun arkasından dindarlıkla dua etmesi için cesur ve bilge bir adamı yerine tayin etmelidir. Bu kişi ihtiyaç duyulması halinde orduya taze birlikler, para, kadın, silah ve diğer malzemeleri gönderebilecek kabiliyette birisi olmalıdır.⁶¹²

Pierre Dubois gibi Philippe de Mézières de Haçlı seferinde kadınları görmeyi ümit ediyordu. Pierre Dubois'nın kadınları istemesinin sebebi yaralanan askerlerin tedavisi içindi. Philippe de Mézières ise Haçlı seferine katılacak kralların, senyörlerin ve şövalyelerin şehvetlerini giderebilmeleri için eşlerini de yanlarında götürmelerini istiyordu. Çünkü daha önceki Haçlı seferlerinde bunu yapmayan Hristiyanların şehvetlerine yenik düştüğünü ve bu sebepten ötürü birçok zaferden yoksun kaldıklarını biliyordu. Fakat bu durumun da bazı sakıncalar içerdiğini düşünen Philippe de Mézières, sefere katılacak kadınların mütavazı bir yaşam sürmelerini ister. Örneğin sefere katılan hanımlar kendilerine hizmet eden kadın sayısını sınırlandırmalı, insanları

⁶¹⁰ SVP, s. 915; Haçlı seferlerinde at taşımacılığında kullanılan gemilere ilişkin bk. John H. Pryor, "Transportation of Horses by Sea During the Era of the Crusades: Eight Century to 1285 A.D", *The Mariner's Mirror*, 68:1, London 1982, pp. 9-27; Doğan Mert Demir, *Salâhaddin'in Gemileri: Salâhaddin Devrinde Akdeniz'de Eyyûbi Deniz Kuvvetleri*, Babil Kitap, İstanbul 2019, s. 76-77.

⁶¹¹ Endüljans, günahların Kilise tarafından Tanrı adına affedilmesi ve dünyevi cezaların ortadan kaldırılması durumudur. Papalık tarafından verilen endüljanslar insanların Haçlı seferlerine katılmasında oldukça etkili olmuştur. Bk. Jonathan Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, Berna Kılınçer (çev.), Bileşim Yayınevi, İstanbul 2004, s. 77-81; Endüljansın tarihi gelişimi ve Haçlı seferleri sürecindeki kullanımı için Ane L. Bysted'in kitaplaştırılan doktora tezi yararlı bir çalışmadır. Ane L. Bysted, *The Crusade Indulgence: Spiritual Rewards and the Theology of the Crusades, c. 1095-1216*, Brill Publishers, Leiden 2015.

⁶¹² SVP, s. 915-916.

günaha teşvik edici kıyafetler giymekten imtina etmelidirler. Hristiyan kadınlar, önceki Haçlı seferlerinde orduya alçakgönüllülükle hizmet etmiş cesur kadınlar gibi davranmalı, tıpkı onlar gibi gösterişli kıyafetlerden ve süs eşyalarından uzak durmalıdırlar.⁶¹³

Haçlı seferi projesinin temel unsurlarından schisma konusuna geri dönen Philippe de Mézières, Hristiyanlığa zarar veren bu anlaşmazlığın Hristiyan liderlerin ortak kararıyla çözülememesi durumunda VI. Charles'ın devreye girmesini ister. Bunun için Roma'da kralın huzurunda bir konsil toplanmalıdır. Konsile katılacak kardinaller, yıllardır süren ayrılığa son vermek üzere ya yeni bir kişiyi Tanrı'nın temsilcisi olarak belirlemeli ya da mevcut iki papadan birisi arasında seçim yapmalıdırlar. Böylelikle Kilise yeniden layık olduğu konuma yükselecek ve Haçlı seferinin olmazsa olmazı Papalık desteği alınacaktır. Philippe de Mézières burada seçilecek yeni papanın da Haçlı seferine katılabileceğini söyleyerek Hristiyanlık tarihinde bir ilkin gerçekleşebileceğinin altını çizer. Şayet papa bizzat katılmasa bile önceki Haçlı seferlerinde yapıldığı gibi Tanrı'nın şövalyelerini komuta edecek ve orduya motivasyon verecek bir legatus atayacaktır.⁶¹⁴

Büyük Haçlı seferi projesi Memluk sultanından bahseden bir bölümle sona erer. Philippe de Mézières Haçlı seferi başlamadan önce diplomasi kozunun son kez oynanmasının zekice bir davranış olacağını düşünmektedir. Bu nedenle her kralın hazırlıklar devam ederken Memluk sultanına birer mektup yazmasını ve onu Hristiyanlığa ait Kutsal Toprakların ve Ermenistan Krallığı'na ait tüm yerlerin iade edilmesi konusunda ölçülü ve aşırı ciddiyet içermeyen bir dille uyarmasını ister.

⁶¹³ SVP, s. 916-917; Blumenfeld-Kosinski, Pierre Dubois ve Philippe de Mézières'in kadınlar hakkındaki görüşlerini kıyaslayarak örnek bir çalışma ortaya koymuştur. Söz konusu çalışma için bk. Renate Blumenfeld-Kosinski, "Roles for Women in Colonial Fantasies of Fourteenth-Century France: Pierre Dubois and Philippe de Mézières", *The French Outremer: Communities and Communications in the Crusading Mediterranean*, Laura K. Morreale and Nicholas L. Paul (Ed.), Fordham University Press, New York 2018, pp. 247-281; Kadınların Haçlı seferlerindeki rolüne dair geniş kapsamlı bilgi için bk. Pınar Ülgen, "Unutulan Haçlılar: Itinerarivum Peregrinorvm et Gesta Registi Ricardi Adlı Esere Göre Kadınların Haçlı Seferlerine Etkileri", *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın II*, Osman Köse (Ed.), Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016, ss. 1223-1232.

⁶¹⁴ SVP, s. 917.

Böylelikle VI. Charles, sultanın vereceği cevaba göre geçmişte neler yaşandığını unutup geleceğe odaklanabilir ve içi rahat bir şekilde hazırlıklara devam edebilir.⁶¹⁵

Philippe de Mézières Haçlı ordusunun konaklayacağı noktalar, Mısır ve Suriye’de gidilecek yerler ve orada yapılması gerekenler gibi konulara girmeyeceğini söyleyerek lafı uzatmayacağını bir kere daha yineler. Böylesi önemli konulara değinmek yerine sefer boyunca çetin zorluklarla karşılaşılacağını bildiği VI. Charles’a, bazı örnekler üzerinden Tanrı’nın yardımına ihtiyaç duyacağını hatırlatır. Kralın bu konuda rahat etmesini istediği için de İmparator Theodosius ve Eugenius arasındaki mücadeleyi dönem kronikleri üzerinden anlatmaya başlar. Şöyle ki İmparator Theodosius, imparatorluğun Hristiyanlaşmasını istemeyen ve paganlığı savunan Eugenius karşısında Hristiyanlığı kurtarabilecek tek kişidir. Ancak ordusunda Eugenius’unkine kıyasla çok daha az sayıda asker vardır. Üstelik savaş günü gelip çatığında ordusundaki bazı birlikler Eugenius’un ordusuna geçmiştir.⁶¹⁶ Çaresiz kalan imparator savaşı kaybederse Hristiyanlığın ortadan kalkacağını bildiğinden ağlayarak diz çöker ve Tanrı’ya yalvarır:

“Ey Tanrım, bu savaşı sevgili oğlun İsa Mesih adına ve kutsal Katolik dinini savunmak için üstlendiğini biliyorsun. Güzel efendim Tanrım, bu büyük zorlukta bana yardım et ve dininin yok olmasına müsaade etme. Roma İmparatorluğu ve Hristiyanlık dininin ihtişamı, gerçekten bir zorbaya mağlup olabilir ve boyun eğebilir. Güzel lordum Tanrım, günahlarım yüzünden ilahi iyiliğin tarafından duyulmayı hak etmiyorsam, benimle ne istersen yap, bunu hak ediyorum ama lütfunla sana verdiğim Hristiyanlığı koru.”⁶¹⁷

Philippe de Mézières’in anlatısına göre imparator duasını bitirir bitirmez peş peşe birkaç mucize gerçekleşir. Eugenius’un ordusuna katılan birlikler yeniden saf değiştirir. Bu manzarayı gören Theodosius hemen karşı saldırıya geçer. Tam bu esnada ortaya çıkan bir rüzgar düşmanın Hristiyanlara attıkları okları ve mızrakları onlara geri döndürür ve birçoğu bu şekilde ölür. İmparator ve Hristiyan ordusu bu görünür mucizeyle büyük bir zafer kazanmıştır. Bu mucizeden Aziz Augustinus’ın *Tanrı’nın Şehri* kitabında da bahsedildiğini söyleyen Philippe de Mézières, Kraliçe Vérité’nin ağzından krala şöyle bir söz verir. Eğer kral Haçlı seferi sırasında benzer bir tehlikeyle

⁶¹⁵ SVP, s. 917-918.

⁶¹⁶ SVP, s. 918-919.

⁶¹⁷ SVP, s. 919.

karşı karşıya kalırsa, imparator Theodosius'un yaptığı gibi Tanrı'dan yardım istemelidir. Bunu yaparsa, Tanrı onu yalnız bırakmayacak, Kraliçe Vérité ve kız kardeşleri onu kurtarmaya gelecektir.⁶¹⁸

3.3. Haçlı Tarikatı Projesi: Chevalier de la Passion de Jésus Christ

Peki, çoğu konuda ayrıntıya inilmeyen bu Haçlı seferi projesi tek başına yeterli olacak mıydı? Philippe de Mézières bize fırsat vermeden soruyu kendisi cevaplar. “Elbette hayır”. Genel olarak bir Haçlı seferi projesinin detaylar içeren ayrı bir kitabı hak ettiğini zaten bölümün başında vurgulamıştı. Öyleyse neden bu konuda müstakil bir eser yazmadı? İlk başta akla “Acaba bir eser yazdı da günümüze mi ulaşmadı?” şeklinde bir soru gelebilir. Veya kendisini manastırda yaşadığı süre boyunca Doğu'daki gelişmeleri layıkıyla takip edemediği için diğer teorisyenler gibi detaylı bir proje yazacak kabiliyette mi görememişti? Yoksa yirmili yaşlarından itibaren kurmak için uğraştığı Haçlı tarikatı projesini Haçlı seferi projesinin üzerinde mi görüyordu? Tüm bu soruların yanıtlarını hiçbir zaman öğrenemeyecek olsak da projeyi incelediğimizde cevaplara dair büyük ipuçları edinmiş olacağız.

Philippe de Mézières'in Haçlı tarikatı projesini tasarlamaya başlamasından yıllar önce Doğu'da kurulan ilk tarikatlar şu şekilde ortaya çıkmıştı. Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra hacıların güvenliğini sağlama, sağlık sorunlarıyla ilgilenme gibi sebeplerle manastır yaşamının kuralları üzerine kurulan küçük oluşumlar, ilerleyen yıllarda askeri kurallar da benimseyerek birer şövalyelik tarikatına dönüştü. Hospitalier, Templier ve Teuton tarikatları, zaman zaman sayıları on binleri bulan şövalyeleri ile Haçlı devletlerinin güvenliğinin korunmasında önemli rol oynamakla beraber, ticari ve ilkel bankacılık olarak nitelenen çeşitli faaliyetler sayesinde büyük bir ekonomik güce de kavuşmuşlardı.⁶¹⁹ Akka'nın düşüşünden sonra merkezlerini Kıbrıs'a veya Avrupa'ya taşımak zorunda kalan tarikatlardan Templierler, 1314 yılında IV. Philippe ve V. Clemens'in ortak kovuşturmasıyla dağıtıldı. Teutonlar merkezlerini XIV. yüzyıl

⁶¹⁸ SVP, s. 920-921.

⁶¹⁹ Templier ve Hospitalier Haçlı tarikatlarının kuruluş sürecine dair bk. Ebru Altan, “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu” *Belleten*, C. LXVI, S. 245, Nisan 2002, ss. 87-93; Muhittin Çeken, *İsa'nın Yoksul Askerleri Tapınak Şövalyeleri: Kuruluşu, Yükselişi, Kurumsal Yapısı ve Düşüşü*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020, s. 51-101; Töton Şövalyeleri için bk. Halil Yavaş, “Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı...”, s. 1-17.

başlarında Polonya'ya taşıdıklarından Akdeniz'deki faaliyetleri çoktan asgari seviyeye inmişti. Bu dönemde Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermeye devam eden en etkili tarikat, Rodos'u merkez edinmiş olan Hospitalier Tarikatıydı. Ancak konumu itibarıyla tarikatın müdahale alanı artık sınırlıydı. Aydınoğulları ve Menteşeoğulları karşısında kritik başarılar kazanmış olan Hospitalier şövalyeleri, bölgeye uzak oldukları için Osmanlı Beyliği'yle mücadelede aktif rol alamıyorlardı. 1356'dan itibaren Papalık ve Bizans İmparatorluğu arasında gerçekleşen müzakerelerde bu konu gündeme gelmiş Rodos'taki şövalyelerin Korint'e, Konstantinopolis'e, Selanik'e ve Gelibolu'ya taşınması konusu defalarca tartışılmıştır. Anthony Luttrell bu süreci doyurucu bir şekilde özetler ve önemli tespitler ortaya koyar.⁶²⁰

Tarikatların durumu üzerine uzun uzadıya kafa yorduğu anlaşılan Philippe de Mézières ise Auguste Molinier'in ifade ettiği gibi Rodos'taki Hospitalier Şövalyeleri'ne destek verecek ve Templier Şövalyeleri'nin eksikliğini giderecek bir Haçlı tarikatı projesi tasarlamaya niyetlenmişti.⁶²¹ *Oratio Tragedica*'sında diğer Haçlı tarikatlarından ve kendi tarikat planından şöyle bahsediyordu:

“Tanrı'nın Kilisesi'ne bağlı Hospitalier, şu an olmayan Templier, Teuton, İspanya'da Saint Jacques vb. çeşitli isimlerde birçok askeri tarikat vardır. Ayrıca inanca ve kutsal Kudüs kentinin anısına dayanarak kurulan bizim yeni şövalyelik tarikatımız, İsa Mesih'in Tutkusu'nu dini olarak çağrıştırması nedeniyle İsa Mesih'in Tutkusu Şövalyeliği adıyla anılacaktır. Bu kutsal şövalyeliğin üç ana kuralla diğerlerinden ayırt edildiğini unutmayın.”

“Birinci ve esas olarak bu tarikat, ne yazık ki inananların yüreklerinden bugün neredeyse kaybolan, Efendimiz İsa Mesih'in Tutkusu'nu dindar bir şekilde kalplerde ve hiç şüphesiz konuşma ve davranış gibi yaşamın her anında yenilemek ve kutlamak amacıyla kurulmuştur.”

“İkincisi, bu İsa Mesih'in Tutkusu Şövalyeliği dağılmış vaziyetteki İsrailoğullarını yani gençliklerinden beri Hristiyan kardeşlerinin kanını acımasızca dökerek ölüme yürüten silahlı adamları kendi içinde toplayacaktır. Yeni şövalyelik onları besleyip güçlendirecek ve Tanrı'nın yeni askerleri yapacaktır. Ayrıca bu büyük şövalyeliğin ilerleyeceğini ve Kutsal Toprakları fethedeceğini söyleyebiliriz. Bu eski hırsızların Tanrı'nın ordusuna geçişi onları (Tanrı'nın) sağ tarafına yükseltecek.”

“Üçüncü olarak bu İsa Mesih'in Tutkusu Şövalyeliği, kendisini ölümüne kadar Kutsal Toprakların ve Kudüs şehrinin kurtuluşuna ve Katolik dininin Doğu'da yayılmasına adanmak zorundadır. Batı'da şahsi bir manastıra, bir komutanlığa ya da başka bir mülke sahip olmadan sabanı tutup da geriye bakmamalıdır. Davranış, yaşam biçimi, savaş tutumu, birliklerinin aktif ve münzevi ahlakları bu yeni şövalyelik tarikatı içinde, Tanrı'nın

⁶²⁰ Anthony Luttrell, “1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri”, s. 139.

⁶²¹ Auguste Molinier, “Description de Deux Manuscrits...”, s. 337.

*şövalyeliğinin kuralları kırk yıl önce bir kadının oğluna ilham edildi ve onun tarafından mümkün olan en kusursuz biçimde sıraya koyuldu. Bu nedenle mükemmel görünecektir.”*⁶²²

Son haliyle *Chevalier de la Passion de Jésus Christ*⁶²³ adını verdiği tarikatı kurma fikrini, henüz 20 yaşında bir gençken yaptığı hac ziyareti esnasında Kudüs’te edinmişti. Hristiyanlığın kutsal mekânlarını dolaştığı sırada bir zamanlar Hristiyanlara ait olan Kutsal Toprakların şu an Müslümanların elinde olmasını hazmedememeye başlamış ve bu durumun Hristiyanlar tarafından sineye çekilmesine fena içerlemişti. “*Bu büyük arzu bedenime ya da ruhuma öyle girdi ki Tanrı’nın bildiği gibi, bu dünyada en çok istediğim şey buydu*”⁶²⁴ diyordu. Geç kalınmış olsa bile artık eyleme geçilmesi gerektiğini düşündüğünden tarikatın düşünsel çatısını tasarlamaya başladı. Tasarısına tanrısal bir hava katarak meşruiyet kazandırıyor, bu fikrin Musa’ya indirilen emirler gibi doğrudan gökten verildiğini ifade ediyordu.⁶²⁵ Bu proje alelade yazılmış bir metinden ibaret değildi. Çünkü “*(bu) şövalyelik, Paris ya da Londra’daki bir tavernada düşünülmeydi, Tanrı tarafından bulundu ve ilham verildi.*”⁶²⁶

Philippe de Mézières, *Religio Passionis* adını verdiği ilk tarikat projesini konuyla doğrudan ilgilenecek yerlerden birine, Kudüs Kralı unvanını da sahiplenen Kıbrıs Haçlı krallarına sundu. Kral IV. Hugh’dan yardım alamasa da kendi askerî tarikatını kuracak kadar hevesli I. Pierre de Lusignan’dan tam destek aldı. Dostunun verdiği desteği yıllar sonra şöyle anlatacaklı:

⁶²² OT, s. 437-439.

⁶²³ Tutku anlamına gelen “Passion” kelimesi, Hz. İsa’nın son günlerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Buna göre tarikatın Türkçe çevirisi “İsa Mesih’in Tutkusu Tarikatı”dır.

⁶²⁴ ELC, s. 211.

⁶²⁵ OT, s. 7; Philippe Contamine, “Passion de Jésus-Christ, ordre de la, ou chevalerie du Crucifix.” *Prier et Combattre: Dictionnaire Européen des Ordres Militaires au Moyen Âge*, Nicole Bériou et Philippe Josserand (Ed.), Librairie Artheme Fayard, Paris 2009, s. 690.

⁶²⁶ ELC, s. 211; Philippe de Mézières’in Haçlı tarikatı projesinin içeriğiyle ilgili olarak Avrupa’nın çeşitli kütüphanelerine dağılmış el yazması nüshalarından şu çalışmalar üzerinden yararlanılmıştır: Auguste Molinier tarafından yazılan “*Description de Deux Manuscrits: Contenant la Règle de la Militia Passionis Jhesu Christi de Philippe de Mézières*” adlı tanıtım ve değerlendirme çalışması (1368-1384). Oxford Bodleian Library’de bulunan “*La Su(b)stance de la Chevalerie de la Passion de Jhesu Crist en Francois, MS. 813*” adlı el yazmasının Abdel Hamid Hamdy tarafından yapılan transkripsiyonu (1389-1394). Bibliothèque de L’Arsenal’de muhafaza edilen “*De la Chevalerie de la Passion de Jhesu Crist, MS. 2251*” el yazmasının Muriel Joyce Anderson Brown tarafından hazırlanan edisyon kritik çalışması (1396).

“Bu İsa Mesih’in Tutkusu Şövalyeliği’ni kurmak, görkemli iradenin farkına varmak ve Kutsal Toprakları fethetmek için her zaman çantasında yukarıda bahsedilen ünlü ve muzaffer kralın küçük ve büyük mührünü taşıyan bu kadının oğlu, onun tarafından hemen hemen bütün Hristiyan krallara, büyük prenslere ve cumhuriyetlere şahsi elçisi olarak gönderildi. Pek çok tehlikeye maruz kaldıktan ve büyük harcamalar yaptıktan sonra denizasırlı ülkelere kutsal savaş için yardım istemeye gitti, ne yapacağını açıkladı, şövalyelik tarikat projesini önerdi ve herkesi inançla Haçlı seferine davet etti.”⁶²⁷

Kendisinin aktardığına göre 1365 yılında düzenlediği Haçlı seferiyle İskenderiye’yi ele geçiren I. Pierre de Lusignan şehrin üçte birini hayalindeki tarikatı kurabilmesi için Philippe de Mézières’e tevdi etmişti.⁶²⁸ Ancak şehir kısa bir süre sonra terk edildiği için kısa süreli bu sevinç yerini hüznü bıraktı. Ümidini yitirmeyen Philippe de Mézières, I. Pierre de Lusignan’ın 1367-1368 yıllarında yeni bir sefer hazırlığı yaptığı sırada Haçlı tarikatının kurallarını yazılı hale getirerek ilk taslağını hazırladı. İkinci taslağını 1384-1394 yılları arasında üçüncüsünü ise 1396’da yazdı.⁶²⁹ Latince yazdığı ilk taslağın yazılış öyküsünü şöyle ifade eder:

“Bu benim kurmak istediğim tarikat. Neredeyse 20 yıl önce İsa bana bu tarikatı (kurmam için) ilham verdi. Hüremetsizliğini biliyorum ama ilahi ihsana inanıyorum, tıpkı hemşehrim Pierre l’Ermite gibi, birçok ülkeyi özellikle de Doğu’yu ve Kutsal Toprakları dolaştım ama kurmak istediğim tarikat hakkında düşünmeyi bırakmadım. Prensler, büyükler, din adamları, Hristiyanlar, kâfirler arasında gözlemlediğim her şeyi, benim değerli ve gözde kutsal tarikatıma uyguladım. Uzun zamandır bu kuralları yazmak istiyordum; fakat bu kutsal görevi Tanrı’nın lütfu sayesinde ancak bugün, Kıbrıs Şansölyesi olarak yerine getirebildim.”⁶³⁰

Auguste Molinier, Philippe de Mézières’in hazırladığı ilk taslakta Hristiyanlığın neden yeni bir tarikata ihtiyaç duyduğunu altı maddede açıklayışını şöyle özetler:

1. Hristiyanlar yeni kurulacak Haçlı tarikatından etkilenerken günahlarından vazgeçecekler ve yaşam tarzlarını değiştireceklerdir.

⁶²⁷ OT, s. 438-439.

⁶²⁸ OT, s. 445.

⁶²⁹ Auguste Molinier, “Description de Deux Manuscrits...”, s. 338; J. Delaville le Roulx, *age*, s. 204-205; Philippe Contamine, “Passion de Jésus Christ...”, s. 690; Michael Hanly, “Philippe de Mézières’s Anglo-French...”, s. 84.

⁶³⁰ Auguste Molinier, “Description de Deux Manuscrits...”, s. 341.

2. Kurtarıcı'nın Tutkusu'na yapılan ibadetler ihmal edilmiş ve terk edilmiştir. Yeni tarikatı örnek alan Hristiyanlar bu ibadetleri yerine getirmeye başlayacaklardır.
3. Haçlı tarikatının askeri gücü sayesinde Doğu'daki Hristiyanlar Müslüman saldırısından korunacaktır.
4. Kudüs ve Kutsal Topraklar yeniden ele geçirilirse bu tarikat aracılığıyla korunabilecektir.
5. Katolik öğreti en doğuda yaşayan uluslara kadar nüfuz edecektir.
6. Yeni Haçlı tarikatı, Roma Katolik Kilisesi'ne schismaya ve heretikliğe karşı verdiği mücadelesinde yardımcı olacaktır.⁶³¹

Philippe de Mézières'in bir diğer Haçlı tarikatı taslağında yukarıdaki maddelere bazı eklemeler yaptığı görülür:

"Bu yeni "Chevalerie de la Passion Jhesu Crist" tarikatının kurulması, Kudüs'ün ve Kutsal Toprakların kurtuluşu, Katolik inancının korunması ve yayılması, sevgili İsa Mesih'in unutulmuş son günlerinin aziz hatırasının, ben de dâhil tüm Hristiyanlara tekrar hatırlatılması, soylu şövalyelerin Tanrı'nın lütfuyla Haçlı seferi düzenleyecek Fransa Kralı VI. Charles ve İngiltere Kralı II. Richard komutasında bir araya toplanması için zaruridir. Bunlar, Tanrı'nın lütfu ve çok nazik kralların akıllıca kararları ve emirleri ile yapılmalı; Kutsal şövalyelik tarikatı, İsa Mesih'in vekili Roma'daki pek muhterem papanın onayı ve kutsaması ile kurulmalıdır."

*"Şimdiki ve gelecekteki sadık Katolik Hristiyanlar, Tanrı'nın Kudüs'teki evini ve dünyanın kurtuluşu için acı çekip öldüğü yer olan kutsal mekânları görme arzusundadır. Tanrı'ya aşık ve sizin taraftarınız, eskiden küçük Kıbrıs Krallığı'nın değersiz şansölyesi olarak anılan ben Philippe de Mézières; Efendimiz İsa Mesih'in adıyla Tanrı'nın evinin ve kutsal mekânların kurtuluşu, inanç düşmanlarının Hristiyanlığa döndürülmesi ya da kovulması sizin tarafınızdan yapılmalıdır."*⁶³²

Philippe de Mézières, Bibliothèque Mazarine'de bulunan el yazması nüshasında Hristiyanlığın aynası olan bu tarikatın din adamlarından, soylulardan, burjuvalardan ve zanaatkârlardan oluşacağını, herkesin tıpkı bir cam gibi lütufla arınacağını ve böylece kusursuz bir toplumun üyeleri olacağını yazar. Erdemleriyle toplumu yeniden birleştirmek bu tarikatın ahlaki amacı olacaktır. Fakat bu, tarikat üyelerinin yalnızca

⁶³¹ Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 341-342.

⁶³² Abdel Hamid Hamdy, agm, III, s. 43-44.

münzevi bir hayat yaşayacakları anlamına gelmemektedir. Aksine tarikatın tek çabası Kutsal Toprakları yeniden ele geçirmek olacaktır.⁶³³ Diğer görevleriye şunlardır:

1. Başboş dolaşan, günahkâr ve topraksız gençler bu tarikata katılarak enerjilerini kurtuluşa yönlendirecekler.
2. Disipline sahip olan tarikat, mevcut düzeni bozmaya çalışan ve Tanrı'nın Kilisesi'ne başkaldıran unsurların isyanlarını bastıracak güce sahip olacaktır.
3. Tarikatın deneyimi, bilgeliği ve yeteneği, Greklerin sebep olduğu schismayı sona erdirecek ve onların Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul etmelerini sağlayacaktır.
4. Katolik Avrupa'nın kapısına dayanan Türklerle ve kâfirlerle savaşacaktır.
5. Son hedef Kudüs'ün ve Kutsal Toprakların düşmanın elinden kurtarılması ve Katolik inancın Doğu'ya yayılması olacaktır.⁶³⁴

Niğbolu Muharebesi'nden birkaç ay önce kaleme aldığı el yazmasının⁶³⁵ önsöz kısmında ise Tanrı'nın inayetiyle kurulacak *Chevalier de la Passion de Jésus Chris*'nin hiçbir çelişkiye düşülmeksizin, Doğu'daki Hristiyanlara ışık olan cesur Katolik Kral I. Pierre de Lusignan'ın, din adamlarının, şövalyelerin, burjuvaların, Doğu'daki Hristiyan tüccarların ve VI. Clemens, VI. Innocentius, U. Urbanus ve XI. Gregory olmak üzere dört papanın⁶³⁶ onayını aldığını ifade eder. Hatta Aragon, Navarra, İspanya, İtalya, Fransa, İngiltere, İskoçya ve Almanya'dan pek çok bilge ve cesur din adamı, prens, baron ve şövalye de bu tarikata destek verdiklerini ilan etmişlerdir.⁶³⁷ Söz konusu el yazmasının sonunda Haçlı tarikatına destek veren bu kişilerin adlarının bulunduğu bir listeye yer verilir. Dönemin önemli figürlerinin yer aldığı 87 kişilik⁶³⁸ listede yer alan isimlerden kimisi tarikata şövalye olarak katılacağını belirtmiş, kimisi tarikatın

⁶³³ Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 340.

⁶³⁴ Abdel Hamid Hamdy, *agm*, II, s. 31-32.

⁶³⁵ Tarihlendirme için bk. Abdel Hamid Hamdy, *agm*, II, s. 2.

⁶³⁶ Muriel Anderson Brown, *agt*, s. 1-2.

⁶³⁷ Muriel Anderson Brown, *agt*, s. 1-3.

⁶³⁸ Andrea Tarnowski, "Material Examples: Philippe de Mézières' Order of the Passion", *Yale French Studies*, No. 110, Meaning and Its Objects: Material Culture in Medieval and Renaissance France, 2006, s. 175; Tarikata destek veren İngilizlerin tam listesi ve ayrıntılı bilgi için bk. Adrian Bell, "English Members of the Order of the Passion: Their Political, Diplomatic and Military Significance", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, s. 327.

tanıtımını yapacak vaiz olmayı kabul etmiş kimisi de maddi olarak destek vereceğine söz vermiştir. Philippe de Mézières'in kaydına göre listede yer alan kişiler şunlardır:

Şövalyelik Tarikatı'nın şövalyesi olmayı kabul edenler: VI. Charles'ın dayısı Bourbon Dükü II. Louis, Mareşal Jean de Boucicaut, Amiral Jean de Vienne, Larlay Senyörü Jehan de Chaalon ve kardeşi Henry, Jaque d'Arbon, Guillaume de Forrimentes, Jehan de Sainte-Croix, de l'Espinace, Gille de Poissy, Gaucher d'Yrois, Henry de Rye, Jehan Andrieu, Lion de Noseray, Jehan d'Uissier, Nicaise Boistel, Jehan Hue, Aiffremont Senyörü Guy de Nelle, Jaque Ponsart de la Rochelle, Thomas Laurent, Guillaume aux Espauls de Normandie, Pierre de Bigars, Jehan le Vistre, Pierre Louppes, Robert Braquemont, Rode viskontu ve kardeşi Ponce, Arte vikontu, Castillon senyörü, Lesparre senyörü, Arnault d'Aigremont, Jehan de l'Eglise, Raoul Pain-mefault, Charles Alfereis, Guillaume de Seris, Hue de Hanost, II. Richard'ın amcası York Dükü Edmund of Langley, Northumberland Kontu Henry Percy,⁶³⁹ Rutheland kontu, Mareschal kont, Saint David piskoposu, le Despensier, Hue le Despensier, Loys Cliffort, Thomas West, Guillaume Helemann, Jehan Harlestone, Guillaume Feniston, Raoul de Persy, Hervy filz Hue, Symon Felbrig, Richart Alberty, Hervy Guine, Thomas Herpignen, de Rochefort, Robert Morley, Piteux escuier, Richart Chelmesinch, David de Lindesay, Alixandre de Lindesay.

Şövalyelik Tarikatı'nın vaizi olmayı kabul edenler: Robert l'Ermite, Jean de Blaisy, Louis de Giac ve Oton III de Grandson⁶⁴⁰.

Şövalyelik Tarikatı'nı desteklemeye söz verenler: Papa XIV. Benedictus, VI. Charles'ın amcası Jean de Berry, VI. Charles'ın kardeşi Louis d'Orleans, Estampes kontu, Philippe d'Artois, Pierre de Navarre, Henry de Bar, de Coucy, Saint Pol kontu, Pierre de Craon, Guillaume Martel, Jehan de Hangest, Aubert de Hangest, Freté

⁶³⁹ Fransız ve İskoçlara karşı İngiliz ordusunda çeşitli görevler alan Hotspur lakaplı Henry Percy, II. Richard'ın tahttan indirilmesinde de önemli role sahipti. Bk. Jean Froissart, *age*, s. 370-372; J. M. W. Bean, "Henry IV and the Percies", *History*, Vol. 44, No. 152, 1959, pp. 212-227.

⁶⁴⁰ 1340'lı yıllarda Savoy'da soylu bir aile mensubu olarak doğan Oton de Grandson çeşitli savaşlarda yer almış bir asker olmanın yanında döneme damgasını vurmuş ünlü bir şairdir. Eustache Deschamps ve Geoffrey Chaucer ile arkadaş olduğu bilinen Oton de Grandson, Philippe de Mézières'in projesini İngiltere'de tanıtımlar arasındadır. Bk. Arthur Piaget, "Oton de Grandson, Amoureux de la Reine", *Romania*, T. 61, n. 241, 1935, pp. 72-82; Adrian Bell, "English Members of the Order of the Passion...", s. 322.

senyörü, Viespont senyörü, Baaudrain de la Heuse, le Chast de Flandre, Gloucester dükü, II. Richard'ın kardeşi Lancastre dükü, Noronthone kontu, Vertus kontu, Reins başpiskoposu, Vienne başpiskoposu, Senliz piskoposu, Puy piskoposu.⁶⁴¹

Philippe de Mézières 1396 yılında kaleme aldığı nüshaya yıllardır yaptığı çağrılara cevap vermeyip Haçlı tarikatına destek vermeyen şövalyelere sitem ederek başlar. İfade ettiğine göre tarikatın bu zamana kadar kurulamamasının sebebi, Fransa ve İngiltere arasındaki savaş ve dünyanın günahla dolu bir yer haline gelmesidir.⁶⁴² Dünyayı saran üç büyük ölümcül günahın (gurur, açgözlülük ve şehvet) Hristiyanları da esir aldığını ifade eden Philippe de Mézières, bu yüzden İsa Mesih'in aziz hatırasının unutulduğunu ve Kutsal Toprakların kaderine terk edildiğini söyler. Ona göre birinci günah gurur ve en büyük oğlu nankörlük İsa Mesih'in tutkusunu unutturmuştur. İkinci olarak Hristiyanlar, açgözlülüklerine hizmet etmişler ve onun kurbanı olmuşlardır. Üçüncü olarak ise şehvet yüzünden şövalyeler ve kadınlar sevgiyi, hayırseverliği ve inancı unutmuşlardır. Kurulacak yeni tarikatın şövalyeleri şehvet günahına kapılmamak için iffetli bir evlilik yaparak dindar bir şekilde yaşamalıdır.⁶⁴³ Şövalyelerin evliliği Philippe de Mézières'in üzerinde sıklıkla durduğu meselelerdendir. Çünkü askeri kamplarda yaşayacak şövalyelerin Doğu'nun sıcak ülkelerinde iffetlerine sahip çıkmada zorlanacaklarını düşünmektedir. Onları rezillikten ve şehvetlerine yenik düşüp eşcinsel ilişkiye yönelme gibi sakıncalı davranışlardan koruyacak tek şey eşleri olacaktır. Çünkü önünde, eşcinsel ilişkiyle suçlanıp lağvedilen Templier Tarikatı gibi bir örnek vardı. Ayrıca Auguste Molinier'in de altını çizdiği gibi pek çok soylunun bekâret yeminini göze alamamaları da Haçlı tarikatlarının çöküş nedenleri arasındaydı.⁶⁴⁴ Onun bu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla tarikat üyelerinin evliliğine izin verilmesini savunduğu söylenebilir.

⁶⁴¹ Listeye ilişkin detaylar için bk. Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 362-364; Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, s. 133-135; Muriel Anderson Brown, *agt*, s. 259-267. Philippe Contamine, "Passion de Jésus Christ...", s. 690.

⁶⁴² Muriel Anderson Brown, *agt*, s. 1-2.

⁶⁴³ Abdel Hamid Hamdy, *agm*, III, s. 44-47; Joan Williamson, "Philippe de Mézières and the Idea of Crusade", s. 363.

⁶⁴⁴ Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 340-341.

Philippe de Mézières, Hristiyanlar tarafından terk edilen Kudüs'ün duvarlarının Müslümanlar tarafından yıkıldığını, kapılarının yok edildiğini ve orada huzura dair bir şey kalmadığını anlattıktan sonra bu kutsal şehrin Hristiyanların günahları yüzünden Hz. Muhammed'in baskısı altında ezildiğini ve acıya boğulduğunu belirtir. Bu sebepten ötürü, tüm dünyevi kaygılardan ve kötülüklerden arınmış, disiplinli ve yeterli şövalyeye sahip yeni bir tarikat kurulmalıdır. Bu yeni tarikat aracılığıyla doğru yoldan ayrılmış şövalyeler Tanrı'nın yoluna geri döndürülmeli ve Kutsal Topraklar yeniden ele geçirilmelidir. İsa Mesih'in, onun faziletli tutkusunun ve Bakire Meryem'in sayesinde kurulacak *Chevalerie de la Passion Jhesu Crist* tarikatıyla ışık yeniden yükselecektir.⁶⁴⁵

Philippe Contamine'nin ifade ettiği gibi Philippe de Mézières'in hedefi Teutonların Polonya'da kurdukları *Ordensstaat*'ın bir benzerini Doğu'da kurmaktır. Onun hayali din adamı, memur, şövalye, burjuva ve tüccar dâhil her sınıftan erkeğin, kadının ve çocuğun bir arada yaşadığı bir Haçlı tarikatı idi. Tarikat bu görünümüyle feodal toplumun küçük bir kopyası olacaktı.⁶⁴⁶ Diğer taraftan o kadar ince detayları dahi düşünmüştü ki tarikat üyelerinin ne tarz kıyafetler giyeceğini bile tasarlamıştı.⁶⁴⁷ Auguste Molinier'in özetlediğine göre şövalyelerin ve eşlerinin giyecekleri kıyafetleri tek tek gözden geçirmiş ve kıyafetlerin her bir parçasını listelemişti. Kullanılacak kemer, ayakkabı, elbise, ceket, tunik, başlık ve pelerinlerin kumaşlarını belirlemiş; fiyatlarını da yazmıştı. Ayrıca fazla ayrıntıya girmeden din adamlarının, patriklerin, piskoposların, şövalyelerin ve tarikata bağlı diğer görevlilerin giyecekleri kostümleri de hazırlamıştı. Özellikle soyluların dikkatini çekmek amacıyla kostümlerin görkemli olmasına özen gösterdiği gözlerden kaçmamaktadır.⁶⁴⁸ (Bk. Resim – 16, 17, 18, 19, 20) Tarikat için tasarladığı flamada ise siyah bir arka plan üzerinde kırmızı bir haç üzerine bindirilmiş altın bir kuzu tasviri kullanmıştı. Buradaki altın kuzu, Yuhanna'da İsa için kullanılan adlandırmalardan biri olan *Agnus Dei*, yani Tanrı'nın Kuzusu'ydu.⁶⁴⁹

⁶⁴⁵ Abdel Hamid Hamdy, agm, III, s. 46-47.

⁶⁴⁶ Philippe Contamine, "Passion de Jésus Christ...", s. 690.

⁶⁴⁷ Andrea Tarnowski, "Material Examples...", s. 172.

⁶⁴⁸ Auguste Molinier, "Description de Deux Manuscrits...", s. 342.

⁶⁴⁹ Yahya ertesi gün İsa'nın kendisine doğru geldiğini göünce şöyle dedi: "İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı'nın Kuzusu!..." Bk. İncil, Yuhanna, 1: 29.

Philippe de Mézières'e göre siyah arka plan İsa'nın Tutkusu'nun acısını, altın kuzu ise Mesih'in yükselen yüceliğini temsil ediyordu.⁶⁵⁰ (Bk. Resim – 21, 22)

Abdel Hamid Hamdy'nin aktardığına göre tarikatta 1000 şövalye, 2000 soylu, tüccar, burjuva ve diğer sınıflardan insan, 6000 çavuş, arbaletçi, okçu ve savaşçı, 4000 silahlı asker, 6000 zırhlı ve miğferli büyük uşak, benzer zırh giyinen 2000 uşak olmak üzere toplam 21.000 asker bulunacaktı. Bu sayıya 10.000 denizcinin de eklenmesiyle sefere katılacak asker sayısı 31.000'e ulaşacaktı.⁶⁵¹ Tarikatın her üyesi yiyecek, giyinme ve silah ihtiyaçlarının karşılanması için tarikatın hazinesine ücret ödemek zorundaydı. Ödenecek miktar şövalyenin mal varlığına, hizmetindeki kişi ve at sayısına göre değişiklik gösterebilirdi. Her üye üç ila beş yıl aralığı için tarikata katılabilirdi. Örneğin üç ata, iki büyük uşağa ve bir yaya uşağa sahip bir şövalye üç yıllık süre için 500 ila 700 frank arasında ödeme yapacaktı. Eğer beş yıl görev yapacaksa bu tutar 600 ila 1000 frank arasında değişecekti. Tarikat hazinesine girecek miktarın, şövalyelerin yarısının fakir yarısının da zengin olacağı varsayımına dayandığını ifade eden Abdel Hamid Hamdy'e göre bunu göz önünde tutan Philippe de Mézières, tarikat hazinesine girecek miktarın 3.350.000 frank, düka veya florin olacağını hesaplamıştır.⁶⁵² Toplanan miktar Doğu'ya gitmeden önce harcanmayacaktır. Şövalyeler ve diğer askerler 30 silahlı kadirga, 50 tatarosse tipi gemi, 20 silahlı lins, 50 silahlı huissieria, 15 pansrez sans rimee ve 120 büyük ve orta gemiden oluşan bir filoyla taşınacaktır. Philippe de Mézières'in hesaplamasına göre filonun masrafı 500.000 florin veya düka olacaktır. 1.200.000 florin veya düka ordunun yiyecek, erzak, silah ve diğer masraflarına harcanacaktır. Kalan miktar tarikatın Doğu'da geçireceği üç yılın masrafını karşılamak için yeterli olacaktır.⁶⁵³

Philippe de Mézières eserin sonunda Godefroy de Bouillon, I. Baudouin, II. Baudouin, Foulques ve oğlu III. Baudouin, I. Amaury, IV. Baudouin gibi Haçlı seferleri çağına damga vurmuş ünlü isimlerinin hayatlarından kesitlere de yer verir. Tarikata bağlı şövalyelere örnek olmasını arzuladığından dolayı bu kişilerin karakterleri yerine

⁶⁵⁰ Abdel Hamid Hamdy, agm, III, s. 87; Joan B. Williamson, "Jerusalem: The Poetics of Space..", s. 348-349; Andrea Tarnowski, "Material Examples...", s. 166.

⁶⁵¹ Abdel Hamid Hamdy, agm, II, s. 23.

⁶⁵² Abdel Hamid Hamdy, agm, II, s. 24.

⁶⁵³ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 496-497; Muriel Anderson Brown, *agt*, s. 220-234; Abdel Hamid Hamdy, agm, II, s. 23-25.

icraatlerinden bahseder. 260 şövalyenin 9000 Müslümana karşı zafer kazanması örneği gibi sıklıkla ordu sayılarını karşılaştırır. Çünkü Andrea Tarnowski'nin de üzerinde durduğu gibi böyle yaparak sayıca az olan Haçlıların kalabalık orduları yenebilmesinin mümkün olduğunu göstermeye çalışmakta ve tarikattaki şövalye sayısının az olduğunu söyleyenlere cevap vermeyi amaçlamaktadır. Böyle bir ordu Kutsal Toprakları ele geçirmek için fazlasıyla yeterli olacaktır. Çünkü şövalyelerin İsa'ya olan bağlılıkları başarılarının en büyük teminatıdır.⁶⁵⁴

Philippe de Mézières son şeklini verdiği Haçlı tarikatı projesini başta papa olmak üzere Fransa Kralı VI. Charles'a, İmparator IV. Charles'a, İngiltere Kralı II. Richard'a ve diğer Katolik idarecilere sunarak desteklerini almaya çalıştı. Kendisi Celestine Manastırı'nda inzivaya çekildiğinden seyahat edemiyordu. Bu yüzden fikirleri vaizleri Robert l'Ermite, Oton III de Grandson, Jean de Blaisy ve Louis de Giac tarafından Avrupa'nın dört bir yanına dağıtılıyordu. Dört vaizi, Katolik Hristiyanlığın yeni Haçlı tarikat projesini prenlere, baronlara ve şövalyelere ulaştırdı.⁶⁵⁵ Ancak Philippe de Mézières'in bu projesi de Haçlı seferi projesi gibi tam anlamıyla faaliyete geçirilemedi. Niğbolu Muharebesi'nin hazırlık ve sevkiyat süreci, kurulmasına ramak kalan Haçlı tarikatı projesini ikinci plana attı. Tarikata destek vereceğine söz veren şövalyelerden birkaçının ölmesi veya esir düşmesi durumu daha da kötüleştirdi. Bu sebeple bu tarikat projesi de onun ve sıkı destekçilerinin hayallerinden öteye gidemedi.⁶⁵⁶

3.4. Son Umut: Une Epistre Lamentable et Consolatoire

Haçlı ordusunun Niğbolu Meydanı'nda I. Bayezid karşısında ezici bir mağlubiyete uğradığını öğrenen Philippe de Mézières, Türk beyliklerinin Ege Denizi'ndeki eylemleri nedeniyle dikkatini Memluklardan Türk beyliklerine çeviren Marino Sanudo Torsello gibi gözünü bir anlığına Kutsal Topraklardan Osmanlı Beyliği'ne çevirmişti. Hezimetini haber alır almaz son eseri olacak olan *Une Epistre*

⁶⁵⁴ Abdel Hamid Hamdy, agm, III, s. 93-99; Andrea Tarnowski, "Material Examples...", s. 174.

⁶⁵⁵ Thomas J. Hatton, agm, s. 85-86; Philippe Contamine, "Passion de Jésus Christ...", s. 690; Michael Hanly, "Philippe de Mézières's Anglo-French...", s. 84-86.

⁶⁵⁶ Haçlı Tarikatı projesine dair daha fazla okuma için bk. Philippe Contamine, "L'ordre de la Passion de Jésus-Christ...", s. 125-134; Andrea Tarnowski, "Material Examples...", s. 163-175.

lamentable et consolatoire'i yazmaya başladı. 1397 yılında tamamladığı eseri yazmasının temel nedeni, oğlu Jean de Nevers'in I. Bayezid'e esir düştüğünü haber alan Burgonya Dükü Philippe le Hardi'yi teselli etmek ve mağlubiyetin acısını kullanarak Hristiyanları, Türklere karşı yeni bir Haçlı seferi düzenlemeye teşvik etmektir.⁶⁵⁷ Philippe de Mézières pek çok Fransız soylunun ve şövalyenin Niğbolu'da I. Bayezid'e esir düşmesini, hayallerinin gerçekleşmesini sağlayacak bir fırsat olarak görmüş gibidir. Çünkü çok çaba sarfetmesine ve bir o kadar eser yazmasına rağmen Haçlı tarikatı ve Haçlı seferi projeleri yeterli ilgiyi görmemişti. Niğbolu'ya Avrupa'nın hemen hemen her yerinden insan katılmışsa da bu Haçlı seferi onun hayalini kurduğu şekilde gerçekleşmemişti. Sefere katılanların bazıları ölmüş, esir düşenlerin hayatı ise büyük meblağlardaki fidyelerin ödenmesine bağlı hale gelmişti. Dolayısıyla bir şekilde tüm Hristiyan dünyanın canı yanmıştı. Öte yandan Batı Avrupa'nın içlerini hedef alan Türk ilerleyişi, artık acil olarak ilgilenilmesi gereken bir soruna dönüşmüştü. Tüm bu olanlar karşısında büyük heyecana kapıldığı anlaşılan Philippe de Mézières, bu günleri Türklerin Balkanlardan ve Türkiye'den atılması ve Kutsal Toprakların kurtarılması için yeni bir fırsat olarak değerlendirdi ve bu eseri kaleme aldı.

Philippe de Mézières eserin ilk bölümünde Fransa kralını ve prensleri, özellikle de Philippe le Hardi'yi teselli etmeye çalışıyordu.⁶⁵⁸ Ardından Haçlı seferine katılan askerlerin gurur, açgözlülük ve şehvet gibi hasletlere yenik düşmelerini ve yaptıkları ahlaksızlıkları eleştiriyordu. Ona göre Türkler karşısında alınan yenilginin en büyük sebeplerinden biri bu yakışsız hareketlerdi. Bu nedenle bu bölümde, İncil'den de alıntılar yaparak adı geçen kötü hasletlere yenik düşen kimselerin hayatlarından kesitlere yer verdi.⁶⁵⁹ Sonraki bölümde Türklerin Macar Krallığı'na vurduğu yıkıcı darbeler ve Haçlı ordusunun Niğbolu Muharebesi'nde aldığı yenilgi üzerinde durdu. Ona göre yenilginin bir başka nedeni Hristiyanlar arasındaki ayrılığın savaşta alınan kararlara etki etmesiydi. Gurur ve açgözlülük günahlarına kapılanlar birbirlerinin tavsiyelerini dinlememiş; şan şöhret, mal mülk kazanmak amacıyla bireysel hareket

⁶⁵⁷ Christopher Tyerman, agm, s. 278; Esere dair ön bilgi için bk. Andrea Tarnowski, "To Console and Control...", Philippe de Mézières's *Epistre Lamentable*", *Digital Philology: A Journal of Medieval Cultures*, Vol. 2, No. 2, Fall 2013, pp. 181-200.

⁶⁵⁸ ELC, s. 99-103.

⁶⁵⁹ ELC, s. 104-118.

etmişlerdi.⁶⁶⁰ Sonraki bölümün konusu Haçlı askerlerinin hataları üzerinedir. Kurallar çiğnenmiş, şövalyelik disiplinine aykırı hareket edilmiş, emirlere itaatsizlik edilmiş ve ordu içerisinde adalet gözetilmemiştir. Bu nedenle Haçlı ordusu büyük bir felakete sürüklenmiştir.⁶⁶¹

Niğbolu Muharebesi'ne katılan taraflar hakkında bilgi vermeye başlayan Philippe de Mézières, I. Bayezid'in Macar Krallığını acı veren büyük bir yenilgiye uğrattığını belirttikten sonra muharebede Macarlara, 3 ila 5 arasında Katolik Hristiyan krallığın ve yine 3 ila 5 arasında ayrılıkçı, yani Ortodoks Hristiyan krallığın yardımı koştüğundan bahseder. Macarları, Frankları, Almanları, İngilizleri ve İtalyanları Katolik tarafta sayan Philippe de Mézières, Bosnalıları, Sırları, Eflaklıları, Raskalıları⁶⁶² ve Bulgarları ise Ortodoks tarafta zikreder. Ardından bu krallıkların II. ve III. yüzyıldan beri Ortodoks oldukları bilgisini vererek Katoliklerle aynı safta yer almalarından hoşnut olmadığını açıkça belli eder.⁶⁶³ Philippe Contamine ve Jacques Paviot'a göre, Haçlıların Niğbolu'daki yenilgisini Fransız soyluların çılgın küstahlığına, Macarların kaçışına, şövalyelerin disiplin eksikliğine ve aşırılıklarına bağlayan çağdaşlarının aksine, Philippe de Mézières yenilginin asıl sebebinin ayrılıkçı Ortodokslara bağlayan tek kişidir.⁶⁶⁴ *"Benim düşünceme göre, belki de onlar Türklerin hâkimiyetinde olmayı Macar kralından daha çok seviyorlardır"*⁶⁶⁵ diyerek Ortodokslara olan güvensizliğinden Philippe le Hardi'ye de bahseder. Philippe Contamine ve Jacques Paviot bu yorumun, *"Latin haçından ziyade Müslüman hilali"* veya *"Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi yeğlerim"* gibi söylemlerin temeli olabileceğine dikkat çekmişlerdir.⁶⁶⁶ *Songe du vieil pelerin*'in ilk kısmında ve diğer eserlerinde de Ortodokslardan hoşnut olmadığını dile getirmiş olan Philippe de Mézières'in onlara duyduğu hoşnutsuzluk birkaç yıl içinde gözle görülür derecede artmıştı. Bunun sebebi Osmanlı hâkimiyetine girmiş Ortodoks Balkan halklarının karşı tarafın Müslüman veya Hristiyan olup olmadığını bakmaksızın yıllardır Osmanlı ordusunda savaşmaları ve özellikle Niğbolu Meydanı'nda Haçlı ordusuna aniden saldırarak savaşın seyrini değiştirmeleri olabilir.

⁶⁶⁰ ELC, s. 119-127.

⁶⁶¹ ELC, s. 127-133.

⁶⁶² Sırbistan'da bir bölge.

⁶⁶³ ELC, s. 119.

⁶⁶⁴ ELC, s. 120, dpnt. 1.

⁶⁶⁵ ELC, s. 120.

⁶⁶⁶ ELC, s. 120, dpnt. 2.

Eserin bir bölümü krala, düke ve diğer Hristiyan prenslere Türklerin gücü ve Türkiye'nin genel durumu hakkında bilgi vermek üzere ayrılmıştır. Philippe de Mézières bölümün başında Türklerin Küçük Asya'da⁶⁶⁷ yaşadıklarını söylemesine rağmen, yazdığı eserlerinde bölgeyi tanımlamak için çoğu zaman *Turquie*⁶⁶⁸ tabirini kullanır. Türkiye'de üç büyük emir olduğundan bahseden Philippe de Mézières'e göre bunların en büyüğü, en güçlüsü ve en cesuru, Hz. Muhammed'in yasasını takip eden Morbaissant, yani Umur Bey'dir. Yaklaşık 50 yıl önce ölen Umur Bey'i burada anması, Philippe de Mézières'in zihninde Umur Bey'in şöhretinin hâlâ canlı olduğunun göstergesidir. Ne de olsa kendisi de II. Humbert'in düzenlediği Haçlı seferinde ona karşı savaşanlardan biriydi. İkinci emir adını vermediği Karamanoğlu Beyi'dir. Üçüncüsü ise yine adını zikretmediği Germiyanolu Beyi'dir.⁶⁶⁹ Philippe de Mézières büyük ihtimalle o yıllarda Karamanoğlu beyinin Bedreddin İbrahim Bey, Germiyanolu beyinin ise Mehmed Bey olduğunu bilmiyordu. Daha da önemlisi çoğu beyliğin I. Bayezid'in hâkimiyetini kabul ettiğinden haberdar değildi.

Philippe de Mézières Türkiye'deki üç büyük beyliği saydıktan sonra bölgedeki en büyük güç olan Osmanlı Beyliği'ne değinmeye başlar. I. Murad'dan *l'Amorath*⁶⁷⁰ olarak, I. Bayezid'den ise *Baseth*,⁶⁷¹ *Baxet*,⁶⁷² *Baxeth*,⁶⁷³ *Baxeith*⁶⁷⁴ gibi birbirinden farklı adlarla bahseder. I. Bayezid'den aynı sayfada defalarca bahsetmesine rağmen farklı adlar kullanmasının nedeni yaşlılığına bağlanabilir. Ayrıca olay örgüsünü birbirine karıştırdığı ve büyük hatalar yaptığı görülür. I. Murad'ın bir baron olduğunu fakat emrinde diğer senyörlerden daha az sayıda asker bulunduğunu söyleyen Philippe de Mézières, Türkiye'deki senyörlerin ölümünden sonra güç kazanıp onları itaat altına aldığını, ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun elinde kalmış olan üç ila beş şehir haricindeki diğer tüm şehirlerini ele geçirdiğini ve oğlu I. Bayezid'e miras bıraktığını anlatır.⁶⁷⁵

⁶⁶⁷ Metinde *Asye la Minour*. Bk. ELC, s. 211.

⁶⁶⁸ Türkiye ve Türkmenya adının Batı kaynaklarındaki kullanımı için bk. Altay Tayfun Özcan, "XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye...", s. 63-82.

⁶⁶⁹ ELC, s. 213-214.

⁶⁷⁰ Batı kaynaklarında I. Murad için *Amorat*, *l'Amorath* gibi isimlerin kullanımına dair bk. Pierre-Yves Badel, "Quand le Grand Turc s'applait l'Amorat Baquin", *Le Moyen Age*, T. CXVII/2, 2011, pp. 291-305; Altay Tayfun Özcan, "XV. Yüzyılın İlk Yarısına...", ss. 230-231.

⁶⁷¹ ELC, s. 118-119.

⁶⁷² ELC, s. 119.

⁶⁷³ ELC, s. 184, 190-191, 201.

⁶⁷⁴ ELC, s. 215.

⁶⁷⁵ ELC, s. 215.

Burada bahsedilen senyör Umur Bey'dir. Burada kronolojik bir hata yapmıştır çünkü Umur Bey'in ölümüyle Aydınoğulları'nın Osmanlı Beyliği'ne katılması arasında yaklaşık 42 yıl vardır. Beyliği Osmanlılara bağlayan kişinin I. Bayezid olması ise bir diğer hatasıdır. Bu kısımda, ayrıca önceki yüzyıllarda Batı Hristiyanlığına korku salan hükümdarların halefi olan bir Bayezid portresini şöyle çizer.

*"Sevgili senyörüm, bilinmektedir ki soylu ve cesur Macar Kralı'nı hüznün verici bir şekilde yenilgiye uğratan Baseth adlı güçlü ve korkunç tiranın kılıcı, kısa süre önce Tanrı'nın müsadresiyle Bulgar İmparatorluğu'na da acı çekti. Hunların, Vandalların ve Gotların zalim komutanları ve kralları Attila ve Totila gibi (biri olan) acımasız şövalye Baseth, Türkiye'de doğdu ve büyüdü."*⁶⁷⁶

Anlatısına devam eden Philippe de Mézières, I. Murad'ın ve oğlu I. Bayezid'in Hristiyan dünyadaki kargaşadan faydalanarak Bizans İmparatorluğu'nu, Bulgarları, Sırları, Bosnalıları, Makedonya'yı, Yunanistan'ı, Eflak'ı, Arnavutluk'u ve Tuna Havzası'nı ele geçirdiğini, Venedik ve Macaristan sınırlarına kadar ulaştığını söyler. Eğer Türkler Hristiyanların ve şövalyelerin gücüyle durdurulmazlarsa Tanrı'nın krallığı için büyük bir risk oluşturacaklardır. Türklerin yukarıda belirtilen yerleri o kadar da kolay fethetmediklerini vurgulayan Philippe de Mézières, bunun için büyük bir bedel ödemek zorunda kaldıklarını belirterek Kosova Muharebesi'ne işaret eder. Yaklaşık 7 yıl önce I. Murad'ın, bir veya iki oğluyla beraber savaş meydanında cesurca hayatını kaybettiğini söyleyen Philippe de Mézières, ayrıca 20.000 Osmanlı askerinin ve Sırp Kralı Lazar dâhil 20.000 de Hristiyanın öldüğünü aktarır. 3 yıl sonra Eflak'ı ele geçiren I. Bayezid'in de 35.000 asker kaybettiğini, bunun yanı sıra Hristiyanların kaybının daha fazla olduğunu belirtir. Bu iki muharebede ne Fransızların, ne İngilizlerin ne de Almanların kendilerini bu kadar ihtişamlı, gururlu ve cesur görmediklerini belirtir. Ardından Doğu Hristiyanlarının tahminlerine göre I. Bayezid'in Türkiye'de 50.000 ila 100.000 savaşçısı olduğunu söyleyen Philippe de Mézières, şövalyelik tarikatı iyi bir şekilde tesis edilebilirse bu gücün kırılabileceğini iddia eder. Çünkü kendisinin de söylediği gibi zafer kazandıran şey insan kalabalığı değil, bilakis Tanrı ve cennettir.⁶⁷⁷

⁶⁷⁶ ELC, s. 118-119; Marina Lushchenko, *agt*, s. 165.

⁶⁷⁷ ELC, s. 215-217.

I. Murad'ın ve I. Bayezid'in Hristiyan prenslerin hataları ve ihmalkârlıkları yüzünden büyük güç kazandıklarını ve yukarıda sayılan yerleri 50 yıl içinde fethettiklerini söyleyen Philippe de Mézières, Türkler karşısında yenilgiye uğrayanların Ortodoks krallıklar olmasına özellikle dikkat çeker. Çünkü Katolik krallıklar Türkler karşısında toprak kaybetmemişlerdir. Aksine bu 50 yıl içinde Türkiye'deki İzmir'i,⁶⁷⁸ Korykos'u,⁶⁷⁹ Meis Adası'nı⁶⁸⁰ ve daha başka yerleri fethetmişlerdir.⁶⁸¹

Katolik Hristiyanlığın en güçlü krallıklarından biri olarak kabul ettiği Macar Krallığı'nın Osmanlılarla mücadele etmek zorunda kaldığını ifade eden Philippe de Mézières, I. Bayezid ile mücadele etmek için Hristiyan şövalyelerin seferber olmasını ister ve bir çeşit küçük Haçlı seferi projesi önerir. Çünkü Marina Lushchenko'nun da ifade ettiği gibi o, Niğbolu'daki aşağılanmayı ortadan kaldırmak için Orta Çağ toplumlarında büyük değer gören intikam ruhunu ateşlemeye çalışır.⁶⁸² Bu bağlamda Alman şövalyeler Konstantinopolis üzerine giderek I. Bayezid'e Kutsal Haç'ın erdemini ve şövalyeliğin cesaretini gösterebilir. Fransız, İngiliz, İskoç ve İtalyan şövalyeler ise deniz yoluyla Türkiye'ye giderek Türkleri yenebilir ve başta Jean de Nevers olmak üzere diğer esirleri kurtarabilir.⁶⁸³ Esir düşen Fransızları kurtarmak için I. Bayezid'in talep ettiği fidyeyi ödemenin mantıksızca bir hareket olduğunu düşünen Philippe de Mézières, verilecek büyük tutardaki paranın I. Bayezid'in gücüne güç katacağını ve Hristiyanlığı daha büyük bir felakete sürükleyeceğine dikkat çeker.⁶⁸⁴

Eserin son kısmını yakın arkadaşı Jean de Blaisy'e ayıran Philippe de Mézières etkileyici bir kapanış yapmayı istemiştir. Philippe le Hardi'ye hizmet edenlerden biri olan Jean de Blaisy, 1368-1369 yıllarında Prusya'ya düzenlenen seferlere katılmış, 1381 yılında VI. Charles'ın hizmetine girdiği kralın da güvenini kazanmıştı. 1394 yılında İskoçya'ya ve II. Richard'a gönderilen elçilere eşlik etmişti. Niğbolu Muharebesi'ne de katılan Jean de Blaisy, Osmanlı ordugâhına saldıran Fransız şövalyeler arasındaydı ve

⁶⁷⁸ Metinde Esmire.

⁶⁷⁹ Metinde Curch.

⁶⁸⁰ Metinde Chastiau Rouge.

⁶⁸¹ ELC, s. 217.

⁶⁸² Marina Lushchenko, *agt*, s. 161.

⁶⁸³ ELC, s. 217-218.

⁶⁸⁴ Marina Lushchenko, *agt*, s. 154-155.

bu saldırı esnasında ölmüştü.⁶⁸⁵ Son bölümde Jean de Blaisy'nin ruhunu esere dâhil eden Philippe de Mézières onu uzun boylu, zayıf, yaralı, iki büküm yürüyen, sararmış çehreli ve bir asa yardımıyla ayakta durmaya çalışır bir şekilde tasvir eder. Kirli, her tarafı yırtılmış beyaz bir Türk elbisesi giyen ve başının sol tarafında büyük bir yara görünen Jean de Blaisy, Philippe de Mézières'in yanına gelip savaşta olup bitenleri anlatmaya başlar. O da bu manzarayı kullanarak Hristiyanların sessiz kalmamasını ve bir an önce harekete geçmelerini amaçlar.⁶⁸⁶

Philippe de Mézières Hristiyanların intikam duygusunu kabartmadığından bu eserinden de arzuladığı sonucu alamadı. Savaş esirleri fidye karşılığı serbest bırakıldı ve istediği şekilde yeni bir Haçlı seferi düzenlenemedi. Hatta Batı Hristiyanlığı yaklaşık 50 yıl boyunca Osmanlı Devleti'ne karşı ortak bir Haçlı seferi de düzenleyemedi. Ömrünün son sekiz yılında ne yaptığına dair fazla bilgi bulunmayan Philippe de Mézières, 29 Mayıs 1405'de Celestine Manastırı'nda öldü.⁶⁸⁷ Nicolae Jorga macera dolu yaşamı, idealleri ve eserleriyle yaşadığı yüzyılda büyük bir üne kavuşan, krallar tarafından akıl danışılmak üzere aranan isimlerinden biri olan ve ömrü boyunca Kutsal Toprakları ele geçirmenin hayaliyle yaşayan Philippe de Mézières'i şu cümleleriyle en iyi anlatanlardandır:

*“Yaşlı hacı Philippe de Mézières, şans eseri yazar olmadı; kitapları da seyahatleri gibi propaganda aracıydı. Ancak eserlerinin ilgi alanı az değildi. Bu asil ve büyük ruh, fikirlerinin genişliği ve tatlı dilli tarzıyla zamanının önde gelen yazarlarındandı.”*⁶⁸⁸

⁶⁸⁵ Renate Blumenfeld-Kosinski, “Philippe de Mézières's Ghostly Encounters...”, s. 168, 182,184; Michael Hanly, “Philippe de Mézières's Anglo-French...”, s. 85-86.

⁶⁸⁶ ELC, s. 223-230; David Nicolle, *Nicopolis 1396*, s. 74.

⁶⁸⁷ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 511; LSVP, Introduction, Vol. I, s. 8; SVP, Introduction, s. 22.

⁶⁸⁸ N. Jorga, *Philippe de Mézières...*, s. 513.

SONUÇ

1397 yılında Balkan halklarını, Macarların yanında savaşmak yerine Türklerin hâkimiyeti altında mutlu olmakla itham eden Philippe de Mézières, Ortodokslardan ümidin kesilmesi gerektiğini, Katolik dünyanın Türklerle mücadelede yapayalnız olduğunu söylüyordu. Eserlerinin çoğunu Kutsal Toprakları ele geçirme düşüncesinin verdiği derin hissiyatla yazan Philippe de Mézières için Türkler, hayallerinin önünü kesen engellerden biri olmuştu. Diğerlerinin aksine Türk tehdidi, yıllardır söylediklerine kulak asmayan Hristiyanların vurdumduymazlıkları yüzünden nelere sebep olduklarını anlamaları için büyük bir fırsattı. Kendisi de işlerin bu noktaya varabileceğini tahmin edememiş olabilirdi ancak yapılması gereken belliydi. Fransa ve İngiltere krallarının komutasında, Katolik Hristiyanlığın katılımıyla düzenlenecek bir Haçlı seferi sorunu kökünden halledecekti. Başarıya ulaşmanın bir diğer anahtarı en ince ayrıntısına kadar düşündüğü inançlı, disiplinli ve mükemmel silahlarla donatılmış şövalyelerden oluşacak Haçlı tarikatının kurulmasıydı. Fakat ilk olarak toplumun pençesinde kıvrandığı şu üç büyük günahtan arınması gerekiyordu: Gurur, açgözlülük ve kıskançlık.

Haçlı seferi söylemi üzerinden iyi bir kariyer yaparak dönemin ünlü isimleriyle çalışma şansı yakalayan Philippe de Mézières'i bu derece tutkulu bir teorisyene dönüştüren temel unsur çocukluğundaki okuma alışkanlığıydı. Haçlı seferi kronikleriyle büyüdüğünden, ana karakterlerin hayat hikâyelerini ezbere biliyor gibiydi. Bir işe girişmeden önce onların başarılarını ve hatalarını analiz edip ona göre hareket ediyor ve çevresine de bunu aşılama çalışıyordu. Pierre Thomas, I. Pierre de Lusignan ve Jean de Blaisy ile kurduğu yakın ilişkilerin de üzerindeki etkisi büyüktü. Tüm bu etkenlerle şekillenen yaşamı, zamanının en ateşli Haçlı seferi tutkunu olarak tanınmasını sağlamıştı. Manastıra kapandığı dönemde de bu unvanını korudu ve düşüncelerinden vazgeçmediğini eserleriyle kanıtladı. Şaheseri *Songe du vieil pèlerin*'a dönemin edebi modasına uygun, kendine has yöntemiyle bir Haçlı seferi projesi eklemişti. Fransa'nın sorunlarının çözüldüğü, Papalık schismasının sona erdiği ve İngiltere'yle barış yapıldığı takdirde, imparatorun ve tüm Katolik yöneticilerin katılımıyla görülmemiş bir Haçlı seferi düzenlenebileceğini öngörüyordu. Ancak "yapıldığı takdirde" kısmından önceki çoğu şey yapılamadığı için böyle bir sefer gerçekleşmedi.

Feodal toplumun küçük bir minyatürü olarak tasarladığı Haçlı tarikatında üyeler belirlenen kurallara göre yaşayacak ve Hristiyanlığın en seçkin dini-askeri birliği olacaklardı. Tarikatın görevlerine her taslak projesinde yenilerini eklese de en temel görev Kudüs'ün kurtarılması ve korunmasıydı. Dönemin önemli isimlerinden de maddi manevi destek alan projenin gerçeğe dönüşmesi an meselesiydi. Ancak Türklerin Balkanlardaki faaliyetleri nedeniyle çıkmaza giren Macar Krallığı'nın Avrupa'dan yardım istemesi ve Niğbolu hezimetini süreci sona erdirdi. Son eserini yazdıktan sonra sekiz yıl daha yaşayan Yaşlı Hacı derin bir sessizliğe bürünüyordu. Öyle ki I. Bayezid'in Timur'a yenilip esir düşmesinin Hristiyanların önüne serdiği fırsattan yararlanma gereği dahi duymamıştı. Çabalarının nafile olduğunu anlayıp ümidini mi kaybetmişti? Yoksa eline kalem alamayacak derecede hastalanıp yatağa mı düşmüştü? Tarihçilerin fikir yürütebilecekleri bir kayıt bırakmadan öldüğü için kesin bir şey söylemek zor. Ancak cevapları bu tutumunda aramak mümkündür.

Zamanının son büyük teorisyeni Philippe de Mézières yaşantısı ve yazdıklarıyla birçok kişi için ilham kaynağı oldu. Geoffrey Chaucer, Canterbury'e hac yolculuğu yapan şövalye karakterinde Philippe de Mézières'in hayatını özet geçiyor gibiydi. XV. yüzyılın önemli simalarından Kardinal Bessarion'un ve I. Maximilian'ın Türk karşıtı söylemlerinde de ondan izler görülüyordu. Bu yönüyle Akka'nın düşüşünün verdiği heyecanla ortaya çıkan *Recuperatione Terrae Sanctae* literatürünü düşünsel anlamda XV. yüzyıla taşıyan bir köprü görevi üstlenmişti. Ancak Türk beyliklerinin Ege Denizi'nde korku salmalarından itibaren Haçlı seferi projelerinin yazım amacı, Marino Sanudo Torsello'nun da üzerinde durduğu gibi Türk tehdidini ortadan kaldırmaktı. Kutsal Toprakları kurtarma fikrinin son hevesli temsilcilerinden biri olan Philippe de Mézières de Haçlı ordusunun Türkleri Balkanlardan atmak amacıyla gururla çıktıkları Niğbolu Seferi'nde perişan olduğunu öğrendikten sonra hedef tahtasına Türk tehdidini koymaya mecbur kalmıştı. Çünkü Fransızların çoğu geri dönememiş, hatta utanç verici bir şekilde I. Bayezid'e esir düşmüşlerdi. Bu utanç hissini intikama çevirmek isteyen Philippe de Mézières bulunmaz bir fırsat yakaladığını düşünüp hayatını adadığı ideal için son bir gayret gösterdi ancak bu uğraşı da boşunaydı. Çünkü Haçlı ruhu bireyseldi ve çoğu Hristiyan için kişisel çıkarlarının önünde değildi. O, bunu ya geç anlamıştı ya da hiç kavrayamamıştı. Kesin olan ise bir rüyasının daha gerçekleşmeyecek olmasıydı.

KAYNAKÇA

ANA KAYNAKLAR

- Anonimo Romano, *Cronica: Vita di Cola di Rienzo*, a cura di Ettore Mazzali, Rizzoli 1991.
- ARISTOTELES, *Retorik*, Ari Çokona (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- AZAMAT, Nihat (hızl.), *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (F. Giese Neşri), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.
- BAYBARS EL-MANSÛRÎ, *et-Tuhfetü'l-Mulûliye fi'd Devleti't-Turkiyye: Türk Devleti Konusunda Sultanlara Armağan (1252-1312)*, Hüseyin Polat (çev.), TTK, Ankara 2016.
- BEAZLEY, C. Raymond, "Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum", *The American Historical Review*, Vol. 12, No. 4, 1907, pp. 810-857.
- _____, "Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum II", *The American Historical Review*, Vol. 13, No. 1, 1907 pp. 66-115.
- BROCARDUS, "Directorium ad Passagium Faciendum", *Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatives a l'Arménie*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Paris 1906.
- BROWN, Muriel Anderson, *Philippe de Mézières' Order of the Passion an Annotated Edition*, Doctor of Philosophy Dissertation, University of Nebraska, Nebraska 1971.
- BUCHON, J. A. C., *Les Chroniques de sire Jean Froissart*, T. I, A Desrez, Libraire-Editeur, Paris 1835.
- CHAUCEY, Geoffrey, *The Canterbury Tales*, Nevill Coghill (trans.), Penguin Books, London 1977.
- CHRISTINE DE PIZAN, *Le Livre des Faits et Bonnes Moeurs du Roi Charles V le Sage*, Editions Stock, Paris 1997.

- TAIT, James (Ed.), *Chronica Johannis de Reading et Anonymi Cantuariensis 1346-1367*, University of Manchester Press, Manchester 1914.
- CICERO, *Dostluk Üzerine*, C. Cengiz Çevik (çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018.
- DANTE, *İlahi Komedyâ: Cehennem*, Rekin Teksoy (çev.), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2013.
- DELACHENAL, Roland, *Les Grandes Chroniques de France: Chronique des Règles de Jean II et de Charles V*, T. I, Société de l'Histoire de France, Paris 1910.
- _____, *Les Grandes Chroniques de France: Chronique des Règles de Jean II et de Charles V*, T. II, Librairie Renouard, Paris 1916.
- EBÛ ABDULLAH MUHAMMED IBN BATTÛTA TANCÎ, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, A. Sait Aykut (çev.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
- EINHARD, *Vita Karoli Magni*, *Scriptores Rerum Germanicarum in Usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, G. H. Pertz et G. Waitz (Ed.), Impensis Bibliopolii Hahniani, Hannoverae 1911.
- ENVERÎ, *Düsturnamei Enverî*, Mükremin Halil (çev.), Evkaf Matbaası, İstanbul 1929.
- FIDENTIUS DE PADUA, "Liber Recuperationis Terrae Sanctae", *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francese*, T. I, P. Girolamo Golubovich (Ed.), Quaracchi presso, Firenze 1906.
- FLORIO BUSTRON, *Chronique de l'île de Chypre*, M. René de Mas Latrie (Ed.), Paris 1886.
- FRANCESCO AMADI, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, René de Mas Latrie (Ed.), Première Partie, Paris 1891.
- GALVANI DE LEVANTO, "Liber Sancti Passagi Christicolarum Contra Saracenos Pro Recuperatione Terrae Sanctae", *Revue de l'Orient Latin*, T. VI. 1898, pp. 358-369.
- GUILLAUME DE MACHAUT, *La Prise d'Alexandrie ou Chronique du Roi Pierre Ier de Lusignan*, M. L. De Mas Latrie (Ed.), Société de l'Orient Latin, Geneva 1877.

- GUILLELMUS ADE, “De Modo Sarracenos Extirpandi”, *Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatives a l’Arménie*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Paris 1906.
- HAMDY, Abdel Hamid, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol. XVIII, Part III, Alexandria University Press 1965, pp. 43-105.
- HAMDY, Abdel Hamid, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol XVII, Part I, Alexandria University Press, 1964, pp. 45-54.
- HAMDY, Abdel Hamid, “Philippe de Mezieres and The New Order of the Passion”, *Reprinted from Bulletin of the Faculty of Arts*, Vol XVIII, Part II, Alexandria University Press, 1964, pp. 1-41.
- HARDY, Sophie, “*Edition Critique de la Prise d’Alexandrie de Guillaume de Machaut*”, Thèse de Doctorat, Université d’Orléans Ecole Doctorale Sciences de l’Homme et de la Societe, 2011.
- HAYTONUS, “Flos Historiarum Terre Orientis”, *Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatives a l’Arménie*, T. II, E. Dulaurier et Charles Kohler (Ed.), Paris 1906.
- İBN HALDUN, *Mukaddime*, Süleyman Uludağ (çev.), C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 630-631.
- İBNİ TAGRIBERDİ, *en-Nücûmu’z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- JEAN FROISSART, *The Chronicles of Froissart*, John Bouchier (trans.), Lord Berners, The MacMillan Company, New York 1904.
- JEAN LE BEL, “*The True Chronicles of Jean le Bel 1290-1360*”, Nigel Bryant (trans.), The Boydell Press, Woodbridge 2011.
- KORYKOSLU HAYTON, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*, Altay Tayfun Özcan (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2015.

Le Destan d'Umur Pacha (Düsturname'i Enveri), Irène Mélékoff-Sayar (trad.), Presses Universitaires de France, Paris 1954.

LEONTIOS MAKHAIRAS, *Recital Concerning the Sweet Land of Cyprus Entitled Chronicle*, R. M. Dawkins (Ed.), Vol. I, The Clarendon Press, Oxford 1932.

MARINO SANUDO TORSELLO, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross: Liber Secretorum Fidelium Crucis*, Peter Lock (trans.), Routledge, New York 2016.

MATTHAEI DE GRIFFONIBUS, *Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium* (aa. 4448 a.C – 1472 d.C), a cura di Lodovico Frati e Albano Sorbelli, *Rerum Italicarum Scriptores*, L. A. Muratori (Ed.), T. XVIII, P. II, Citta di Castello, Bologna 1902.

MURATORI, L. A. (Ed.), *Corpus Chronicorum Bononiensium*, a cura di Albano Sorbelli, *Rerum Italicarum Scriptores*, T. XVIII, P. I, Citta di Castello, Bologna 1906.

PÉTRARQUE, *Le Mystère de Grisélidis, Marquis de Saluses, par personnaiges*, nouvellement imprime à Paris, 1543-1566.

PHILIPPE DE MÉZIÈRES, Chancellor of Cyprus, *Le Songe du Vieil Pelerin*, G. W. Coopland (Ed.), Vol. II, Cambridge University Press, Cambridge 1969.

_____, Chancellor of Cyprus, *Le Songe du Vieil Pelerin*, G. W. Coopland (Ed.), Vol. I, Cambridge University Press, Cambridge 1969.

_____, *Le Livre de la Vertu du Sacrement de Mariage*, Joan B. Williamson (Ed.), The Catholic University of America Press, Washington 1993.

_____, *Letter to King Richard II: a plea made in 1395 for peace between England and France*, G. W. Coopland (trans.), Liverpool University Press, Liverpool 1975.

_____, *Oratio Tragedica*, Edition Critique, Traduction, Notes et Index, Joël Blanchard and Antoine Calvet (Ed.), Librairie Droz, Genève 2019.

_____, *Songe du Viel Pelerin: Edition Critique*, Joël Blanchard (trad.), T. I, Librairie Droz, Genève 2015.

_____, *Songe du Viel Pelerin: Edition Critique*, Joël Blanchard (trad.), T. II, Librairie Droz, Genève 2015.

_____, *Songe du Vieux Pèlerin*, Joël Blanchard (trad.), Pocket, Paris 2008.

_____, *Une Epistre Lamentable et Consolatoire: Adressée en 1397 Philippe le Hardi, duc de Bourgogne, sur la défaite de Nicopolis*, Philippe Contamine et Jacques Paviot (Ed.), Librairie Droz, Genève 2008.

PHILIPPO MAZZERIO & GODEFRIDO HENSCHENIO, *Vita S. Petri Thomasii*, Apud Iacobum Mevrsivm, Antverpiæ 1659.

PIERRE DUBOIS, *De la Reconquête de la Terre Sainte (De Recuperatione Terre Sancte)*, Marianne Saghy et Alexis Léonas (trad.), Société d'édition Les Belles Lettres, Paris 2019.

POLLARD, Alfred W. (Ed.), *Chaucer's Canterbury Tales*, Vol. I, Macmillan and Co., Limited, London 1907.

SANSOVINO, Francesco, *Della Origine et de'Fatti delle Famiglie Illustri d'Italia*, Libro Primo, Presso Altobello Salicato, Vinegia 1582.

SMET, Joachim, O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières*, Institutum Carmelitanum, Rome 1954.

STRAMBALDI, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, René de Mas Latrie (Ed.), Seconde Partie, Paris, 1893.

ÜSÂME IBN MUNKİZ, *Ibn Munkız Haçlılara Karşı*, Selahattin Hacıoğlu (çev.), Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul 2006.

WILLIAM OF ADAM, *How to Defeat the Saracens*, Giles Constable (trans.), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington 2012.

İKİNCİL KAYNAKLAR

ADAMS, Tracy, "Oratio Tragedica by Philippe de Mézières" *French Studies: A Quarterly Review*, Oxford University Press, Vol. 74, N. 2, 2020, p. 281.

AFYONCU, Erhan, *Fatih Sultan Mehmed ve İstanbul'un Fethi'nin Bilinmeyen Yönleri: Truva'nın İntikamı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.

- AKIN, Himmet, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968.
- ALTAN, Ebru, “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu” *Belleten*, C. LXVI, S. 245, Nisan 2002, ss. 87-93.
- ALTUNBAŞ, Ahmet Deniz, *Sultaniyeli Johannes Timur’un Sarayında, Fransa’ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emir Timur’un Hayatı, Devleti ve Halkı*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.
- ARNOLD, John H., *Belief and Unbelief in Medieval Europe*, Hodder Education, London 2005.
- ASBRIDGE, Thomas, *Haçlı Seferleri*, Ekin Duru, (çev.), Say Yayınları, İstanbul 2014.
- ATIYA, Aziz Suryal, *Egypt and Aragon: Embassies and Diplomatic Correspondence Between 1300 and 1330 A.D.*, Kommissionsverlag F. A. Brockhaus, Leipzig 1938.
- _____, Aziz Suryal, *The Crusade in the Later Middle Ages*, Methuen & Co. Ltd, London 1938.
- _____, Aziz Suryal, *The Crusade of Nicopolis*, Methuen & Co. Ltd, London 1934.
- AURELL, Martin, *Le Chevalier Lettré: Savoir et Conduite de l’aristocratie aux XIIe et XIIIe Siecles*, Librairie Artheme Fayard, Paris 2011.
- AUTRAND, Françoise, “France Under Charles V and Charles VI”, *The New Cambridge Medieval History c.1300-c.1415*, Vol. VI, Michael Jones (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge 2008, pp. 422-441.
- _____, Françoise, *Charles V*, Librairie Artheme Fayard, Paris 1994.
- _____, Françoise, *Charles VI: La Folie du Roi*, Librairie Arthème Fayard, Paris 1986.
- AYAN, Necmettin, *Haçlı Seferleri’nde Kıbrıs’ın Rolü (1191-1310)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Temmuz 2014.
- AYAZ, Fatih Yahya, *Memlük-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs’ta İlk Türk Hâkimiyeti*, TTK, Ankara 2016.

- AYÖNÜ, Yusuf, “Batı Anadolu’daki Türk Yayılışına Karşı Bizans İmparatorluğu’nun Kuman-Alan Topluluklarını Balkanlardan Anadolu’ya Nakletmesi”, *Belleten*, S. 276, C. LXXVI, 2012, ss. 403-418.
- AYÖNÜ, Yusuf, “Osmanlılardan Önce Rumeli’de Türkler (1305-1313)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXI, S. 2, Aralık 2006, ss. 17-33.
- BADEL, Pierre-Yves, “Quand le Grand Turc s’applaît l’Amorat Baquin”, *Le Moyen Age*, T. CXVII/2, 2011, pp. 291-305.
- BALARD, Michel, “Coastal Shipping and Navigation in the Mediterranean”, *The Eastern Mediterranean Frontier of Latin Christendom: The Expansion of Latin Europe, 1000-1500*, Jace Stuckey (Ed.), Vol. 6, Routledge, New York 2016.
- BARBER, Malcolm, *The Trial of the Templars*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- _____, Malcolm, *Yeni Şövalyelik: Tapınak Tarikatının Tarihi*, Berna Ülner (çev.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2006.
- BEAN, J. M. W., “Henry IV and the Percies”, *History*, Vol. 44, No. 152, 1959, pp. 212-227.
- BEER, Jeanette M. A., “Allegory, French,”, *Dictionary of the Middle Ages*, Joseph R. Strayer (Ed.), Vol. I, Charles Scribner’s Sons, New York 1982, pp. 188-189.
- BELL, Adrian, “English Members of the Order of the Passion: Their Political, Diplomatic and Military Significance”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 321-346.
- BENHAMAMOUCHE, Fatma, “Ramon Llull and His Islamic Undertaking”, *Quaderns de la Mediterrania*, N. 9, 2008, pp. 157-164.
- BIRD, Jessalynn, PETERS Edward and POWELL, James M. (Ed.), *Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2013.
- BİNBAŞ, İlker Devrim, “A Damascene Eyewitness to the Battle of Nicopolis: Shams al-Din Ibn al-Jazari (d. 833/1429)”, *Contact and Conflict in Frankish Greece*

and *The Aegean, 1204-1453*, Nikolaos G. Chrissis and Mike Carr (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 153-175.

BLANCHARD, Joël and BLUMENFELD-KOSINSKI, Renate (Ed.), *Philippe de Mézières et l'Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages*, Librairie Droz, Genève 2017.

_____, Joël (Ed.), *Philippe de Mézières Rhétorique et Poétique*, Librairie Droz, Genève 2019.

_____, Joël, "A Religion in Its Time: Numerology and Moral Alchemy in Philippe de Mézières's Work", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 225-235.

BLUMENFELD-KOSINSKI, Renate, "Philippe de Mézières et Pierre de Thomas: Amitié, Emotions, et Sainteté au XIVe Siècle", *Topiques de l'Amitié dans les Littératures Françaises d'Ancien Régime*, Hélène Cazes (Ed.), Vol 1, 2015, pp. 1-18.

_____, Renate, "Philippe de Mézières's Ghostly Encounters from the Vie de Saint Pierre de Thomas (1366) to the l'Épistre Lamentable (1397)", *Romania Revue Trimestrielle*, T. 127, Société des Amis de la Romania, Paris 2009, pp. 168-189.

_____, Renate, "Philippe de Mézières's Life of Saint Pierre de Thomas at the Crossroads of Late Medieval Hagiography and Crusading Ideology", *Viator* 40, No. 1, 2009, pp. 223-248.

_____, Renate, "Roles for Women in Colonial Fantasies of Fourteenth-Century France: Pierre Dubois and Philippe de Mézières", *The French Outremer: Communities and Communications in the Crusading Mediterranean*, Laura K. Morreale and Nicholas L. Paul (Ed.), Fordham University Press, New York 2018, pp. 247-281.

_____, Renate, "Two Travellers: Didactic Trajectories in Two Late Medieval Dream Visions", *Classiques Garnier*, Paris 2017, pp. 87-101.

_____, Renate, PETKOV, Kiril (Ed.), *PMHA*, Brill Publishers, Leiden 2012.

- _____, *Renate, Poets, Saints, and Visionaries of the Great Schism, 1378-1417*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2006.
- BONTENA, Cornel, “The Theory of the Passagium Particulare: A Commercial Blockade of the Mediterranean in the Early Fourteenth Century?”, *A Military History of the Mediterranean Sea: Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, Georgios Theotokis and Aysel Yıldız (Ed.), Brill Publishing, Leiden 2018, pp. 202-219.
- BOUDET, Jean-Patrice, “Charles V, Gervais Chrétien et les Manuscrits Scientifiques du College de Maître Gervais”, *Médiévales* 52, Printemps 2007, pp. 15-38.
- BOURASSA, Kristin Leigh Erika, *Counselling Charles VI of France: Christine de Pizan, Honorat Bovet, Philippe de Mézières, and Pierre Salmon*, PhD Thesis, University of York, July 2014.
- _____, Kristin, “The Memory of Philippe de Mézières in Songe du Viel Pelerin Manuscrits”, *French Studies*, Vol. 73, Issue 2, April 2019, pp. 181-197.
- BOVE, Boris, *Le Temps de la Guerre de Cent Ans 1328-1453*, Editions Belin, Paris 2009.
- BOZKUŞ, Mehmet Ali, “Geç Ortaçağ’da Tutulmuş Türk Tarihine Dair Kıbrıs Kronikleri”, *TAD*, C. 37, S. 63, 2018, ss. 135-169.
- _____, Mehmet Ali, “Memlüklerin Akka’yı Fethine Tepkiler: Ticari Ambargo ve 1293 Alanya-İskenderiye Haçlı Saldırısı”, *Türk Tarihine Dair Yazılar II, Kerkük Çok Irak Değil Prof. Dr. Eşref Buharalı’ya Armağan*, Alpaslan Demir ve Tuba Kalkan (Ed.), Gece Kitaplığı, Ankara 2017, ss. 71-82.
- BRABANT, Annick, *Un Pont Entre les Obédiences: Expériences Normandes du Grand Schisme d’Occident (1378-1417)*, Thèse de Doctorat, Université de Montréal, Montreal 2013.
- BRATIANU, G. I., “Le Conseil du Roi Charles: Essai sur l’Internationale Chrétienne et les Nationalités a la fin du Moyen Âge”, *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XIX, 2, Bucarest 1942, pp. 291-361.

- BRIDGER, J. Scott, "Raymond Lull: Medieval Theologian, Philosopher, and Missionary to Muslims", *St. Francis Magazine*, No. I, Vol. V, February 2009, pp. 1-25.
- BROWN, Patricia Fortini, "An Incunabulum of the Miracles of the True Cross of the Scuola Grande di San Giovanni Evangelista", *Civici Musei Veneziani d'Arte e di Storia*, Bollettino, N. S. 27, n. 1-4, 1982, pp. 5-8.
- BURKIEWICZ, Lukasz, "The Crusading Policy of the Rulers of the Kingdom of Cyprus After the Fall of Acre (1291)", *Holy War in Late Medieval Early Modern East-Central Europe*, Janusz Smolucha, John Jefferson and Andrzej Wadas (Ed.), Wam Publishing House, Krakow 2017, pp. 185-199.
- BYSTED, Ane L., *The Crusade Indulgence: Spiritual Rewards and the Theology of the Crusades, c. 1095-1216*, Brill Publishers, Leiden 2015.
- CALVET, Antoine, "L'Oratio Tragedica, Une Apologie Inédite de la Croisade", *Philippe de Mézières et l'Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages*, Joël Blanchard and Renate Blumenfeld-Kosinski (Ed.), Librairie Droz, Genève 2017, pp. 247-260.
- CARDINI, Franco, *Avrupa ve İslam*, Gürol Koca (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul 2004.
- CARR, Michael, "*Motivations and Response to Crusades in the Aegean: c.1300-1350*", PhD Thesis, Royal Holloway University of London 2011.
- CARR, Mike, "Humbert of Viennois and the Crusade of Smyrna: A Reconsideration", *Crusades*, Benjamin Z. Kedar, Jonathan Philips and Jonathan Riley-Smith (Ed.), Vol. 13, Routledge, London 2014, pp. 237-251.
- _____, Mike, "The Hospitallers of Rhodes and Their Alliances Against the Turks, 1306-1348", *Islands and Military Orders, c. 1291- c. 1798*, Emanuel Buttigieg and Simon Phillips (Ed.), Ashgate Publishing, London 2013, pp. 167-176.
- _____, Mike, "Trade or Crusade? The Zaccaria of Chios and Crusades against the Turks", *Contact and Conflict in Frankish Greece and The Aegean, 1204-1453*, Nikolaos G. Chrissis and Mike Carr (Ed.), Routledge, New York 2016, pp.115-134.

- _____, Mike, *Merchant Crusaders in the Aegean 1291-1352*, The Boydell Press, Woodbridge 2015, s. 32-37.
- CAUDRON, Olivier, “Philippe de Mézières Etudiant a l’Université de Paris”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, T. 139, 1981, pp. 245-246.
- _____, Olivier, “Philippe de Mézières, Laique, 1327?-1405. – 1. Vie. 2. Œuvres”, *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris 1984, pp. 1309-1316.
- _____, Olivier, “Un Episode de la Guerre de Cent Ans: Philippe de Mézières, Capitaine de Blérancourt dans les Années 1350”, *Fédération des Sociétés d’Histoire et d’Archéologie de l’Aisne, Mémoires*, T. XXIX, 1984, pp. 69-73.
- CERAN, İsmail, “Meriniler”, *DİA*, C. 29, TDVY, İstanbul 2004, ss. 192-199.
- CHAILLAN, L’Abbé M., *Le Bienheureux Urbain V (1310-1370)*, Librairie Victor Lecoffre J. Gabalda & C^{1e}, Paris 1911.
- CHAYES, Evelien, “Trois Lettres pour la Postérité: La Correspondance entre Philippe de Mézières, Boniface Lupi et François Pétrarque (MS. Arsenal 499)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 83-117.
- CHEVEDDEN, Paul E., “Black Camels and Blazing Bolts: The Bolt-Projecting Trebuchet in the Mamluk Army”, *Mamluk Studies Review*, Vol, VIII, No. 1, Middle East Documentation Center, The University of Chicago 2004, pp. 227-277.
- CHOLLET, Loïc, “*Les Voyages en Prusse vus de France: La Perception de la Croisade contre la Lituanie dans Quelques Sources Francophones (Fin XIVe-début XVe Siècle)*”, *Studia z Dziejow Sredniowiecza*, nr 19, 2015, pp. 51-79.
- CLAUDE, Faure, *Le Dauphin Humbert II à Venise et en Orient (1345-1347)*, *Mélanges d’Archéologie et d’Histoire*, T. 27, 1907, pp. 509-562.
- CLAVERIE, Pierre-Vincent, “Grandeur et Décadence de la Communauté Narbonnaise de Chypre au Moyen Âge”, *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXXIX (2016-2018), Λευκωσία 2019, pp. 9-127.

- CLOT, André, *Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı (1250-1517)*, Turhan Ilgaz (çev.), Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005.
- CONTAMINE, Philippe, “Entre Occident et Orient. Philippe de Mézières (Vers 1327-1405): Itinéraires Maritimes et Spirituels”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 19-39.
- _____, Philippe, “L’ordre de la Passion de Jésus-Christ de Philippe de Mézières: Une Utopie de Chevalier”, *Elites et Ordres Militaires au Moyen Âge-Rencontre autour d’Alain Demurger*, Philippe Josserand, Luis Filipe Oliveira ve Damien Carraz (dir.), Casa de Velazquez, Madrid 2015, pp. 125-134.
- _____, Philippe, “Passion de Jésus-Christ, ordre de la, ou chevalerie du Crucifix.” *Prier et Combattre: Dictionnaire Européen des Ordres Militaires au Moyen Âge*, Nicole Bériou et Philippe Josserand (Ed.), Librairie Artheme Fayard, Paris 2009, pp. 689-692.
- COUREAS, Nicholas, “Philippe de Mézières’ portrait of Peter Thomas as a preacher”, *Carmelus*, Vol. 57, June 2010, pp. 63-80.
- CRAWFORD, Paul (Ed.), *The ‘Templar of Tyre’, Part III of the ‘Deeds of the Cypriots’*, Crusade Texts in Translation, Vol. 6, Ashgate Publishing, Aldershot 2003.
- CREIGHTON, M., *A History of The Papacy: The Great Schism – The Council of Constance*, Vol. 1, Houghton, Mifflin, & Co., Boston 1882.
- CROWLEY, Roger, *Accursed Tower: The Crusaders’ Last Battle for the Holy Land*, Yale University Press, London 2019.
- _____, Roger, *City of Fortune: How Venice Ruled The Seas*, Random House, New York 2011.
- CURRY, Anne, “War or Peace? Philippe de Mézières, Richard II and Anglo-French Diplomacy”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 295-320.
- _____, Anne, *The Hundred Years’ War 1337-1453*, Osprey Publishing, Oxford 2002.

- ÇAVUŞDERE, Serdar, “Türklere Karşı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 8, Sayı XXI, Mart 2015, ss. 1-58.
- _____, Serdar, *Avrupa’nın Türk Sorunu: Venedikli Diplomat Marino Sanudo Torsello’nun Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi 1306-1334*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.
- ÇAYLI, Murat, “Il n’est Pas Or, Quanqu’il Appert” Le Songe du Vieil Pelerin’a Göre XIV. Yüzyıl Sonlarında Kuzey Afrika ve Orta Doğu”, *MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, S. 2, 2020, ss. 82-98.
- _____, Murat, “Pierre Thomas (1305-1366) ve Vita Sancti Petri Thomae’da Türklere Dair Kayıtlar”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, S. 1, Haziran 2019, ss. 36-55.
- ÇEÇEN, Zeynep Kocabıykoğlu, “Orta Çağ’da Şövalyelik Ethosu ve Selahaddin Eyyubi”, *Orta Çağ’a Yeni Yaklaşımlar: Ekonomi, Savaş, Kilise, Yaşam*, Zeynep Kocabıykoğlu Çeçen (der.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019, ss. 139-169.
- _____, Zeynep Kocabıykoğlu, “Two Different Views of Knighthood in the Early Fifteenth Century: Le Livre de Bouciquaut and the Works of Christine de Pizan”, *The Journal of Military History*, 76/1, January 2012, pp. 523-556.
- _____, Zeynep Kocabıykoğlu, *Interpreting Warfare and Knighthood in Late Medieval France: Writers and Their Sources in the Reign of King Charles VI (1380-1422)*, Ph.D Dissertation, İhsan Doğramacı Bilkent University, Ankara 2012.
- ÇEKEN, Muhittin, *İsa’nın Yoksul Askerleri Tapınak Şövalyeleri: Kuruluşu, Yükselişi, Kurumsal Yapısı ve Düşüşü*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020.
- DAŞ, Mustafa, “Haçlı Seferi Teorisini Philippe de Mézières, Eserleri ve XIV. Yüzyılda Türklere Karşı Yapılan Haçlı Seferleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ortaçağ Tarihçiliğinde Bir Duayen: Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın’a Armağan*, Ebru Altan, Muharrem Kesik ve Murat Öztürk (Ed.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2020, ss. 195-207.

- _____, Mustafa, “Saint-Denis Ruhbanının Kroniği Adlı Fransız Kaynağına Göre Niğbolu Savaşı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVII, S. 1, 2012, ss. 69-77.
- _____, Mustafa, “XIV. Yüzyıl Fransız Kaynaklarına Göre Türk-Fransız Askeri Temasları”, *Eskiçağ’dan Modern Çağ’a Ordular –Oluşum, Teşkilât ve İşlev-*, Feridun Emecen (Ed.), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 277-288.
- DAUZAT, Albert, *Traité d’Anthroponymie Française: Les Noms de Famille de France*, 3ème Edition, Librairie Guénégaud, Paris 1977, s. 155.
- DAVIES, Norman, *Avrupa Tarihi*, Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya (çev.), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2011.
- DE BOÜARD, Michel, “Autor de Nicole Oresme: Philippe de Mézières, Le Sonde du Vieil Pèlerin”, *Annales de Normandie*, 19e année, N. 4, 1969, pp. 363-364.
- DE MAS LATRIE, M. L., *Histoire de l’Ile de Chypre sous le Regne de Lusignan II*, Premiere Partie, A l’Imprimerie Nationale, Paris 1852.
- DELACHENAL, Roland, “Date de la Naissance de Charles V”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, T. 64, 1903, pp.94-98.
- DELISLE, Léopold, *Recherches sur la Librairie de Charles V*, Partie I, H. Champion, Libraire-Editeur, Paris 1907.
- DELOGU, Daisy, “How to Become the “Roy Des Frans”: The Performance of Kingship in Philippe de Mézières’s Le Songe du Vieil Pelerin”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 147-164.
- DEMİR, Doğan Mert, *Salâhaddin’in Gemileri: Salâhaddin Devrinde Akdeniz’de Eyyûbî Deniz Kuvvetleri*, Babil Kitap, İstanbul 2019.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997.
- DEMONTIS, Luca, “Qumodo Terra Sancta Recuperari Potest. Fidenzio da Padova, Raimondo Lulloe il ‘Superamento’ della Crociata”, *Antoniano*, Fasc. 3, Annus XC, 2015, pp. 545-561.
- DENIFLE, H. And CHATELAIN, E. (Ed.), *Chartularium Universitatis Parisiensis*, T. III, Paris 1894.

- DİLEK, Selman, “Ramon Llull’un Zihin Dünyası ve Orta Çağ Üniversitelerinde Arapça Öğretimine Etkisi”, *İnsan&Toplum The Journal of Humanity and Society*, Vol. 9. S. 4, December 2019, ss. 1-34.
- DJUVARA, Trandafir G., *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)*, Pulat Tacar (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- DULAURIER, Edouard et KOHLER, Charles (Ed.), *Recueil des Historiens des Croisades: Documents Latins et Français Relatifs a l’Arménie*, T. II, Imprimerie Nationale, Paris 1906.
- DURGUN, Fatih, “Dini ve Siyasi Yönleriyle Ortaçağ Batı Kilisesi’nde Büyük Bölünme (1378-1417)”, *Orta Çağ’da Din ve Devlet, Doğu Batı Ekseninde*, Ayşe Atıcı Arayancan (Ed.), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, ss. 177-199.
- DVORNIK, Francis, *The Ecumenical Councils*, Hawthorn Books Publishers, New York 1961.
- EARP, Lawrence, *Guillaume de Machaut: A Guide to Research*, Routledge, 2012.
- EDBURY, Peter W., *The Arrest of the Templars in Cyprus*”, *The Debate on the Trial of the Templars (1307-1314)*, Jochen Burgdorf, Paul F. Crawford and Helen J. Nicholson (Ed.), Ashgate Publishing, Farnham 2010, pp. 249-258.
- _____, Peter, “Machaut, Mézières, Makhairas and Amadi: Constructing the Reign of Peter I (1359-1369)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 349-358.
- ELST, Stefan Vander, “Tu es pèlerin en la sainte cité: Chaucer’s Knight and Philippe de Mézières”, *Studies in Philology*, V. 106, N. 4, The University of North Carolina Press 2009, pp. 379-401.
- EMECEN, Feridun, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.
- _____, Feridun, “Kosova Savaşları”, *DİA*, C. 26, TDVY, Ankara 2002, ss.221-224.
- _____, Feridun, “Niğbolu Savaşı”, *DİA*, C. 33, TDVY, İstanbul 2007, ss. 89-92.

- _____, Feridun, “Umur Bey”, *DİA*, C. 42, TDVY, İstanbul 2012, ss. 156-159.
- EROĞLU, Haldun, “Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)”, *OTAM*, S. 41, 2017, ss. 79-106.
- EROL, Burak Ganî, *Memlûk Deniz Kuvvetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2012.
- ESPADA, Antonio Garcia, “The Geographical Enlargement of the Crusade Theory after 1291. Its Subaltern Roots”, *Les Projects de Croisade: Géostratégie et Diplomatie Européenne du XIVe au XVIIe Siecle*, Jacques Paviot (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2014, pp. 109-124.
- FORCADET, Pierre-Anne, “Le De Recuperatione Terre Sancte de Pierre Dubois: Prétexte de Croisade et Pouvoir Royal”, *Les Projects de Croisade: Géostratégie et Diplomatie Européenne du XIVe au XVIIe Siecle*, Jacques Paviot (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2014, pp. 69-86.
- FOURNIER, Paul, “Le Dauphin Humbert II”, *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 56e année, N. 8, 1912, pp. 581-599.
- FRAIOLI, Deborah A., *Joan of Arc and The Hundred Years War*, Greenwood Press, Westport 2005.
- FRANKFORT, Frank, *Marino Sanudo Torsello: A Social Biography*, PhD Thesis, University of Cincinnati, 1974.
- GAMBERINI, Andrea, *Late Medieval and Early Modern Milan*, Brill Publishing, Leiden 2015.
- GENÇ, Özlem, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013.
- GEORGIU, Constantinos, *Preaching the Crusades to the Eastern Mediterranean: Propaganda, Liturgy and Diplomacy, 1305-1352*, Routledge, New York 2018.
- _____, Constantinos, “Propagating the Hospitallers' Passagium: Crusade Preaching and Liturgy in 1308-1309”, *Islands and Military Orders, c. 1291- c. 1798*,

- Emanuel Buttigieg and Simon Phillips (Ed.), Ashgate Publishing, London 2013, pp. 53-63.
- GILMOUR-BRYSON, Anne, "The Fall of Acre, 1291, and Its Effect on Cyprus", *Acre and Its Falls: Studies in the History of a Crusader City*, John France (Ed.), Brill Publishing, Leiden 2018, pp. 116-129.
- GOUBERT, Pierre, *The Course of French History*, Maarten Ultee (trans.), Routledge, New York 2003.
- GOUGUNHEIM, Sylvain, *Les Chevaliers Teutoniques*, Editions Tallandier, Paris 2007.
- GRABOIS, Aryeh, "Fidenzio of Padua", *The Crusades: An Encyclopedia*, C. II., ABC-CLIO Inc, California 2006, pp.426-427.
- HALLEUX, Robert, "Alchemy", *Dictionary of the Middle Ages*, Joseph R. Strayer (Ed.), Vol. I, Charles Scribner's Sons, New York 1982, pp. 134-140.
- HALECKI, Oscar, *Un Empereur de Byzance a Rome*, Variorum Reprints, London 1972.
- HANLY, Michael, "Courtiers and Poets: An International System of Literary Exchange in Late Fourteenth Century Italy, France and England", *Viator* 28, 1997, pp. 305-332.
- _____, Michael, "Philippe de Mézières and The Peace Movement", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 61-82.
- _____, Michael, "Philippe de Mézières's Anglo-French Crusading Order and BnF f.fr.2456", *Explorations in Renaissance Culture*, Vol. 39, No. 2, 2013, pp. 83-95.
- HATTON, Thomas J., "Chaucer's Crusading Knight, a Slanted Ideal", *The Chaucer Review*, Vol. 3, No. 2, Penn State University Press, 1968, pp. 77-87.
- HAYTON, Magda and SHAW, Robert L. J., "Communicating Solutions to the Great Western Schism in 1380s France", *Medieval Studies*, Vol. 80, 2018, pp. 297-338.
- HECK, Christian, *L'Allégorie dans l'Art du Moyen Âge, Formes et Fonctions, Héritages, Créatinos, Mutations*, Brepols Publishers, Turnhout 2011.

- HENNEMAN, John Bell, *Olivier de Clisson et la Société Politique Française sous le Règnes de Charles V et de Charles VI*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2011.
- HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Enver Ziya Karal (çev.), TTK, Ankara 2000.
- HİLAL, Adil, *Moğol Batı Avrupa İlişkileri ve İslâm Dünyasına Etkileri*, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul 2019.
- HILL, George, *A History of Cyprus: The Frankish Period, 1192-1432*, Vol. 2, Cambridge University Press, New York 2010.
- HOPWOOD, Keith, “Türklerin Anadolu’nun Batı Kıyılarını Fethi ve Katalan Kumpanyası”, Serdar Çavuşdere (çev.), *Tarih Okulu*, S. II, 2009, ss. 127-136.
- HOSKINS, Peter, *In the Steps of the Black Prince: The Road to Poitiers, 1355-1356*, The Boydell Press, Woodbridge 2011.
- HOUSLEY, Norman, *Haçlı Seferleri ve Osmanlı Tehdidi 1453-1505*, Mehmet Moralı (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2016.
- _____, Norman, “Le Maréchal Boucicaut à Nicopolis”, *Annales de Bourgogne*, T. 68, 1996, pp. 85-99.
- _____, Norman, “The Franco-Papal Crusade Negotiations of 1322-3”, *Papers of the British School at Rome*, Vol. 48, November 1980, pp. 166-185.
- IDELETTE DE BURES, “Charles VI: Sa Folie, Ses Médecins, Ses Traitements et le Religieux de Saint-Denis”, *Histoire des Sciences Médicales*, T. XXXIV, n° 1, 2000, pp. 29-38.
- INGLIS, Erik, “Image and Illustration in Jean Fouquet’s *Grandes Chroniques de France*”, *French Historical Studies*, Vol. 26, No. 2, 2003, pp. 185-224.
- JORGA, Nicolas, “Une Collection de Lettres de Philippe de Maizières. (Notice sur le ms. 499 de la bibl. de l’Arsenal) (Suite et fin)” *Revue Historique*, T. 49, Fasc. 2, 1892, pp. 306-322.
- _____, N., “Le Testament de Philippe de Mézières”, *Bulletin de l’Institut pour l’Etude de l’Europe Sud-Orientale*, 10-12 Octobre-December, 1921, pp. 119-140.

- _____, N., Philippe de Mézières, 1327-1405 et La Croisade au XIVe Siècle, Librairie Émile Bouillon, Paris 1896.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.
- _____, Halil, “Murad I”, *DİA*, C. 31, TDVY, İstanbul 2006, ss. 156-164.
- _____, Halil, *Osmanlılar ve Haçlılar*, Eşref Bengi Özbilen (çev.), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2017.
- JANIN, Raymond, “Les églises byzantines des saints militaires (Constantinople et banlieue)”, *Échos d'Orient*, T. 33, N. 174, 1934, pp. 163-180.
- JONES, Evan T., and STONE, Richard (Ed.), *The World of the Newport Medieval Ship: Trade, Politics and Shipping in the Mid-Fifteenth Century*, University of Wales Press, Cardiff 2018.
- JUSSELIN, Maurice, “Comment la France se préparait a la Guerre de Cent Ans”, *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 73, 1912, pp. 209-236.
- KAÇAR, Hilmi and DUMOLYN, Jan, “The Battle of Nicopolis (1396), Burgundian Catastrophe and Ottoman Fait Divers”, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, T. 91, Fasc. 4, 2013, pp. 905-934.
- KANTOROWICZ, Ernst H., *Kralın İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması*, Ümit Hüsrev Yolsal (çev.), BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2018.
- KEDAR, Benjamin Z. and SCHEIN, Sylvia, “Un Projet de ‘Passage Particulier’ Proposé par l’Ordre de l’Hopital 1306-1307”, *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 137, Livraison 2, 1979, pp. 211-226.
- KIPARSKY, V., “Philippe de Mézières sur les Rives de la Baltique”, *Neuphilologische Mitteilungen*, Vol. 42, No. 2, 1940, pp. 61-67.
- KLEIN, Holger A., “Cardinal Bessarion, Philippe de Mézières and the Rhetoric of Relics in Late Medieval Venice”, *La Stauroteca di Bessarione fra Constantinopoli e Venezia*, a cura di Holger A. Klein, Valeria Poletto e Peter Schreiner, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venezia 2017, pp. 3-39.

- KOHLER, Charles, "Deux Projets de Croisade en Terre-Sainte: Composés a la fin du XIIIe siecle et au début du XIVe", *Revue de l'Orient Latin*, T. X, (1903-1904), Ernest Leroux, Éditeur, Paris 1905.
- _____, Charles, "L'auteur du Directorium ad Passagium Faciendum", *Comptes rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, N. 3, 49e année, 1905.
- KRUEGER, Roberta L., "Uncovering Griselda, Christine de Pizan, 'Une Seule Chemise' and the Clerical Tradition: Boccaccio, Petrarch, Philippe de Mézières and the Ménagier de Paris", *Medieval Fabrications: Dress, Textiles, Cloth Work, and Other Cultural Imaginings*, Jane Burns (Ed.), Palgrave Macmillan, New York 2004, pp. 71-88.
- KURT, Andrew, "The Search for Prester John, a projected crusade and the eroding prestige of Ethiopian kings, c.1200-c.1540", *Journal of Medieval History*, 2013: 1-24.
- LAIYOU, Angeliki, "Marino Sanudo Torsello, Bizans ve Türkler: 1332-1334 Türklere Karşı İttifakın Perde Arkası", Murat Keçiş (çev.), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXII/34, ss. 183-205.
- LANGLOIS, Charles-Victor, *Saint Louis Philippe le Bel: Les Derniers Capétiens Directs (1226-1328)*, Librairie Jules Tallandier, Paris 1901.
- LAURIE, Ian S., "Eustache Deschamps: 1340 (?) -1404" *Eustache Deschamps, French Courtier-Poet - His Work and His World*, Deborah M. Sinnreich-Levi (Ed.), AMS Press, New York 1998, pp. 1-72.
- LE ROULX, J. Delaville, *La France en Orient au XIVE Siècle: Expéditions du Maréchal Boucicaut*, C. I, Librairie des Ecoles Françaises d'Athènes et de Rome, Paris 1886.
- LEBEUF, Abbé, "Sur la Vie de Philippe de Maizières, Conseiller du roi Charles V, & Chancelier du royaume de Chypre", *Memoires de Litteratur de l'Academie Royale des Inscriptions et Belles-Lettres*, Vol. 17, L'imprimerie Royale, Paris 1751, pp. 491-514.

LEMERLE, Paul, *L'Emirat d'Aydn Byzance et l'Occident*, Presses Universitaires de France, Paris 1957.

Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries, Malcolm Barber and Keith Bate (trans.), *Crusade Texts in Translation*, Vol. 18, Ashgate Publishing, England 2010.

LEVARIE, Siegmund, *Guillaume de Machaut, Great Religious Composers*, John J. Becker (Ed.), Sheed and Ward, New York 1954.

LOBA, Anna, "Si Griseldis m'était Conté: Entre Attendrissement et Enseignement", *Studia Romanica Posnaniensia*, 45/1, 2018, pp. 45-55.

LOMBARD-JOURDAN, Anne, *Fleur de Lis et Oriflamme: Signes Célestes du Royaume de France*, Presses du Cnrs, Paris 1991.

LUSHCHENKO, Marina, *L'Image de l'Asie Mineure et des Turcs dans les Textes Narratifs du Moyen Âge Français (XIIe – Milieu du XVe Siecle)*, Doctorate Thesis, The University of British Columbia, April 2011.

LUTTRELL, Anthony, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", *Osmanlı Beyliği 1300-1389*, Elizabeth A. Zachariadou (Ed.), Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova (çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, ss. 129-148.

_____, Anthony, "English Levantine Crusaders, 1363-1367", *Renaissance Studies* Vol. 2 No. 2, A Tribute to Denys Hay, October 1988, pp. 143-153.

_____, Anthony, "The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421", *A History of the Crusades, The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Vol. III, Harry W. Hazard (Ed.), The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1975, pp. 278-313.

_____, Anthony, "The Hospitallers and the Papacy, 1305-1314", *Forschungen zur Reichs-, Papst-, und Landesgeschichte. Peter Herde zum 65. Geburtstag von Freunden, Schülern und Kollegen dargebracht*, Karl Borchardt and Enno Bünz (Ed.), T. 2, Anton Hiersemann, Stuttgart 1998, pp. 595-622;

- MACMASTER, Thomas J., "The Origin of Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World", *Antantide* 2, Cahiers de l'EA-4276, 2014.
- MAGEE, James, "Crusading at the Court of Charles VI, 1388-1396", *French History*, Vol. 12, No. 4, Oxford University Press 1998, pp. 367-383.
- MARCHIORI, Alessia, "*Le Songe du Vieil Pelerin de Philippe de Mézières: projet sotériologique et pouvoir de l'écriture à la fin du XIVème siècle*", Thèse de Doctorat, Université Paris-Sorbonne en partenariat de cotutelle avec l'Université de Vérone, Mart 2014.
- MAZEIKA, Rasa and CHOLLET, Loïc, "*Familiar Marvels? French and German Crusaders and Chroniclers Confront Baltic Pagan Religions*", *Francia, Forschungen zur Westeuropaischen Geschichte*, 43, 2016, pp. 41-62.
- MCGREGOR, James H.S., *Venice from the Ground Up*, The Belknap Press of Harvard University Press, Canada 2008.
- MENACHE, Sophia, "When Ideology Met Reality: Clement V and the Crusade", *La Papauté et les Croisades/ The Papacy and the Crusades*, Michel Balard (Ed.), Routledge, New York 2016, pp.105-116.
- MERÇİL, Erdoğan, "Abdülvâdîler", *DİA*, C. 1, TDVY, İstanbul 1988, ss. 276-277.
- MILLER, William, "The Zaccaria of Phocaea and Chios (1275-1329)", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 31, 1911, pp.42-55.
- MILLET, Hélène, "Le Grand Schisme d'Occident selon Eustache Deschamps: Un Monstre Prodigeux", *Miracles, Prodiges et Merveilles au Moyen Age, Actes des Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public*, 25e Congrès, Orléans 1994, pp. 215-226.
- MOLINIER, Auguste, "Description de Deux Manuscrits Contenant la Règle de la Militia Passionis Jhesu Christi de Philippe de Mézières", *Archives de l'Orient Latin*, T. 1, Ernest Leroux, Paris 1881, pp. 335-364.
- MOLINIER, Auguste, "Philippe de Mézières", *Les Sources de l'histoire de France - Des Origines aux guerres d'Italie (1494)*, Vol. IV, A. Picard et fils, 1904.

- _____, Auguste, “Pierre du Bois (Petrus de Bosco)”, *Les Sources de l'Histoire de France des Origines aux Guerres d'Italie (1494): Les Capétiens, 1180-1328*, Vol. III, A. Picard et Fils, 1904.
- MOLLAT DU JOURDIN, Michel, *Avrupa ve Deniz*, A. Muhittin Kargın (çev.), Afa Yayıncılık, İstanbul 1993.
- MORANVILLÉ, Henri, “Les Projets de Charles de Valois sur l'Empire de Constantinople”, *Bibliothèque de l'école des Chartes*, T. 51, 1890.
- MOREAU, Marc-André, “La femme tel un diamant marial: idéal féminin, spiritualité et médecine dans le Livre de la vertu du sacrement de mariage de Philippe de Mézières”, *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre, BUCEMA (En Ligne)*, 21.2.2017, pp. 1-23.
- MORREALE, Laura K., “The Hospitaller's Hand and the Conseil du Roi Charles”, *Italian Studies*, Vol. 72. No. 2, 2017, pp. 135-147.
- MÜLAYİM, Selçuk, “Selçuklu Palmet Motifinin Tipolojisi”, *Anadolu (Anatolia)*, S. 20, Ankara 1984, ss. 141-153.
- NAEGLE, Gisela, “Resveiller Ceulx Qui Dorment En Pechié: Philippe de Mézières et la Tradition des Miroirs du Prince”, *Le Prince en Son «Miroir». Littérature et Politique sous les Premiers Valois*, De Boeck Supérieur (Ed.), Le Moyen Age, T. CXVI, 2010/3, pp. 625-643.
- NICOLAOU-KONNARI, Angel, “Apologists or Critics? The Reign of Peter I of Lusignan (1359-1369) Viewed by Philippe de Mézières (1327-1405) and Leontios Makhairas (CA. 1360/80-After 1432)”, *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012, pp. 359-401.
- NICOLLE, David and TURNER, Graham, *Poitiers 1356: The Capture of a King*, Osprey Publishing, Oxford 2004.
- NICOLLE, David, *Nicopolis 1396: The Last Crusade*, Osprey Publishing, Oxford 1999.
- NIERO, Antonio, “Pétrarque (François Petrarca), 1304-1374”, *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire*, T. 12/1, Beauchesne, Paris 1984, pp. 1208-1217.

- OSIPIAN, Alexandr, “Armenian Involvement in the Latin-Mongol Crusade: Uses of the Magi and Prester John in Constable Smbat’s Letter and Hayton of Corycus’s ‘Flos Historiarum Terre Orientis,’ 1248-1307”, *Medieval Encounters: Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, Vol. 20, Brill Publishing, 2014, pp. 66-100.
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Fikret Işıltan (çev.), TTK, Ankara 2015.
- ÖZCAN, Altay Tayfun, “XV. Yüzyılın İlk Yarısına Ait Avrupa Kroniklerinde Yıldırım Bayezid İmajı”, *Uluslararası Yıldırım Bayezid Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Hasan Basri Öcalan ve Yusuf Ziya Karaaslan (haz.), TTK, Ankara 2019, ss. 227-264.
- _____, Altay Tayfun, “XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasında Kullanımı ve Sınırları”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 22, Güz 2012, ss. 63-82.
- ÖZCAN, Özge Bozkurtoğlu, “Lusignanların 1361 Yılında Antalya’yı (Adalia) İşgalinin Ardında Yatan Sebepler”, *Cedrus Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, Vol. V, 2017, ss. 397-409.
- ÖZKUTLU, Seyit, “Orta Çağ’da Papalık Yasakları ve Müslüman Doğu: Latin Noter Kayıtları Işığında Doğu-Batı Ticareti (1162-1350)”, *Belleten*, C. LXXXIII, S. 297, Ağustos 2019, ss. 485-517.
- PALOSFALVI, Tamas, *From Nicopolis to Mohacs: A history of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Brill Publishing, Leiden 2018.
- PAVIOT, Jacques, “Faire la Paix pour la Guerre, Paix et Guerre dans la Croisade”, *Gisela Naegle Hg, Frieden Schaffen und sich Verteidigen im Spätmittelalter/Faire la Paix et se défendre a la fin du Moyen Âge*, Pariser Historische Studien, 98, München (Oldenbourg) 2012, pp. 315-327.
- _____, Jacques, “Humbert II of Viennois (1312-1355)”, *The Crusaders: An Encyclopedia*, Alan V. Murray (Ed.), Vol. II, ABC-CLIO, California 2006, pp. 612.

- PETIT, Joseph, "Mémoire de Foulques de Villaret sur la Croisade", *Bibliothèque de l'école des Chartes*. T. 60, 1899.
- PETKOV, Kiril, "The Rotten Apple and the GoodApples: Orthodox, Catholics, and Turks in Philippe de Mézières' Crusading Propaganda", *Journal of Medieval History*, Vol. 23, No. 3, 1997, pp. 255-270.
- _____, Kiril, *The Anxieties of a Citizen Class: The Miracle of the True Cross of San Giovanni Evangelista, Venice 1370-1480*, Brill Publishers, Leiden 2014.
- PIAGET, Arthur, "Oton de Grandson, Amoureux de la Reine", *Romania*, T. 61, n. 241, 1935, pp. 72-82.
- PIRENNE, Henri, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- PIRON, Sylvain, "Philippe de Mézières et l'Université", *PMHA*, Renate Blumenfeld-Kosinski and Kiril Petkov (Ed.), Brill Publishers, Leiden 2012.
- POPEANGA, Eugenia, "Philippe de Mézières: Un viaje alegorico por la peninsula", *Medioevo y Literatura: Actas del V Congreso de la Asociacion Hispanica de Literatura Medieval*, Juan Paredes (d.), Vol. IV, Universidad de Granada, Granada 1995, pp. 85-93.
- POSTANSQUE A., *De Marini Sanuti: Vita et Scriptis*, Monspeli 1855.
- POWELL, James M., "A Vacuum of Leadership: 1291 Revisited", *La Papauté et les Croisades/ The Papacy and the Crusades*, Michel Balard (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 165-171.
- PRYOR, John H., "Transportation of Horses by Sea During the Era of the Crusades: Eight Century to 1285 A.D", *The Mariner's Mirror*, 68:1, London 1982, pp. 9-27
- PUCHNER, Walter, *Beitrage zur Theaterwissenschaft Südosteuropas und des Mediterranen Raums*, Böhlau Verlag, Wien 2006.
- _____, Walter, *The Crusader Kingdom of Cyprus – A Theatre Province of Medieval Europe?: Including a Critical Edition of the Cyprus Passion Cycle and the*

'Repraesentatio Figurata' of the Presentation of the Virgin in the Temple, Academy of Athens, Athens 2006.

RADKOVSKA, Marie, "Le Songe du Vieil Pelerin: l'idée de croisade rêvée et vécue chez Philippe de Mézières", *La noblesse et la croisade a la fin du Moyen Âge: France, Bourgogne, Bohême*, Martin Nejedly et Jaroslav Svatek (Ed.), Presses Universitaires du Midi, Toulouse 2015, pp. 31-42.

RAZÛK, Muhammed, "Hafsîler", *DİA*, C. 15, TDVY, İstanbul 1997, ss. 125-128..

RENOUARD, Yves, "Conséquences et Intérêt Démographique de la Peste Noire de 1348", *Population*, 3e année, N. 3, 1948, pp. 459-466.

RICHARD, Jean, "Guillaume Adam", *Encyclopædia Iranica*, Vol. I/4, 2011, pp. 447-448.

_____, Jean, "La Croisade de 1270, "passage général"?", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 133e année, N. 2, 1989, pp. 510-523.

_____, Jean, "La Revolution de 1369 dans le Royaume de Chypre", *Bibliothèque de l'école des Chartes*, T. 110, 1952, pp. 108-123.

_____, Jean, "Le Royaume de Chypre et l'Embargo sur le Commerce avec l'Egypt (fin XIIIe-Début XIVe Siecle)", *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 128e année, N. 1, 1984, pp. 120-134.

_____, Jean, "Les Prisonniers de Nicopolis", *Annales de Bourgogne*, T. 68, 1996, pp. 75-83.

RODDY, Sherman, *The Correspondence of Marino Sanudo Torsello*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania, 1971.

ROLLO-KOSTER, Joëlle, *Avignon and Its Papacy, 1309-1417*, Rowman & Littlefield, London 2015.

ROUXPETEL, Camille, "D'Or ou de Pourriture, Les Pommes de Philippe de Mézières", *Philippe de Mézières et l'Europe: Nouvelle Histoire, Nouveaux Espaces, Nouveaux Langages*, Joël Blanchard and Renate Blumenfeld-Kosinski (Ed.), Librairie Droz, Genève 2017, pp. 227-246.

- SCHABEL, Chris, "International Efforts to Solve The Cyprus Problem After '74: A Letter From Philippe de Mézières to Federigo Cornaro, 1382 (Paris, Bibliothèque de l'Arsenal, MS 499)", *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 2019, pp. 169-190.
- SCHEIN, Sylvia, *Fideles Crucis: The Papacy, the West, and the Recovery of the Holy Land 1274-1314*, Clarendon Press, Oxford 1991.
- SCHWARTZ, Orit & LERNER, Robert E., "Illuminated Propaganda: The Orgins of the 'Ascende Calve' Pope Prophecies" *Journal of Medieval History*, 20:2, 1994, pp. 157-191.
- SEGERS, Eugène G., "Charles VI le Fou Soigné par la Vitaminothérapie", *Revue d'Histoire de la Pharmacie*, 44e année, n°149, 1956, pp. 320-322.
- SERDAR, Murat, *Geç Ortaçağlarda Batı Avrupa'da Hastaneler ve Tıp Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat 2015.
- SETTON, Kenneth M., "The Catalans in Greece, 1311-1380", *A History of the Crusades, The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Vol. III, Harry W. Hazard (Ed.), The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1975, pp. 167-224.
- _____, Kennett M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, Vol. I, The American Philosophical Society, Philadelphia 1976.
- SHAW, Robert L. J., *The Celestine Monks of France, C. 1350-1450; Observant Reform in an Age of Schism, Council and War*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2018.
- SOLENTÉ, Suzanne, "Etude sur le «Songe du vieil Pèlerin» de Philippe de Mézières (1327-1405), d'après le manuscrit français Bibl. nat. 22542. Document historique et moral du règne de Charles VI. Genève, E. Droz, 1955", *Bibliothèque de l'école des chartes*, T. 114, 1956, pp. 291-294.
- SPENCER, Terence, "Turks and Trojans in the Renaissance", *The Modern Language Review*, Vol. 47, N. 3, July 1952, pp. 330-333.
- STEENBERGEN, Jo Van, "The Alexandrian Crusade (1365) and the Mamlûk Sources: Reassessment of the Kitâb al-Ilmâm of An-Nuwayrî al Îskandarânî (D. A.D.

1372)”, *East and West in the Crusader States, Context – Contacts – Confrontations, III: Acta of the Congress Held at Hernen Castle in September 2000*, K. Ciggaar and H. Teule (Ed.), Peeters Publishers, 2003, pp. 123-137.

STONEBURNER, Michelle, “Le Miroir de Mariage: Misunderstood Misogyny”, *Eustache Deschamps, French Courtier-Poet - His Work and His World*, Deborah M. Sinnreich-Levi (Ed.), AMS Press, New York 1998, pp. 145-162.

SUMPTION, Jonathan, *The Hundred Years War II: Trial by Fire*, Faber and Faber, Chatham 1999.

TARNOWSKI, Andrea, “Material Examples: Philippe de Mézières’ Order of the Passion”, *Yale French Studies*, No. 110, *Meaning and Its Objects: Material Culture in Medieval and Renaissance France*, 2006, pp. 163-175.

_____, Andrea, “Philippe de Mézières, All at Once (Allegory and the Visual)” *Philippe de Mézières Rhétorique et Poétique*, Joël Blanchard (Ed.), Librairie Droz, Genève 2019, pp. 187-203.

_____, Andrea, “To Console and Control: Philippe de Mézières’s Epistre Lamentable”, *Digital Philology: A Journal of Medieval Cultures*, Vol. 2, No. 2, Fall 2013, pp. 181-200.

TEKİNDAG, M. C. Şehabeddin, “Karamanlı’ların Gorigos Seferi (1367)”, *TD*, VI/9, İstanbul 1954, ss. 161-174.

The Chivalric Biography of Boucicaut, Jean II Le Meingre, Craig Taylor and Jane H. M. Taylor (trans.), The Boydell Press, Woodbridge 2016.

The Crusades: An Encyclopedia, ed. Alan V. Murray, Vol I., Abc-Clio Inc, Santa Barbara, California, 2006.

THÉRY-ASTRUC, Julien, “The Pioneer of Royal Theocracy: Guillaume de Nogaret and The Conflicts Between Philip the Fair and The Papacy”, *The Capetian Century, 1214-1314*, William Chester Jordan and Jenna Rebecca Philips (Ed.), Brepols Publishers, Turnhout 2017, pp. 219-259.

- THOMAS, Louis, “La vie Privée de Guillaume de Nogaret”, *Annales du Midi: Revue Archéologique, Historique et Philologique de la France Méridionale*, T. 16, No. 62, 1904, pp. 161-207.
- TURAN, Osman, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Müsabetleri”, *Belleten*, Cilt: XXVIII, Sayı: 110, Nisan 1964, ss. 209-227.
- TYERMAN, Christopher, “New Wine in Old Skins’? Crusade Literature and Crusading in the Eastern Mediterranean in the Later Middle Ages”, *Byzantines, Latins, and Turks in the Eastern Mediterranean World after 1150*, Jonathan Harris, Catherine Holmes & Eugenia Russell (Ed.), Oxford University Press, New York 2012, pp. 265-289.
- UNGER, Richard W., *The Ship in the Medieval Economy 600-1600*, McGill-Queen’s University Press, Montreal 1980.
- URAS, Esat, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, Güney Matbaası, Ankara 1956.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Ondördüncü Asrın Ehl-i Salibi, Filip Meziyar*, TTK Kütüphanesi, Tercüme Eserler Bölümü, Yer no: T/0157.
- _____, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundan İstanbul’un Fethine Kadar*, C. I, TTK, Ankara 1988.
- ÜLGEN, Pınar – ÇAYLI, Murat, “Eski Bir Şövalyenin Gözünden XIV. Yüzyılda Ege Adaları: Bizans İmparatorluğu, Haçlılar ve Türkler”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol. 14, April 2020, ss. 93-102.
- _____, Pınar, “Avrupa’nın Aydınlanma Süreci ve İlk Hümanist: Petrarch” *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Tam Metinler Kitabı*, Ender Eyüboğlu ve Sami Baskın (Ed.), Saybilder Yayıncılık, 2018, ss. 189-195.
- _____, Pınar, “Bir Ortaçağ Kadınının Aynasından Onur ve Varlık Olgusu: Christine de Pizan”, *Uluslararası Bilim, Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Kongresi Tam Metin Kitabı*, Olcay Söngüt, Özlem Gedikli ve Sami Baskın (Ed.), Saybilder Yayıncılık, 2018, ss. 157-168.

- _____, Pınar, “Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, ss. 359-381.
- _____, Pınar, “Unutulan Haçlılar: Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi Adlı Esere Göre Kadınların Haçlı Seferlerine Etkileri”, *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın II*, Osman Köse (Ed.), Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016, ss. 1223-1232.
- _____, Pınar, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017.
- VIARD, Jules, “Les Projets de Croisade de Philippe VI de Valois”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, T. 97, 1936, pp. 305-316.
- VIOLLET, Paul, “Guillaume Durant le Jeune, évêque de Mende”, *Histoire Littéraire de la France*, T. XXXV, Imprimerie Nationale, Paris 1921, pp. 1-139.
- WAGNER, John A., *Encyclopedia of the Hundred Years War*, Greenwood Press, Connecticut 2006.
- WHALEN, Brett Edward, *The Medieval Papacy*, Palgrave Macmillan, New York 2014.
- WILLIAMSON, Joan B., “Allegory in the Work of Philippe de Mézières”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLI, pp. 107-121.
- _____, Joan B., “Allegory Then and Now: The Physician and Disease”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLII, pp. 61-82.
- _____, Joan B., “Jerusalem: The Poetics of Space in the Works of Philippe de Mézières”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. XLIV, pp. 339-352.
- _____, Joan B., “Philippe de Mézières’s Sense of Patria”, *Analecta Husserliana, The Yearbook of Phenomenological Research*, Vol. LI, pp. 127-140.

- _____, Joan, "Philippe de Mézières and the Idea of Crusade", *The Military Orders: Fighting for the Faith and Caring for the Sick*, Malcolm Barber (Ed.), Routledge, New York 2016, pp. 358-364.
- WITTEK, Paul, *Menteşe Beyliği: 13-15'inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Orhan Şaik Gökyay (çev.), Ttk, Ankara 1944.
- YAVAŞ, Halil, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Ortaçağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, Aralık 2018, ss. 1-17.
- YİĞİT, İsmail Yiğit, "Kalavun", *DİA*, C. 24, TDVY, İstanbul 2001, ss. 227-228.
- YOUNG, Karl, "Philippe de Mézières' Dramatic Office for the Presentation of the Virgin", *Modern Language Association of America*, Vol. XXVI, 1911, pp. 180-234.
- ZACHARIADOU, Elizabeth A., "The Catalans of Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI, Spoleto 1980, pp. 821-838.
- _____, Elizabeth, "Holy War in the Aegean during the Fourteenth Century", *Mediterranean Historical Review*, 4:1, pp. 212-225.
- _____, Elizabeth A., *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies, Venice 1983.

SÖZLÜKLER

- ALOVA, Erdal, *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul 2013.
- GODEFROY, Frédéric, *Lexique de l'Ancien Français*, J. Bonnard et Am. Salmon (Ed.), Librairie Honoré Champion, Paris 1990.
- NIERMEYER, J. F., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus: A Medieval Latin-French/English Dictionary*, E. J. Brill Publishers, Leiden 1976.
- VAN DAELE, Hilaire, *Petit Dictionnaire de l'Ancien Français*, Librairie Garnier Frères, Paris 1940.

İNTERNET SÖZLÜKLERİ

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=amo&la=la#lexicon>

https://www.lexilogos.com/francais_ancien.htm

<https://www.wordreference.com/>

DİĞER İNTERNET KAYNAKLARI

<http://expositions.bnf.fr/bestiaire/grand/078.htm>

<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=3913>

<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=8535&CollID=16&NStart=200206>

<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=8535&CollID=16&NStart=200206>

http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=harley_ms_4866_fs001r

<http://www.mheu.org/en/timeline/procession-cross-piazza-san-marco.htm>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10523687d/f215.double>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10523687d/f215.image>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10538041t/f262.item>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8438606x/f179.item>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8449687z/f7.item>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b9059815p/f3.item>

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=1&r=0&xywh=-2571%2C0%2C7899%2C4154>

<https://portail.bibliissima.fr/fr/ark:/43093/ifdata5300ee26b5f8ddcbab85d734d7358201967c9c2b>

<https://vividmaps.com/europe-in-beginning-of-14th-century/>

https://www.arlima.net/mp/philippe_de_mezieres.html

<https://www.savevenice.org/project/miracle-of-the-reliquary-of-the-cross-at-the-rialto-bridge>

<https://www.scuolasangiovanni.it/en/history-scuola-grande-san-giovanni-evangelista/>

https://www.wga.hu/html_m/b/bastiani/miracl5.html

EKLER

Ek:1 Philippe de Mézières'in İskenderiye Haçlı Seferi'ne İlişkin Kaydı

(Joachim Smet, O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières*, Institutum Carmelitanum, Rome 1954, s. 124-141)

“... Kral Pierre (Ceneviz ile yapılan) barıştan dolayı Haçlı seferine⁶⁸⁹ (çıkacağından) ve kendisine sadık insanlara sahip olabildiğine memnun oldu. (Bu orduyu) diğer prinkepslerden veya Hristiyan topluluklarından yardım almaksızın kendi parasıyla topladı. Legatus (Pierre Thomas) gerçekten kralın küçük ordusunu (Kutsal) Haçın gizemi ve Efendi'nin tutkusunu (içeren) dualarla güçlendirdi. Bütün yolculuk yapacaklara şerefli haç nişanı taktı, günahkârları arındırdı. Konuşmasını ilahi lütuf ve ilahi düzen (şeklinde) ikiye böldü; yolculuğa çıkanlar için dua etmeyi ve adanmayı gözler önüne serdi. Kral, gerçekten dua ve adanma ile coşmuş bir şekilde, elçinin devam eden sözlerinden öğüt ve cesaret almış bir şekilde, Tanrı'ya duyduğu güven üzerinden halkın huzurunda açıkça, eğer önce kendi ordusuyla inanç düşmanlarının topraklarına şahsen girmezse, ölmek zorunda kalsa bile asla kendi krallığına girmeme sözünü verdi. Sonra bu yolculuğu küçümseyenler ve kralın ihtişamlı hazırlığını ve elçinin sarsılmaz duruşunu görenler şaşırdılar; diğerleri ise ses çıkarmamışlardı. Hristiyan prinkepslerinden bizzat Tanrı'nın savaşına katılmaları istenmişti fakat (onlardan) tıpkı şaraptan sarhoş olup uyuyanlar gibi çok azı Haçlı seferi ile ilgilendi. Hiçbiri yardım etmemişti. Kral bitmek bilmez yolculuğundan (buraya) gelene kadar sadece kendi adımları ile hareket etmişti ve (Haçlı Seferi düzenleneceği) Pontifex (Papalık) vasıtasıyla halka önceden ilan edilmişti.”

“Tanrı için çabalayan kral, elçiyle (Pierre Thomas) müzakere edip silahların ve neredeyse beş yüz atın yüklendiği, önceden Rodos'a gönderilmiş olan çok sayıda gemi ve iki kalyon ile krallığından ayrılışının üçüncü yılında Doğu'ya gitmek üzere Venedik'ten ayrıldı. Venedik yönetimi tarafından hazırlanan yalnız bir geminin dışında, gemilerdeki tam teçhizatlı yaklaşık altı yüz askerin ve bütün denizcilerin ücretleri ve önceden bahsedilen atların masraflarının tamamı krala aitti. Kral kendisini gerçekten

⁶⁸⁹ Metinde passagium.

şanslı kılan legatusun iştirakiyle kısa süre sonra Rodos'ta karaya yanaştı ve Hospitalier Üstadı tarafından görkemli bir şekilde karşılandı. Kral aylar öncesinden Kıbrıs Krallığı'nı (vekaleten) yöneten kardeşi Antakya Prinkepsine, krallığı korumak üzere geride kalmış olan ordusunu Rodos'a getirip kendisine katılsın diye buyruk yazmıştı. Zira kral Rodos'ta beklerken kadirgahlar, huysperialar, çok sayıda silahlı asker, okçu ve mancınık ile yüklü diğer gemilerden oluşan yaklaşık altmış parçalık donanma ile Kıbrıs ordusu geldi. O sırada (bunlara) sevinen babam (Pierre Thomas) inanç düşmanlarının ortadan kaldırılması için orduyu kutsayarak Tanrı'yı övmekle meşguldü. Tanrı'nın hizmetinde olan Hospitalier Üstadı krala yardım için birliklerinden 100 şövalye seçti ve kendi gemisini silahlandırdı. Kral ve ordunun tamamı, inanç düşmanlarına saldırarak savaşta Tanrı'nın hoşnutluğuna (ulaşmayı) ve (onun adını) yüceltmeyi arzuluyorlardı."

"Elçi (Pierre Thomas) ise keyifle kendi kutsal işlerine ve hukuki işlere zaman ayırdı. Yasa yapma, ilan etme, yabancılara ve hatta schismaticislere haç verme, itirafları dinleme, günah çıkartma ve (ayrıca) kralın savaş meclisinde, denizciler ve fakirler arasında, baronlar ve askerler arasında, Rodos'un yöneticisi (Hospitalier Üstadı) ve onun askerleri (arasındaki sorunları bitirmek amacıyla) kutsal öğütler verdi. Kâh zayıfları ziyaret ederek, kâh halkı barıştırarak ve kâh İngilizler, Kıbrıslılar, Fransızlar ve Tötonlar arasında dolanıp durarak daima birlik, derin muhabbet (mesajları) ve Tanrı'nın savaşı için cesaret verdi. Daha ne söyleyebilirim ki? Babam legatus bütün orduya bizzat hitap ettiğinden Tanrı'ya hürmetle yalvardı; sanki onun ellerini öpebilmiş ya da belki onun övgüsünü almış gibi kendisi, endişesiz bir şekilde tehlikeler üzerine düşünüp taşındı. Kendini adanmış bir şekilde öyle bir tören alayı düzenledi ve gönderilecek orduyu bizzat ziyaret edip Kutsal Haç üzerine öyle bir vaaz verdi ki konuşmasında herkesi gözyaşlarıyla göreve çağırdığından dinleyenlerin duyguları kabardı ve (böylece onları sefere) hazırladı. Çok üzüldü, yanıp tükendi, (hastalandı) çok az uyudu ve bu yüzden güçlkle iyileşebildi. Haçı ve Katolik inancını yüceltmek ve orduyu aydınlatıp bilgilendirmek arzusundaydı. Lafın kısası, gayret ettiğinden ve kutsal sözlerini yarıda kestiğinden ve takdisi (kutsama) ile bütün kalpleri samimi duygular ile aydınlattığından, birkaç gün önce Rodos'a gelen kral, takdis olmuş bütün baronlar ve soylular, legatusun ellerine (doğru) gönülden söz vererek inançlarına bağlı (bir şekilde) Efendinin bedenini kurtarmış (sayıyorlardı). Böylece orduda Efendi'nin bedenini tekrar almadan geri

dönecek Katolik inancına sahip kimse kalmadı. Fakat bundan başka, Hristiyanlara hizmet eden inançsızlar da büyük bir adanmışlık içinde tövbe ederek (Hristiyanlığa) döndüler. Oysaki bu silahlı insanlar önceden, on veya yirmi yıldan çok ya da daha az süre geçmesine rağmen (Hristiyanlığı) kabul etmemişlerdi! Ayrıca bunlar kendilerini Haçlı seferine adadıklarından değil, kesinlikle ordunun büyük çoğunluğu başıboşluktan, aç gözlülüktен ve kralın lütfuna (ulaşmak için) gelmişlerdi. Doğruyu söylemek gerekirse, Tanrı'nın merhametinden ilham alarak ve legatusun örgütlemesiyle ordudaki bütün hendekler dolduruldu ve bütün dağlar küçültüldü (zorluklar aşıldı).”

“Tanrı kendi küçük ordusu için (başka) ne yaptı? Tanrı, Türklerin kalplerinde o kadar büyük bir korku ve dehşet uyandırdı ki kralın gücünü duyan büyük Türk yöneticileri ki onlardan Haltelogo'nun hükümdarı ve Palatia hükümdarı kendi elçilerini Rodos'ta bulunan krala gönderdiler. Elçileri aracılığıyla kendi şehirlerini, insanlarını, erzaklarını ve dostluklarını krala sundular ve haraç ödemeyi teklif ettiler. Bunlar yapıldı. Tanrı'nın kudreti ve fazileti çok büyüktür. O, düşmanlarının kalbini barışa döndürdü ve (kendi) kulu kralı bu şekilde onurlandırdı.”

“Diğer taraftan, inanç düşmanlarının sınırına gelen kral saldırılacak yerin gizliliğini açığa vurdu; Tanrı'nın yardımı ve elçinin duasıyla Kahire ve kutsal şehir Kudüs'ün Sultanı'nın sahip olduğu toprakların yalnızca kuyruğu değil, aynı zamanda başı olan İskenderiye'ye saldırılacağını ilan etti ve Tanrı'nın ordusunun yönünü oraya doğru çevirdi. Ve Hospitalier Üstadıyla vedalaşarak kadirgaya bindi. Legatus ve bütün askerler de kadirgalara ve gemilere bindiler ve Rodos limanında, kralın gemisinin yanında toplandılar. Olağanüstü Tanrı'nın anlatmak için hayranlık uyandıran bir olayı! Efendimizin şanı ve merhameti büyüktür ki o, sabanı tutup da arkasına bakan çok sayıda Katolikliğe inananı yüceltmedi, yükseltmedi ve desteklemedi⁶⁹⁰. Zira prinkepsler ve batıdaki Hristiyanlar tarafından küçük görülen ve yüz üstü bırakılan Kıbrıs Kralı, şimdi Tanrıdan aldığı güç ve legatusun ilahi öğretisi ile düşünülenin aksine, Haçlı seferi için kendisini izleyecek orduyu bulabilmişti. Kadirgalar arasında, dört huisseria ve diğer birkaç Hospitalier gemisi dışında; huisseria, ligna (kadirga), naves ve diğer gemilerden oluşan kişisel harcamayla toplanmış yaklaşık yüz gemi bulunmaktaydı. Gemilerde bin

⁶⁹⁰ Luka, 9:62.

civarında zırhlı soylu vardı. Mancınık ustaları, okçular, denizciler ve diğer silahlı insanların tamamı Tanrı uğruna savaşa hazırlardı. Toplamda kralın ordusunda 10.000 civarında asker, 1400 civarında at vardı. Lakin bu ordu sultan ve çok sayıdaki Müslümana karşı ne dereceye kadar yeterliydi? İsa Efendimiz bizim yanımızda olduğundan ve Kutsal Haç yolculuğumuz boyunca önde hazır bulunduğu şüphesiz yeterliydi.”

“Diğer taraftan legatus, bütün askerler arasında (yetkin) dini kişi olarak, Tanrı’nın askerlerini kutsama amacıyla kralın kadırgasına bindi. Askerler görebilsin diye kadırganın yüksek bir yerine tırmandı. Kral bizzat yanında duruyordu. Legatus bütün ayakta duranlar ve geriye bakanlar, kadırgaların tüm sancaklarında ve diğer gemilerde toplananlar (huzurunda) Kutsal Ruhtan, uzun ve işitilmedik görkemli bir duaya başladı. Duasında Eski ve Yeni Ahitten kısımları bir araya getirerek, gemileri, silahları, insanları, denizi ve bütün orduyu kutsayıp Kutsal Haçın onuru ve Sarazenlerin mağlup edilmesi için Tanrı’nın yardımını diledi. Kral ve tüm ordu legatusun kutsama ayininde, bütün duaları başından itibaren imanla yanıtladılar; büyük adanmışlık içindelerdi. Ayinin bitiminin hemen arkasından kralın gemisinde, büyük kıvılcıktan oluşan kraliyet nişanları havaya kaldırıldı. Ardından çalan trampetler ve yükselen sayısız sancağın arasında bütün askerler dehşet verici bir sesle göğsü doğru bağırarak. Yaşa, yaşa Kudüs’ün ve Kıbrıs’ın kralı Petrus! İnançsız Sarazenler karşısında! Sonra kral ile vedalaşan legatus kralı kutsayarak, benim de daima kendisine eşlik ettiğim kadırgasına geri döndü.”

“Askerler şimdiye kadar kralın Türkiye’ye mi, Suriye’ye mi ya da Mısır’a mı gitmek istediğini bilmiyorlardı. Kralın gizli düşüncesini, arzusunu ve planını öğrendiler. Diğer yandan kral Rodos Limanı’ndan ayrıldığında, akıllı bir biçimde bütün askerleri Türkiye’ye doğru götürdü ve Türkiye’de olabildiğince tatlı su ihtiyacını karşılamamızı istedi ve açık denize doğru yolculuk başladı. Kral bütün gemilere, Tanrı’nın izniyle İskenderiye’ye doğru yönlendirildiğini haber verdi. Şöyle ki, diğer bölgelerden uzak durulması ve kendisine hizmet eden bütün gemilerin sancağını takip etmeleri emrini verdi. Sonra sevinenlerin hepsi, sanki küçük bir kale ya da kasabayı ele geçirmeyi hesap eder gibi İskenderiye diye haykırdılar. Fakat olağanüstü Tanrı gözlerimize ne yaptı? Önden giderek kılavuzluk eden kral ve seyahatte birbiri ardına ayrılan gemiler birkaç

gün görünmedi. Uygun rüzgar çıktığında, yelkenler bizimle eğlenir gibi yükseldiğinde, Tanrı tarafından şaşırtıcı biçimde, karadan ayrılışımızın dördüncü günü sabahı bütün ordu sağ salim İskenderiye Limanı'nda toplandı. Tanrı tarafından hayret verici bir olay. Oysa denizciler Mısır'a ulaştıklarında, daha önce böylesini görmeye alışık olmadıkları için şaşkınlık yaşadılar ve şiddetle geri çekilmeyi düşündüler.”

“Sarazenler Hristiyan ordusunu limanda gördüklerinde, mutedil olmayan bir şekilde şaşırdılar ve rahatsız oldular. Fakat İskenderiye'den dışarı çıkan sayısı belli olmayan kalabalık Sarazen topluluğu, limanı bizden koruyabilmek amacıyla düz arazideki tahta kazıkları bizim önümüze doğru düzene soktu. Iovis(Perşembe) günü saat yaklaşık altıydı. Ancak kral haçın düşmanlarına yapılacak saldırıyı düzenlemek ve orduyu tertip edip uygun hale getirmek için işaret verdi. Perşembe günü dinlenme kararı aldı ve karaya çıkılmadı. Hristiyan ordusunun karaya çıkmadığını gören Sarazenler ise zihinlerinde bize karşı olan korkuyu düşündüler. Tanrı burada bizim yanımızda olduğunu, kendi adının büyük zafere ve büyük şöhrete malik olduğunu açıkça ifade etti.”

“Nitekim bizim yanımızda zinde bir biçimde ayakta duran ve tutkulu bir biçimde şehitliği arzulayan babam Pierre (Thomas) sessiz kalamadı. Zira kendi birliklerini arttıran, limanın kıyısında ihtiyatlı ve hareketli bir biçimde ve haykırarak düzene giren Sarazenler karaya çıkmamızı bekliyorlardı. Şimdiye kadar bizim düşmanlara saldırmamızı engelleyen sebepten habersiz olan Efendi Pierre bana büyük bir hırsa kapılmış halde; “Ey kardeşim, en sevgili şansölye, gemilerimizle acı çeken Efendimizin hatırasına gidiyoruz, onun işkence gördüğü, çarmıha gerildiği toprağa (gitmeyi) erteleyemem. Önümüzde (Kutsal) Haç olduğu halde Sarazenlere saldıralım, bütün gemilerimiz Haçı takip edeceklerdir” dedi. Diğer yandan onun cesaretini ve İsa adına ölme isteğini gözlemleyen ve şaşırmayan ben gülümseyerek yanıtladım: “Baba, henüz ölüm saatiniz değil, karaya çıkma saati değil, hürmetle, bunu yapamam.” O, (isteğini) uygulama kudretine sahip olmadığımın gerçekten üzülmüştü. Doğrusu ben babamın kılavuzluk ettiği kadirgada yetki sahibiyim fakat kraliyet kurallarına boyun eğmek ve itaat etmek durumundayım.”

“Sonra bütün gün ve gece şehri güçlendiren ve sayılamayacak kalabalıktaki ordularını sahile toplayan Sarazenler, ordumuzu dikkatle izliyorlardı. Yüksek surlarla çevrili şehirde, sayısız meşaleli muhafızlarla savaş boruları, kaldırılan bayraklar ve sayısız meşale ile bütün gece gözleri üzerimizde liman kıyısında nöbet tuttular. Sonraki gün Tanrı’dan zafer umanlar, sevinç bekleyen kral ve tüm Hristiyan ordusu ise Müslümanların yakınında, neredeyse sürüklenen mancınıklara doğru limanda hareketsiz duruyorlardı. Sabah olduğunda ve güneş kalkarlarda, silahlarda ve Hristiyan gemilerinde parladığında, Haçın düşmanlarının korkusu ve Tanrı’nın yardımıyla kral tarafından saat üçte herkesin karaya çıkması ve Tanrı’nın savaşının başlaması açıklandı. Sonra gemimizin bulunduğu yerin üstünde yüce bir şekilde ayakta duran babam Pierre, içeride ve dışarıda teçhizatlı soyluları gördüğünde Efendimizin (çarmıha) gerildiği Haç’ın bir parçasını elinde tutarak ve orduyu sağdan sola kutsayarak yüksek bir ses tonuyla şöyle seslendi: “Ey Tanrı’nın seçilmiş askerleri! Onun düşmanlarından korkmayanlar ve ondan zafer bekleyenler! Efendimiz ve onun Kutsal Haçı ile güçlendirileceksiniz. Tanrı için cesurca savaşın; çünkü bugün cennetin kapıları açık!” Öyle çok vaaz verip takdis etti, öyle çok haykırdı ki dinleyen bütün yürekler canlandı. Fakat savaşa gelenler ok yağmurundan korktular mı? Kuşkusuz hayır. Tanrı biliyor, onun çehresinde de ne denizde, ne de karada asla herhangi bir korku işareti görmedim. Gökyüzü üzerimize yağın sayısız okla örtülü olduğu halde karaya çıkma arzusundaydı; kendisini kalkanını almasına dair uyardığım halde geri çevirdi.”

“Gerçekten kralın savaş borusu çaldığında ve arkadan gelen (gemilere) savaş düzenine girme emri verildiğinde, kadirgalar ve diğer gemiler azar azar ve adım adım karaya doğru kürek çekmeye başlamışlardı. Karaya yaklaşıldığında gemilerimiz tamamen oklarla kaplandı; uzaktan limanı cesurca savunan Sarazenler (kendilerine) güvenmeye başladılar. Zira çok sayıda Hristiyan, toprağa düşen yağmur gibi üzerlerine yağın oklardan dolayı öldü. Fakat insanın alışık olduğunun aksine Tanrı tarafından korunanlardan birkaçı, hiç kimse yaralanmamış gibi Mezmurlar’ın “Eriyip bitiyoruz senin öfkenden, kızgınlığından dehşete düşüyoruz”⁶⁹¹ kısmını söylüyorlardı. Kadirgalar kıyıya yanaştığında, silahlı birliklerimiz karaya inebilsinler diye, kıyıya yakın yerde merdivenler denize fırlatıldı. Ancak mancınıklarımızdan korkmayan Sarazenler, her

⁶⁹¹ Mezmurlar, 90:7.

taraftan sokularak ilerlediler, kalkanlarını üzerlerine örterek bizim çıkışımızı yığıtçe savundular. Sonunda Tanrıya şükür, savaşın tam kızıştığı saatte olsa bile bizden küçük bir grup karaya indi ve karada azimle savaşarak kazanmaya ve zafer elde etmeye başladı. Daha sonra Hristiyanlar hızla karaya çıktılar ve Sarazenler geri çekilip şehre doğru kaçmaya başladılar. Onları takip eden bize karşı şehrin kapısını kapattılar ve savunma yapmak üzere surlara tırmandılar. Efendinin şanı büyüktür; onun şefkati ve zaferi ebediyete kadardır! Burada kesinlikle bizden biri bin (kişiyi) takip etti ve iki (kişiden) on binlercesi kaçtı. Efendimiz İsa Mesih bizlere yüce ve duyulmamış şanını gösterdi. Çünkü (şehir) kral ile sadık silahlıları tarafından kuşatma altına alındığında ve şehrin duvarlarına yaklaşıldığında, şehirdekiler kabiliyetsiz ve düzensiz bir biçimde mağlup edildi. Sarazenler demir kapıya az derecede ateş koyulmuş olduğundan Tanrı tarafından yıkılan duvarın altında kaldığı zaman kuleyi terk ettiler ve cesaretini kaybedenler de şehri terk ederek Kahire'ye doğru kaçtılar. Sonra bizim Hristiyanlar, bayrakları asmak için duvarlara tırmandılar ve Tanrı tarafından kapılar tümüyle yakılınca, engelleme olmaksızın kral, legatus ve çok sayıdaki Hristiyan (neredeyse hiç olmayan) küçük bir kayıp ile önlerinde Haç (olduğu halde) şehre girdiler. Ve büyük İskenderiye şehri Tanrı'nın sayesinde, 1365 yılının Ekim ayının onuncu günü, Cuma günü dokuzuncu saatte Hristiyanlar tarafından ele geçirildi. Efendinin kudretini kim konuşacak? Onun kudreti halklar arasında aşına olsun, Mısır'da bizlerin bizzat çekmiş olduğu olağanüstü zahmet (bizden) sonraki nesle ayrıntılarıyla betimlensin diye inançsızların kulakları çınlatan (çanlar çalındı). Sizinle geçmiş üzerine konuşmaya vazgeçsinler çünkü Efendi bizim zamanımızda kendi Hristiyan halkını övdü; ondan hoşlanmayanlar (ise) sakınmaya döndü."

"Fakat vah, vah, vah! Babamın acısını ve aynı zamanda benim Hristiyanları kınamamı anlatmaya nasıl başlayayım? Yazmaktan acizim, ellerim kurudu; çünkü askerler bizi terk ettiler. Hristiyanların onuru ve sevinci yerini eleştiriye bıraktı. Gözyaşlarının utancı ve matemi içinde Kutsal Haçı yüceltme (görevi) Tanrı'nın merhameti sayesinde cennetin kapısına ve Kutsal Haçın gizemi (-ne ulaşma) bencillik sayesinde tamamen ortada (bırakıldı); işe yaramayan şöhrat ve az olan inanç (cennetin kapısını) tekrar kapattı. Kedere yazık! Kime bağırayım, kime feryat ve figan edeyim? Musa, kayaya vurdu ve sular aktı ve (fakat) Tanrı kutsamadı. Bu yüzden Tanrı

tarafından kendisine vaat edilmiş olan kutsal topraklara girmeye hak kazanamadı. Fakat bu, yazık, suyu değil; fakat Mısır'ın Hristiyan efendileri (şehri terk etmeselerdi) bütün iyi insanları, Tanrı tarafından, Hristiyanlığı kuşaktan kuşağa devretmeye ve cennetin yolunu açmaya maliklerdi. Fakat Tanrı yüceltilmediğinden büyük iyilikleri yok etmeye hak kazandılar. İskenderiye şehri, düşük fiyata geride bırakıldı.”

“Şehir ele geçirildiği için en büyük fatih kral, şehri koruyan yurttaşların genel düşüncesini öğrenmek amacıyla konuyu oylamaya sundu. Fakat yardımcıları ve Tanrı'nın az sayıdaki hizmetkârından hiçbir şey elde edemedi. Kral gerçekten, gözyaşları ile büyük, küçük ve sıradan askerlere kendisiyle birlikte kalsınlar diye vicdanla, gözyaşlarıyla yalvardı; fakat onlar kralı geri çevirip, üzerlerine aldıkları haçı geride bırakarak rahat rahat geri çekilme işlerine başladılar. Gerçekten, ondan sonra benim acı çeken, ağlayan ve kederlenmiş gibi göğsüne haykıran legatusum, geride kalan askerlerin öğütlerini görseydi ve inkâr edenleri bizzat duysaydı, kuşkusuz Katolikliğe inananların günaha girmesinden acı duyardı. Önceden kazanılan Kudüs şehrini İskenderiye'den çekilerek Tanrı'yı onurlandırmış, Hristiyanları çıkar için kullanmış gibi açık bir şekilde açığa vurdu. O zamandan beri takip edeceğini (söyleyen) kabahatli ve zararlı Hristiyanlara bizzat geride bıraktığını sonsuz deliller ile gösterdi. Askerlerimizden bazıları gerçekten kral ve legatusun yanında kalmayı arz ettiler; fakat şeytan tarafından kışkırtılanların çoğu buna mani oldu. Daha ne? Kalpler katılmış, mantıksızlıktan sille yemişlerdi. Muzdarip olan kral ve önünde acıyla duran legatus, ölmekte olan yalandan (bir zafer) kazanmışlardı. Geri çekilme bittiğinde, Tanrı'dan vazgeçildiğinde ve (ordunun) gücüne güven kalmadığında, onların duyulmamış zaferi tamamen unutulmuş oldu.”

“Gerçekten Tanrı'nın izniyle kendisinin zafer kazandığını düşünen, İskenderiye'yi geride bırakan kral, (kaçan) düşmanlarından hiç kimseyi izlemeyerek sükûnetle kadirgaya bindi. Ve ordumuzu gemilere topladı. Cenneti arkalarında bırakıp Kıbrıs'a doğru yönelerek denize açıldılar. Tanrı bize ne yaptı? Denizde büyük talihsizlikler (fırtına) bir araya geldi, talihsizlikten deneyerek (kaçabilecekmişiz) gibi bütün gemilerimiz dağıldı. Sebepsiz yere İskenderiye'yi bırakmıştık fakat önceden üzerimizde etki bırakan korkudan (Memluk askerlerinin gelmesi) denizde soluk alamamak gibi (daha) büyük korku varmış. Bunu bahane ederek İskenderiye'yi terk

edenler kendi kusurlarını öğrenerek burada ölmekten korkuyorlardı. Babam bana her gün (şöyle) diyordu: “Bu talihsizlik (denizdeki riskler, fırtına ve dalga), İskenderiye’den vazgeçildiği için Tanrı’nın intikamıdır. Hiç kuşkunuz olmasın daha büyük şeyler de göreceksiniz!” Şaşılasi şey, talihsizlik arttığı için ve hiç kimse yardım edemediğinden, babam önceden bahsedilen özel mektubu, acıyla dokunulmuş olan elleriyle yazdı ve kesintisiz sonuna kadar getirdi.”

“Nihayet sayısız tehlikeler ile ayrılan ordumuzdan ve sıradan görülmemiş olan kral Kıbrıs’ta karaya çıktı ve yalnızca elçiyle birlikte Nicosia’ya (Lefkoşa’ya) geldi. Sonra legatus bu talihsiz olaydan sonra kendi işine koyuldu ve kral dâhil herkesi Tanrı’ya şükranlarını sunmaları konusunda uyardı. Bir kutlama töreni tertip ederek orada İskenderiye zaferini övdü. Tanrı’ya şükredip, Sultan ile savaş başlatmış olan Kıbrıs kralına bu yolculuğu için dua etmeye başladı. Sonra kral yüce Pontifex’in huzuruna gitme kararı aldı ve legatusa yardım arayıp getirme konusunda (kendisine yardım etmesi için) nazikçe sordu. Yıllarca isteyerek ve daima inanç için çalışmayı arzulayan (Pierre Thomas), kralın elçisi olmayı (gönülden) kabul etti ve kral ile vedalaşarak Famagusta’ya (Gazimagusa’ya) gitti.”

Ek – 2: Philippe de Mézières’in Haçlı Seferi Projesi

(Philippe de Mézières, *Songe du Vieux Pèlerin*, Joël Blanchard (trad.), Pocket, Paris 2008, s. 906-921)

“Kraliçe “Sevgili oğlum, genç Musa, Babam Tanrı’nın keremiyle kraliyet masanın üzerinde tarif ettiğim bu gizemli satranç oyununu bitirmenin zamanı geldi” dedi. Filozof, bu sonu formüle etmek için işin iyi bir şekilde sonlandığını ve ayrıca her şeyin tanımlandığını ve adlandırıldığını söyledi. Bir evin inşası için nasıl ki ilk önce planının çizilmesi, sonra inşaat işinde çalışılması ve son olarak evin sağlam, güzel ve hoş bir şekilde bittiğinin görülmesi gerekirse her işin de bir başlangıcı, bir gelişmesi ve bir sonu olmalı. Kraliyet satranç oyununuzun ilk buluşu ve temel projesi, bu Ardent Désir’in ve kız kardeşi Bonné Esperance’ın geçmişteki ve şu andaki niyetleri ve temsil ettikleri olarak düşünülebilir. Bilmeni isterim ki sevgili oğlum, alegorik kraliyet satranç oyununu iyi oynamanın ve onların isteği olan niyete ulaşmanın yolu, bu satranç tahtasındaki işlerim ve alegorik yazımdır. Fakat sonunda sevgili oğlum, gelecekte bu kraliyet satranç tahtasındaki hamleleri zekice, açıkça ve ustaca görüp nasıl oynanacağını bileceksin. Umalım ki bu hamleler seni, esasen ve son olarak Babam İsa Mesih’in görkemine ve övgüsüne ulaştırsın. Tüccarın üçüncü durumu için dediğimiz gibi o, ticaretini sürdürdüğü zaman ticaretin sonuna kadar adil olmalı ve iyi bir sonuç için tamamen Tanrı’ya ve onun kutsal iradesine teslim olmalıdır. Kraliçe, “Sevgili oğlum, ticaretin sonunda kraliyet satranç tahtasındaki satranç oyununda iyi işleriniz ve iyi yönetiminiz vasıtasıyla -bugün Hristiyan prenslerin, laiklerin ve din adamlarının hataları yüzünden, özellikle Doğu bölgelerinde ölmüş vaziyette denilebilecek- kutsal Katolik dinini diriltmek ve yenilemek, sizin çabanız ve Babamın lütfuyla deniz ötesine kutsal bir Haçlı seferi düzenlenmesi sayesinde mümkün olacaktır” dedi. “Sonuç olarak” dedi kraliçe; “Sevgili oğlum kraliyet satranç tahtanızdaki son karede, gizemli satranç tahtamızın Örneğin dördüncü köşenin on beşinci karesinde, Doğu’ya düzenlenecek kutsal Haçlı seferinin hazırlanmasından kısaca bahsedeceğim. Fakat bu kutsal hac yolcuğunun sonuçları şeklinde olmayacak çünkü bu satranç tahtasının içeriğinden çok daha uzun bir kitap gerektirecektir.”

Kraliçe, “Sevgili oğlum, Aziz Gregory Kilisesi’nin saygın doktoru (azizi) dedi” ve devam etti. “Vaazlarında der ki az miktarda alınan leziz yiyecekler, çok miktarda sunulandan daha fazla heves ve iştahla yenir. Sevgili oğul, benim konum için kraliyet satranç tahtanızın her karesinde sana narin yiyecekler, yani az miktarda madde ve kısa konular sundum. Böylece özetlediğim bu harika konuları, geliştirip büyüttüğümünden daha büyük bir iştahla alabilirsin. Çünkü daha önce de söylendiği gibi şu zamanlarda büyük lordlar kısa kitapları tercih ediyorlar. Ayrıca genç yaşınızdan dolayı sevgili oğlum, uzun metinleri okumak ve düşünceye dalmak için hazır değilsiniz. Kraliyet satranç tahtanızın üzerinde her bir olayın konusunu kısaca önerilen kararlar ve sonuçlar şeklinde anlattım. Bu nedenle uygulamamın tarzına uygun olarak, bu on beşinci karede, kutsal Haçlı seferinin hazırlanması için asil dindarlığın şekillendirilmesi gereken bazı şeylerden hızlıca bahsedeceğim. İşte, bu, küçük önsöz için yeterli olmalı.”

Kraliçe, “Sevgili oğlum, atalarınızın günahları için Tanrı’ya kefarete vermek” dedi ve devam etti; “Bu sadece sizin için tarafınıza verilen bir fırsat değil, ayrıca senin ve Fransız halkı için de iyi bir kefarete ödeme fırsatıdır.” Söylediğimiz gibi tövbe yolunda yürümek ve Sevgili İsa Mesih için kendi ölümünü teklif etmek, aynı zamanda Hristiyan dünyayı bu kutsal teşebbüse teşvik etmek için, aslında sevgili oğlum, eğer Babam sana lütfetmek istiyorsa ve sen bunu kendi ihmalkârlığının yüzünden kaybetmek istemiyorsan, yaşlı hacının huzurunuzda saygıyla sunmuş olduğu gibi, sana sıklıkla önerilen önsezerleri ve kehanetleri dikkate almalı ve kendini dindarlıkla, cesaretle ve muhakeme yeteneğiyle kutsal Haçlı seferine hazırlamalısın.”

“Bu kutsal Haçlı seferinin hazırlanması hakkında sevgili oğlum, konuyu genişletmeden, kutsal Haçlı seferinin hazırlanmasına yönelik yaklaşık otuz şeyden, diğerleri arasında, sonuçlar ve doğrulamalar yaparak kısaca bahsedeceğim. Birincisi sevgili oğlum, İngiltere’deki kardeşinle eşdeğer olmana izin veren iyi bir barış veya uzun süreli bir ateşkes olmalı. Dolayısıyla acımasızca tecrübe edilen -kötü canavar-savaş yüzünden topraklar ve kaleler, demek istiyorum ki barışa bağlı olacak anlaşmanın uygulanmasına göre iade edilmeli veya devredilmelidir. Ayrıca savaştan arta kalan büyük topluluklara bağlı olan ve krallığınızda bulunan azizlere ait kalıntılar hariç kutsal olmayan her şeyi iyi ve olgun tavsiyeler ile düzenlemelisin. Haçlı seferi için makul bir sayıya düşürülen bu topluluklardan bazılarını seçmeli, almalı ve Haçlı seferi

gerçekleşene kadar onlarla ilgilenmelisin. Zanaatkâr ve çiftçilerden oluşan geri kalan topluluklar ise kendi uğraşlarına etkili bir şekilde geri dönmeliler ve yaşam biçimlerini düzeltmelidirler. Ek olarak sevgili oğlum, bu kutsal çalışmanın hazırlanması için soylu satranç tahtasının karelerindeki her akıllı hamle, majestelerini açıkça ve ihmal olmaksızın, kutsal teşebbüssün hazırlanması ve uygulanması konusunda endişelendirebilir. Kraliçe, “Bu hamlelerin birkaç tanesinden kısaca bahsedeceğim” dedi.

“Sevgili oğlum, bu hazırlığı uygulamaya geçirmek için huzurunuzda büyük bir genel konsey veya Galya Krallığı’nın üç bölgesindeki dört hiyerarşinin eşdeğerini toplamanız gerekir. Bu konsey, Haçlı seferinin hazırlanması için genel olarak yapılacak şeyleri uzun ve geniş bir şekilde majestelerine sunmalıdır. İlk olarak ve her şeyden önce, Tanrı’nın lütfunu elde etmek, mutlu bir sonuç almak ve bu konuda herkes için en doğru olan şeyi yapmak için Kutsal Ruh’a ve sevgili Meryem Ana’ya yakarmalıyız. Ayrıca majestelerinin onaylayacağı bu konseyde, jüri üyelerinin kesin kararları ve konuyla ilgili olumlu ve resmi yasaların kararlaştırılması, taslağının hazırlanması ve onaylanması gereklidir. İlk etapta tüm büyük ziyafetlere, mızrak dövüşü oyunlarına ve gereksiz düğünlere yapılan harcamalar kesin bir şekilde ağır cezaya çarptırılmalıdır. Böylece kraliyetin öfkesi ve büyük para cezaları, bu kutsal Haçlı seferinin hazırlanmasına adanmış olacaktır. Bu yasaları ve kararnameleri ihlal eden herkes istisnasız olarak planlandığı gibi cezalandırılmalıdır. Ayrıca birçok kötülüğü doğuran zar oyunu, her sınıftan insanın şatafatlı ve skandal ziyafetleri, orta, küçük, aşırı yemek ve yiyecekler yasaklanmalıdır. Galya Krallığı’nın asil ve cesur şövalyeleri, bünyelerini sertleştirmek için pişmemiş et gibi sıradan yiyecekleri yemeyi alışkanlık haline getirmelidirler. Lordlar gibi soylu insanlar iki tabak haşlanmış ve kızartılmış et ve sadece meyve yemelidirler. Başrahip ve din adamları ise et suyunu bırakarak lezzetli yemekler ve grand abbés tatlısı (yemelidirler.) Şişman, tıknaz ve uyuşuk olmamak için ölçülü olmaya ve zahmet çekmeye alışmalısınız. Çünkü din uğruna denizler ötesinde yapacağınız savaşta, bugün burada alışık olduğumuz lezziz yemekleri bulamayacağız.”

“Ayrıca Fransızların şaraplarına su koymaya alışmaları gereklidir. Böylece, yaşamak isteyenler ve Tanrı’ya hizmet etmeye ve savaşmaya hazır olanlar, genel bir kural olarak Doğu’da şaraplarını yarıya indirmek zorunda kalacakları için en azından

daha az acı duyarlar. Aynı zamanda bu konseyde, bugün Galya Krallığı'nda yürürlükte olan uygunsuz kıyafetleri ve görkemli süs eşyalarını ve ayrıca Babam İsa Mesih tarafından hoş karşılanmayan çanak çömlekler, yüzükler ve utanç verici yaşam tarzlarını da düzenlemek gereklidir. Ve Kraliçe, “Kutsal Haçlı seferi başladıktan sonra bunların yapılması onu daha fazla gücendirecektir” diye ekledi.

“Bu konseyde Kraliyet majesteleri adına barış ve özel savaşlar, soylular arasındaki gerginlikler, Galya Krallığı'nın soylu olmayanları ve dini işleri ile ilgilenmesi için her üç eyaletten, her yetki bölgesinden, akıllı ve hatasız belirli sayıda otoritenin seçilmesi ve atanması gerekmektedir. Bundan dolayı krallıktaki anlaşmazlıklar ve uzun süreli davalar avukatlara ve savcılara çok fazla itimat etmeden, onların geçici ince hakemlikleri ile çözülebilir ve bitirilebilir. Eğer kraliyet düzenini ve modelini takip etmek gerekirse, efendinin kararnamesi, sık sık alıntılanan bu hazırlığı engellemek için bu kitabın avukatlarla ilgili bölümünde uzun bir şekilde açıklanmıştır.”

“Bu konseyde açgözlü kraliyet memurlarını ve diğerlerini krallığın soylularının arazi ve mülk alımlarını engellemek için kurallar oluşturmak da gereklidir. Eğer satıcılar kesin bir şekilde yükümlü değillerse ve fiyat makulse, Tanrı'nın hizmetine gidecek olanların mirasçılarını zarara uğratmamak için arazi ve mülk satın alma haricinde, isteyen istediğini yapabilir. Ancak miraslar, bu kutsal girişime katılmalarına olanak sağlamak için belirli bir süreliğine rehin kalabilir. Kraliçe, krallığın soylularının mirasçılarının korunmasıyla ilgili bu konuyu kısaltmak için düzenlemelerin bulunduğu konseye geri dönüyorum” dedi.

“Kraliçe, yine de bu kurulda üç eyaletin ortak müzakeresinden sonra herkesi bu kutsal Haçlı seferinde sana vereceği yardım konusunda bilgilendirilmelisin, diye ekledi. Orada istekli ve hazır olanlar, Tanrı'nın ve kraliyet majestelerinin hizmetine katılmaya bizzat gideceklerdir. Ve diğerleri, kalacak olanlar, dindarlıklarına ve imkânlarına göre nakdi yardım ile katılacaklardır.”

“Ayrıca sevgili oğlum, Kilise ile istişare ederek her yetki bölgesinden şehir sorumluları, kale kumandanları gibi bazı önemli insanlar senin adına, kendilerini

Tanrı'nın hizmetine adayacak iyi niyetli insanların kayıtlarından sorumlu olmalı ve onları kötü niyetli kişilerin rahatsız edici tavırlarından korumalıdır. Ayrıca kralla beraber gidecek piskoposların ve Fransa Kilisesi'nin üyelerinin isimlerini bilmek ve kayıt etmek gereklidir. Bu konseyde ilk olarak kardeşiniz İngiltere kralına, İskoçya kralına ve tüm Hristiyan kral, prens ve senyörlere, dördüncü kısımda sözü edilen onların yanında kalacak görevlileriniz ile kutsal teşebbüsünüzü bildirmelisiniz. Onlar, size duydukları dostluk üzerinden, bu kral, prens ve senyörlerden kendilerini Tanrı'nın hizmetine adamalarını ve Tanrı'nın işleriyle uğraşmak ve dindarlıklarına göre her birinin ne yapabileceğini öğrenmek için elçilerini belirli yerlere göndermelerini isteyeceklerdir. Bu konseyde, sevgili oğlum, Tanrı'nın ihsanıyla gemiye bineceğiniz limanda bulunacağınız zamanı kararlaştırmanız gerekir. Böylece herkes bu tarihte Fransa Krallığı'ndan başka bir yerden yardım aldığınızı, Haçlı seferi yapıp yapmayacağınızı bilir. Ayrıca sevgili oğlum, Hristiyan kralları ile yapılacak müzakere ile Hristiyanlığın Tanrı'sının gücü, kutsal Haçlı seferine gidişte birkaç parçaya ayrılmalıdır. Macaristan kralı, Bohemya kralı, Kutsal Roma imparatoru ve Alman güçleri, Sırp ve Bulgar krallıklarını ve Konstantinopolis İmparatorluğu'nu Katolikliğe geri kazandırarak Roma Kilisesi'nin itaati altına alabilirler ve aynı zamanda Türkleri Aziz Georges'in Kolu'nun (İstanbul Boğazı) karşısına kovabilirler. Prusya senyörleri ve Litvanya kralı, bütün kuvvetleriyle Rusya Krallığı'ndan ve komşu ülkelerinden geçerek Konstantinopolis istikametine yönelecek ve Türklerin güçlerini bastırmak için Almanlara katılacaktır. Diğer taraftan Aragon, İspanya, Portekiz ve Navarre kralları önce Granada Krallığı'nı daha sonra denizi geçerek Belle Marine, Tlemcen, Fas ve Tunus krallıklarını fethetmelidirler.” “Sana gelince sevgili oğlum,” dedi Kraliçe, “İngiltere'deki kardeşiniz, İskoçlar, İrlandalılar, Hennuyers, Hollandalılar, Zelandalılar, Liegeois, Lorrains, Savoyards, Barrois, Ren'in sol kıyısındaki bölgeler, Lombardia, Toscana, Puglia ve İtalya kuvvetleri ve Fransa Krallığı şövalyeleri eşliğinde deniz yoluyla Mısır ve Suriye ile Ermenistan ve Türkiye'ye kadar gidebilirsiniz.”

“Sevgili oğlum, özellikle, denizde güçlü, yetenekli ve yeterli sayıda gemiye sahip olan asil Venedik ve güçlü Cenova şehirlerinden yardım ve tavsiye istemelisiniz. Onların yardımı olmadan bu kadar kalabalık bir orduyu denizden geçirmek mümkün olmayacaktır. Bu konseyde ayrıca majestelerinin gemiye bineceği liman olarak

Venedik, Napoli veya Puglia'daki Brindisi seçilmelidir. Unutmayın ki sevgili oğlum, sizin geçişiniz için, sen ve kardeşin İngiltere, size eşlik edecek prensler ve baronlar, denizciler dışındaki çok az insanın bildiği hızlı gemiler olan panfiles, taforesses, barges, lins gibi çok sayıda orta ölçekli gemiye binmelisiniz. Tafarosse gemilerinde başlarında miğfer ve ellerinde mızraklarla geminin içinde atlarına bindirilecek silahlı askerler, uyarı almadan bir anda gemilerden hızla çıkarak düşmana saldıracağı için karadaki düşmanla karşılaşmak zorunda kalacaktır. Ve askerler takip edilirlerse, düşmanlarına rağmen tafarosse içine atlarıyla beraber binecekler ve hızla denize çekileceklerdir. Bu tür gemiler iyidir ve düşman ülkelerin büyük nehirleri için de uygundur. Bir tafarosse, iki veya üç silahlı kadirgadan daha fazla zarar verecektir. Bu gemiler yaşlı hacının zamanındaki İskenderiye kuşatmasında fırtınalara ve düşman gemilerine direndi. Kıbrıs'ın yiğit kralı Pierre de Lusignan'ın güzel küçük filosundaki gemiler arasında kendilerini çok iyi kanıtlayan yaklaşık on altı taforesse vardı. Bu gemilerin maliyetine gelince, silahlı bir kadirga fiyatına dört tafarossemiz olacak.”

“Bu konuda” diye ekledi Kraliçe, “Benim tavsiyeme göre denizden geçiş için orduda mümkün olduğunca az sayıda kadirga olmalıdır. Bugün bir kadirga ayda bin dört yüz ila bin beş yüz florine mal olduğundan masrafları azaltmak gerekir. Yaşlı hacı, vakti zamanında bir kadirganın ayda beş yüz florine veya dükaya mal olduğunu gördü. Bir kere, sevgili oğlum, majesteleri ve haç kuşanmış ordusu din düşmanlarının ülkesinde karaya çıktığında kadirgalar görevlerini bitirmiş olacak. Ayrıca bir kadirga genel kural itibarıyla sadece yirmi beş silahlı adam ve otuz kırk arbaletli okçu taşıırken, orta büyüklükteki bir gemi yüz ila iki yüz silahlı adam, seksek ila yüz at, sınırsız sayıda arbaletli okçu taşıyabilir. Buna rağmen geçiş sadece üç yüz ila dört yüz florine mal olacak. Sanırım majesteleri, krallar, büyük ordular ve diğerleri için ihtiyaç gidermek ve fiziksel egzersiz yapmak için sık sık karaya çıkma şansı mümkün olduğunca az olacak. Bu hususta sevgili oğlum, kadirgaları silahlandırarak rezilce kâr elde ettikleri için denizcilere güvenmemelisin. İşte, kısacası bu söylediklerim bir hatırlatma olarak deniz ötesine yapılacak kutsal Haçlı seferinin gemileri sorusu için yeterli olmalı.”

“Ve sevgili oğlum, yolculuk tarihinizin çok iyi kararlaştırılması ve bütün hazırlıkların iyi yapılması gereklidir. Şüphesiz, sıcak olan Doğu bölgelerine ulaşmak için Haziran veya en geç Temmuz ayında yola çıkmalı ve kış aylarının başlangıcında

Eylül veya en geç Ekim ayında oraya ulaşmalısınız. Eğer soğuk bir bölge olan Batı’da yaşayan Tanrı’nın şövalyeleri veya özellikle de kadınlar, yaz aylarının başlangıcında Mısır’da veya Suriye’de olsalardı, yüksek derecelere ulaşan sıcaklığa alışkın olmadıkları için aralarından pek çoğu ölecekti. Ancak sefer kışa doğru yapılırsa, Hristiyanlar yavaş yavaş Doğu’nun iklimine alışmaya başlayacaklar ve yaz sıcakları bastırdığında kendilerini çok kötü hissetmeyecekler.”

“Tedarikçilerden ve benzerlerinden gemi ve yiyecek tedarikini sağlamak için sevgili oğlum, majestelerinin, diğer büyük prenslerin, baronların ve büyük senyörlerin gemiye binmeden en az altı ay önce limanlarda olması gerekmektedir. Böylece Tanrı’nın inayetiyle ordunun yola çıkacağı tarihe kadar her şey hazır olmalıdır. Bu konuda, sevgili oğlum, İngiltere’ye geçmek için topladığınız filonun başarısızlığını hatırlayın. Ayrıca detaylı bir görüşmeden sonra majestelerinin birliklerinde ilk geçişi yapacak atların sayısı düzeltilmeli ve yazılmalıdır. Çünkü yeterli gemi olmaması nedeniyle bu kadar çok sayıda atı bir seferde geçirmek zor olacağından hiç kimse istediği kadar atla geçemeyecek. Fakat iyi bir organizasyon ile birinci geçişi ikincisi takip edecek. Ayrıca sevgili oğlum, din düşmanlarının ülkesinde olunacağı zaman Tanrı’nın şövalyeliğinin ihtiyaçları için, majesteleri tarafından yiyecek tedarikinden sorumlu bir veya iki memurun, atlardan sorumlu bir veya iki görevlinin, sayılamayacak derecede bulunması gereken silahlar için bir veya iki adamın olması gerekiyor. Büyük savaş makinelerini, arbaletleri, topçuları ve makine teknisyenlerini de sağlamak gereklidir. Halen askere alınmayacak olan Fransa Krallığı’nın Hristiyan halkını komuta etmesi için bir veya iki cesur adam atamak gerekiyor. Böylece birinin emri altına girerek bu kişilerden yapmaları gereken her şeyi öğrenecekler ve ihtiyaçları için destek alıp yardımcı olacaklardır.”

“Özellikle ordu komutanlarının merhametle dolu olmaları gereklidir. Çünkü bu komutanların fakirler, hastalar ve yaralılar ile ilgilenmesi ve onlara karşı iyilikle dolu olması zafer elde edilmesinde ve tüm ordunun gelişmesinde büyük rol oynayacaktır. Ayrıca bunu gerçekleştirmek için Kral Philippe zamanından bu güne, onun saltanatından önce ve sonra, Haçlı seferi için vasiyetle veya başka bir şekilde miras bırakılan parayı ve diğer mülkleri kurtarmak da gereklidir. Tanrı’nın kutsal hizmetine katkıda bulunacak herkesin Kutsal Roma makamı tarafından verilen eldüljansları

yenilenmelidir. Bu konseyde sevgili oğlum, majestelerinin teğmeni olarak gerektiğinde krallığı koruyacak, emriniz altında krallığı barış, adalet ve eşitlik içinde yönetecek, yokluğunuz süresince dua edecek ve iyi bir dindarlık gösterecek cesur ve bilge bir adamın seçilmesi gerekiyor. Bu kişi belirli zamanlarda, majestelerinin emriyle majestelerine ve ordunuza taze birlikler, para, hanımlara hizmet edecek kadınlar, atlar, silahlar ve ihtiyaç duyabileceğiniz diğer şeyleri gönderecek.”

“Ayrıca sevgili oğlum,” dedi Kraliçe, “Bu Haçlı seferine her zaman yanınızda bulundurduğunuz çok sevgili eşiniz kraliçeyi de götürmeniz gereklidir. Diğer prensler, baronlar ve şövalyeler de ihtiyaç duydukları her an şehvetlerini giderebilmek adına eşlerini yanında götürmelidirler. Önceki Haçlı seferlerinde dürüst kadınlar evlerinde kaldılar. Bu şehvet yüzünden Hristiyanların birçok zaferden mahrum kalması babam İsa Mesih’i çoğu zaman ciddi şekilde rahatsız etti. Bu durumda, Tanrı’nın bu kutsal Haçlı seferine katılacak kadınlar bilgelik ve alçakgönüllülükle davranmalı ve ortalama bir yaşam tarzı sürdürerek kendilerine hizmet eden kadın sayısını sınırlandırmalıdır. Ve bu konseyde sayıları kaydedilsin. Kadınlar kendilerine bakanları günah işlemeye teşvik eden anlamsız ve ahlaksız kıyafetler giymekten vazgeçsinler. Şehvet uyandırmak için değil ihtiyaca göre giyinsinler, gösterişli kıyafetlerden ve süs eşyalarından uzak dursunlar. Buna şaşmamalı. Çünkü kutsal Haçlı seferi için erkeklerden daha dindar olması gereken kadınlar, babam İsa Mesih’in aşkı için bu sefere yaşam tarzlarını veya güzelliklerini sergilemek için değil, tıpkı geçmişteki Haçlı seferleri sırasında Hristiyan ordusuna dindarlıkla ve alçakgönüllülükle hizmet eden yiğit kadınların yaptığı gibi, yalnızca senyörlerine ve Tanrı’nın şövalyesine hizmet etmek için katılmalıdırlar.”

Kraliçe, “Kraliyet satranç tahtanızın bu onbeşinci karesinde sevgili oğlum, genç Musa, yine sana gösterildi” dedi ve şöyle devam etti. “Sık sık satranç tahtasında açıklandığı gibi Kilise’deki schisma konsey ve parlamento tarafından ve habercilerinizin varlığı sayesinde Hristiyan kralların ve prenslerin tavsiyesi, yardımı ve onayı ile sona erdirilmezse, Roma’da, sizin huzurunuzda ve sizin kışkırtmanız ile genel konseyin eşdeğeri din adamlarının hızla bu schisma’ya son vermek üzere toplanmaları ve Babam İsa Mesih’in tek bir temsilcisini, ya seçilen iki kişiden birinin onayı ile ya da kutsal kanonik bir seçimle etkili bir şekilde seçmeleri gerekiyor. Kraliçe, sevgili oğlum, iyi niyetin yüzünden Hristiyanlığın diğer kralları, prenslerinden ve Babamın Hristiyan

halkından Tanrı'nın savaşı esnasında inancın dindar bir şekilde yüceltilmesi için iyi olabilir dedi. Bu seçimle, Kiliseyi etkili bir şekilde restore edecek, onu olması gerektiği yere geri getirecek ve belki de sizin eşliğinizde kutsal Haçlı seferine gidecek o kutsal ve bilge Papa ve Roma piskoposu ortaya çıkarılabilir. Gitmediğini varsayarsak sevgili oğlum, sana, aynı zamanda diğer tüm krallara eskiden olduğu gibi cüzdanlarını doldurmadan Tanrı'nın şövalyeliğini komuta edecek bazı kardinaller ve apostolik Legatus, *latere* verecek. Sevgili oğlum, Tanrı bunu sana ihsan etsin.”

“Sonuç olarak sevgili oğlum, bu nedenle kutsal Haçlı seferinin hazırlanması sırasında majesteleri ve diğer krallar kendi adlarına Babil Sultanına yazacakları mektuplarda, ölçülü ve aşırı ciddiyet olmayan bir dille Haçlı seferinizin nedenini açıklamalı; onu tüm kutsal topraklar ile beraber kutsal Kudüs şehrinin, Ermenistan Krallığı'na ve tüm Hristiyanlığa ait toprakların teslim edilmesi konusunda dürüstçe uyarmalıdır. Sultanın cevabına göre, içiniz rahat bir şekilde Kutsal Ruh'un ve Babamın sevgili bakire annesinin yardımını istedikten sonra, Havari St. Paul'un tavsiyesine göre, geçmişte ne olduğunu unutarak ve ileride ne olduğuna bakarak Tanrı'nın hizmetinde hareket edeceksiniz. Sevgili oğlum, Tanrı seni, diğer kralları, prensleri ve bütün Hristiyanlığı bağışlasın. Burada, bolca konuştuktan sonra, kraliyet satranç tahtasının son ve onbeşinci karesi (ki bu) onbeşinci kare kız kardeşlerim Bonne Aventure ve Vérité tarafından oluşturulmuş olabilir, kutsal Haçlı seferinin hazırlanması konusunun önemine göre bu çok az olabilir.”

“Sevgili oğlum, bu onbeşinci karede, ne Haçlı seferinin biçiminden, ne ordunun özellikle konaklayacağı yerlerden, ne Mısır veya Suriye'de gitmeniz gereken yerlerden ne de oraya vardığınızda ne yapacağınızdan bahsetmedim. Kutsal Haçlı seferinin hazırlanmasından kısaca bahsettim, eğer Tanrı size lütfederse ve sizin hatanızla – umalım ki asla olmasın- iyilik ve onurdan yoksun değilsiniz ama makul bir şekilde biliyorum ki eğer Haçlı seferini söylediğimiz ve istenildiği şekilde yaparsanız, genellikle sevgili oğlum, sık sık zorluklarla karşılaşacaksınız ve Babamın yardımına ihtiyaç duyacaksınız. Din düşmanları karşısında kendinizi büyük bir tehlike altında bulacağınızı göz önünde bulundurarak sizi rahatlatmak için sevgili oğlum, dindar bir şekilde, bir zamanlar zalim ve kâfir Eugenius ile yüzleşmek için kendisini Doğu topraklarında bulan büyük, bilge ve yiğit Roma İmparatoru Theodosius'u hatırlayın.

Claudianus ve Orosius'un uzun uzadıya anlattığı ve Vincent'in kitabında üstünkörü bahsedildiği gibi, bu Eugenius gücü ve büyük tiranlığı ile Roma İmparatorluğu'nun çoğunun kontrolünü ele geçirmişti.”

“Sevgili oğlum, bu tiranın ve kâfirin gücü imparatorunkine kıyasla o kadar büyüktü ki iki ordu birbirine çok yakın bir vaziyetteydi. İmparator ve tüm Hristiyan ordusu ne yapacaklarını şaşırılmış bir vaziyette olduklarından geri çekilmek üzerelerdi. Daha da kötüsü, imparatorun ve ordusunun moralini bozmak için ordusunun büyük bir kısmı saf değiştirerek Eugenius'un saflarına geçti. İmparator az sayıdaki askerle kalmıştı; karşılarındaki sayısız din düşmanları ise zaferin zaten ellerinde olduğuna ikna olmuşlardı. Sonra cesur İmparator Theodosius, dindar ve gerçek bir Katolik olarak yenilirse tüm Hristiyanlığın ortadan kalkacağını bildiğinden, zaferler ihsan eden Tanrı'nın huzurunda ağlayarak diz çöktü ve içinden geldiği şekilde Tanrı'ya dua ederek şunları söyledi:”

“Ey Tanrım, bu savaşı sevgili oğlun İsa Mesih adına ve kutsal Katolik dinini savunmak için üstlendiğimi biliyorsun. Güzel efendim Tanrım, bu büyük zorlukta bana yardım et ve dininin yok olmasına müsaade etme. Roma İmparatorluğu ve Hristiyanlık dininin ihtişamı, gerçekten bir zorbaya mağlup olabilir ve boyun eğebilir. Güzel lordum Tanrım, günahlarım yüzünden ilahi iyiliğin tarafından duyulmayı hak etmiyorsam, benimle ne istersen yap, bunu hak ediyorum ama lütfunla sana verdiğim Hristiyanlığı koru.”

“İmparator duasını bitirdiği vakit tiranın ordusu, yanında az sayıda insan kalan ve çok moralsiz olan imparatora saldırmak için giderek yaklaştı. Sonra Babam Tanrı'nın ihsanı ile bir mucize gerçekleşti ve tiranın birliklerinin büyük kısmı imparatorun kampına katıldı ve ona karşı yürüyenlerin çoğu tiranın üzerine yürüdü. Daha sonra Tanrı tarafından bu şekilde teselli edilen imparator bir ata bindi ve ordusunu cesaretlendirerek tüm gücüyle tirana saldırdı. Ve görünür bir mucize oldu. Hristiyanların düşmanlarına attıkları okları ve mızrakları iten güçlü bir rüzgar esmeye başladı ve oklar düşmanlarını deldi geçti. Tanrı daha fazlasını da yaptı. Düşmanlar tarafından atılan oklar güçlü bir rüzgar tarafından geri atıldı ve onları atanlar üzerine dönerek hepsini öldürdü. Sonunda dedi Kraliçe, Babam Tanrı'nın ihsanı ile bilge

imparator Theodosius'un gerçek inancı ve dindarlığı sayesinde düşmanlar tamamen yenildi, tiran Eugenius yakalandı ve imparator tarafından başı kesildi. İmparatorluk ve Hristiyanlık dini düşmanların köleliğinden kurtarıldı.”

Bu mucize, bu savaş, sevgili oğlum, Babamın Kilisesi'nin cevheri Aziz Augustinus, Tanrı'nın Şehri kitabında bunu savaşa bizzat katılanlardan öğrendiğini söylüyor. Sevgili oğlum, Tanrı size kutsal Haçlı seferini yapma lütfunu bahşederse, kendinizi din düşmanlarıyla veya başka bir tehlikeli durumda bulduğunuzda cesur imparatoru hatırlayın ve onun örneğini izleyin. Eğer bunu yaparsan sevgili oğlum, söz veriyorum, ben ve sevgili kız kardeşlerim sizi kurtarmaya geleceğiz. Senin iyiliğin için besantı basacağız ve ticaretiniz gelişecek ve Tanrı'yı memnun edecektir. Tanrı bunu sana ihsan eylesin sevgili oğlum. İşte bu genç Musa'nın refahı için din düşmanlarının ülkesinde olduğu zaman, her yerde ve yaşadığı sürece yeterlidir.”

Ek – 3: Resimler

Resim 1: Geoffrey Chaucer (Thomas Hoccleve's Regiment of Princes, c. 1411- c. 1420, f. 88r. BL).⁶⁹²

⁶⁹² http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=harley_ms_4866_fs001r E.T. 21.11.2020

Resim 2: Kral Pierre Suikasti (Jean Froissart, Chroniques, (BnF, FR 2645, f. 79r)⁶⁹³

⁶⁹³ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8438606x/f179.item> E.T. 21.11.2020

Resim 3: Pierre Thomas'ın İskenderiye Seferi'nde elinde tuttuğu ve Philippe de Mézières'in Venedik'te bağışladığı Kutsal Haç parçası. Reliquary Cross of San Giovanni Evangelista, (1369).⁶⁹⁴

⁶⁹⁴ <https://www.scuolasangiovanni.it/en/history-scuola-grande-san-giovanni-evangelista/> E.T. 21.11.2020

Resim 4: Gentile Bellini's Procession of the True Cross - Procession in St. Mark's Square, (1496).⁶⁹⁵

⁶⁹⁵ <http://www.mheu.org/en/timeline/procession-cross-piazza-san-marco.htm> E.T. 21.11.2020

Resim 5: Offerta della reliquia della Croce ai confratelli della Scuola Grande di San Giovanni Evangelista di Lazzaro Bastiani (1494).⁶⁹⁶

⁶⁹⁶ https://www.wga.hu/html_m/b/bastiani/mirac15.html E.T. 21.11.2020

Resim 6: Vittore Carpaccio's Miracle of the Relic of the True Cross at the Rialto Bridge, (1494-1496).⁶⁹⁷

⁶⁹⁷ <https://www.savevenice.org/project/miracle-of-the-reliquary-of-the-cross-at-the-rialto-bridge> E.T.
21.11.2020

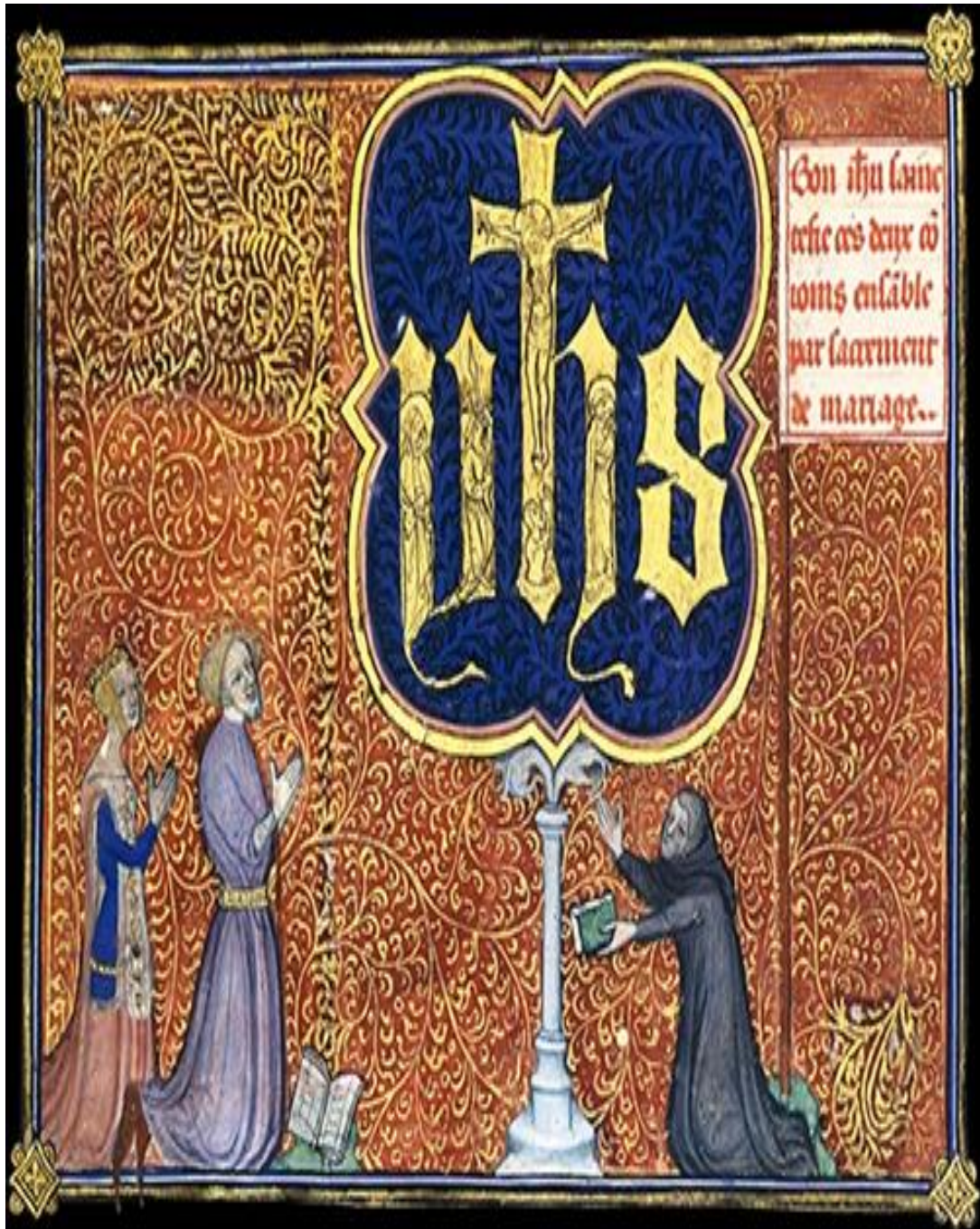
Resim 7: Bilge Kral V. Charles (John of Salisbury, Policraticus, c. 1375, Paris, Bibliothèque Nationale de France ms. fr. 24287, fol. 1r.)⁶⁹⁸

⁶⁹⁸ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8449687z/f7.item> E.T. 21.11.2020

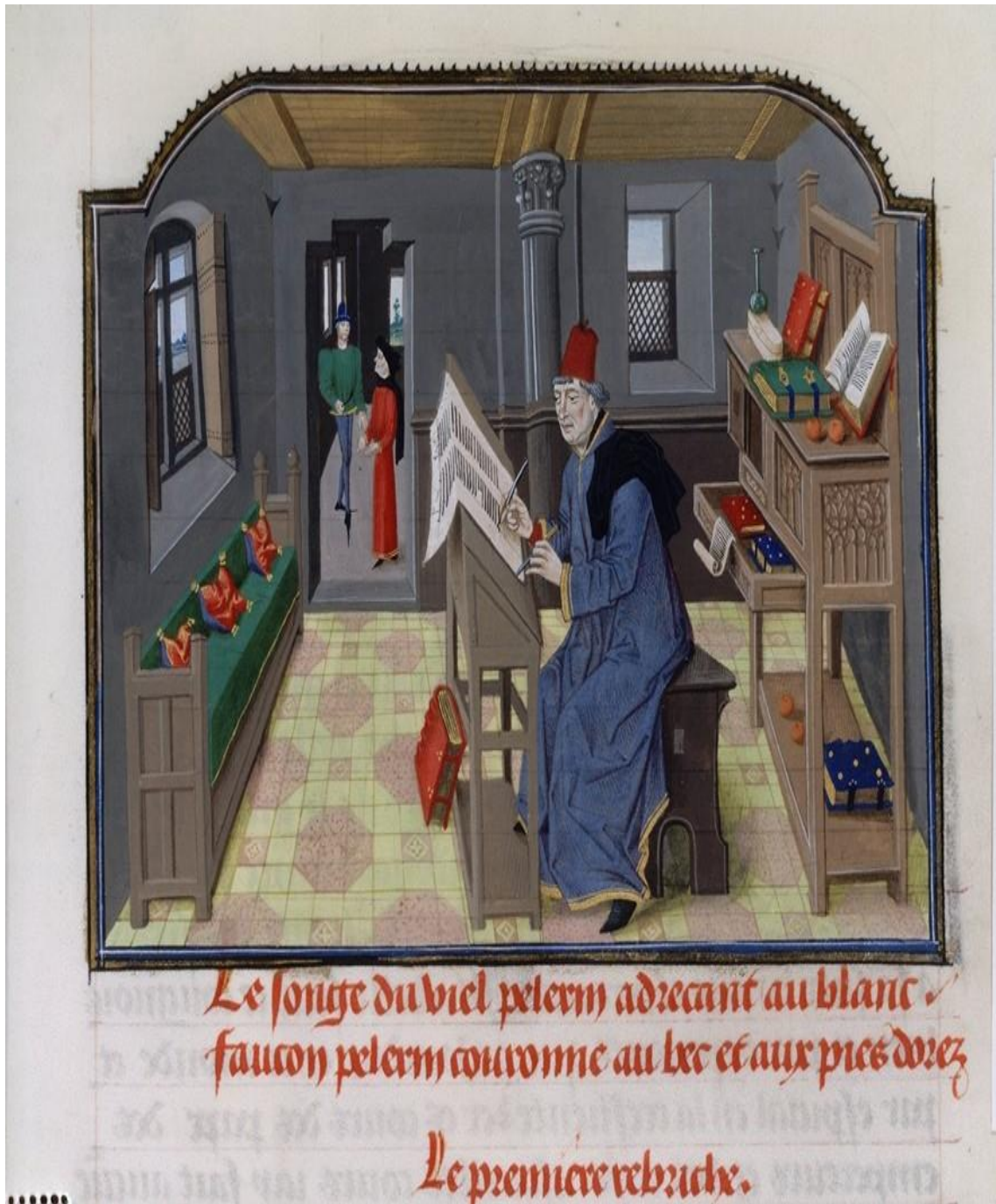
Resim 8: VI. Charles'ın taç giyme töreni, 1380. (Jean Fouquet, Chroniques de Saint-Denis, BnF, Français 6465, f. 119v)⁶⁹⁹

⁶⁹⁹ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10538041/f262.item> E.T. 21.11.2020

Resim 9: Philippe de Mézières, Livre de la vertu du sacrement de mariage, 1401-1500 (BnF, Département des Manuscrits, Français 1175, f.1).⁷⁰⁰

⁷⁰⁰ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b9059815p/f3.item> E.T. 21.11.2020

Resim 10: Philippe de Mézières *Songe du vieil pelerin*'ı yazıyor (*Songe du vieil pelerin*, 1465, BnF. Fr 9200 f.42).⁷⁰¹

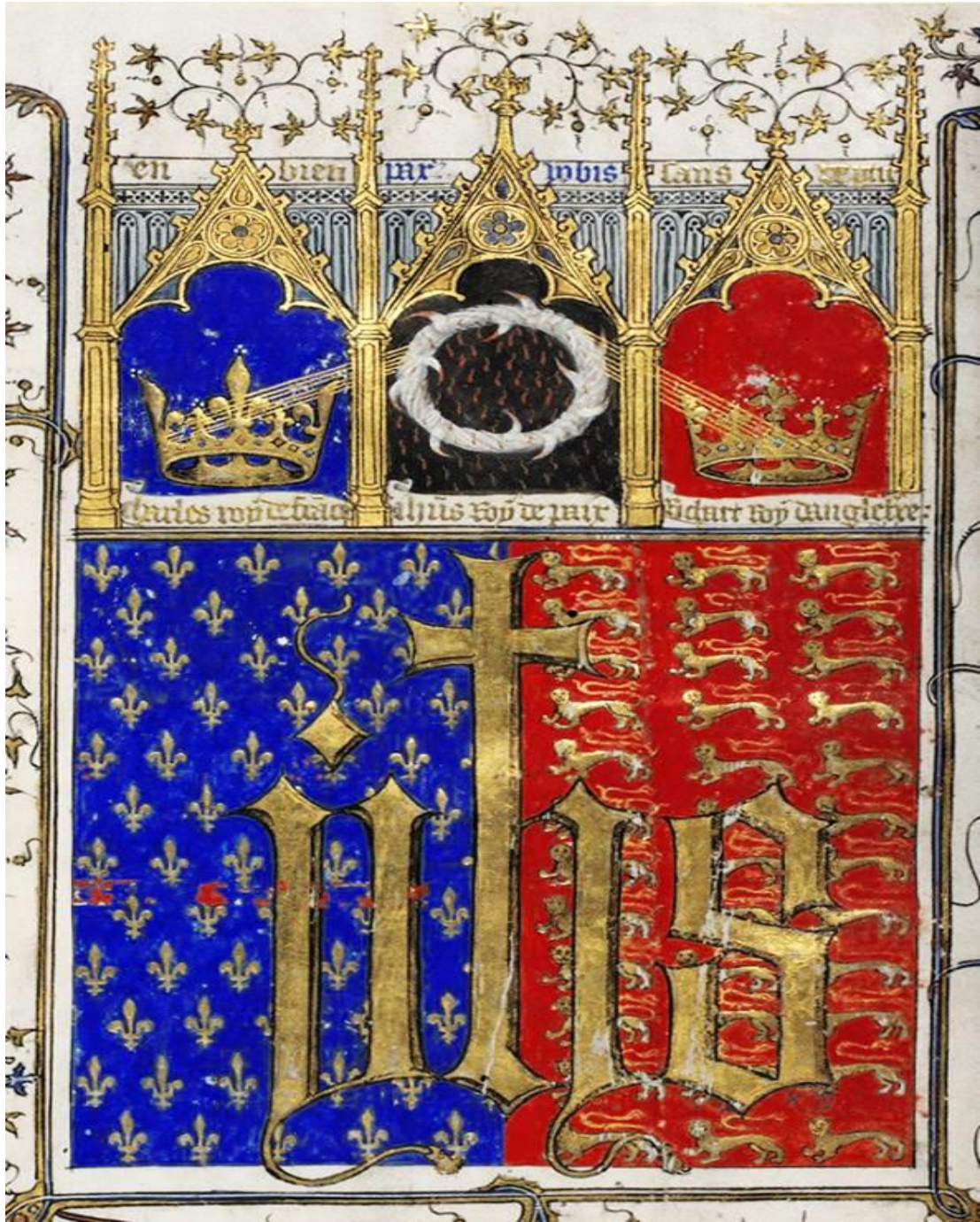
⁷⁰¹ <https://portail.bibliissima.fr/fr/ark:/43093/ifdata5300ee26b5f8ddcbab85d734d7358201967c9c2b> E.T.
21.11.2020

Resim 9: Philippe de Mézières, eserini İngiltere Kralı II. Richard'a sunuyor. Sol elinde *Chevalerie de la Passion Jhesu Crist* adlı şövalyelik tarikatının simgesi olarak belirlediği "altın kuzu" simgesi görülebiliyor. (Philippe de Mézières, *Epistre au roi Richart*, 1395, BL Royal MS 20 B VI, f. 2)⁷⁰²

702

<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=8535&CollID=16&NStart=20020>
6 E.T. 21.11.2020

Resim 10: Fransa ve İngiltere krallıkları arasındaki barışı, her iki krallığın armalarıyla temsil eden minyatür. (Philippe de Mézières, Epistre au roi Richart, 1395, BL Royal MS 20 B VI, f. 1v)⁷⁰³

⁷⁰³ <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=3913>
21.11.2020

Resim 11: (Philippe de Mézières, *Songe du vieil pelerin*, vers 1390, BnF, Arsenal, ms. 2682, fol 34)⁷⁰⁴

⁷⁰⁴ <http://expositions.bnf.fr/bestiaire/grand/078.htm> E.T. 21.11.2020

Resim 12: Philippe de Mézières, *Kraliçe Vêrité ve kızkardeşleri* (Philippe de Mézières, *Songe du vieil pelerin*, vers 1490, BnF, fr. 25164, f. 103r)⁷⁰⁵

⁷⁰⁵ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10523687d/f215.image> E.T. 21.11.2020

Resim 13: Philippe de Mézières, *Songe du vieil pelerin* IV. Charles'a sunuyor. (Philippe de Mézières, *Songe du vieil pelerin*, vers 1490, BnF, fr. 25164, f. 1r)⁷⁰⁶

⁷⁰⁶ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10523687d/f215.double> E.T. 21.11.2020

Resim 14: Solda gri kostüm giyinmiş flama taşıyan asker. Sağda benzer bir kostüm giyen, bir elinde uzun kılıç, diğerinde tarikat ambleminin bulunduğu bir kalkan taşıyan asker (La Sustance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 002r)⁷⁰⁷

⁷⁰⁷

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-2104%2C0%2C6965%2C4154> E.T: 21. 01. 2020

Resim 15: Prenslerin giyeceği kostüm. Üzerinde uzun bir kırmızı haç bulunan beyaz pelerin ve kırmızı başlık giyen prens. Elinde taşıdığı esasının üzerinde haç bulunmaktadır. (La Sustance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 003r)⁷⁰⁸

708

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=1&r=0&xywh=-2571%2C0%2C7899%2C4154> E.T. 21.11.2020

Resim 16: Tarikat şövalyesinin kostümü. (La Sustance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 004r)⁷⁰⁹

⁷⁰⁹

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=-2104%2C0%2C6965%2C4154> E.T. 21.11.2020

Resim 17: Tarikat hanımefendisinin kostümü. (La Sustance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 005r)⁷¹⁰

710

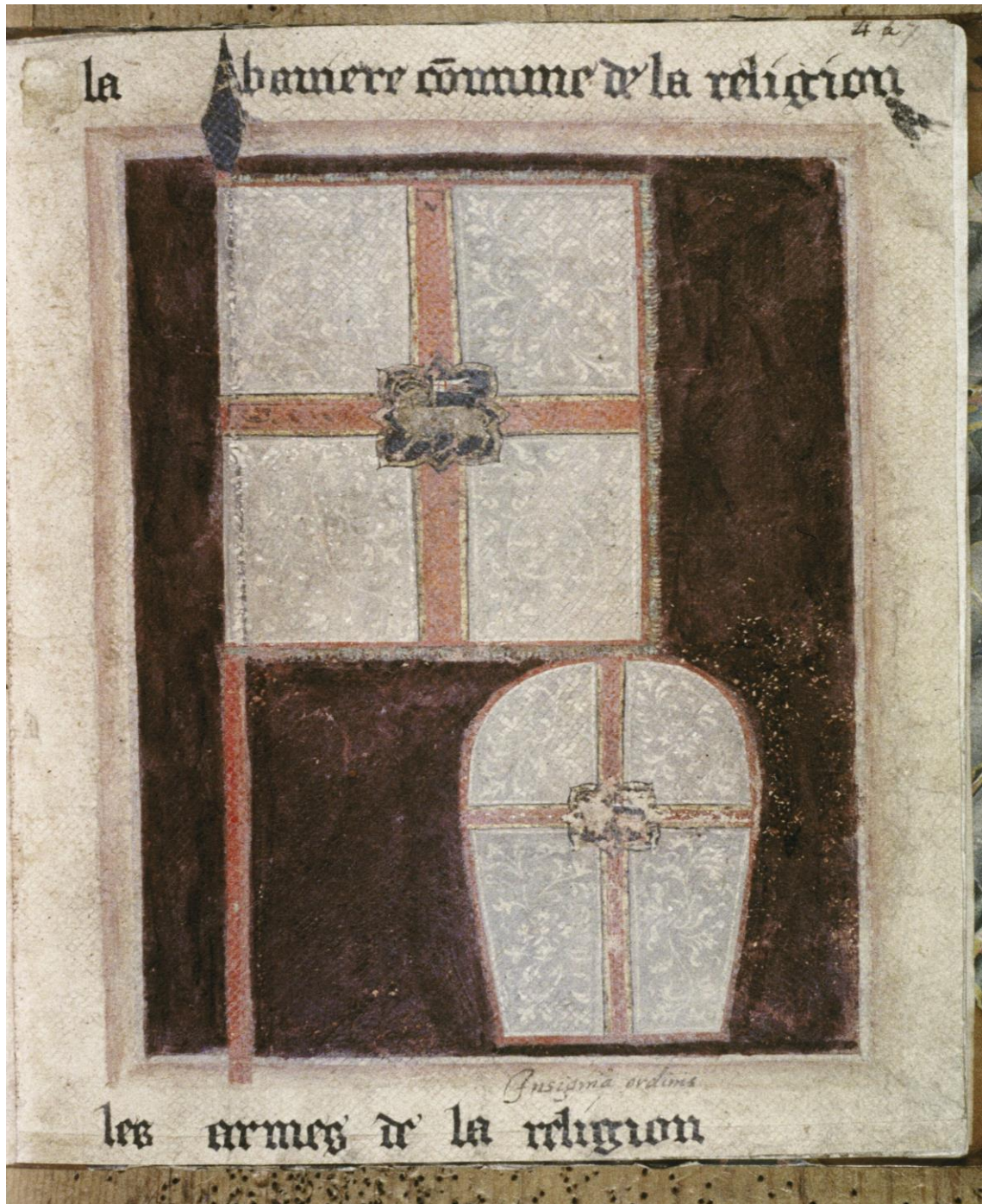
<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=-2104%2C0%2C6965%2C4154> E.T. 21.11.2020

Resim 18: Hançer ve kılıç taşıyan, savaşa hazır durumdaki zırhlı şövalye. (La Sustance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 006r)⁷¹¹

711

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=-2104%2C0%2C6965%2C4154> E.T. 21.11.2020

Resim 19: Üzerinde tarikatın simgesi “Altın Kuzu” amblemi bulunan flama ve kalkan. (La Substance de la Passion de Jhesus Crist, Bodleian Library MS. Ashmole 813, f. 007r)⁷¹²

⁷¹²

<https://iiif.bodleian.ox.ac.uk/iiif/viewer/09a0c911-2b8f-40d3-b85c-cdb23f4f7b49#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=-2104%2C0%2C6965%2C4154> E.T. 21.11.2020

Resim 20: Tarikatın simgesi “Altın Kuzu” (Philippe de Mézières, Epistre au roi Richart, 1395, BL Royal MS 20 B VI, f. 35)⁷¹³

713